

*Poština za kraljevino SHS
v gotovini plačana.*

BOGOSLOVNI VESTNIK

IZDAJA

BOGOSLOVNA AKADEMIJA

LETO VI

ZVEZEK I/II

LJUBLJANA 1926

MATISHILA JUGOSLOVANSKA TISKARNA

INDEX

I

De praeparatione et celebratione Conventus pro studiis orientalibus	1
---	---

II

Spáčil, De membris ecclesiae	11
d'Herbigny, De corpore Christi mystico	19
Grivec, De unitate ecclesiae	29
Janin, De hodierno statu ecclesiarum et rituum orientalium	42
Salaville, De cultu ss. Eucharistiae in Oriente	54
Bourgeois, De indole ritus orientalis slavici	70
Viller, Exemplar ideale monasticum et sacerdotale in Oriente Graeco usque ad saec. IX	73
de Meester, De monachismo apud Graecos et Slavos post saec. IX	88
Višošević, De disciplina monastica apud catholicos ritus graeco-slavici	99
Kalaj, De liturgia graeco-slavica (Summarium)	114
Margotti, Relationes inter Codicem iuris canonici et orientalis ecclesiae disciplinam (Summarium)	116

III

A. Cerkveni govori

Tomažič, Uvodni govor	117
Učak, Apostolstvo sv. Cirila in Metoda	122
† Anton Bonaventura, Zaključni govor	125

B. Govori pri slavnosti akademiji

Grivec, Uvodni nagovor	129
Rant, Slovanska blagovestnika	130
Grivec, Ob 25 letnici Vladimira Solovjeva	133

C. Predavanja

Perić, Jedan Bog, jedna crkva	134
Sakač, Naučne osnove crkvenog jedinstva	139
Rogošić, Srpska crkva	146
Gjulov, Bolgarska cerkev	159
Snoj, Delovanje in organizacija Apostolstva sv. Cirila in Metoda	160
Oberški, Rad Apostolata sv. Ćirila i Metoda u Hrvatskoj	162

Nomina eorum qui Conventui pro studiis orientalibus interfuerunt	165
--	-----

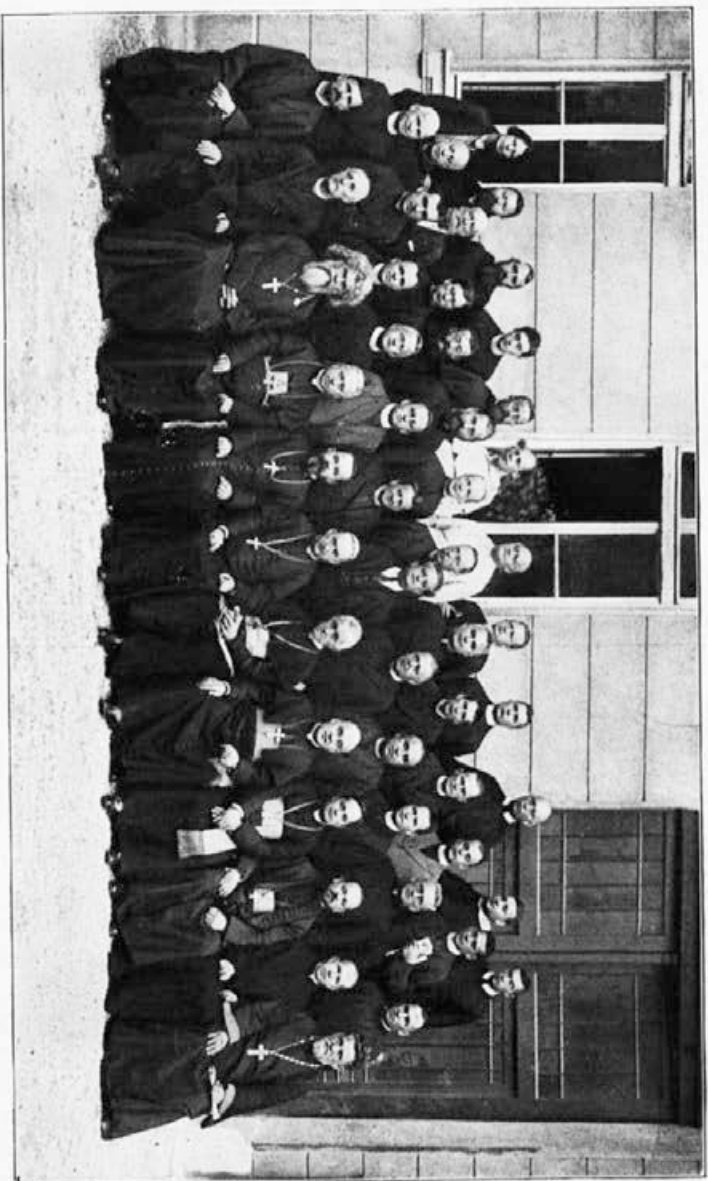
Episcopi

- I. 1. Jeglič, 2. Bauer, 3. Prečan, 4. Rodič, 5. Karlin — II. 1. Can. Chodniewicz, 2. Marušić, 3. Przędzicki, 4. Njaradi, 5. Hlond, 6. Prelatus Okolo-Kulak*

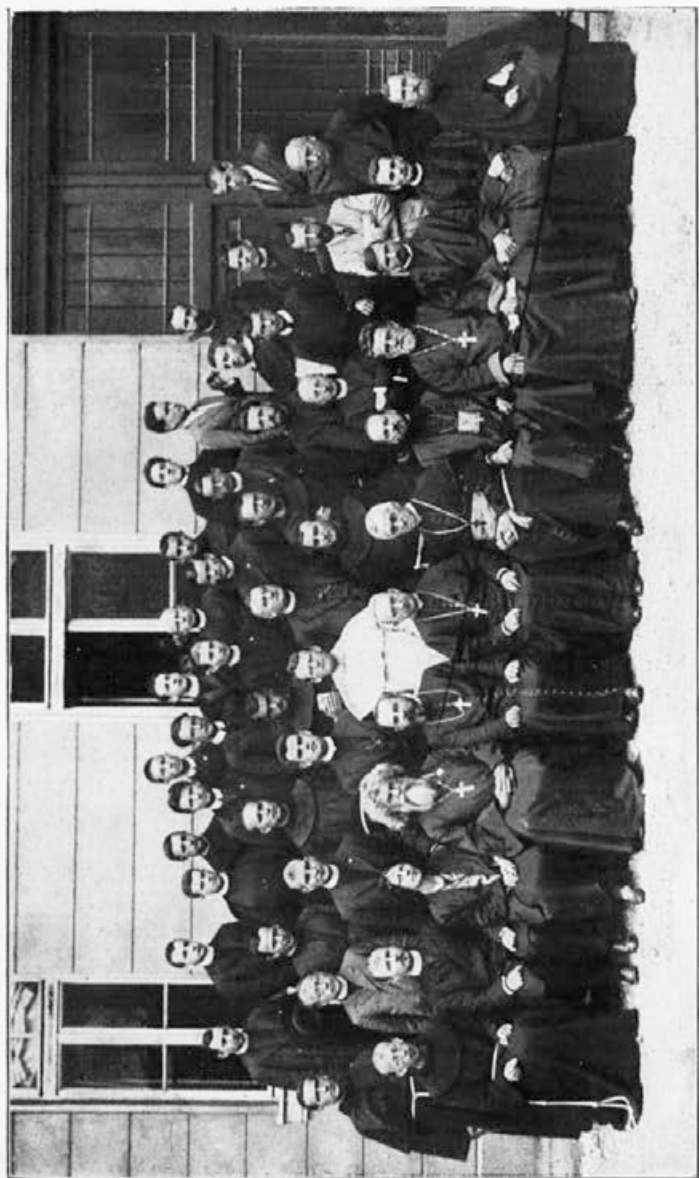
Praesidium et praelectores

- I. 1. Salaville, 2. De Meester, 3. D'Herbigny, 4. Njaradi, 6. Jeglič, 6. Gjulov, 7. Janin — II. 1. Višošević, 2. Kalaj, 3. Sakač, 4. Margotti, 5. Spačil, 6. Grivec, 7. Lepka, 8. Lukman — III. 1. Viller, 2. Snoj, 3. Roqošić, 4. Benigar, 5. Debevec*

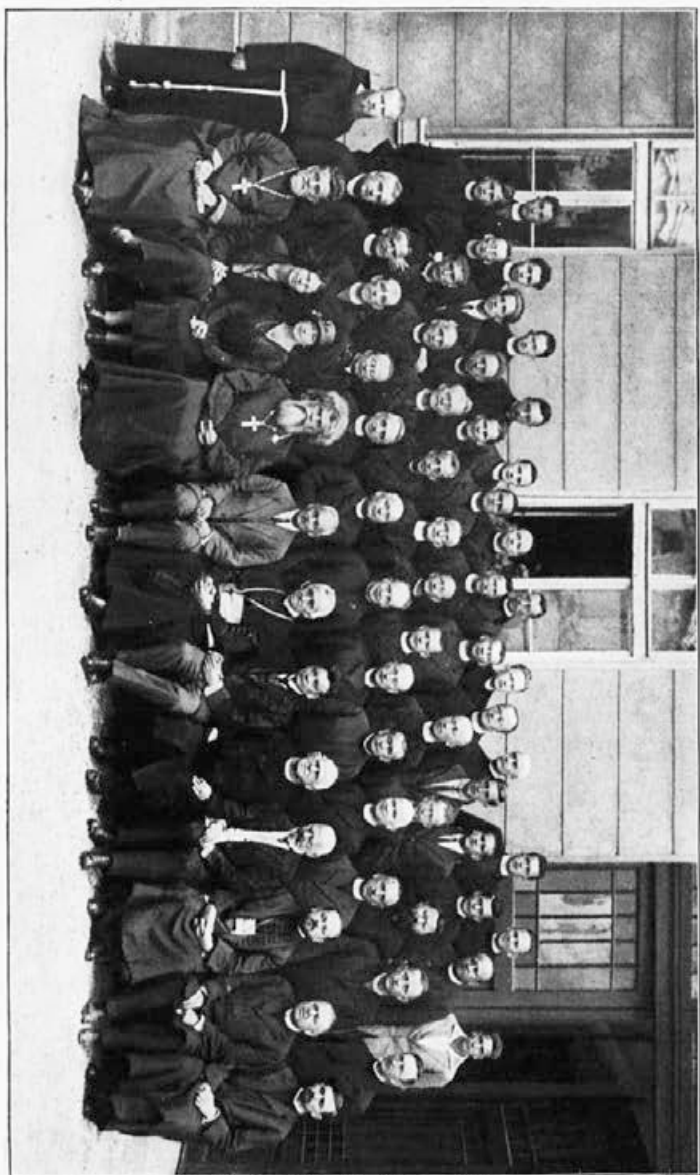

Coetus internationalis

1. 1. Mirković, 2. Saveri, 3. Dimitrijević, 4. Hlonj, 5. Njarađi, 6. Rodić, 7. Jęglic, 8. Prządziecki, 9. Okolo-Kulak,
10. Stefanović, 11. Balul, 12. Slackij

Coetus Croatorum

Coetus Slovenorum

I

DE PRAEPARATIONE ET CELEBRATIONE CONVENTUS PRO STUDIIS ORIENTALIBUS.

A. Conventus praeparatio.

Congressus Velehradensis IV. (a. 1924) statuerat singulis annis in variis regionibus celebrandos esse cursus didacticos de rebus orientalibus cum expositione didactica rerum, quae ad unitatem ecclesiasticam referuntur; primum huiusmodi cursum didacticum a. 1925 in Jugoslavia (Ljubljana vel Zagreb) celebrandum esse. Ad hoc votum exsequendum episcopus Labacensis (Ljubljana), Dr. Ant. Bonavent. Jeglič, die 5. novembris 1924 convocavit conferentiam, ad quam praeter episcopum Dr. Joan. Gnidovec (Skoplje) 35 sacerdotes tum saeculares tum regulares e Slovenia et Croatia convenerunt. Croati unanimiter consensum praebuerunt, ut cursus haberetur in urbe Ljubljana. In commissionem eorum, qui cursum praepararent, electi sunt: Episcopus Dr. Ant. Bon. Jeglič, protector; prof. Dr. Fr. Grivec, praeses; prof. Dr. A. Snoj, secretarius; prof. Dr. Joan. Fabijan, arcarius; decanus capituli cathedralis Dr. Joan. Tomažič pro dioecesi Lavantina (Maribor); prof. Dr. Fr. Barac pro archidioecesi Zagrebiensi.

Schema cursus Augustissimo Pontifici Pio XI. approbandum substratum est. Die 28. dec. 1924 per nuntium apost. Belgradensem responsum venit »Augustum Pontificem laetum esse, quod Conventus pro ecclesia orientali Labaci habeatur«. Augusto Pontifice Pio XI. annuente R. P. Mich. d'Herbigny, praeses Pont. inst. Orientalis de Urbe, commissionem praeparatoriam tum in cursu parando cum in programme praefiniendo quam efficacissime iuvabat. Eo suadente statutum est, ut non solum cursus didacticus de rebus orientalibus, sed etiam conventus eruditorum celebraretur (Conventus pro studiis orientalibus).

Collegium Conventum parantum alios quosdam cooptavit viros tum pro parandis habitaculis et pro alendis hospitibus, tum pro auxilio praestando in cancellaria Conventus ante Conventum et tempore ipsius Conventus (Dr. C. Potočnik; V. Zor; J. Vindišar et Fr. Koretič). Sessiones plures habitae sunt alternatim et Labaci et Zagrebiae.

Ineunte mense aprili programma praefinitum simul cum invitatione ad Conventum in varias regiones missum est. Cum iam ab initio statutum esset, ut Conventus, ex parte tantum internationalis,

praepriis notitiis de theologia orientali inter catholicos Jugoslavos vulgandis inserviret, ex extraneis pauci tantum invitati sunt, iique soli catholici; qui ex orthodoxis paucissimi invitati sunt (inter alios ex gr. facultas theologica universitatis Belgradensis), desiderabantur, non ut ecclesiam orientalem dissidentem, sed tantum ut scientiam theologicam Orientis separati repraesentarent.

Ex archiepiscopis et episcopis Jugoslavis excusaverunt se impeditos esse, quominus ad Conventum venirent: archiep. Dr. J. Šarić (Sarajevo); ep. Dr. J. Marčelić (Dubrovnik); ep. Fr. Uccellini (Kotor); ep. Lucas Pappafava (Hvar); ep. Dr. Quirinus Bonefačić (Split); ep. P. Jos. Garić (Banjaluka); ep. Ant. Akšamović (Djakovo); ep. Dr. Hier. Mileta (Sibenik); ep. Dr. Joan. Gnidovec (Skoplje); item excusaverunt se ep. Dr. Joseph Bocjan (Leopoli) et alii quidam viri illustres ex Oriente et Occidente.

B. Conventus celebratio.

Sabbato 11. iulii frequentissimus erat hospitem concursus.

Sequente **die Dominica**, festo ss. Hermagorae et Fortunati, dioecesis Labacensis patronorum, sacrae functiones in ecclesia cathedrali s. Nicolai peractae sunt. Hora 8½ R. D. Dr. Joannes Tomazič, capituli cathedralis Lavantini decanus, sacrum sermonem de ecclesiastica unitate pronunciavit, quem, benevole lector, infra invenies. Dein hora 9. Rmus D. Dionysus Njarađi, episcopus, sollemnem liturgiam Chrysostomianam peregit quatuor presbyteris concelebrantibus et choro associationis musices fovendae »Ljubljana« cantus sacros exsequente.

Finito sacro hora 11½ in aula maxima episcopii **Conventus inauguratio** sollemnis facta est. Precibus dictis Rmus D. episcopus Labacensis Ant. Bonav. Jeglič, conventus protector, amplissimum coetum sic adlocutus est:

»Cohibere minime possum gaudium extraordinarium de adventu tot virorum illustrium e partibus ad septentrionem et illis ad meridiem sitis et quidem de adventu ad nostrum Congressum pro studiis orientalibus. — In mente quidem habuimus, professores Instituti pontificii orientalis ad excursum invitare scientificum, ad quem selectis tantummodo viris accessus pateret. Ast opitulante divina providentia, quae nobis pignus est felicitis successus, numerus participantium praeter nostram spem ita auctus est, ut verum congressum celebrare possimus.

Secundum mentem Summi Pontificis finis huius congressus est, ut nos catholici uberius altiusque res moresque cognoscamus orientalem. Quem finem prae oculis habentes themata praelectionum selegimus, prouti in programme, quod prae manibus habetis, indicantur. Ut vero errores possibiles evitentur puraque et fundata veritas nobis praebeatur, viros in re peritos, utpote istis quaestionibus iam diu occupatos, rogavimus, ut pro amore Dei et ecclesiae onus instructionis in se susciperent. Quos viros doctos hic praesentes ex corde

saluto, persuasum habens, praelectiones eorum cognitioni rerum orientalium multum profuturas esse. — Ad congressum invitavimus etiam viros doctos ecclesiae orthodoxae cupientes, ut orthodoxi tum amicitiam nostram erga se cognoscant tum eodem spiritu ac nos imbuti ad seria studia nostrae romano-catholicae ecclesiae eiusque historiae efficaciter excitentur, illud persuasum habentes, ex recta rerum cognitione aequam hominum existimationem itemque sinceram benevolentiam efflorescere, quae Christi caritate coniuncta religiosae unitati quam maxime est, Dei numere, profutura.⁴»

Rmus praesul dein salutem dixit: professoribus theologiae facultatis orthodoxae Belgradiensis; professoribus Pontificii Instituti Orientalis de Urbe; fratribus Slavibus septentrionalibus e Polonia et Cechoslovachia, praesertim duobus episcopis Polonis (H. Przewdzicki, A. Hlond) et archipraesuli Olomucensi L. Prečan; fratribus Jugoslavis, nominatim archiepiscopo Zagrebiensi A. Bauer, archiepiscopo Belgradensi R. Rodić, episcopo Crisciensi D. Njarradi, episcopo Segnensi J. Marušić; sacerdotibus denique et laicis dioecesium Labacensis et Lavantinae. Quibus amante animo salutatis Rmus Antistes haec subiunxit:

«Quoniam vero populorum omnium in oecumenica unitate consensus, utpote opus in primis Dei, divinis est auxiliis praesidiisque comparanda, piis sedulo insistamus precibus... augustum maxime Eucharistiae sacramentum percolamus, pignus causamque praecipuam unitatis, mysterium illud fidei, cuius amorem studiosamque consuetudinem omnes Slavi utriusque ecclesiae conservavimus omnesque inter sacrificandum oramus, et quidem orientales Dominum invocant ‚pro unitate omnium‘, nos vero Christo Domino supplicamus, ut ‚respiciens fidem ecclesiae suae eandem secundum voluntatem suam pacificare et coadunare dignetur‘. — Recurramus etiam ad communem matrem nostram, Dei Genitricem Mariam, quae est mater pulchrae dilectionis, ut nos quoque illo inflamet amore erga Deum et erga veritatem, quo idonei evadamus veritatem sincero corde inquirere, cognoscere et cognitae toto corde assentire.

Ss. Cyrille et Methodi, orate pro nobis!»

Post sermonem istum inauguralem R. D. Jos. Dostal, cancellariae episcopalis director, litteras apostolicas legit, quas Augustus Pontifex ad Conventum dirigere dignatus est.

Venerabili Fratri Antonio B. Episcopo Labacensi

Labacum.

PIUS PP. XI.

Venerabilis Frater,

salutem et apostolicam benedictionem.

Libenti sane animo a dilecto Filio Nostro Card. Joanne Tacci, qui quidem Sacro Consilio praest Orientalis Ecclesiae rebus providendis, certiores dudum facti sumus Conventum propediem in ista honoris tui Sede celebratum iri, quo homines coeant orientalium studiorum peritissimi, uti in Velehradiensi Congressu, superiore anno

habito a Nobisque dilaudato, peropportune statutum est. Profecto dolendum est et paucos esse homines ab orientalibus rebus omnino numero instructos et ipsos per regiones dissitas dispersos; ita ut utilissimum sit eosdem saepius congregari (id est singulis saltem annis), non modo quo altius uberiusque ea omnia exponantur quae ad oecumenicam Ecclesiae unitatem pertinent, sed etiam quo efficacius rationes cognitae deliberationesque usquequaque divulgentur. Quapropter laetamur quod doctores Nostri Instituti Orientalis de Urbe, una cum aliis peritis viris, primum istum pro Orientalibus studiis conventum participent, ut congregatis praecipua tradant orientalis theologiae capita novosque excitent scientiae huius cultores: »illud persuasum habentes, ex recta rerum cognitione aequam hominum aestimationem sinceramque benevolentiam efflorescere, quae, Christi caritati conjuncta, religiosae reconciliationi unitatique quam maxime est, Dei munere, profutura«. Ne cesses igitur, Venerabilis Frater, tam salutare coeptum urgere, una cum eis quos habes operis socios, imprimisque cum sollertissimo viro Francisco Grivec, doctore, de his studiis tam bene merito. Nos vero, intercessoribus sanctis apud Deum adhibitis Cyrillo et Methodio, regionum istarum apostolis, assistricem divini Spiritus sapientiam precamur vobis vehementer; quorum caelestium donorum praenuntia caritatisque Nostrae testis Apostolica sit Benedictio, quam tibi, Venerabilis Frater, iisque omnibus qui coetibus intererunt amantissime in Domino impartimus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, die XXIX mensis Junii anno MCMXXV, Pontificatus Nostri quarto.

Pius PP. XI.

Deinde prof. Dr. Franc. Grivec, qui commisioni conventum praeparanti praesidebat, haec verba ad coetum direxit:

»Secundum ea, quae Conventus Velehradensis IV. statuerat, parabamus cursum didacticum theologiae orientalis. — Eruditis, ad praelectiones habendas convenientibus eo ipso opportunitas praebet, ut de studiis orientalibus provehendis deliberent. Ideo praesidi Instituti Pontificii orientalis (P. M. d'Herbigny) et aliis viris rerum orientalium peritis, Augustissimo Pontifice Pio XI. approbante, placuit, non solum cursum didacticum, sed conventum studiis orientalibus provehendis congregare. Praeter omnium expectationem tot viri illustres doctique se venturos promiserunt et convenerunt, ut iam ipsa Conventus amplitudo rei gravitatem comprobaret. — Quod non sine numine evenit. Deus vult! Deo gratias!

Conatus ecclesiae unitati provehendae caritas movet, quae duobus fontibus alitur duabusque alis sursum levatur: precibus ad Deum Optimum atque scientia. In oratione pro unitate ecclesiae, a Benedicto XV. commendata, rogamus, ut spiritu concordiae et caritatis acceleretur dies, in qua nostrae orientaliumque preces coniungantur. — Utinam conatus nostri, theologiae ecclesiaeque

orientalis cognoscendae, fratres orientales excitent ad conatus aemulos, suarum nostrarumque rerum cognoscendarum et aestimandarum, ut nostris occurrant conatibus, ut veritatem facientes in caritate (Eph. 4, 15) omnes occurramus in unitatem fidei et oecumenicae ecclesiae Christi.»

Dr. Matthia Slavíč, facultatis theologiae Labacensis decano, proponente per acclamationem electi sunt Conventus praesides, moderatores et officiales:

1. Praesides honoris causa electi sunt omnes sacrorum Antistites praesentes, quorum personam in sessionibus agebant Rmi DD. Dr. Leop. Prečan, archiep. Olomucensis, Dr. Ant. Bonav. Jeglič, ep. Labacensis, Dr. Dionys. Njarađi, ep. Crisciensis.

2. Moderatores sessionum scientificarum: P. Mich. d'Herbigny, Dr. Franc. Grivec; secretarii: Dr. Franc. Lukman, Dr. Andr. Snoj.

3. Moderatores sessionum ad res orientales lingua Slovenica et Croatica evulgandas: Dr. Cam. Dočkai (qui tamen ex inopinato impeditus erat, quominus ad congressum veniret), Dr. Aloys. Merhar, Dr. Joan. Višoševič O. S. Basil.; secretarii: prof. Barthol. Pavlin, Dr. Cyr. Potočnik, Franc. Koretič.

Rmus D. archiepiscopus L. Prečan, postquam praesidis locum occupavit, haec fere dixit:

»Gratias agens quam maxime sinceras pro honore in me acclamatione omnium praesentium colendissimorum hospitem huius Conventus, qui studiis orientalibus promovendis vacabit, collato meum esse duco, ut qua archipraesul Moravorum omnibus vobis a sepulchro s. Methodii salutationem afferam cordeque intimo dicam. Populus fidelis curae meae commissus eiusque sacerdotes attentione maxima prosequuntur labores nostri Conventus eoque orationibus suis adiuvabunt, ut fructus afferat uberrimos. Sane si viderent tantam Conventus frequentiam, gauderent nobiscum bene cognoscentes, ideam, pro qua laboramus, cogitamus, vivimus, tantam habere vim, ut tot viros officio, doctrina, pietate, meritis conspicuos ex omnibus mundi catholici partibus huc Ljubljanam albam coegerit et quodammodo traxerit. Non morietur, cui tanta inest vis! Ego ipse, videns in nostro Conventu clarissimos DD. professores orthodoxae facultatis Belgradensis, qui operam navare cupiunt rei omnibus nobis carissimae, non possum non gaudere bene sentiens, quid praesentia Dominorum horum aestimandorum pro ecclesia Dei significet. Gratias eis exsolvere opus est, quod iunctas nobiscum manus applicare cupiunt operi Deo et hominibus probis caro.

Nemo autem nobis obmovere potest nos propriam gloriam vel ecclesiae catholicae praedominationem nostro labore moliri velle. Haec obiectio iam antiquata est; hodie vel ipsi heterodexi¹ sentiunt,

¹ Cf. verba prof. J. L. Hromádka (prof. facultatis protestanticae Pragensis), *Katolicism a boj o křest'anství* pag. 152: »Leč ani v katolické

non agi de ecclesiae Latinae imperialismo, sed de unione regni Dei in terris, ad quam procurandam orationes ad Deum fundendae ab optimis Pontificibus praecipiantur. Atvero opus tam sublime ex una parte, sine fervore ex parte hominum et sine multa patientia perfici nec potest nec umquam poterit.»

Illustrissimus praeses dein salutavit optimas quasdam Dominas praesentes et gratiis actis Rmo praesuli Labacensi sic prosecutus est sermonem:

»Cum Congressum unionisticum an. 1924 absolutum declararem, tristis quaedam cogitatio mihi in mentem venit. Ac si futuri temporis providerem eventum luctuosum, rogavi omnes praesentes, ut, si quos e nobis a Deo ex hac lacrimarum valle avocari contingerit, memores simus animarum eorum. Ecce quid acciderit! Rmus D. episcopus Augustinus Fischer-Colbrie, praesul pientissimus aequae ac doctissimus, Congressum unionisticorum decus, morbo longiore patientissime tolerato, dereliquit nos ad recipiendam meritorum mercedem a Deo clementissimo avocatus. Item vir clarissimus, historiae ecclesiasticae in universitate Pragensi professor, Stejskal, operibus suis scientificis omnibus notus, praeter omnium opinionem pie in Domino defunctus est. Hinc ratio orandi: Requiem aeternam dona eis, Domine, et lux perpetua luceat eis!«

Post sermonem Rmi praesidis complures viri illustres verba dixerunt saluatoria atque Conventui felicem faustumque successum exoptarunt, nimirum: Rmus D. administrator Silesiae Polonae Dr. Aug. Hlond nomine episcopatus, praelatus Ant. Około-Kulak ex mandato Rmi metropolitae Mohileviensis Eduardi de Ropp, R. P. Damianus Gjulov O. M. Cap. nomine catholicorum Bulgariae, R. P. Mich. d'Herbigny S. J. ut praeses Instituti Pontificii Orientalis, R. D. Dr. Matth. Slavič nomine facultatis theologicae Labacensis, R. P. Jos. Lepka S. J. nomine provinciae Českoslovachicae Soc. Jesu, R. D. Dr. Andr. Živkovič nomine facultatis theologicae Zagrebiensis.

Verbis P. Lepka, qui domus exercitiorum Velehradensis »Stojanov« nuncupatae mentionem fecit, Rmus archiepiscopus Olomucensis pauca subiunxit in memoriam Ant. Cyr. Stojan, predecessoris sui pia recordationis, eiusque animae requiem aeternam in Domino adprecatus est.

cirkvi nikdy nescházelo duchů, kteří s bolestí se divali na rozklad Kristovy cirkve a kteří z důvodů ryze křesťanských toužili po obnově jednotného ovčince. Nepochybujeme, že i na stolci papežském seděli věrní pastýři, kteří z čistě péče o lidské duše volali po sjednocení rozptýleného stádece! Což je možno věřit, že všechny snahy a pokusy katolické, abí kacíři byli opět získáni v poslušnosti papeže, měly původ jen v panovačných a vládyctivých choutkách hierarchických? Mohu věřit, že světová a věkovitá církev katolická je jen požůstatkem lidských hříchů a poblouzení? Že všechny výzvy k modlitbám, aby svět se spojil v jednu církev Kristovu, představovanou římským nástupcem Petrovým, jsou pouhou lží a zástěrou imperatorských nároků?«

Rmo D. episcopo Labacensi propcnente telegramma homagiale missum est Augusto Pontifici.

Praelectis a secretario compluribus salutationibus, quae vel telegraphice vel in epistolis pervenerunt, Rmus praeses hora 12½ finem sessionis inauguralis indixit.

Hora 3. pomeridiana in ecclesia cathedrali magno populi concursu preces pro ecclesiae unitate factae sunt. R. P. Valerianus Učak Ord. Teut. sermonem sacrum habuit infra in III. parte relatum.

Hora 4½ Academia sollemnis parata est in aula amplissima »Union«, quae hospitem multitudinem vix capere potuit. Insigni loco imago ss. Cyrilli et Methodii, ab artifice Russo exsule pulchre depicta, proposita erat. Dr. Franc. Grivec hospites affatus est lingua Slovenica, grato animo commemorans Augustum Pontificem, qui Conventui litteras miserat apostolicas, et Serenissimum Regem, cui, plaudentibus omnibus, telegramma missum est. Dein episcopos, magistratus publicos et civiles et militares, civitatum externarum consules, Instituti Pontificii Orientalis de Urbe moderatorem et professores, facultatis orthodoxae Belgradensis delegatos, universitatis Labacensis rectorem magnificum, capitulum cathedrale Labacense, theologicas facultates Zagrebiensem et Labacensem, praelectores in conventu, Russos hospites, societatem »Ljubljana«, hospites exteros aliosque plures nominatim ex ordine salutavit. Post haec disseruit, quid momenti Conventui pro studiis orientalibus insit: hanc sermonis partem, lector, infra ievenies. R. P. Dr. Guido Rant O. F. M. panegyricum habuit in ss. Slavorum apostolos Cyrillum et Methodium, Dr. Fr. Grivec celebravit Vladimirim S. Solovjev, qui quinque abhinc lustris e terris in patriam migravit. S. Kuratov, exsul Russus, duo poëmata Solovjevi, »Ex Oriente lux« et »Emmanuel« inscripta, profundis plena sententiis, ingeniose recitavit. Associacio »Ljubljana« quatuor cantiones ad voces inaequales unamque ad voces aequales compositas, multa cum arte decantavit. Insuper hospites conspicui, sua quisque lingua, Conventui salutem dixerunt hcc ordine: Rmus episcopus Dr. Henr. Przędziecki pro Polonis, vir spectabilis Ant. Likožar pro urbe Ljubljana, decanus Dr. Dimitr. Stefanović pro facultate theologica Belgradensi, D. Franc. Jemelka nomine hospitem Čechorum, Dr. Paulus Žiška pro Slovachis, praefectus provinciae (veliki župan) Dr. Guil. Baltič, P. Severinus Salaville O. S. Aug. ab Assumpt., prof. Dim. Vl. Trost pro Russis exsulantibus, Mons. Paulus Chodniewicz, episcopi Cieplak in persecutione socius, prof. Pechuška Pragensis, can. Dr. Al. Merhar congregationum Marianarum director dioecesanus, et ultimo protoiereus Russus Sluckij, qui, infelicis patriae memor, animo commotus exclamavit, Christum nunc in Russia crucifigi, quapropter necessariam esse reconciliationem ecclesiarum.

Vespere hora 8½ prof. Dr. Andr. Snój in aula »Ljudski dom« vitam apostolicam ss. Cyrilli et Methodii verbis et imaginibus sci-

opticas, quae dicuntur, illustravit. FERIA III. eadem hora, eodem loco eodemque modo prof. Dr. Fr. Grivec »Russiam sanctam« auditoribus conspiciendam obtulit.

FERIA II., die 13. iulii, Conventus scientificas de Oriente christiano quaestiones tractandas aggressus est. Sessio I, ab hora 9. usque ad 11½ habita est in aula maxima »Union«, praesidente Rmo D. archiepiscopo Olomucensi. Praelectiones habuerunt: P. Theoph. Spáčil S. J. de membris ecclesiae; P. Mich. d'Herbigny S. J. de corpore Christi mystico; Dr. Fr. Grivec de unitate ecclesiae. Praelectiones in II. parte typis excusas habes.

Finita sessione Rmorum episcoporum imago photographica facta est.

Post meridiem, mox post horam 3., in eadem aula Dre. Aloysio Merhar praeside conventus est celebratus, in quo quaestiones ad Orientem christianum spectantes faciliore modo, solide tamen, in lingua vulgari explanabantur, ad quem multi laici, viri ac mulieres, confluerunt. P. Steph. Sakač S. J. disseruit de fundamentis ecclesiasticae unitatis. Sermones in sessionibus pomeridianis prolatis in III. parte invenies. Deinde Dr. F. Grivec Serbice exposuit rationem, qua de ecclesiastica unitate in hoc conventu agitur. Fusius proposuit ea, quae succinete et nervose Latine respondit ad observationem P. Lepka, ut habes in fine praelectionis de unitate ecclesiae. Prof. Dr. Jos. Debevec Slovenica lingua locutus est de ideis religiosis in poesia nationali Serborum. Hora 4½ conventus iste finitus est.

Ab hora 4¼ usque ad 6 sessio scientifica continuabatur praesidibus Rmis episcopis Labacensi et Crisciensi. P. M. d'Herbigny verba fecit de studiis orientalibus apud catholicos promovendis. Monuit etiam de methodis, quibus bolševismus in Russia utitur, ad extirpandam e cordibus omnem religionem, non solum christianam. Exemplum proposuit librum recentem, in quo complures series conferentiarum, variis hominum classibus et aetatibus adaptatarum, collectae sunt eo tendentes, ut odium contemptumque religionis excitent et ad purum putumque materialismum pertrahant. — P. Spáčil et Dr. Grivec responsa dederunt ad observationes, quaestiones et difficultates, quas auditores quidam scriptis proposuerunt.

Hora 6½ P. M. d'Herbigny lingua Latina brevem meditationem (de Christo, fonte unitatis) pro sacerdotibus instituit, quam preces pro ecclesiastica unitate subsecutae sunt.

FERIA III. diē 14. iulii sessio scientifica hora 9. incepta ultra meridiem protracta est. Praesidebant Rmi episcopi Jeglič et Njaradi. Praelectionum hic erat ordo: P. Raym. Janin, De hodierno statu ecclesiarum et rituum orientalium; P. Damianus Gjulov, De statu ecclesiae Bulgaricae; P. Severinus Salaville, De cultu ss. Eucharistiae in Oriente; Dr. J. Kalaj, De liturgia Graeco-slavica. Inter praelectionem paenultimam et ultimam breve temporis intervallum est positum, quo moderatorum et praelectorum

imago a photographo est facta, P. B. Bourgeois S. J. se venire non posse nuntiavit, dissertationem tamen de ritus orientalis indole misit quae ob temporis angustiam praelegi non potuit. Textum II. parti inseruimus.

In conventu pomeridiano, cui praesidebant Dr. Al. Merhar et P. J. Višošević, episcopus Dr. Njaradi relationem ss. Eucharistiae ad ecclesiae unitatem ostendit, P. R. Rogošić O. F. M. statum ecclesiae orthodoxae in Jugoslavia delineavit. Uterque orator Croata lingua usus est.

Ab hora 4 $\frac{1}{2}$ usque ad 6 materia scientifica porro tractabatur. Primo Mons. C. Margotti Codicis Juris canonici ad ecclesiam orientalem relationem exposuit. P. Salaville de divulgandis studiis orientalibus sermocinans haec protulit desideria: 1. ut manualia edantur varias disciplinas theologicas tractantia, ex quibus facilius rerum orientalium notitia possit hauriri; 2. ut editiones et collectiones procurantur textuum orientalium sive nondum editorum sive eorum, qui difficulter obtinentur; 3. ut parentur et edantur bonae monographiae de specialibus quaestionibus ex vasto ambitu theologiae orientalis; 4. ut folia periodica exacta sint si scribunt de rebus ecclesias orientales attingentibus.

Hora 6 $\frac{1}{2}$ in ecclesia cathedrali preces pro ecclesiae unitate institutae sunt cum litanis et benedictione sacramentali.

Feria IV., die 15. iulii ab h. 9. usque ad 12. sequentes erant praelectiones: M. Viller, De exemplari ideali sacerdotali et monastico usque ad saec. IX.; Dom. P. de Meester, De disciplina monastica post saec. IX.; P. J. Višošević, De hodierno statu vitae religiosae in Oriente. Ante praelectionem ultimam tres factae sunt congressistarum imagines.

Post meridiem a hora 3 $\frac{1}{4}$ usque ad 4 $\frac{1}{2}$ agitabantur quaestiones practicae Apostolatam ss. Cyrilli et Methodii spectantes. De Apostolatus actione inter Slovenos relationem fecit Dr. A. Snój, pro Croatia Dr. J. Oberški, Mons. Kozak et prof. Pechuška pro Cechoslovachia.

In continuatione sessionis scientificae a h. 4 $\frac{1}{4}$ —5 $\frac{1}{4}$ praeses, episcopus Njaradi, proposuit, ut metropolitae Andreae Šeptickij saluatorium mitteretur telegramma, quod omnibus placuit. P. Viller et Dom. Pl. de Meester ad propositas quaestiones breviter responderunt. P. M. d'Herbigny concilii Nicaeni ante XVI saecula coacti momentum explanavit.

Rmus praeses dein verbis affectu plenis omnibus, qui in Conventu sive parando sive celebrando quocumque modo partem habuere, gratias agens, eum finitum esse declaravit.

Hora denique 6 $\frac{1}{2}$ in ecclesia cathedrali sollemniter gratiae actae sunt Deo pro Conventus felici progressu et fine. Rmus D. episcopus Labacensis concionem infra relatum habuit.

Tempore Conventus in aedibus Collegii Aloysiani expositi erant libri selecti de rebus ecclesiasticis orientalibus.

Feria V., die 16. iulii, hora 9. antemeridiana convenerunt praelectores et theologiae professores ad consilia de studiis orientalibus promovendis conferenda. Omnibus placuit: 1. ut catalogus componatur centrorum catholicorum, in quibus docentur et investigantur res ecclesiasticae orientales, quatenus relationes instituantur mutuae, autonomia singulorum servata; 2. ut pariter elenchus componatur academiarius et studiorum institutorum orthodoxorum necnon conspectus publicationum periodicarum et collectionum ab orthodoxis editarum; 3. ut edatur bibliographia annua vel semestralis librorum et articulorum de rebus orientalibus agentium cum brevissimo summario tractatum; (cum bibliographia Armenica iam publicetur, in novam hanc bibliographiam potiora tantum ex rebus Armenicis assumantur); 4. ut ephemerides studiis orientalibus destinatae omnibus pateant, ut elucubrationes suas eis inserere possint; 5. ut an. 1926 Conventus pro studiis orientalibus habeatur in urbe Chicago, ita quidem, ut in sectione orientali Congressus eucharistici internationalis habeantur sermones pro populo, post Congressum vero eruditi tractent de promovendis studiis orientalibus in America et per auxilia Americanorum.

Rmus episcopus Labacensis relationem de Conventus Labacensis celebratione Augustissimo Pontifici misit.

Addenda censemus nomina eorum, qui absentes salutationes et vota Conventui miserunt vel per telegraphum vel per litteras.

Telegraphata miserunt: Archiepiscopus Kordač, Praha; episcopus Akšamović, Djakovo; episcopus Kmetko, Nitra; episcopus Marčelić, Dubrovnik; episcopus Mišić, Mostar; episcopus Srebrnič, Krk; Borković, Sisak; Dočkal, Zagreb; Dulčić, Brusje; Mons. Hrđy, Niš; Hrnjuk, praeses Unionis Ukrainicae, Praha; Hruban, Olomouc; Kremer, Lublin; Tensundern, Gladbeck; Toloczko, Wilno; Directio periodici »Nova revija«, Makarska.

Litteras vero miserunt: Archiepiscopus H. Pellegrinetti, nuntius apostolicus in regno SHS, tunc Romae degens; archiepiscopus J. Cieplak per praelatum Ant. Okolo - Kułak; prof. Ž. Perić, Beograd; N. Klimenko, Paris; Quenet, Paris; Mons. G. Biasiotti, Roma; Staroslavenska Akademija, Krk; »Růža Sušilova«, Brno; Cyril-Methodijska Liga, Praha.

II

DE MEMBRIS ECCLESIAE.

P. Theophilus Spáčil S. J. — Roma.

Pro iis, qui ad unitatem ecclesiarum separatarum cum ecclesia catholica adlaborant et qui theologiae dissidentium student, non parvi est momenti determinate scire, quinam homines ut membra verae Christi ecclesiae considerari possint et debeant. — In hac elucubratione: I. doctrinam catholicam de hac re proponemus, II. doctrinam orthodoxorum, III. utramque inter se comparabimus; deinde duabus quaestionibus particularibus respondebimus: IV. utrum schismatici mere materiales membra ecclesiae censi possint, V. utrum orientales separati iure ex principiis suis catholicis rationem membri ecclesiae denegare possint.

I. *Doctrina catholica.* — 1. *Explicatio terminorum et status quaestionis.* — Ecclesiam intelligimus societatem religiosam a Christo fundatam, eamque credimus societatem visibilem, externam, vinculis iurisdictionis unitam, sed simul societatem intrinsece et essentialiter supernaturalem, verum mysticum corpus Christi, a quo omnis actio supernaturalis in ecclesiam tamquam a causa actualiter etiam principali procedit. — Membra alicuius societatis sunt ii homines singuli, qui tamquam partes integrales totum societatis componunt. — Quaerimus igitur simpliciter, omittendo nunc distinctionem aliquorum theologorum de corpore et anima ecclesiae, quinam homines possint ut partes integrantes societatis illius externae sed et intrinsece supernaturalis censi? — 2. *Principia generalia.* — a) Cum ecclesia sit societas visibilis, externa, vinculis iurisdictionis unita, non potest esse membrum eius ille, qui nullo externo, visibili vinculo ecclesiae iungitur; b) cum ecclesia sit societas intrinsece et essentialiter supernaturalis, non potest esse eius membrum, qui supernaturalem vitam eius nullo modo, neque initialiter, participat; c) non est tamen necesse, ut quis omnibus viculis, quibus membra ad societatem ecclesiae uniri possunt, re vera ecclesiasticae societati adstringatur, neque necessarium est, ut vitam eius su-

pernaturalem ex toto et perfecte participet: possunt igitur dari diversi gradus membrorum, quorum aliqua strictius, alia minus stricte ecclesiae iunguntur; d) si quis certis vinculis ecclesiae membrum adiunctus est, tamdiu rationem membri participare dicendus est, quamdiu contrarium non probetur. — 3. *Axioma primum.* — *Ecclesia non est societas praedestinatorum.* Praedestinatio enim est aliquid invisibile, esset igitur ecclesia invisibilis. Haec propositio est certa et de fide ex damnatione erroris contrarii I. Wicleff et I. Hus ut haeretici. — 4. *Axioma secundum.* — *Baptisma valide collatum est vinculum necessarium et per se sufficiens, ut quis membrum ecclesiae sit.* — Est vinculum necessarium, cum a) s. scriptura baptismum conditionem esse docet, ut quis corpori ecclesiae adiungatur (Mt 28¹⁸, Mc 16¹⁶, Act 2⁴¹, Act 8¹², 1 Cor 12¹³); b) s. Patres solos baptizatos fideles, christianos vocant, per baptismum hominem ecclesiae inseri, ab ea pari, non baptizatos esse extorres, in atrio, vestibulo esse docent; — est vinculum sufficiens, cum Christo capiti iungit et ex sese est professio fidei ecclesiae et subiectio auctoritati Christi — per se sufficiens, nam in iis, qui actum humanorum capaces sunt, debet ista professio fidei, et subiectio auctoritati actibus externis manifestari. — Hoc axioma est certum, a Conc. Flor. et Trid (D 696, 895) non quidem definitur, sed supponitur et (in Trid. occasione alterius rei) enuntiatur. — 5. *Corollaria ex hoc axioma:* a) Catechumeni non sunt membra ecclesiae. Haec propositio est nobis certa, cum ea, quae in contrarium proponi solent, non probant nisi catechumenos ex vita spirituali corporis mystici ecclesiae participare. b) Homo invalide baptizatus, licet defectus eius baptismi ignoratur et ille communiter baptizatus habetur, non est membrum ecclesiae. Hanc propositionem ut probabilem defendimus. c) Quicumque rite baptizatus est, tamdiu membrum ecclesiae habendus est, quamdiu contrarium solide non probetur. — 6. *Axioma tertium.* — *Peccatores baptizati propter solum peccatum ab ecclesia non excluduntur.* — Hoc enim a) iam scriptura in parabolis (de zizanis etc.) docet; b) unanimis traditio PP., praesertim contra Donatistas, confirmat; c) rationes theologicae comprobant (e. gr. institutio sacramenti poenitentiae pro membris ecclesiae). Est propositio certa, immo ex condemnatione haeresis Wicleff et Hus de fide. — 7. *Axioma quartum.* — *Haeretici et schismatici publici formales non sunt membra ecclesiae.* — Hoc enim a) ex unitate ecclesiae sequitur, quae est unitas fidei et communionis, b) unanimiter a traditione affirmatur, secundum

quam haeretici et schism. sunt extorres, segregati, aperte foris, vitandi etc., conversi ab haeresi et schismate in ecclesiam redeunt, recipiuntur, ingrediuntur etc. — Doctrina haec fidei proxima consideranda est ex praxi ecclesiae et magisterio ordinario. — 8. *De haereticis schismaticisque occultis et de excommunicatis theologorum sententiae.* — Communior est sententia occultos (et internos) haereticos et schismaticos esse membra ecclesiae, quae sententia in dictis complurium Patrum et ratione theologica (retinent scil. tales iurisdictionem ordinariam) fundatur, et nobis probabilior apparet iam ex principio supra (n. 5, c) prolato: baptizatum tamdiu membrum censi debere, quamdiu contrarium non probatur. Ex eodem principio adhuc ut probabilem habemus sententiam, quae excommunicatos omnes membra ecclesiae habet, licet nunc fere communis sententia tenet excommunicatos vitandos non esse membra. Excommunicatio enim est poena medicinalis et strictae interpretationis, neque effectus aliquis ipsi adscribendus est, qui explicite non enuntiatur. — (De haer. et schism. mater, in num. IV.)

II. Doctrina separatorum. — 1. Theologi Orientis separati quidem internam indolem ecclesiae magis inculcant quam externam, aliqui etiam ecclesiam terrestrem simul visibilem et invisibilem esse aiunt (Filaret, Andrutsos), sed communiter ecclesiam in terris ut externam et visibilem societatem accipiunt (Pedalion, Nikodim, Malinovskij etc.), quare etiam membra visibili vinculo ecclesiae iungi debere docent. — 2. Communiter igitur conceptum ecclesiae ut *invisibilis coetus* hominum *praedestinatorum reiciunt*, quem conceptum Nikodim contradictionem involvere censet. — 3. *Baptismum* considerant ut ianuam ecclesiae, et *conditionem necessariam* et *per se sufficientem* ad hoc, ut quis sit membrum ecclesiae (Makarij, Andrutsos, Kefalas, Filaret, Pedalion), complures hunc effectum expresse inter baptismi effectus enumerant. — 4. Licet unitatem internam ecclesiae magis inculcant quam externam, tamen omnes docent etiam unam externam professionem eiusdem fidei omnibus membris ecclesiae necessariam esse. Et paucis exceptis (Melnikov, Glubokovskij, Svjetlov), qui censent sufficere ad hanc unitatem tenere articulos quosdam fundamentales, omnes affirmant *quamcunque haeresin ab unitate* et *communione ecclesiae excludere*. Non tamen semper clare inter haeresin et apostasiam, haeresim publicam et occultam, materialem et formalem distinguunt. — Item docent omnes *necessariam* esse ecclesiae *unitatem communionis et subiunctionis* auctoritati hierarchicae, *schismaticos* igitur ab *unitate* et *communione ecclesiae excludunt*; sed iterum non solum clare non distinguunt inter schismaticos formales et materiales, publicos et occultos.

sed aliquando schisma cum mera inoboedientia confundere videntur (Andrutsos, Pedalion); et praesertim *non indicant, quae-nam sit illa auctoritas hierarchica, a qua quis deficiens schismaticus evadit; neque mirum est eos hoc non indicare, cum de ipsius supremæ auctoritatis in ecclesia essentia et indole dubii haereant.* — 5. Concedunt *peccatores etiam graves et publicos, membra ecclesiae remanere posse. Nihilominus complures theologo* (Catechismus Filareti, Antonij, Makarij, Filaret, Malinovskij) *censent ab ecclesia excludi non solummodo illos peccatores publicos, qui ab auctoritate ecclesiastica excommunicantur, sed etiam tales peccatores impenitentes, quos Deus »invisibili suo iudicio« ab ecclesia separat.* — 6. Distinguentes inter *excommunicationem maiorem (ἀφορισμὸς παντελής, otlučenje bolšoje)* et *excommunicationem minorem (ἀφορισμὸς μικρός, otlučenje maloje), communiter excommunicatos excommunicatione maiore ab ecclesia excludunt* (Nikodim, Makarij, Malinovskij). — 7. *Quaestiones secundarias* (de catechum., haer. occult., homine invalide bap.) *non tractant.*

III. Utraque doctrina comparatur. — Comparatione instituta inter doctrinam separatorum et doctrinam catholicam dici potest *orthodoxos*, si communis doctrina theologiae eorum spectatur, in quaestione de membris ecclesiae *convenire* cum iis, quae ecclesia nostra aut definivit aut communi consensu theologorum apud nos docentur. — *Discrimen solum est:* a) nulla propositio, quae hac in re a theologia orientali proponitur, agnoscitur ab orientalibus separatis fide credenda, quandoquidem nulla ab aliquo concilio oecumenico, quod omnes supremum, et plerique unicum, infallibile tribunal fidei habent; b) complures theologo rationem membri ecclesiae denegant peccatoribus impenitentibus »secreto Dei iudicio« separatis; c) propter conceptum non satis accuratum, quem habent de haeresi et schismate, et ob incertitudinem, qua laborant circa determinationem et subiectum supremæ ecclesiasticæ auctoritatis, non solum quaestioni, quid sit de haereticis, schismaticis materialibus, occultis etc. non respondent, sed neque clare determinare valent, quinam proprie censendi sint excommunicati, haeretici, schismatici. — Notum est e. gr. concilium Constantinopolitanum a. 1872 excommunicasse ab ecclesia Bulgaros, cum quibus tamen communionem retinuerunt aliae ecclesiae autocephalae, e. gr. ecclesia Russiae. (De diversis sententiis, utrum catholici censendi sint schism., vel haeret., v. num. V.)

IV. Utrum haeretici et schismatici materiales membra ecclesiae censeri possint.¹ —

¹ Quaestio ponitur de adultis schism. et haer., cum infantes in schism. vel haeresi baptizatos omnes membra esse ecclesiae facile concedunt.

1. Nullum est dubium eos ad »animam« ecclesiae pertinere, iuxta modum loquendi eorum theologorum, qui corpus et animam ecclesiae distinguunt. — 2. Nullo pacto nobis *probat*ur quorundam opinio, iuxta quam tales (saltem schism. mater.) *pertinerent* ad ecclesiam *prout est corpus mysticum*, non autem *prout est corpus sociale*, nam ex definitione supra (n. I. 1.) data ipsam externam societatem ecclesiasticam supernaturalem corpus mysticum Christi vocamus. — 3. Ex principio supra (n. I, 5, c) proposito (scil. omnem baptizatum tamdiu membrum ecclesiae remanere, quamdiu contrarium positive non probetur) *videretur sequi* schismaticos, et etiam haereticos, mere materiales *esse membra ecclesiae*. Nam per baptismum in ecclesiam ingressi sunt, neque ex dictis Patrum et documentorum ecclesiae, quae schismaticos et haereticos ab ecclesia excludunt, videtur probari posse, etiam haereticos et schismaticos materiales extorres esse, cum vix non omnia illa testimonia de solis haer. et schism. formalibus explicari possint. — 4. Adsunt tamen rationes probabiles, propter quae e contra *excludi videntur*. a) Patres et documenta traditionis simpliciter totas sectas haereticorum et schismaticorum ab ecclesia excludunt, in quibus certe praeter haereticos formales etiam plures materiales inveniebantur; b) ecclesia haereticos et schismaticos materiales, si ad catholicam convertuntur, vere recipit, admittit etc. ad ecclesiam; c) haeretici et schismatici non excluduntur ab ecclesia praecise ratione eorum peccati (nam peccatores publici, etiam maximi, propter peccatum suum non excluduntur), sed ratione defectionis ab ecclesiae unitate, quae etiam in materiali haeresi vel schismate habetur. — Ad primam et secundam rationem tamen responderi posset omnes haereticos et schismaticos pro foro externo praesumi esse formales et extra ecclesiam, licet de facto, si materiales sint, membra esse non desinant; tertia ratio *sententiam, quae materiales haereticos et schismaticos ab ecclesia excludit, vere probabilem facit*.

V. Utrum orientales separati catholicos a vera Christi ecclesia extorres iuxta principia suae theologiae iure dicere possint?

1. *Praenotanda*. — Generatim quidem ex modo scribendi theologorum dissidentium, qui ecclesiam suam saltem implicite semper ut unice veram supponunt et Romanos catholicos ut adversarios oppugnant, concludere liceret eos censere catholicos extra veram ecclesiam versari. Si tamen quaestio determinate ponitur, utrum catholici membra ecclesiae sint necne, aliqui eos excludunt sive ut haereticos sive ut schismaticos sive quia recte non baptizatos (Pedalion, Sylvester, Filaret, A. Lebedev), alii tamen eos haeresis aut schis-

matis accusare et ab ecclesia excludere non audent (Plato, Malcev, Svjetlov, A. P. Lebedev). — 2. *Orientalis separati catholicos ab ecclesia extorres dicere non possunt eo titulo, quod rite non sint baptizati.* — Orthodoxi quidem docent baptismum per trinam immersionem esse conferendum, et hanc conditionem complures in ipsa definitione baptismi ponunt; nihilominus Russi baptismum Latinorum per *ablutionem* collatum nunc validum habent. Graeci considerant baptismum talem invalidum, sed potius quam ob defectum immersionis ex principio suae theologiae sacramenta extra veram ecclesiam collata esse invalida, complures autem hodierno tempore inter Graecos concedunt baptismum talem per *οιζορογια*, via igitur administrationis, rati haberi et catholicos sine novo baptismo in ecclesiam orthodoxam recipi posse. — Sed admissio etiam principio illo sacramenta extra ecclesiam nulla esse, quod tamen plurimis documentis traditionis falsum esse comprobatur, a) orientales separati absque petitione principii affirmare non possunt catholicos extra veram ecclesiam esse, nisi prius ostendant eos aut haereticos aut schismaticos esse; b) si baptismus catholicorum re vera invalidum esset, ilud per *οιζορογια* rati haberi non posset, cum a) talis enormis potestas ecclesiae, ut per viam administrationis sacramentorum effectus supplere possit, nulla ratione probetur, et cum β) fatentibus ipsis orthodoxis ecclesia ne materiam vel formam sacramentorum mutare vel substituere possit. — 3. *Dissidentes catholicos non possunt ab ecclesia excludere ut haereticos.* — Haereticos enim sicuti nos, eos vocant, qui universalem professionem fidei reiciunt vel a dogmate ecclesiae recedunt, licet non semper satis haeresim ab apostasia distinguunt (Pedalion, Nikodim, Antonij, Malin.). Dogma autem appellant veritatem revelatam a magisterio ecclesiae infallibiliter ad credendum propositam. Haec infallibilis doctrinae propositio ex opinione eorum aut fit a conciliis oecumenicis, qualia iuxta ipsos fuerunt prima septem concilia universalis, aut habetur ex consensu ecclesiae universalis in tenenda certa veritate revelata conspirante. Sed a) orientales separati iure quidem affirmare possunt complura ex iis, quae ab ecclesia catholica post septimum concilium aut solemniter definita sunt aut communi consensu in ea praedicantur, non quidem fuisse in primis conciliis iam definita, sed nulla ratione ostendere possunt in aliquo ex septem conciliis definitum fuisse contrarium illius quod ecclesia catholica ut dogma tenet; b) neque dicere possunt ecclesiam catholicam a consensu ecclesiae universalis defecisse, nisi per principii peti-

tionem supponunt communionem ecclesiasticam ipsorum solam veram fidem conservasse, ideoque eam solam veram ecclesiam Christi esse. — 4. *Separati non possunt denegare catholicis rationem membri verae ecclesiae eo titulo, quod sint schismatici.* — Separati orientales nullam proprie habent supremam auctoritatem permanentem, cum concilia oecumenica non semper celebrantur, et episcopatus universus abque unius supra alios iurisdictione practice supremam in ecclesiam potestatem exercere non potest; quare aliqui (Grivec) merito concludunt eos quidem posse loqui de schismate contra singulas ecclesias particulares, non autem de schismate contra ecclesiam universalem. — Sed nullo in casu possunt iure catholicos arguere schismatis; neque a) quod ab auctoritate conciliorum oecumenicorum recesserint, cum catholici septem priora concilia agnoscant, neque b) quod ab ecclesia universali sese separaverint; nisi cum petitione principii supponant solam ipsorum communionem ecclesiasticam veram fidem conservasse, ideoque eam solam veram Christi ecclesiam esse.

*

Breviter omnia, quae dicta sunt, recapitulemur. — Primo loco doctrinam catholicam proposuimus; qua in re ea retulimus quae a magisterio ecclesiae traduntur vel communi theologorum consensu accipiuntur, in unica re a consensu communi theologorum recessimus, scilicet recensendo excommunicatos quoslibet ad membra ecclesiae; deinde doctrinam dissidentium explicavimus; comparavimus tertio utramque doctrinam ad invicem et invenimus differentias hac in re non esse nisi accidentales. Respondimus tandem duabus quaestionibus particularibus: utrum schismatici materiales membra ecclesiae dici possint, et utrum disidentes iure ex principiis propriae theologiae catholicos possint dicere a vera Christi ecclesia extorres.

Totam igitur quaestionem theologiam de membris ecclesiae omnesque quaestiones, quae hic moveri possunt, pertractavimus, quantum temporis spatium permisit. Non est autem quaestio haec mere theoretica, sed valde practica, quaestio enim agitur quinam ad corpus Christi mysticum ideoque ad Christum proprie pertineant. »Haec dicuntur«, ita in Tract. 27. in Ioannem s. Augustinus, cuius verbis finem praelectioni nostrae imponamus, »haec dicuntur, ut amemus unitatem et timeamus separationem. Nihil enim sic debet formidare christianus, quam separari a corpore Christi. Si enim separatur a corpore Christi, non est membrum eius, non vegetatur Spiritu eius. Quisquis autem, inquit Apostolus, Spiritum Christi non habet, hic non est eius.«

Post praelectionem »De membris ecclesiae« sequentes animadversiones vel obiectiones propositae sunt.

I. Dictum est sufficere ad hoc, ut quis membrum ecclesiae sit, ut aliquo vinculo externo ecclesiae uniatur et aequaliter vitam ecclesiae internam participet. Atqui haeretici est schismatici aliquo modo cum ecclesia externe colligantur, nempe professione alicuius fidei, aliquibus sacramentis et participant alicquem influxum vitalem. Quare sicut membrum corporis physici manet membrum, licet aliqui nervi, quibus cum corpore colligatur praecisi sunt, ita logice de membro organismi socialis dicendum est.

Eo magis, quod ecclesia sibi vindicet potestatem in schismaticos et haereticos (cf. dictum Pii IX ad Gulielmum Imper.). Atqui in membrum totaliter praecisum a corpore principium formale nullum amplius exercet influxum neque ullam vitalem.

R e s p o n s u m. — Diximus ad rationem membri necessarium esse, ut quis aliquo saltem vinculo externo corpori ecclesiae iungatur et aequaliter saltem vitam internam corporis mystici participet. Quoniam vincula autem necessaria sint et sufficiant et quoniam ratione quis vitam ecclesiae supernaturalem participare debeat, ut membrum ecclesiae vocari possit, hoc non a priori statui potest, sed ex positivis fontibus erui debet. Ex hisce fontibus autem, id est ex unanimi consensu ss. Patrum et ex constanti praxi ecclesiae manifesto constat, haereticos et schismaticos saltem publicos formales excludi ab ecclesia. Neque obstat, quod haeretici et schismatici adhuc potestati ecclesiae subiciuntur. Ecclesia enim, cuius potestati lato quodam sensu ipsi infideles subduntur, quatenus scilicet obligantur iure divino ad oboedientiam authentico magisterio ecclesiae, ius suum, quod per baptismum in haereticos et schismaticos acquirit, per eorum defectum in fide vel in subiectione non amittit.

II. Dictum est aliquem tamdiu remanere membrum ecclesiae, quamdiu contrarium non probetur. Hoc non satis clarum est et declaratur oportet. Nam ut aliquid sit membrum physici organismi debet realiter cum corpore coniungi et realiter influxum corporis participare. Nemo dicit partem aliquam remanere membrum, donec contrarium non probetur.

R e s p o n s u m. — Axioma illud forsitan clarius exprimi posset: aliquem, qui certo ut membrum ecclesiae adiunctus est, tamdiu membrum considerari debere, quamdiu contrarium certo et determinate non probetur. Agitur enim de dono Dei et de iure acquisito favorabili, igitur nemini donum hoc et ius denegari debet, nisi positive probetur eum donum et ius hoc amisisse.

III. Si schismatici materiales sunt membra ecclesiae, tunc dicendum est adesse inter nos et orientales orthodoxos unitatem, licet non perfectam, tamen talem, quae sufficit ad constituendum unum corpus Christi, similem saltem ei unitati, ad quam plures nationes uniuntur contra communem inimicum.

R e s p o n s u m. — Animadversio procedit ex supposito schismaticos materiales posse adhuc vocari membra ecclesiae et orientales

orthodoxos in sua totalitate esse schismaticos materiales. Ultimam hanc quaestionem non tetigimus, opinioni autem, quae tenet materiales schismaticos membra ecclesiae esse, sententiam contrariam ut probabilem opposuimus. Ceterum concedimus, quod veritate dictae sententiae supposita et admissio orthodoxos orientales in sua totalitate esse schismaticos materiales, adesset inter nos et orthodoxos non solum unitas aliqualis, sed ea, quae sufficeret ad constituendum unum corpus Christi. Unitatem autem illam, qua plures nationes contra communem inimicum coadunantur, non sufficere ad constituendum unum corpus Christi seu unam ecclesiam, ex fontibus positivis abunde edocemur.

IV. Quaeritur, quinam nexus sit inter valide baptizatos sed formali haeresi ab ecclesia deficientes et ecclesiam; possintne, cum non sint membra, nominari saltem socii vel subditi. Si nullum nexum cum ecclesia haberent, non esset possibilis ecclesiastica iurisdictio in eos.

Responsum. — Cum ex supradictis haeretici etiam formales subiecti maneant potestati ecclesiae, nil impedit, ut »subditi« vocari possint, immo et debeant. Qua ratione quis possit remanere et esse subditus ecclesiae, licet non sit eius membrum, supra declaratum est. Nomen autem »socii«, utpote inconsuetum, ipsis non est dandum.

DE CORPORE CHRISTI MYSTICO.

P. Michael d'Herbigny S. J. — Roma.

Paulus, etiam post annos apostolatus iam multos, exoptabat discere et iterum discere »supereminentem scientiae caritatem Christi«. Aliunde omni ratione patet, quantopere scientia sublimior de Christo exoptanda sit et procuranda.

Conamur ergo iam ex consueto ut scientia illa simul cum caritate Christi fiat in nobis semper minus imperfecta, et propterea mysteriis vitae Christi sive quamdiu in terris erat sive nunc in eius gloria ex Evangeliiis et toto N. T. studemus. Et hoc quidem recte. At numquid satis curamus de alia via praecipua ad cognoscendum Christum? Non solum Christum prout antiquis temporibus vixit, vel prout nunc in coelis regnat, sed ut ulterius vivit in ecclesia, et quidem realiter. Contemplatione et studio viventis illius Entis proficiamus quod ab eodem Paulo dicitur modo corpus Christi et modo sponsa Christi! Veritas enim et integritas Christi nequeunt profundius absque ecclesia cognosci, non dico solum absque doctrina et participatione ecclesiae, sed etiam pro ipsis catholicis non satis novimus Christum quamdiu manemus absque studio profundiore et contemplatione amore plena de ipsa ecclesia. De his breviter, absque ulla polemica, dicam. Res

ipsae vobis familiares sunt, synthesis tamen earum forte juvabit: in hoc solum tendimus ut, Deo juvante, mentes nostrae et corda ad caelestia desideria erigantur, et e sublimiore illa visione juventur ad quoslibet fratres etiam remotiores amandos, attrahendos, amplectendos.

I. Regnum Dei et theocratia.

Ipse Christus — venia sit verbo — prior studii de ecclesia dedit exemplum: Ecclesiam enim ut Verbum aeternum e sinu Patris praeparabat et amabat: eamque etiam contemplatur et diligit: »Christus dilexit ecclesiam, ait Paulus, et tradidit semetipsum pro ea.« Tradidit semetipsum pro ea, i. e. et Incarnatio et Redemptio ad hoc tendunt ut homines ad ecclesiam vocentur et consocientur. Verbum caro factum est ut homines ad ecclesiam suam pertinerent. Tradidit semetipsum pro ea. Non quomodolibet aut singillatim salute et gloria caelesti praemiandi sunt, sed socialiter coadunantur ad cooperandum cum Christo, seu ejus membra fiunt, non solum collecta, sed hierarchice coordinata — »per omnem juncturam subministrationis«.

Dilectio Christi pro ecclesia verus est et proprii nominis amor, immo causa exemplaris summumque culmen omnis amoris, cum ex ipsa Pauli declaratione omnes hominum nuptiae proprium valorem seu sensum mysticum coram Deo habeant in figuranda illa Christi et ecclesiae dilectione. »Sacramentum magnum, ait, in Christo dico et in ecclesia.« Amor ergo virilis apud eum ad unionem tendit et ad similitudinem: paritas enim diligentiam requiritur. At quomodo inter Christum et vocatam humanitatem instituetur? En amor ipsius solutionem invenit. Non solum amat — caritate nimis stupenda —, sed omnipotentia sua ipse caritatis suae ardorem effectibus illustrat et manifestat.

Ne longinquior a nobis distaret, prius »exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo« (Phil. II, 7): at illa ejus humiliatio, etsi ei permiserit ut mansuetus ad nos accederet imperterritus, amori tamen non sufficit, quoniam non solum exinanire semetipsum vult, sed et divites nos facere intendit propriis suis divitiis. Et ideo factus caro, Logos Dei dedit nobis »potestatem filios Dei fieri«. En ergo paritas mirabiliter ab ipso conditur, mirabilior in illa reformatione hominum quam in prima creatione. Ipse natura Deus fit homo ut nos natura homines deificemur.

His verbis omnia mysteria Christologiae et Ecclesiologiae dixi brevi compendio: Incarnationem secundae personae SS. Trinitatis et vocationem nostram deificativam in ecclesia. At haec in dilecta vestra Yugoslavia cum majore jucunditate in

memoriam revocantur. Inter vos enim, auditores dilectissimi, juxta magnum illum episcopum qui ferventem suae gentis Slavorum amorem una cum fideli obsequio ecclesiasticae oecumenicitatis sub infallibili cathedrae Romanae magisterio unitae conjunxit, inter vos, dico, juxta magnum Strossmayer, scriptor ille Russus praeclarissimus Vladimir Solovjev pulcherrimum suum opus scripsit de vera et legitima theocratia: *Исторія и будущность теократіи*. Vox illa theocratia saepe a multis ita accipitur, ut inde deterreantur, at prorsus praeter rationem. Theocratia enim minime dominationem cleri significat, sed Dei dominium ut fundamentum humanae moralitatis extollit, sive in ordine privato, sive in ordine civili. Attente enim ut philologi et philosophi norunt, distinguendae sunt voces quae in cratia terminantur et eae quae in archia. Voces in cratia sicut autocratia, aristocratia, democratia per se designant fontem iurium civilium vel politicorum vel apud dominatores absolutos vel apud meliores (aristocratia) vel apud totum populum (democratia) quaerendum esse. Non autem formam regiminis insinuant, quae vocibus in archia designatur: monarchia, oligarchia, panarchia seu anarchia — quod idem practice est. Potest ergo monarchia in regimine optime consociari cum democratia quae in omnibus civibus subditos iurium reveretur. Et ex adverso, in Russia sovietica, apparentia panarchiae terribili modo cum autocratia paucorum consociatur. Formas diversas in ordine politico et in applicatione iurium conscientia humana et ergo lex divina sancit, ac proinde ecclesia eas quoque benedicit et approbat, dummodo remotior origo ipsius iuris non ex beneplacito humano pendeat, sed ab ipsa suprema Dei auctoritate. Theocratiam ergo veram dicimus — eam ordinis moralis et iuridici conceptionem quae ad Deum omne fundamentum obligationum et officiorum sicut et iurium refert. Et ex ea sola vera libertas humana oriri potest.

Porro theocratia illa — libera, ut ait ipse Solovjev, — identificatur post Christum cum Regno Dei quod in Evangelio ab ipso Jesu praedicatur, non politicum, sed visibiliter jam in terris manifestandum Dei dominium, non ex carne et sanguine sed libera voluntate a singulis suscipiendum: »Qui non receperit Regnum Dei sicut parvulus non intrabit in Regnum.« Evangelia enim legenti attente ecclesia cito videbitur praedicata et intenta sub illo nomine »Regnum Dei«, consummandum sane in eschatologia caelesti, at jam inchoatum in terris cum susceptione praedicationis Christi. Ideoque, »quotquot receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri«. Omnes qui sponte Regno seu dominio Dei subordinantur, i. e. theocratiae, fiunt ipso facto Filii — sed Filii Regni, Filii Dei. Ideo theocratia illa libera, sicut Solovjev in aliis quoque libris post multos Patres dicit, participes nos facit illius sublimis theandrismi.

qui in Jesu Christo inchoatus est. Vere »nec auris audivit nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis qui diligunt illum« (I Cor. II, 9).

Vocati — *ἐκκαλούμενοι* — ad ecclesiam, accedimus humiles et subditi ad Omnipotentis Dei theocratiam. At ecce, quoniam »jugum ejus suave est et onus leve«, jam nos non dicit servos sed amicos, immo, quia regenerati sumus in ecclesia, i. e. nati denuo prout Nicodemus dicebat, Filii Dei efficimur. »Deum, ait Cyprianus, nemo potest habere patrem, qui ecclesiam matrem non habet.« At omnis qui fit ecclesiae filius, ipso facto Dei filius est, et ergo, quoniam patris ad filios datur naturae communicatio, fit divinae consors naturae. Manet tamen homo, et ideo theandrisms proprii nominis in eo incipit. Qui prius merus homo humilem sub theocratia subordinationem libere eligebat, nunc vero et proprio sensu supra naturam humanam vel creatam quamlibet ad divina trahitur.

II. Theandrisms.

Theocratia ergo Novi Testamenti hominem minime opprimit, sed ad sublimem theandrisms dignitatem extollit. Sic praeclare Solovjev, collecta e Scriptura et Patribus aliisque scriptoribus ecclesiasticis doctrina authentica cum citationibus plurimis.

Differt tamen essentialiter theandrisms in Christo et in nobis, etsi propter veram profundamque analogiam eadem vox de Ipso et de nobis proferri potest. Aeternus ipse Logos, natura Deus, assumit humanitatem concretam seu humanam naturam, integram quidem at non propria personalitate distinctam a Verbo, sed ipsa personalitate Verbi subsistentem. Nos ex adverso, natura meri homines, ad participationem divinae naturae attrahimur, non amissa concreta nostra seu personali humana natura, sed conjuncta cum aeterna Dei natura i. e. Patris et Filii et Spiritus Sancti. Non ergo individualitas nostra seu personalitas recedit ut in Deum inconscii aliquando immergamur, secundum somnia pantheistarum, nec tamen vinculo mere individuali Deo conjungimur. At sicut Logos una Incarnatione totam humanitatem redemit, sic et ii qui tota humanitate fructum illius redemptionis libere suscipiunt uno vinculo sociali et vitali cum divina natura colligantur, i. e. ecclesiae unitate quae, cum sit ipsius Christi corpus unicum et sponsa una — absque repudio, concipit et parturit ex vitali Christi per suum Spiritum operatione liberos spiritualiter regeneratos et socialiter deiformes.

In Christo ergo et in nobis, manet id quod prius erat: natura et persona, pro Ipso divina, pro nobis humana, at consociatur indebita natura (non autem persona nova), humana pro Ipso, divina pro nobis. Manet Deus, fit homo; manemus homines,

efficimur dieformes — singuli quidem, at in ordine sociali naturae nostrae. Quoniam ergo socialiter deiformes effici-mur, non solum individualismus protestantium intolerabilis est, sed aequalis quoque paritas omnium quasi cellularum in ecclesia. In societate enim, sicut Paulus expresse ait, sunt divisiones ministrationum et operationum. Non omnes eundem actum habent, sed Spiritus Dei partitur singulis prout vult. Indebita enim illa dona gratuito distribuuntur. Societas ecclesiastica intenditur a Christo et describitur a Paulo, non ut collectio numerica multorum parium, sed ut sponsa »circumdata varietate«, vel ut corpus Christi »secundum diversos gradus perfectionum«.¹

Illius corporis membra sunt et diversa et consociata: »Alter alterius membra sumus«, ait, et singula singulis indigent. Nec potest oculus dicere pedi: opera tua non indigeo. Cooperantur enim omnia membra ad eundem finem.

At cujusnam corporis sunt membra? Numquid, ad normam statuum et societatum civilium, corporatio late dicta solummodo haberetur, ex aliqua unione morali et conspiratione humana ad eundem finem?

Illae sane elementa socialia in ecclesia prorsus inveniuntur. At praeminet aliud multo superius: vitae supernaturalis realitas diversa illa membra consociat. Vita communis, vita una, vita divina in omnibus valide baptizatis vel est vel aliquando fuit, et vestigia suae praeteritae et nunc debitae praesentiae reliquit. Deus aut vivit aut vixit in illis animabus, potentias earum oboedientiales aliquando actuavit, elevavit et in multis constanter actuat et elevat.

Vere enim in plerisque perseverat vita Ejus, vita Dei, vita Trinitatis. Pater, inhabitans in animabus, generat in eis Filium, et mutua utriusque dilectione procedit Spiritus Sanctus, hospes et Ipse animarum illarum.

Sic adimpletur promissio Christi: »Si quis diligit me, ait, si quis mandata mea servat, ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus.« Ac ibidem rogat Patrem »ut dilectio qua dilexisti me (i. e. ipse Spiritus Sanctus) in ipsis sit, et ego in eis«.

Vere inhabitat Spiritus Sanctus, missus a Christo, vere in eis vivit, vere ipsas vivificat, et cum Ipso tota Trinitas. Ac propterea in symbolo profiteremur fidem nostram in Spiritum Sanctum Dominum et vivificantem: τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν. — At inde nobis sequitur intelligentia melior de corpore mystico Christi, et praesertim de ejus necessaria unitate.

Nam illa realitas vitae divinae in animabus multis, numquid divinitatem et Trinitatem dividet? Numquid vitam divinam partietur vel multiplicabit? . . . Absit! Unitas vitae divinae in diver-

¹ S. Thomas, I, 9, 76, a. 1 et 4; de Anima, q. unica, a. 9.

sitate multiplici animarum non ipsa in eis patitur divisionem, sed multo magis eas conjungit et unificat, eodem modo quo forma in ordine naturali elementa materialia prius diversa consociat, et in homine anima humana corporis unitatem e tot elementis diversis operatur et conservat.

Udenam enim incipit et conservatur in corpore nostro unitas vitae et activitatis non obstante diversitate membrorum et operationum? Prorsus ex anima.

A pari, sed multo sublimius in ecclesia, a n i m a unitatem corporis, membrorum operationumque in singulis diversarum, operatur. Ideo, teste Scriptura, Spiritus est qui vivificat, Spiritus idem ille qui inhabitat, qui orat et clamat in nobis »genitibus inenarrabilibus«, et quem ideo sancti Patres explicitè dicunt »animam ecclesiae«.

Sic, ne multos afferam, S. Augustinus: »Quod est anima corpori hominis, hoc est Spiritus Sanctus corpori Christi, quod est ecclesia: hoc agit Spiritus Sanctus in tota ecclesia, quod agit anima in omnibus membris unius corporis« (S. Aug. S e r m o 267, 4; M. L. 38. 1231). Eadem doctrina frequenter et pulcherrime a Patribus graecis, praesertim a S. Cyrillo, illustratur. Ad eandem doctrinam, ipsis Augustini verbis, sollemniter appellabat Leo XIII in Encyclica dogmatica anni 1897 de Spiritu Sancto; et recentissime Summus Pontifex Pius Papa XI, die Pentecostis, postquam Nicaenae Synodi memoriam revocaverat et pro desiderata omnium fidelium Christi unitate oraverat, in veritatem quoque illam de Spiritu Sancto, ut est anima ecclesiae, instabat. Multae autem consequentiae ex illa veritate oriuntur.

III. De unitate vitali in corpore ecclesiae.

Ipsae enim ecclesiae finis illustratur, qui est ut animae sanctificentur seu deificentur, et inde melius dignoscitur relatio mediorum ad finem: Nam Spiritus Sanctus ut anima, seu vere praesens conjunctumque principium operandi, dirigit et diversitatem operationum et externam corporis configurationem, simul ac Sacramentis efficacitatem vitalem confert.

Porro vita Spiritus Sancti, ut norunt, incipit in animabus regeneratione seu baptismo, confortatur ad actus proprie supernaturales per confirmationem, sanatur post vulnera vel resuscitatur paenitentia, nutritur communione, cujus realitas quantumvis sublimis medium proprie est ut communicato corpore Christi et tota ejus persona, vita propria divina conservetur et crescat sive in singulis animabus sive in tota ecclesia.

Illius enim ecclesiae unitas in Eucharistia mystice figuratur prout id in orationibus liturgicis commemoratur, jam ex primis temporibus, in Didache duodecim Apostolorum sicut in orationibus sacri missalis. Alia item Sacramenta ad eandem vitam Spiritus Sancti tendunt; Extrema unctio eam in

singulis ante corporis separationem pro aeternitate restaurat aut roborat.

Ut autem vita illa multiplicetur, fecunditas sanctificatur sive praeparatoria matrimonio quo generentur parianturque a parentibus piis futuri Dei filii; sive proprie spiritualis Sacramento ordinis. Hujusce Sacramenti ordinis praestantia summa est pro toto corpore mystico. Ex illo enim Sacramento subordinantur compagine corporis per »juncturas subministrationis«. Ideoque ordinum hierarchia eadem est ad corpus mysticum seu ecclesiam gubernandam quam ad corpus eucharisticum, ut praeclare post Patres Papa Innocentius III. et S. Thomas exposuerunt et ex recentibus VI. Solovjev pulchre intellexit. Corpus enim eucharisticum Christi in sua realitate symbolum quoque est et medium pro theandrica illa realitate sociali et non peritura quae est ecclesia. Ordines ergo inferiores, in Oriente prout in Occidente, sicut praeparatorii sunt ad Eucharistiam conficiendam, sic et ad regendum aliquando populum Dei. Sacerdos autem qui solus Eucharistiam conficit, idem populum pastor proximus pascit et nutrit. Alios tamen Eucharistiae consecratos instituere nequit, neque ergo alios pastores populo fideli praeponere valet: utrumque episcopis reservatur, — prout lyrice a S. Ignatio Antiocheno anno circiter 106 declarabatur.

Potestas illa ordinis episcopis omnibus communis est, at differt pro singulis jurisdictio eorum actualis. Grex non totus singulis committitur, nec eadem pars gregis omnibus: sed unicuique pars determinata gregis jurisdictione propria assignatur: prout junctura v. g. manus vel brachii non omnia membra movet sed partem solummodo. At corpus ipsum vel integer grex Domini quomodo in sua unitate manifestabitur? Numquid tot erunt greges diversi vel corpora distincta, quot sunt episcopi? — Minime. Nam non sufficit Christo, ex ipsis Ejus declarationibus, ut unitas interne solum consociet membra corporis et oves gregis: publice vult unitatem manifestari. Pro ea instanter ante passionem in coena orat; ut omnes unum sint, et quidem unitate tam perfecta ut ipsius Trinitatis unitas inde significetur, et unitate simul tam visibili ut ex ea omnes discant et legitimitatem discipulorum et ipsam veritatem missionis Christi: »ut sciat mundus quia tu me misisti«. Porro illam unitatem externam et visibilem Christus non solum commendavit nec solum pro ea Patrem rogavit — certo exauditus; at formaliter eam instituit. Qui enim unum elegerat Petrum supra quem ecclesiam aedificaret suam unamque, qui et Petro munus commiserat ut fratres confirmaret, idem etiam ei absque restrictione oves commisit quae quolibet modo possent dici oves Christi. Non dixit: Pasce ex ovibus meis, at simpliciter: »Pasce oves meas, pasce agnos meos«. Quicumque ergo pertinet ad agnos ovesque Christi, Petro commissus est. Nemo poterit jure

dicere: Ego sum Christi ovis, at Petro non fui commissa. »Mea es, ipse ait, ergo te Petrus pascat«, non solus utique, sed nunquam non ad missionem illam delegatus. Anterius Christus munus et nomen pastoris sibi soli reservaverat, nunc post resurrectionem uni committit, soli Petro. Petrus inde fit pastor universalis, non ut alii excludantur: cum ipso ceteri partem habent, sed numquam auxilio ejus destituuntur. Ceteri una cum ipso collegialiter totum gregem pascunt; singuli partem pascunt, at non pro lubitu et arbitrio, nec in autonomia vel autocephalia absoluta: capita enim multiplicando unitatem corporis divideres. Etenim, quot capita, tot corpora; et ergo, si multae essent autocephaliae, multae quoque essent ecclesiae diversae, multa corpora Christi, multae sponsae quasi in adulterio: ipsa fraternitas autocephaliarum, etiamsi diu possibilis esset absque mutuis excommunicationibus, divideret unitatem cum corporis tum amoris Christi, qui multas sorores simul diligeret et fecundaret. Absit! Una est ecclesia, una sponsa, unum corpus Christi, unum ergo caput visibile. — Inde tamen minime derogatur dignitati sublimi ipsius Christi.

IV. Omnia et in omnibus Christus.

Titulo enim omnino speciali Christus manet supremum caput sicut et pastor aeternus invisibiliter, at semper praesens et agens cum suis, *unicus* qui absque mutatione per mutabilia instrumenta sua, per mutabiles vicarios suos, per successivas — ut ita dicam — figuras perpetuo ecclesiae suae praeest corpusque ejus regit.

Illa pastoris perpetui dignitas manet Christo propria, personalis, incommunicabilis, talis ergo qualem nullus ex hominibus vicarius eam accipere potest. Itaque si paulo attentius cogitaretur, ii immediate securitatem haberent qui timent ne successione Petri aliquid ab auctoritate personali Christi detrahatur. Minime sane, at potius sublimis conditio pastoralis Christi ex ipsa missione Romani Pontificis, alta quidem at infinite inferiore, melius elucet. Pariter ex eo quod datur episcopus episcoporum, ipsa dignitas episcopalis praeclarius honoratur, sicut et sacerdotis auctoritas plenitudine sacerdotii apud episcopos non minoratur, sed plena luce illustratur.

Nam omnis missio quae ab ipso Christo pro salute animarum ministris communicatur, praeter salutiferos effectus, ad id simul juvat ut omnes in superabundantia donorum quae Christus confert, incomparabilem eius transcendentiam magis perspiciant. Quodlibet enim opus sanctificationis et gratiae ab ipso dimanat, sive in membris sive in capite. Vi ipsius theandrismi, de quo diximus, opera humana Deo placent seu meritum acquirunt, non ut nostra sunt, sed ut Christo conjuncta: sine Ipso enim nihil in ordine divino vitae aeternae possumus, at Ipse elargitur sin-

gulis prout vult. Sub regente et judicante Deo, opera humana valorem nequeunt habere ullum, nisi pro mensura agnitae in eis operationis Christi. Dum nos cooperamur, Christus agit, causa principalis, directiva, vitalis: »Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus.« Homo sub ipso est causa subordinata, instrumentalis, secunda, cujus perfectio est ut magis ac magis ad manum artificis aptetur et docibilis sub ejus Spiritu dirigatur. Non sufficit ergo ut neophyti baptizentur, aut antierius dissidentes nunc adhaereant ecclesiae, at Paulus orabat et operabatur ut novos liberos Dei non solum gigneret aut parituriret, sed maxime at educaret et instrueret: »donec formetur Christus in vobis«, dicebat (Gal. 4, 19). Singulis christianis crescendum est usque ad aetatem plenitudinis Christi. Nam non in terris solum membra sumus Christi, sed in caelo, ideo electi coronabuntur, quia tunc Christus erit in eis revera omnia in omnibus. Quapropter in vanum protestantes pertimescunt, in vanum nos accusant et cultum increpant quem traditio christiana in Occidente et in Oriente ab origine martyribus ceterisque sanctis exhibuit: non ideo evacuatur Christus, ut objiciebatur a Luthero, quasi praeter Christum vel etiam juxta ipsum alii alium cultum absolutum reciperent. In sanctis enim colitur ipse Christus, ipsa ejus gloria et victoria in omni anima quam praesentia ejus et operatio sanctificavit et nunc etiam sanctificat. Sanctorum et ipsius B. Mariae Virginis cultus illustrat doctrinam de corpore mystico: nam in membris sanctificatis ipse colitur, sicut ipse quoque impetitur ubi membra persecutionem patiuntur: »Saule, Saule, quid me persequeris?« aiebat Christus. Idem Christus a pari adversarios sanctorum interpellare potest: »Cur me offendis? Nescis ergo quod quodcumque uni ex fratribus meis minimis feceris, mihi fecisti«, eo quidem magis, quo plenior Christi splendor in eis fulget; porro plene lux Dei fulget in sanctis qui jam cum Ipso regnant.

Destruunt enim integritatem Incarnationis ii qui Christum vere viventem in suis membris vel non agnoscunt, vel ad modum neo-Nestorianismi dividunt. Porro, sicut cultus sanctorum in gloria caeli Christum honorat praesentem et viventem, et ergo Christum solum adorat, sic plena et legitima consideratio de ministris Christi, in omni actu sanctificato Christifidelium, Christum agnoscit qui diversa pro diversitate membrorum operatur. Paulus distinguit diversitatem operationum quas Spiritus unus sive in pede sive in oculo operatur. Varia sunt membra, at unum est corpus, Christus unus; ejus autem praestantia unificativa magis agnoscitur, ubi per juncturas subministrationis singulas partes cuncta membra ad bonum commune movet. Quodcumque ergo homo ministerialiter agit, minime detrahit ministerio Christi, ejusque actioni, at multo magis ei servit eamque amplificat.

Instrumentum enim, seu humanum ministerium ad hoc assumitur a Christo ut ad multos communicentur ea quae Christus merebatur. »Adimpleo, aiebat Paulus, ea quae desunt passionum Christi pro corpore ejus quod est ecclesia.«

Ultimatim ergo, sicut fideles a sacerdotibus et sacerdotes ab episcopis uniuntur qui vices Christi gerunt secundum pulcherrimam theologiam a S. Ignatio Antiocheno jam plene evolutam, sic episcopi a successore Petri vitaliter consociantur. In Petro ejusque successoribus splendet exaudita oratio Christi: ut omnes unum sint. Unitate illa spontanea amoris Dei et fratrum coram universo orbe splendet unitas corporis mystici. In eo omnes agnoscere possunt quod vere sit unum ovile et unus pastor; vere in vicario visibili Christus pascit totum unicumque gregem. Illa nostra theologia non recens est, non nova, at saepius a SS. Patribus proclamatur; de successore Petri, ut de capite ecclesiae loquuntur. Sollemmiter v. g. concilium Chalcedonense gratias agit S. Leoni Magno, quoniam licet remotus »ut caput, aiunt, membris praeeras«. Numquid ergo Christus a Patribus illis non reputabatur ecclesiae caput? Prorsus eum caput noverant et colebant, sicut et nos hodie catholici. — Numquid ergo unius corporis duo capita fingebantur, quasi in monstro? Minime. At unius corporis quod totum Christus est et in quo ipse per ministros operationes omnes exercet, ministerium visibile capitis committitur, sicut caetera omnia, visibili ministro Christi. Christus in eo divina omnia operatur, etiamsi minister per accidens propria sanctitate careat.

Christus ergo in eo et per eum invisibilem suam legationem retinet et exercet immutatus in aeternum. Minister autem in successione hominum, ad tempus semper breve finientis vitae humanae, instituitur. Auctoritas Petri et ministerium manet, at Simon et ceteri post eum successive moriuntur. Auditis itaque Leone vel Caelestino vel alio, Patres exclamabant Petrum locutum esse: immo concilium oecumenicum ad Papam scribebat: »Agnitionem Dominicam... ex praecepto Legislatoris usque ad nos ipse servasti vocis B. Petri omnibus constitutus interpres, et ejus fidei beatificationem super omnes adducens.« En pars universalis Petri et successorum, secundum Patres concilii et quidem, ut ipsi dicunt, »ex praecepto Legislatoris« i. e. Christi. Inde, ut ipsi aiunt, quia Papa »sicut membris caput praeerat«, episcopi in unitate activa perseverabant »non singillatim faciente in occulto unoquoque doctrinam, sed uno spiritu una conspiratione atque concordia confessionem fidei declarantes... deliciis spiritualibus epulantes quas per tuas litteras Christus praeparaverat« (M. L. 54. 951). Unitas ergo capitis visibilis minime obstat numeri supremo et invisibili Christi. Ipsi Patres Chalcedonenses unitatem, qua gaudent in confessione fidei, ad Leonem referunt:

sed per ejus litteras Christus docet. Haec erat, haec est eritque semper sacra doctrina catholica. Ex institutione Christi legislatoris uniuntur episcopi a successore Petri, at tota ejus efficacia et auctoritas e Christo dimanat qui solus in aeternum manet et vivit.

Conclusio: Post adumbratam sic breviter realitatem et vitam corporis mystici, facile constat quantum nobis singulisque membris illius corporis necesse sit ut saluti et incremento totius corporis sub dirigente Christo cooperemur: ordinatur enim corpus illud ut omnes animas ex universo orbe lucrifaciat. At simul incolumitas corporis ne maculetur membris, ne Christi membra — ut ait Paulus — in membra meretricis corrumpantur nec morum nec fidei corruptione, Christus vivit uno corpore mystico, cujus multi vitam participant, etiam nescii. Ut autem vitae illius divinae incrementum laetificet corda, praestat ut vera illa cognitio de corpore mystico diffundatur. Ideoque explicite in schemate concilii Vaticani dicebatur: »Haec est, quae, ut fidelium mentibus objiciatur atque defixa haereat, satis nunquam commendari potest, praecellens ecclesiae species, cujus caput est Christus.«

Nos ergo doctrina et vita simul veritatem exhibeamus de mystico corpore Christi, et inde fiet ut plurimi ad illud accedant ex hisipsis quos magis distantes putabamus, et una nobiscum in uno corpore mystico unum Christus glorificent.

DE UNITATE ECCLESIAE.

Dr. Franciscus Grivec — Ljubljana.

Introductio. Notio unitatis et schismatis ecclesiae. Primatus R. P.

Scissa unitate inter ecclesiam catholicam et Byzantinam, per consequentiam theoretica quoque discordia unitatis ecclesiae notionem dividebat. Theologi tum catholici cum orientales recentiores communiter fere fatentur, doctrinam de unitatis principio et centro visibili potissimum esse dissensionis punctum inter utramque ecclesiam.

Theologia catholica docet, ecclesiam Christi esse unam: 1. unitate fidei (unitas symbolica), 2. cultus (sacramentorum), 3. regiminis (edinstvo ustrojstva, upravno edinstvo). Theologi orientales recentiores eandem triplicem ecclesiae unitatem docent. Unitatem fidei et cultus explicantes cum theologia catholica consentiunt; notionem unitatis regiminis vero explicantes a catholicis dissentiunt, catholicam doctrinam de unitatis principio centroque visibili negando vel obscurando. Similiter in capite de constitutione ecclesiae theologi orientales consentiunt cum catholicis in doctrina de divina ecclesiae in-

stitutione (Christum immediate instituisse [fundasse] ecclesiam) atque de hierarchica constitutione sub regimine apostolorum et eorum successorum (episcoporum); monarchicam vero ecclesiae constitutionem, primatum Petri eiusque successorum unanimiter negant.

Conspectum doctrinae recentioris orientalis de constitutione et unitate ecclesiae iam in IV. Conventu Velehradensi tradidi.¹ Hodie ex tam vasta materia praeprimis quaestionem de primatu successorum s. Petri seligam. Haec est enim quaestio principalis inter utramque ecclesiam disputata.

Iuxta doctrinam catholicam schisma oritur separatione (defectione) a legitima ecclesiae potestate. Ex parte vero ecclesiae orientalis separatae schisma sine haeresi nec fieri nec definiri potest. Ecclesia Romana catholica ab ecclesia Byzantina schismate deficere non potuit, quia patriarcha Byzantinus numquam habuit nec sibi vindicavit dominationem in ecclesiam Romanam. Proinde Photius eiusque sectatores demonstrare tentabant, Latinos haeticos esse, a christianis Byzantinis vitandos monentibus apostolis. Dogmaticis criminationibus saec. IX. et XI. schisma superstructum est. Usque ad saeculum XV. inter utramque ecclesiam de Filioque aliisque quaestionibus dogmaticis multum, de primatu vero rarissime disputabatur. Theologi recentiores quoque Graeci, schisma dogmatice considerantes, ecclesiam catholicam haeresis potius quam schismatis accusant;² ita praesertim litterae encyclicae patriarcharum orientalium a. 1848. Alii vero theologi et historici orientales plurimi, schisma historice considerantes et ad veram rerum conditionem attendentes, cum theologis historicisque catholicis fatentur, schisma ortum esse practica negatione primatus Romani episcopi,³ ceteras vero quaestiones dogmaticas praetextum tantum praebuisse. Post concilium Vaticanum, primatu Romano sollemniter definito, theologi orientales uberius atque systematice de primatu disputant, eumque communiter fere potissimam separationis causam gravissimumque offensionis lapidem tenent.

Post diuturnam scissionem, antiquis traditionibus orientalibus de ecclesiae constitutione practice atque theoretice interruptis, historici et theologi orientales hodie communiter docent, Romanos episcopos usque ad saec. IX. p r i m a t u m h o n o -

¹ Acta IV. Conventus Velehradensis (Olomucii 1925) 50—62. — Uberius de iisdem quaestionibus tractavi in libris: *Doctrina Byzantina de primatu et unitate ecclesiae* (Ljubljana 1921; Kromeriž 1922) et *Cerkev* (Ljubljana 1924).

² Acta IV. Conventus Velehradensis 60. — *Doctrina Byzantina de primatu* 62.

³ Ita nonnulli Graeci docuerunt iam ante saec. XV. e. gr. Nicetas Nicomediensis (saec. XII.) et Nilus Cabasilas (saec. XIV.), primatum honoris tantum admittentes, primatum iurisdictionis vero negantes. Cf. A. Palmieri, *Theologia dogm. orthodoxa* II 83.

ris, in civili Romae praeeminentia fundatum, exercuisse; itaque primatum honoris iure historico (ecclesiastico, canonico) tantum episcopo Romano concedunt, negantes primatum iurisdictionis iure divino. Hoc sensu N. Glubokovskij recentissime declaravit, se concedere primatum Romanum historicum, minime vero primatum Romanum dogmaticum.⁴ Plurimi historici et theologi orientales hodie docent, dominandi studium Romanorum episcoporum, primatum iurisdictionis appetentium, potissimum schismatis causam fuisse.⁵ Inde N. Glubokovskij⁶ concludit, reditum ad Romanum primatum historicum dissensiones inter utramque ecclesiam amovere pacemque conciliare posse.

Similiter philosophus protoiereus Sergij N. Bulgakov, olim Solovjevi discipulus, in epistola ad IV. Conventum Velehradensem (1924) inter alia docet: »Occidens post separationem ad systema proprii ecclesiopapismi (al. ecclesionalismi) inclinare coepit, qui in eo consistit, quod momentum centralis potestatis (centralizovannaja organizacija vlasti) in vita ecclesiae nimis exaggeratur. Inde ortus est absolutismus ecclesiasticus, absolutismus spiritualis...«⁷ Bulgakov dicit, huic epistolae assensum praebuisse A. Kartašev, N. Berdjaev, N. O. Losskij e. a. Attamen aliunde constat theologos orientales recentiores nec inter se plane convenire nec singulos sibi firmiter constare.⁸ Revera N. O. Losskij eodem fere tempore multo placidius scripsit de primatu, docens, doctrinam de primatu Romano mitigandam novisque commentariis limitandam quidem esse, ut ulteriore dogmatum evolutione dogmatica ecclesiarum reconciliatio praeparetur; episcopos vero orientales obligatos fore, ut primatum Romanum ita mitigatum humiliter agnoscant.⁹ Berdjaev autem aperte docet,¹⁰ illum ecclesiae conceptum, quem Homjakov elaboravit, quem Bulgakov in epistola citata secutus est, nec cum historica veritate Russiae »orthodoxae« concordare, nec catholicam doctrinam recte exhibere; equidem etiam Möhler, eminens theologus catholicus, ecclesiam caritatis libertatisque societatem adumbrabat.

Quaestio de centro visibili unitatis in ecclesia vere gravis est ac digna, ut ab utraque parte sobrie et tranquille tractetur, animo constanter disposito ad admittendam veritatem, a qua ecclesiarum reconciliatio animarumque multarum pax pendet.

⁴ Hriščanski Život 1925, 129. — Christian East, sept. et dec. 1924 (Cf. Batiffol, Catholicisme et papauté. Paris. Lecoffre 1925).

⁵ Doctrina Byzantina de primatu 36 et 62. — Cerkev 192.

⁶ Ibidem.

⁷ Acta IV. Conventus Vel. 134—135.

⁸ O. c. 51.

⁹ Problemy russkago religioznago soznanija (IMCA. Berlin 1924) 340.

¹⁰ O. c. 136. — Berdjaev (ibidem) praeterea monet »ideam Russicam« non raro penitus discrepare a rerum veritate.

I.

Methodus argumentationis catholicae pro primatu. Methodus difficultatum orientalium.

Doctrina catholica primatum Romani episcopi e primatu s. Petri deducit, ad verba Christi in evangeliiis relata provocando. Ita iam s. Methodius, Slavorum apostolus, saec. IX. in scholio contra Byzantinam opinionem de civili primatus ratione docuit, Romanum primatum originem ducere e gratia divina etque e verbis Christi, quibus s. Petro prima sedes collata esset; ideo e divina electione atque apostolica potestate primatum in universam ecclesiam ortum esse.¹¹

Argumenta catholica duplici fulciuntur columna: ex una parte testimoniis historicis (patrum, conciliorum, liturgiae orientalis), inde a saeculo I. et II. usque ad saeculum V. et ulterius ad saec. IX.; ex altera vero parte testimoniis sacrae scripturae, quibus traditio de divina primatus institutione explicatur atque solidatur. Catena argumentorum historicorum cum testimoniis s. scripturae iungitur; ita divina primatus origo demonstratur.

Historici orientales recentiores, praeprimis A. P. Lebedev et V. Bolotov cum plurimis argumentis historicis pro primatu consentiunt,¹² attamen negant vel potius negligunt nexum cum verbis Christi in N. T. relatis. Admittunt igitur primatum historicum, immo concedunt, quaedam testimonia (praesertim e saec. V.) primatum iurisdictionis testari, ast divinam institutionem primatus negantes vel negligentes, docent, primatum historica evolutione ortum, historicisque rationibus crevisse usque ad saec. V.; post hoc vero saeculum, historicis conditionibus primatui Romano minus faventibus, episcopum Romanum paulatim amisisse primatum in Oriente. Primatum ergo iure historico ortum, historico quoque iure interiisse.

Theologi atque historici catholici contra hanc opinionem docent primatum iurisdictionis, historicis testimoniis approbatum, solo iure historico explicari non posse. Primatus enim iam primis saeculis iuri divino tribuebatur atque e verbis Christi in N. T. relatis deducebatur.

Usque ad saeculum elapsus theologi orientales rarius contra primatum Petri pugnabant, minus advertentes ad relationem inter Petrum et Romanum episcopum, sicut etiam quidam protestantes (recentiore tempore e. g. Zahn) Petri primatum admittebant, »Romanas consequentias« vero negabant. Ipse Photius multique alii orientales Petri primatum admittebant vel saltem orientales traditiones de hoc primatu directe non negabant. Recentiore vero tempore primatus iurisdictionis Petri a theologis orientalibus communiter negatur. Recentissime N. Glubokov-

¹¹ Grivec, Doctrina Byzantina de primatu 94—97. — Cerkev 186.

¹² Cerkev 179—180 et 197.

skij de nostris argumentis e s. scriptura dicit, differentias interconfessionales textibus s. scripturae solvi non posse. Alii docent catholicam exegesim illorum textuum vel aperte falsam vel artificiosam esse; quaestionem tam gravem »obscuris« textibus solvi non posse.¹³

Obiectionibus de obscuritate testimoniorum s. scripturae respondit Vladimir Solovjev: »Primatus in N. T. tam immediate et simplici modo exprimitur, ut conspicuum sit, quantum providentia divina cognitionem huius veritatis iuvasset. Unicus enim textus, quo institutio ecclesiae a Christo directe exprimitur, est illud: »Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam.« Verba »aedificabo ecclesiam meam« ab omnibus theologis orientalibus citantur in capite de divina ecclesiae institutione, sed contextus (et nomen Petri) diligenter tacetur.«¹⁴

Glubokovskio responderi potest, verum esse, sola s. scriptura solvi non posse omnes quaestiones interconfessionales, sed simul rationem habendam esse traditionis et doctrinae ecclesiae antiquae. In quo et catholici et orientales conveniunt. Theologia catholica textus N. T. de primatu Petri revera uberrime illustrat testimoniis traditionis universae ecclesiae (historiae, liturgiae orientalis, patrum, conciliorum).

Inde a saec. XVI. theologia catholica doctrinam de hierarchica ecclesiae constitutione, de unitate atque primatu in ecclesia systematice tractat conspicueque proponit. Contra hanc catholicam doctrinam protestantes et orientales systematice congerebant difficultates e s. scriptura, e patribus, e historia, quibus vel tota doctrina catholica in dubium vocaretur (protestantes), vel catholica unitatis visibilis et primatus notio obscuraretur.

Ultero concedimus in traditione ecclesiae orientalis (et occidentalis) praeter testimonia clarissima de primatu Petri eiusque successorum etiam obscuritates difficultatesque non paucas occurrere. Quaestio de primatu communem experta est sortem fidei veritatum, antequam clare ad credendum propositae et definitae sunt. Saeculis prioribus hierarchica ecclesiae auctoritas et primatus magis practice quam theoretice agnoscebatur. Theoretica primatus explicatio saepe obscura et incerta erat. Crebris practicis primatus negationibus theoretica primatus notio obscurabatur. Ita saec. XI. apud multos orientales obscurata est notio primatus et unitatis in ecclesia. Hodie theologia orientalis difficultates congerit e patribus atque ex historia, testimonia vero sacrae scripturae et traditionis de primatu vel tacet vel obscuritatibus et

¹³ Hrišč. Život 1925, 66.

¹⁴ La Russie et l'Eglise universelle² (Paris, Stock 1922) 87.

difficultatibus circumfundit. Ita ea oritur animorum dispositio (mentalité), quae doctrinam catholicam de primatu aegre percipiat.

Contra primatum Petri et episcopi Romani hodie adhuc repetuntur obiectiones, tempore Photii in libro *Πρός τούς λέγοντας ὡς ἡ Ρώμη πρῶτος θρόνος* vulgatae:

1. Ecclesia non est aedificata supra Petrum, sed supra fidem Petri, vel supra fidem et doctrinam apostolorum. — Difficultas trita, ad quam in quolibet compendio responsio datur.

2. Si Roma tenet primatum propter Romanum episcopatum s. Petri, potius Antiochiae tribuendus esset primatus, quia Petrus prius Antiochiae episcopus fuit. — R. Petrus in primatu unum tantum habere potest successorem eumque ibi, ubi ipse tamquam episcopus mortuus est. Traditio Antiochiae primatum non tribuebat.

3. Si primatus pendet a praeeminentia personarum, Hierosolima tenet primatum, ubi Jesus Christus pro nobis passus est.

4. Andreas, primus Constantinopolis episcopus, senior atque superior est Petro.¹⁵ — Hanc opinionem, historiae contradicentem, recentiores aliter exprimunt: Andream, primum vocatum ad apostolatam, Orientis Graeci esse apostolum et patronum; proinde Orientem Graeco-slavicum in rebus fidei magna auctoritate praeditum esse.

De his antiquioribus similibusque recentioribus obiectionibus, iisque multis cum theologia protestantium communibus, hic non agam.¹⁶ Ad profundiores magisque positivas orientalium recentiorum difficultates iam transeamus. Quae difficultates ad tria revocari possunt.

II.

Argumenta orientalium recentiora: 1. Ex aequalitate potestatis ordinis omnium episcoporum; 2. e conceptu corporis Christi mystici; 3. rationes contra monarchicam ecclesiae constitutionem. — Conclusio.

1. Theologi orientales recentiores communiter docent, omnes apostolos iure divino aequales fuisse; ita etiam episcopos iure divino aequales esse. Episcopos iure divino aequales esse,

¹⁵ Cerkev 191.

¹⁶ Metropolita Antonij (Hrapovickij), olim metropolita Kievensis (hodie in Sremski Karlovci in Jugoslavia exul), in novo catechismo (Opyt hristianskago pravoslavnago katihizisa. Srem. Karlovci 1924) ad catechismum Filareti quaedam addidit de primatu.

Magis explicitè quam Filaret docet, Christum esse unicum (exclusivum) caput ecclesiae (pg. 58). Contra primatum Romani episcopi directe arguit ex facto unius summi sacerdotis in A. T. non posse demonstrari necessitas talis unius summi sacerdotis in ecclesia N. T. Vice summorum sacerdotum enim Christus fungitur, qui »sempiternum habet sacerdotium« (Hebr. 7, 24); »unde et salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis« (Hebr. 7, 25). Ideo post ascensionem Christi minime necessarius est visibilis summus sacerdos, qui homines duceret ad Deum. — Ad has difficultates in II. parte respondetur.

inde patet, quod episcopatus supremus gradus ordinis sit. Ergo gradus hierarchicus episcopo superior existere non potest. Sicut tres gradus sacramenti ordinis, ita etiam tres gradus iurisdictionis iure divino existunt: diaconatus, presbyteratus, episcopatus. Gradus iurisdictionis episcopalis iure canonico (ecclesiastico, historico) tantum distingui possunt; ita orti sunt gradus metropolitaram et patriarcharum. Inde theologi orientales recentiores deducunt primatum episcopi Romani modo analogo ortum esse; ergo primatum honoris iure canonico tantum episcopo Romano competere potuisse et posse.

Ex hac doctrina Homjakov deducit, iurisdictionem Romani episcopi iure divino atque eius essentialem ab iurisdictione episcopali distinctionem, iuxta theologiam catholicam nonnisi in singulari quodam sacramento fundari posse.¹⁷ Protoiereus A. A. Lebedev hanc opinionem ulterius evolvit docendo, in doctrina catholica primatum aequum poni cum potestate ordinis, primatum itaque esse sacramentum; ordinem canonico-historicum cum ordine dogmatico confundi.¹⁸ Similiter Akvilonov, Malinovskij e. a.

Attamen potius orientales recentiores potestatem sanctificandi (potestatem ordinis) parum distinguunt a potestate iurisdictionis; potestatem iuris divini aequam ponunt sacramento ordinis. Non negamus, primis saeculis christianos ad potestatem sanctificandi, ad supernaturalem internam vitam ecclesiae, ad supernaturalem unionem cum Christo magis attendisse quam ad hierarchicam constitutionem. Ideo saeculis prioribus quidam scriptores theoretice difficulter percipiebant veram primatum Romani notionem, e. gr. s. Cyprianus, episcopum Romanum centrum »unitatis sacerdotalis« considerans. Theologia catholica recentior autem indelebilem characterem sacerdotalem atque potestatem ordinis bene distinguit a potestate iurisdictionis et magisterii.

Per potestatem ordinis Christus personaliter et physice operatur, ideo potestas ordinis nonnisi sacramento conferri potest; in potestate pascendi (regendi [iurisdictionis] et docendi) autem Christus solum moraliter operatur, ideo haec potestas etiam sine sacramento conferri potest.¹⁹ Verum est potestatem ordinis in omnibus apostolis et episcopis aequalem esse. Attamen a priori non potest demonstrari aequalitate ordinis episcopalis iure divino postulari aequalitatem iurisdictionis (et magisterii) in omnibus episcopis. Ergo quaestio de gradibus iurisdictionis iuris divini solvi non potest argumentis a priori, sed solum argumentis historicis. Revera theologia catholica primatum iurisdictionis non aprioristicis rationibus dogmaticis de-

¹⁷ Sočinenija A. S. Homjakova II (Moskva 1900) 137.

¹⁸ A. A. Lebedev, O glavenstvė papy² (Petrograd 1903) 128—139 e. a.

¹⁹ Cerkev 106 et 122.

monstrat, sed argumentis historicis e testimoniis N. T. et traditionis. Ergo theologia catholica nec docet nec supponit, primum esse sacramentum, nec ordinem canonico-historicum cum ordine dogmatico confundit. Optandum est, ut magis advertatur ad hanc distinctionem. Vitandi sunt termini ambigui. Si vero tales termini adhibentur, addenda est explicatio. Terminis: summus pontifex, summus sacerdos, pervosvjaščenik et similibus non significatur, Romanum episcopum ordine sacramentali superiorem esse aliis episcopis.

Distinctione inter potestatem sanctificandi (ordinis) et potestatem regendi (iurisdictionis) multae obiectiones et obscuritates orientalium solvuntur. Hac distinctione facta clariore luce apparet relatio Christi ad ecclesiam ac relatio primatus ad Christum.

2. Theologi orientales recentiores communiter docent, mysticam (internam) ecclesiae unitatem sub invisibili capite Christo sufficere. Variis rationibus efficere conantur, ecclesiam universalem praeter Christum aliud caput monarchicum habere non posse.

Confessio Dosithei (1672) et post eam multi theologi orientales argumentantur, Christum propterea esse unicum ecclesiae caput, »quia homo mortalis non possit esse caput ecclesiae universalis ac perennis«. Catechismus Filareti et post eum catechismus Antonii docet, »ecclesiae omnibus saeculis duranti necessarium esse caput sempiternum«. Ecclesia usque ad finem mundi duratura non potest habere caput mortale, quod fraude decipi ac portis inferni vinci potest, sicut e. gr. Honorius papa haeresi victus est (Filaret, Akvilonov).

Ad eandem rationem reducit argumentum ex unitate (numerica et essentiali) corporis Christi mystici, quod unicum tantum caput habere potest, i. e. Christum; ecclesia non potest esse biceps (Filaret, Akvilonov, A. A. Lebedev). Inde protoiereus Lebedev cum aliis nonnullis deducit, doctrina catholica de primatu Christum ex ecclesia expelli, ordinem redemptionis perverti, corpus Christi mysticum scindi (Lebedev, Akvilonov, Malinovskij), ecclesiam quasi cuneo a Christo separari (Lebedev). Ergo papa est quasi Antichristus. Hanc horribilem consequentiam quidam orthodoxi, protestantes antiquiores secuti, deduxerunt (Dostojevskij in »Veliki inkvizitor« — Bratja Karamazovy).

Similia argumenta contra primatum deducuntur e nexu inter ecclesiam terrestrem et coelestem (Akvilonov, Malinovskij e. a.), ut demonstrant Christum, caput unicum ecclesiae coelestis, unicum quoque caput existere ecclesiae in terris.

In his similibusque argumentis theologiae orientalis recentioris parum distinguitur inter ordinem potestatemque sacra-

mentalem atque ordinem hierarchicum (canonicum, iuridicum), inter mysticam Christi actionem in membra ecclesiae atque iuridicam (moralem) eiusdem Christi supremam potestatem, ex qua omnis hierarchica potestas (etiam potestas episcopi Romani) pendet.

Non negamus, apud s. Paulum, qui primus sublimem illam depinxit ecclesiae speciem, cuius caput est Christus, ita connecti lineamenta mystica et hierarchica, ut acri et attento animo distingui debeant. Sancti patres quoque, apostolum Paulum sequentes et explicantes, ecclesiam ut corpus Christi adumbrantes, minus ad visibilem constitutionem advertabant. Orientales praesertim patres ad unitatem sacramentorum et fidei magis attendebant quam ad unitatem visibilem. Non raro mysticam Christi in ecclesia actionem obscure tantum distinguebant a visibili hierarchica constitutione; inde incerta et ambigua quaedam dixerunt de Christo fundamento ac petra ecclesiae.

Attamen tempore s. Pauli et patrum nulla systematica doctrina pugnabat contra hierarchicam potestatem episcoporum et papae. Obscura et ambigua quaedam verba praxi et clarioribus theoreticis aliis testimoniis illustrabantur et corripiebantur. Post diuturnam vero scissionem atque ecclesiae orientalis in autonomas autocephalas ecclesias dismembrationem visibilis ecclesiae unitas et suprema potestas ex una parte praxi obscurata est, ex altera vero parte systematica doctrina vera hierarchicae constitutionis notio obfuscat. Ita illa fovetur animorum dispositio, quae parum attendit ad testimonia N. T. et traditionis pro unitate et primatu visibili, eaque testimonia difficulter percipit.

Contra has orientalium difficultates non sufficiunt historica pro unitate et primatu argumenta, sed accuratius altiusque tractanda atque tractatui de ecclesiae constitutione inserenda est quaestio de corpore Christi mystico. Positiva huius sublimis quaestionis tractatione recta ecclesiae notio illustratur. Praeter patres et auctores occidentales multum iuvat Vladimir Solovjev sublimibus cogitationibus de intimo nexu firmi aedificii hierarchici cum vivo corpore Christi; hic nexus cum corpore humano comparatur, in quo firma ossium structura cum vitae organo cohaeret.²⁰

Firmiter tenenda est distinctio inter principatum Christi et Petri. Christus sensu pleno et proprio caput ecclesiae existit, ex quo in omnia ecclesiae membra virtus vivifica emanat, ut supernaturaliter physice iungantur capiti Christo. Petrus vero eiusque successor est caput ecclesiae solum sensu improprio et metaphorico, moralem (iuridicam) tantum potestatem in fideles exercens; proinde membra ecclesiae cum capite visibili

²⁰ Sočinenija Solovjeva IV 561—562.

moralibus (iuridicis) tantum nexibus iunguntur. Immo etiam in hac potestate morali Petrus a Christo pendet; Christus enim etiam in ordine iuridico semper manet ecclesiae (visibilis) caput primum et principale, propria virtute et auctoritate regens ecclesiam, cuius immutabilem constitutionem praefiniverat. Sicut omnes episcopi quodam sensu vicarii Christi existunt, analogice et episcopus Romanus vicarius tantum est Christi.

Item ordo visibilis hierarchicus distinguendus est ab ordine invisibilis gratiae vitaeque internae mysticae in ecclesia. Quam distinctionem certe negligunt extremi illi theologi orientales, docentes, Christi aeternum sacerdotium sufficere ad salutem, primatu papae autem Christum ex ecclesia excludi, ordinem salutis perverti, fideles a Christo separari. Ita e. gr. recentissimus catechismus metropolitae Antonii Hrapovickij, adducens Hebr. 7, 24. 25 (supra nota 16).

Inde apparet quasdam obiectiones orientalium ad consequentias protestanticas ducere, i. e. ad negationem sacerdotii, hierarchiae, visibilitatis ecclesiae. Orientales recentiores cum catholicis docent, episcopos, immo et simplices sacerdotes esse vicarios Christi. Per se sublimior quam iurisdictio est sacerdotalis potestas sanctificandi (ordinis), qua etiam simplex presbyter potestatem in corpus Christi physicum eucharisticum exercet, peccata remittit, gratiam sacramentalem confert. Unusquisque sacerdos natura sua humana indignus est tanto munere; nihilominus mediator existit inter Christum et membra eius corporis mystici. Cur igitur primatus episcopi Romani contradicet corpori Christi mystico? Quaestio ultimo eo revocatur, utrum iure divino solum collegium episcoporum supremam haberet potestatem in ecclesia, an collegium episcoporum simul cum visibili capite episcoporum et ecclesiae universae; an Christus invisibile ecclesiae caput in ecclesia visibili monarchicum, an collegiales solum vicarios habere possit.

3. Theologi orientales multas congerunt rationes, quibus monarchicam visibilem auctoritatem ex ecclesia a priori excludatur. Hodie post scissionem diuturnam notio visibilis monarchici regiminis ecclesiae doctrinis Byzantinis iam ita obscurata est, ut multi theologi orientales monarchicam ecclesiae visibilem potestatem supremam vix concipere possint. Praeter difficultates iam supra citatas, recentissime philosophus N. Losskij, de hac quaestione tranquille et irenice tractans, novas quasdam adducit rationes contra monarchicam ecclesiae constitutionem.

Losskij singularibus quibusdam philosophicis rationibus demonstrare conatur necessitatem, ut omnis multitudo (societas) entium unius speciei ente superioris speciei regatur; ita multae vitae cellulae corporis humani reguntur hominis persona, singularis cellulis superiore. Multitudo hominum in republica coadu-

nata unitur ac regitur quadam persona superioris ordinis, quodam »spiritu obiectivo« (Hegel). Monarchicus rector rei-publicae minime sufficiens subiectum regiminis esse potest, sed cooperatione et consilio civium indiget, ideo tempore moderno monarchiae specietenus tantum monarchice reguntur; forma regiminis monarchici necessarie regimini »republicano« locum cedit.

Deus quidem est monarchicus rector mundi et Christus monarchicus rector ecclesiae, attamen nec Deus in regimine mundi, nec Christus in regimine ecclesiae vicarium monarchicum habere potest; homo talis muneris incapax ac indignus est. Ergo suprema potestas in ecclesia monnisi synodalis (collegialis) esse potest. Solum in casibus extraordinariis Spiritus Christi ad unitatem tuendam per unum (monarchicum) vicarium loqui potest. Quapropter principium monarchicum in ecclesia cum regimine collegiali (synodali, sobornyj) componi mitigarique debet. Hactenus *L o s s k i j*.²¹

Tota ratio huius argumentationis in demonstranda indignitate et incapacitate individui hominis consistit. Ad hanc rationem respondemus, indignitatem hominis in comparatione ad Deum et Christum infinitam esse nec multitudine vel additione tolli posse. Sicut unus homo indignus et incapax est, ita etiam multitudo hominum.²² Sicut quaedam difficultates aliorum theologorum ad protestanticam negationem hierarchiae et sacerdotii ducunt, ita etiam rationes a *L o s s k i j* propositae. Non negamus hominem indignum et per se incapacem esse, ut sit vicarius Dei, Christi. Attamen haec quaestio cum mysteriis providentiae divinae ita connectitur, ut a priori nequeat solvi. Positivis argumentis historicis demonstratur, Christum instituisse ecclesiam hierarchicam et visibilem; eiusdem generis argumentis primatus Petri et successorum probatur.

Solovjev acute demonstrat hierarchicam potestatem non in dignitate vel morali perfectione episcoporum et sacerdotum fundari posse, sed in divina electione ac institutione.²³ Cum hoc hierarchico principio etiam primatus episcopi Romani plane convenit; negata convenientia talis primatus, necessarie etiam convenientia sacerdotii et hierarchiae in genere negatur.

Similiter demonstrari potest corpore Christi mystico minime excludi monarchicum caput visibile. Immo monarchicum regimen ecclesiae cum notione unitatis corporis Christi mystici atque cum uno mystico capite Christo magis convenire videtur quam regimen collegiale ac suprema potestas concilii oecumenici.

²¹ Problemy russkago religioznago soznaniya 333—340.

²² Vera i Rodina 1924, nr. 11. pg. 225—231.

²³ Sočinenija Solovjeva IV 555—561.

Theologi orientales recentiores saepissime contendunt primatu episcopi Romani ecclesiam catholicam ad regnum saeculare deprimi. Ast e contra videtur, theologos orientales, contra primatum arguentes, conceptum ecclesiae, supranaturalis societatis, nimis deprimere ad naturam regnorum saecularium. Comparationes cum societate naturali a theologis orientalibus contra constitutionem ecclesiae catholicae plus iusto premuntur. Firmiter tenenda est essentialis distinctio ecclesiae Christi a qualibet societate humana; analogiae cum societate naturali veritatem ne excedant.

Secunda ss. Trinitatis persona divina incarnata est humilemque naturam humanam induit, ut genus humanum redimeret atque, »ut salutiferum redemptionis opus perenne redderet, sanctam aedificare ecclesiam decrevit,«²⁴ eamque visibilem. Ecclesia autem visibilis rectoribus et mediatoribus visibilibus regi et administrari debet. Ideo Deus infirmos homines ad sacerdotium et ad hierarchicos gradus vocavit. Ex visibilitate ecclesiae aliquatenus explicari potest mysterium providentiae divinae permittentis, ut sacerdos peccator potestatem sanctificandi retineat atque indigni quoque peccatores vicarii Christi existant. Si potestas sanctificandi et pascendi ab interna perfectione penderet, visibilitas ecclesiae periret. Visibilis universalis ecclesiae unitas vero visibile monarchicum regimen in ecclesia postulare videtur. Revera et protestantes et orientales separati, qui primatum visibilem a Christo institutum negant, visibili oecumenica ecclesiae unitate non gaudent. Ipsi orientales recentiores concedunt, unitatem externam inter ecclesias autocephalas periisse.²⁵

Zivojin P e r i ć, professor iuris in universitate Belgradensi, iterate scripsit, ecclesiae orientalis in autonomas ecclesias nationales dismembrationem aperte contradicere doctrinae Christi, catholicam autem universalitatem et unitatem concordare cum indole doctrinae christianae.²⁶

Difficultates theologiae orientalis recentioris inutiles non sunt. Siquidem theologos catholicos ad doctrinam de primatu perpoliendam monent.

Historica de primatu tractatio ne in singulis patrum dictis sistat, sed ad integrum historiae contextum potius attendat, nec solum ad saec. V. et VI., sed usque ad saec. IX. progrediatur. Historica argumentatio porro mystica ecclesiae consideratione compleatur.

²⁴ Conc. Vaticanum.

²⁵ A. A. Lebedev, O glavenstvė papy 128.

²⁶ Religija u srpskom grad. zakoniku (Beograd 1919) 17; Die religiöse Frage in Jugoslavien. (Tiroler-Anzeiger) Innsbruck, 30. augusti 1924.

Concilio Vaticano monente, fidelium mentibus instanter (»satis numquam commendari potest«) obiciatur illa »praecellens ecclesiae species, cuius caput est Christus«. Tractatui de corpore Christi mystico inseratur etiam quaestio de primatu, ut splendore mystici illius conceptus ipse primatus collustretur eiusque locus in mystico ecclesiae templo illuminetur. Inde vera primatus et celsitudo et humilitas clarius apparebit atque distinctio inter primatum Christi et Petri patebit (supra II 2).

E doctrina de corpore Christi mystico porro sequitur, potestate episcopi Romani veram fidelium libertatem spiritualem minime deprimi, sed potius augeri. Fideles enim, ad libertatem filiorum Dei vocati, Christo capiti baptismate inseruntur, sacramentis et gratiis aluntur atque foventur. Supernaturalis physica fidelium cum Christo capite coniunctio certe sublimior est quam morales (iuridici) nexus cum hierarchica potestate episcoporum et Romani pontificis. Idem rursus episcopi, potestate pascendi ecclesiam regentes, simul plenitudine potestatis sacerdotii gaudent, qua vivificans Christi virtus fidelibus impertitur. Firmum ecclesiae hierarchicae aedificium vivum simul existit corpus cum capite Christo, ex quo omnis potestas et vita in ecclesiam emanat. Potestate pascendi ordo in ecclesia servatur, ut vivifica spiritualis potestas sanctificandi et aptius et efficacius exerceatur. Ordo in ecclesia primatum provehitur. Atqui quo perfectior ordo, eo maior libertas atque faustior opportunitas ad vivificantem exercendam potestatem sacerdotalem, qua Christo iungantur fideles atque libertas filiorum Dei foveatur.

N. Berdjajev, Vladimiri Solovjevi vestigia premens, philosophos theologosque Russos monet, ne astruant »ideas Russicas«, a rerum veritate nimis discrepantes.²⁷ Catholici rursus monendi sunt theologi, de hierarchica ecclesiae constitutione tractantes, ne sublime corpus mysticum Christi negligant.

Theologia de unitate ecclesiae sic tractetur, ut omnibus credentibus in Christum, Filium Dei vivi, late pateant portae mystici templi ecclesiae, domus Dei viventis. Omnes amantes Christum, diligant et Sponsam eius, blandam Matrem Ecclesiam, eiusque maturent unitatem oecumenicam.

Profundiore consideratione praecellentis illius speciei ecclesiae, cuius caput est Christus, visibilis ecclesiae unitas mire collustratur atque fovetur. Quia quo propius Christo, eo propius unitati.

Post praelectionem R. P. Lepka sequentem proposuit observationem:

Animis praeoccupatis non videtur sufficere analysis et solutio difficultatum, nam disputationibus ortis, semper novae surgunt. Sed potius ex consequentiis argumentum extrui deberet: Unitas ita essen-

²⁷ Vide supra notam 10.

tialiter ad ecclesiae conceptum pertinet, ut hac sublata saltem in conditionibus extraordinariis non possit servari. Hodiernae conditiones ecclesiae Russicae eius veritatem ad examen vocant.

Ad hanc difficultatem prof. F. Grivec indirecte sic respondit:

1. Munus professorum est, ut methodo scientifica quaerant, illustrent, propugnent veritatem. Irenicae disputationes de ecclesia, ratione habita doctrinae orientalis, non solum scientiam theologicam provehunt inter catholicos, sed etiam pietatem et caritatem movent. Ex propria experientia dicere possum, multum me in doctrina de ecclesia iuvasse orientalium theorias et difficultates, praeprimis Russorum, apud quos non pauca profunda occurrunt.

2. Conventus noster praeprimis catholicis destinatus est, ad vulganda studia orientalia inter catholicos. Hospites orthodoxos paucos quidem invitavimus, ast non ut a nobis discant, sed ut testes sint nostrae doctrinae catholicae, quam integram profiteamur palam, publice, supra tecta.

3. In genere veritas christiana non diffunditur disputationibus polemicis, sed potius obiectiva christianae veritatis expositione. Splendor veritatis christianae longe superat sapientiam nostram humanam. Recentior methodus apologetica positivam veritatis expositionem praeprimis commendat: late aperiantur portae mystici templi doctrinae christianae.

4. Denique unitas ecclesiae magis promovetur exemplo vitae sanctae et caritatis quam disputationibus. Defectio a vita christiana practica causa est schismatum (Solovjev), reditus ad Christum est via ad unitatem; quo propius Christo, eo propius unitate.

DE HODERNO STATU ECCLESiarUM ET RITuum ORIENTALIUM.

P. Roymundus Janin O. S. Aug. ab Assumpt. — Constantinopolis.

Mos est designandi christianos nostrarum regionum qui non sequuntur ritum latinum sub generali nomine ecclesiae orientalis. Nihil falsius hac voce. Etenim, tempore quo schisma nondum separaverat ecclesiam byzantinam a cathedra sancti Petri, erant jam plures ecclesiae orientales dissidentes, inter se aemulae et catholicae veritati infensae. Etiamsi hodie haec vox datur solummodo christianis ritus byzantini qui universius cognoscuntur, adhuc necesse est dicere ecclesias orientales, non autem ecclesiam orientalem, nam illarum numerus miro modo auctus est, praesertim a centum annis, nec una ab alia pendet.

Nunc sunt plus quam triginta ecclesiae orientales dissidentes, quae quinque ritus diversos sequuntur, et fere duodecim

ecclesiae catholicae, in sex ritus divisae. Res ergo est difficillima sibi eformare ideam veram de illis orientalibus ecclesiis. Optimus modus non errandi in tot ambagibus est illas aggregare secundum ritum, quia sic facilius illarum reperiuntur communes origines et melius apparet historica evolutio. Omnes illae ecclesiae schisma passae sunt, et quaedam etiam haeresim; omnes amiserunt aliquot suorum fidelium, qui amicitias cum ecclesia Romana denuo junxerunt. Est etiam quidam ritus, nempe maroniticus, cujus omnes assectatores redierunt ad veritatem a pluribus jam saeculis.

In hac praelectione dicemus in primis de ecclesiis ritus byzantini, quia sunt longe ampliores (plus quam 140,000.000 fidelium) et nobis propinquiores, deinde de aliis, quarum fideles sunt fere 10,000.000 et quae non minus studium a nobis requirunt.

Praelectio nostra ex tribus constabit partibus: 1. dabimus brevem conspectum ecclesiarum ritus byzantini, catholicarum et dissidentium; 2. studebimus internae vitae ecclesiarum orthodoxarum; et 3. dabimus de ecclesiis aliorum rituum aliquot notiones, ut sic omnes describantur.

I. Pars: Conspectus generalis ecclesiarum ritus byzantini.

Byzantinum dicimus hunc ritum qui, oriundus Antiochia, postea multum auctus est et ditatus, a quarto ad decimum saeculum, sub inspiratione fere exclusiva Constantinopoleos, antiqui Byzantii. Haec vox melius illi congruit quam vox ritus graeci quam plerique illi dant, quia perfectius notat illius originem et illum discernit ab aliis graecis ritibus hodie extinctis vel qui aliis quam graeca utuntur linguis. Vulgatus in omni imperio byzantino, in quo factus est publicus, postea disseminatus est in Europa orientali cum conversione Slavorum; penetravit in Asiam septentrionalem per Siberiam et nuper radices egit in America cum migrantibus Slavis, Graecis, Rumenis, Syriis, etc., qui illic consederunt multi (fere 2,000.000). Hodie illum sequuntur plus quam 140,000.000 christianorum. Major pars eorum pertinent ad ecclesias dissidentes, sed constitutae sunt et amplae ecclesiae catholicae. Loquemur de utrisque.

1. De ecclesiis orthodoxis.

Orthodoxas dicimus, secundum vocem quam ipsae sibi vindicant, ecclesias ritus byzantini, quae degunt extra unitatem christianam sub potestate Apostolicae Sedis ordinatam. Centum ante annos, duae tantum reperiiebantur ecclesiae orthodoxae sui juris, scilicet patriarchatus graecus Constantinopolitanus et ecclesia russica. Novi status qui ab illo tempore constituti sunt sibi vindicaverunt independentiam ecclesiasticam,

saepe saepius invito patriarchatu Constantinopolitano. Ante bellum generale, jam inveniebantur circa quindecim ecclesiae independentes. Hodie, licet plures earum conjunctae sint ut unam tantum efforment, ut videri est in Rumenia et Yougoslavia, sunt fere viginti et hic numerus probabiliter adhuc augebitur.

Quattuordecim ex eis obtinuerunt suam plenam independentiam, vel potius autocephaliam, ut dicitur apud orthodoxos; septem adhuc conantur ut et ipsae emancipentur. Dividuntur in sex diversa genera: Slavos, Rumenos, Graecos, Melkitas, Georgios et Albanenses, et utuntur sex linguis in sua quaeque liturgia, scilicet slavica, rumenica, graeca, arabica, georgica et albanica, praeter alias diversas in russicis missionibus.

Slavi. Slavi constituunt novem aggregationes, ex quibus quaedam adhuc non possident plenam independentiam ecclesiasticam.

Russi sunt longe numerosius elementum orthodoxismi, octoginta quinque ex centum partibus. Ante bellum generale, in ecclesia publica congregati erant a sancta synodo Petropolitana recta, sed revera civili potestati subjecta. Hodie, plures habent ecclesias. Restauratio patriarchatus nationalis Moscoviensis, mense octobri 1917, concurrit cum triumpho bolševismi, cujus funestae ideae irrepserunt usque in ordines cleri. Persecutores trucidaverunt 28 episcopos et 1200 presbyteros; multi clerici et laici in alias fugerunt partes, ubi novam ecclesiam constituere conantur. In Russia, sovieticae potestates religioni infensissimum indixerunt bellum in scholis, theatris, cinematographiis, libris et diariis. Pseudoreformistae occasionem nacti sunt ut novas condant ecclesias: ecclesiam antiquam apostolicam, ecclesiam viventem, ecclesiam nascentem, ecclesiam liberam operariorum, etc. Ukrainenses conati sunt et ipsi ecclesiam nationalem vere presbyteralem condere. Patriarcham Tychonem secuti sunt optimi christiani, sed, cum agnovit sovieticam potestatem, multi ab illo discesserunt. Mors ejus, quae mense aprili 1925 evenit, majorem tumultum in animis creavit et ejus synodi seditiosae, quae Moscoviae constituta est, statum firmavit. Etsi plures provincias perdidit, Russia adhuc numerat 110,000.000 orthodoxorum, cum tribus metropolibus et 55 episcopatibus archiepiscopatibusve. Ante quindecim annos inveniebantur 60.000 ecclesiarum capellarumve cum 50.000 sacerdotum et 15.000 diaconorum; multae earum hodie profanis usibus sunt deditae. Vita monastica multum creverat in Russia; inveniebantur 17.000 monachorum in 450 monasteriis et 12.000 monialium et 40.000 novitiarum in 300 monasteriis. Pleraque ex illis domibus sunt hodie clausae monachique ejecti. Praeter orthodoxos procre dictos numerandi sunt circa 15,000.000 veterum credentium (starovery), correctiones repugnantium quas patriarcha Nicon

effecit saeculo XVII., multi quoque diversarum sequaces sectarum christianarum, quarum doctrinae sunt maxime variae.

Secunda ecclesia slavica orthodoxa, ordine amplitudinis, est patriarchatus nationalis serbicus, ab aliquot annis restitutus, qui numerat plus quam 5,500.000 fidelium et aggregat omnes orthodoxos Yougoslaviae, inter plures olim ecclesias divisos. Reperiuntur 4 metropoles et 21 episcopatus. Clerus saecularis non attingit numerum 3000 sacerdotum. Quod ad monachismum attinet, reperimus 400 monachos in plus quam 100 monasteriis.

Adimus nunc ecclesiam bulgaricam, quam Graeci adhuc habent schismaticam, a tempore quo eam anathematizaverunt anno 1872. Illi pertinent plus quam 4,000.000 fidelium, cum 11 metropolibus, quos regit sacra synodus Sardicensis seu Sofiensis. Titulus exarchae, quem sibi vindicat princeps illius ecclesiae non fertur a decem circiter annis, sed exstat Constantinopoli quidam vicarius exarchatus. Clerus saecularis constat ex mille et octingentis sacerdotibus; monachi sunt 140 in 80 monasteriis; moniales plus quam 100 in 12 monasteriis.

Polonia, quae continet fere 3,000.000 orthodoxorum, curavit ut daret eis formam specialem, quae illos subtraheret a potestate patriarchatus Moscoviesis. Hinc successit ut patriarchatus graecus Constantinopolitanus independentiam ecclesiae orthodoxae Poloniae agnosceret, mense novembri 1924. Haec autem habet 5 dioeceses et sacram synodum Varsaviae.

In Cecoslovakia, habemus duas ecclesias quae vocari volunt orthodoxae. Prima et numerosior (circa 500.000 fidelium) constituitur ex ecclesiae catholicae per fugis, quos quidam sacerdotes suae missioni infideles in schisma traxerunt. Episcopus serbus Naissensis Dositheus eis ecclesiam nationalem constituit anno 1923, cum 4 dioecesibus. Ista ecclesia jam dividitur in duas partes, unam quae vertitur in protestantismum et rationalismum, alteram autem ecclesiae orthodoxae serbicae magis subjectam. Secunda ecclesia, pure orthodoxa, amplectitur 73.000 Russorum in Carpathis degentium, quibus infeliciter jungendi sunt multi catholici orientales ejusdem regionis, quos russi sacerdotes ab Unione abstraxerunt. Patriarchatus graecus Constantinopolitanus huic ecclesiae, mense martio anni 1923, archiepiscopatum Pragensem constituit.

Novi Status circa Balticum mare: Finlandia, Lettonia sive Latvia, Esthonia continent et ipsi aliquot orthodoxos. Patriarchatus graecus Constantinopolitanus constituit, mense julio anni 1923, archiepiscopatum Finlandiae (50.000 fidelium), et metropolim Esthoniae (210.000 fidelium), quos sibi subjecit, saltem nominaliter. Lettonia seu Latvia, licet habeat 138.000 orthodoxorum in episcopatu Rigensi nondum illis dedit propriam constitutionem.

In summa, omnes Slavi orth. sunt plus quam 124,000.000.

Rumeni. Rumeni, olim quattuor diversis ecclesiis subjecti, unam tantum habent hodie, patriarchatum nationalem Bukarestiensem, mense februario anni 1925 creatum. Haec ecclesia habet 5 metropoles, 13 episcopatus et 11,000.000 fidelium. Clerus saecularis constat ex 8000 sacerdotum. Vita monastica adhuc repraesentatur a fere mille monachis in 40 monasteriis et mille quingentis monialibus in 34 monasteriis.

Graeci. Graeci habent tres principales ecclesias. Patriarchatus Constantinopolitanus, qui vocatur et »oecumenicus« et »Magna ecclesia Christi«, vulgius vero Phanarium a vico urbis in quo sedet, est radix totius orthodoxismi. Olim praepotens, videtur in perpetuum populatus, etenim Turcae, qui illum servare debent ob Lausaniense pactum, ei multas molestias instruunt. Est adhuc alicujus momenti, quia status hellenicus retinet in ejus potestate provincias turcicas, quas sibi adjunxit ab anno 1912. Post recentes retractationes, possidet 57 metropoles, ex quibus 4 tantum in Turcia, 7 episcopatus suffragantes in insula Creta et plus quam 2,000.000 fidelium, ex quibus vix 200.000 tantum sunt in Turcia. In patriarchatu Constantinopolitano, prope Thessalonicam, invenitur mons Athos, in quo degunt plura millia monachorum sub potestate 20 majorum monasteriorum congregatorum.

Ecclesia nationalis hellenica extenditur ad omnes provincias quas Graecia possidebat ante balkanicum bellum. Habet 33 dioeceses, ex quibus archiepiscopatum Atheniensem et 32 metropoles. A duobus annis, regitur non a sacra synodo, sed a synodo generali episcoporum. Numerat plus quam 3,500.000 fidelium.

Ecclesia Cyprensis, sui juris a concilio Chalcedonensi, extenditur solummodo ad orthodoxos hujus insulae, qui sunt 250.000. Exstat ex archiepiscopatu et tribus metropolibus, cum 800 sacerdotibus.

Graeci condiderunt magnas colonias in America, praesertim in Foederatis Statibus, ubi sunt amplius 200.000. Patriarchatus Constantinopolitanus eis dedit, anno 1923, aliquam autonomiam et creavit provinciam ecclesiasticam quattuor dioecesium. Illa nova ecclesia, vix constituta, patitur discordias et quidam metropolita, licet depositus et excommunicatus a Phanario, condidit ecclesiam independentem, mense novembri 1924.

Melkitae. In Syria et Aegypto reperiuntur indigenae orthodoxi, mixti in variis proportionibus cum Graecis. Illi christiani, qui linguam loquuntur arabicam, vocantur Melkitae, quia olim patres eorum fideles steterunt imperatori byzantino (a voce syriaca *Melek*, rex). Quamquam non sint amplius 350.000 pertinent ad quattuor diversas ecclesias: patriarchatum Antiochensem cum 200.000 fidelium et 13 metropolibus, patriarchatum Hierosolymitanum, cum 2 metropolibus et 35.000 fidelium,

patriarchatum Alexandrinum, cum 6 metropolibus et 110.000 fidelium (in maiore parte Graecorum); tandem archiepiscopatum Sinaiticum cum centum fere fidelibus, ex quibus dimidia pars sunt monachi monasterii Sanctae Catharinae in monte Sina.

Georgii. Georgii seu Iberi, inviti uniti fuerunt ecclesiae russicae ante centum annos. Septem ante annos constituerunt ecclesiam nationalem, cum catholico seu patriarcha Tifliensi et 5 episcopis. Fideles sunt plus quam 2,000.000. Bolševici, qui nunc illa regione potiuntur, ecclesiam gravissime persecuti sunt et multos clericos in carceres detruserunt.

Albani. Tandem orthodoxi Albani, quorum numerus attingit ad 180.000, suos graecos metropolitans expulerunt et, mense septembri anni 1922, ecclesiasticam independentiam renuntiarunt. Habent tres metropoles. Clarissimus eorum episcoporum est ille Fan Noll, qui anno 1924 princeps gubernii fuit.

2. De ecclesiis catholicis.

Omnes orthodoxi sunt plus quam 140,000.000. Inveniuntur autem tantummodo 7,000.000 catholicorum ritus byzantini; scilicet priores constituunt 95 partes de centum totius numeri christianorum huius ritus.

Longe plures inter illos orientales catholicos sunt Rutheni, qui hodie libentius vocantur Ukrainienses. Numerosiores degunt in Galicia et Carpathis, sed multi migraverunt in diversas regiones, praesertim in Americam Septentrionalem. In metropoli Galiciae, quae exstat ex tribus dioecesibus, sunt plus quam 3,500.000, cum circiter 2000 paroeciarum et 2000 sacerdotum. In Cecoslovakia, sunt 500.000 in duabus dioecesibus, cum 450 sacerdotibus; alii sunt dispersi in Hungaria, Bukovina et Bosnia-Herzegovina, plus quam 100.000; maiorem partem constituunt dioeceseos Crisiensis, de qua vobis peritus mox loquetur. In America sunt plures quam 800.000, praesertim in Statibus Foederatis et Canada, cum episcopis suae gentis.

Bulgari, bonis eversi et bellis a duodecim annis dispersi, sunt tantummodo 6000. Apud eos nuper erant duo vicariatus apostolici; nunc denuo restituntur.

Rumeni uniti sunt fere 1,500.000, cum metropoli Alba-Julieni et tribus episcopatibus in Transylvania.

Graeci uniti, non sunt 2000 in Turcia et Graecia. Habent episcopum cum jurisdictione pro duabus illis regionibus. Hodie degit Athenis, ubi a clero orthodoxo graviter impugnatur.

In Sicilia et Italia meridionali, posterii Graecorum et Albanorum qui olim fugerunt tyrannidem Turcarum, suum ritum servaverunt. Habent nunc episcopum in Calabria a duobus annis; qui vero in Sicilia degunt latinis episcopis subduntur. Sunt fere 80.000 cum coloniis Americae.

In Syria, Palestina et Aegypto, necnon in Europa et America, invenimus Melkitas catholicos, patriarchae Antiochensi et 12 episcopis subditos. Clerus saecularis est multus; quattuor congregationes virorum aggregant 400 monachos in 24 monasteriis; moniales vero sunt fere centum in 5 monasteriis. Fideles ad 165.000 numerantur.

Georgii catholici a russicis potestatibus jubebantur ritum latinum aut armeniacum sequi. Rari sunt fideles catholici ritus byzantini, nec specialem habent organisationem.

Ne cujusquam obliviscamur, dioecesim memoramus Hajdu-Doroghensem, in Hungaria. Haec, anno 1912 creata, cujusque lingua liturgica debebat esse graeca antiqua, post bellum generale majorem paroeciarum suarum partem amisit.

II. Pars: De interna vita ecclesiarum orthodoxarum.

Ut supra diximus, utque conspectus noster probavit, orthodoxismus non efformat unum quoddam commune. Diu patriarchatus Constantinopolitanus, caput ecclesiae byzantinae, maximas tenuit partes. Evangelisationi slavorum populorum praefuit eisque multa per saecula directionem dedit. In memoriam illius maximae auctoritatis diversae ecclesiae orthodoxae illi tantum servaverunt obsequium ut pluribus visum fuerit esse vera subjectio. Attamen non est ita. Unaquaeque ecclesia nationalis, cum sit autocephala, jus habet se gubernandi ut sibi placuerit, dum sacros apostolorum et synodorum canones servet veteresque traditiones. Jam ut Phanarium hanc independentiam agnovit, illi amplius non competit de illarum vita particulari. Omnes conatus quos aliqui patriarchae in eam partem fecerunt, infaustum habuerunt successum. Testimonium afferam tantummodo vehementes recusationes quas Russi dederunt his elapsis annis, quando patriarchatus Constantinopolitanus in regionibus a Russia disjunctis novas ecclesias constituit.

Attamen ille patriarchatus aliquam adhuc retinet auctoritatem, licet eundo decrescat. Tenetur habere primatum quemdam honoris et aliqua ex parte jurisdictionis, quia multo tempore illius licentiam ut necessariam crediderunt ad constituendas novas ecclesias novosque patriarchatus. Notemus tamen Rumenos non consuluisse Phanarium cum voluerunt, ante sex menses, suum patriarchatum condere, et illos tantummodo ei rem indixisse post factum. Ratio videtur antiquam doctrinam orthodoxam hodie mutari. Patriarchatus oecumenicus ratione ecclesiae, russicum imperium ratione civilis potestatis, erant capita orthodoxismi ab omnibus acceptata. Russicum imperium collapsum est; patriarchatus oecumenicus, populatus bellis a duodecim annis et fuga generali christianorum Asiae Minoris et Thraciae orientalis, captivus est Turcarum, qui ejus

activitatem quantum possunt impediunt. Fere nullam auctoritatem habet numero fidelium, cum si principium nationalitatis ei imponeretur, amitteret plus quam 2,000.000 fidelium qui degunt extra fines Turciae et non haberet nisi 200.000 orthodoxorum quos possidet illa regio. Sic facile intelligitur cur Atheniensis potestas civilis nolit ab illo segregare provincias quibus ipsa potita est a duodecim annis. Iste humillimus status maxime minuit auctoritatem sedis Constantinopolitanae. Ceterum quaedam gentes, in maxima parte orthodoxae, tandem unitae post bellum generale et vastos fines possidentes, ut Yougoslavia et Rumenia, libenter assumerent locum a Phanario et russo imperio derelictum. Cujus rei testimonium habemus primo quod sacra synodus Belgradensis studiosissime flagitaverit ut concilium panorthodoxum agitatum ad sexta decima saecularia celebranda concilii Nicaeni Naissi haberetur, quae urbs patria est Constantini Magni, et, cum visum est hoc concilium impossibile fore, ut congregarentur in praefata urbe legati diversarum ecclesiarum ad futurum concilium praeparandum. Eandem rem cogitant Rumeni orthodoxi, cum convocent, proximo mense octobri 1925, omnes principes ecclesiarum orthodoxarum, ut Bukarestii celebrentur haec solemnities saecularia. Principalis enim causa, quae eos induxit ad condendum patriarchatum fuit ut eorum primas non haberet inferiorem gradum in futuro concilio, cum sit princeps ecclesiae nationalis quae numerat fere 12,000.000 fidelium. Regem Rumeniae, deinde regem Yougoslaviae rogavit patriarcha Hierosolymitanus Damianus ut sacrorum locorum et generaliter omnium orthodoxorum protectionem assumeret. Elapso hieme, Rumeni propositum indixerunt a sancta civitate ceteroquin oriundum, ut Hierosolymis conderetur superpatriarchatus, cuius munus esset componendi difficultates inter ecclesias orthodoxas et decidendi quaestiones litigiosas. Hoc propositum male acceptum est. Serbi dixerunt se nimium passos esse a patriarchatu Constantinopolitano ut aliam ejusdem modi potestatem agnoscerent. Graeci, quorum privilegiis hoc propositum periculo erat, illud sepelierunt, dicentes permanentem commissionem posse partes tenere superpatriarchatui assignatas.

Omnes ergo illae ecclesiae, licet independentiam quam aliquando magno pretio adeptae sunt acriter defendant, sentiunt tamen necessitatem summae potestatis quae illas inter se uniat et ordinem servet et pacem. Quaedam non prohibentur quin appetant has partes arbitri, quas aliquo modo tenuit patriarchatus graecus Constantinopolitanus et quae hunc hodie fugere videntur.

Ecclesiae orthodoxae libenter vocantur ecclesiae sorores, sed illa fraternitas tenuissima est. Ecclesia bulgarica, anathematizata a concilio graeco Constantinopolitano anni 1872 et habita ut schismatica a diversis ecclesiis graecis, bonam habet

rationem cum aliis ecclesiis orthodoxis. Si concilium panorthodoxum unquam teneatur, quaestio difficile solvetur utrum ejus legati admitti possint an non, si Graeci doctrinae suae prudenter non renuntient. Ad quid extenditur revera illud commercium inter orthodoxas ecclesias? Quando patriarcha vel princeps ecclesiae nationalis nominatur, hoc aliis ecclesiis significat litteris encyclicis, dictis irenicis, scilicet communionis, quibus collegae respondent aut non, sicut illis placuerit. Aliquando etiam quaedam ecclesiae quaestiones dirigunt ad patriarchatum oecumenicum, qui ut custos depositi traditionis habetur, sed ejus responsus sunt prudentissimi, ut factum est, ante aliquot annos, quando sacra synodus Belgradensis eum interrogavit de matrimonio sacerdotum et diaconorum viduorum. Hodie istae ecclesiae dividuntur in pluribus rebus magni momenti, quarum praecipuae sunt emendatio calendarii et concilium oecumenicum. Sunt et aliae res minores, ut secundum matrimonium sacerdotum, emendatio habitus ecclesiastici, etc.

Nuper conservatio calendarii juliani habebatur ut pars necessaria orthodoxarum traditionum et omnis conatus ad emendationem videbatur ut consilium catholicum, ea praesertim ratione quia calendarium fuerat emendatum a papa Gregorio XIII. (Notandum eadem de causa protestantes duo tantum post saecula amplexatos esse gregorianam emendationem, quae cum religione non habet nisi longiorem relationem.) Post bellum generale, ideae paulisper hâc in re mutatae sunt. Pressae a guberniis, quae calendarium gregorianum adoptaverant quaedam ecclesiae idem fecerunt, scilicet Constantinopolitana, Atheniensis, Cyprensis et Rumenica. In Russia, emendatio recepta fuit ab aliis, ab aliis vero recusata. Omnes aliae ecclesiae orthodoxae et quaedam catholicae fideles permanserunt calendario juliano.

Convocatio concilii oecumenici quod decidat quasdam quaestiones generales quae in suspenso sunt a multis annis et quod commemoret sexta decima saecularia primi concilii Nicaeni, multas disputationes suscitavit. Cum hoc concilium non posset congregari Nicaeae, nec Constantinopoli, ob infensum animum Turcarum, proponebatur urbs Hierosolyma, ut civitas in qua natus est christianismus. Serbi concilium Naissi, quae patria est Constantini Magni fieri volebant, cum secreto consilio maximas in conventu partes tenendi. Deinde, tempus conventus et libellus quaestionum tractandarum statuenda erant. Quas ob res magnum ortum est certamen inter patriarchatum Constantinopolitanum et patriarchatus Alexandrinum et Hierosolymitanum, quod ibi referre non possum. Publicum periodicum patriarchatus Alexandrini, *Pantinos*, acriter impugnavit Phanarium, calamum tenente quodam metropolitano. Inter disputandum, tempus effluxit et mox apparuit concilium esse impossibile et de illo siluere omnes.

Conventus interorthodoxus habitus Constantinopoli, mense maio anni 1923, praesidente patriarcha Meletio, quasdam decreverat emendationes, ex quibus una calendarium spectabat. Diximus jam quid de illa evenerit. Expeditio habitus ecclesiastici, sectio barbae et capillorum non meliorem habuerunt exitum. De secundo matrimonio sacerdotum, quaestione tractanda a concilio oecumenico, non amplius loquuntur. Nulla ecclesia ausa est illam magnam correctionem decidere, licet conventus interorthodoxus jus illam faciendi cuicumque ecclesiae recognovisset. Ex omnibus rebus quas attulimus clare apparet ecclesias orthodoxas non posse inter se consentire ad dirimendas quasdam quaestiones et esse servas tyrannicae cujusdam traditionis a qua non est absens quidam timor imitandi ecclesiam catholicam.

Si unamquamque conspiciamus, plures res in illis afficiunt animum etiam non praemonitum: necessitas pro illis innitendi in civilem potestatem, magna pars laicorum in regenda ecclesia et denique mediocris institutio cleri et fidelium.

Apud Byzantinos imperator publice salutabatur titulo aequalis apostolorum (*ισαπόστολος*); videbatur nullam quaestionem religiosam posse decidi sine ejus assensu. Hinc interventus continuus et saepe perniciosus civilis potestatis in vita interna ecclesiae. Hic caesaropapismus, qui videtur pars essentialis orthodoxiae orientalis, reperitur modo plus minusve aspectabili in omnibus hodiernis ecclesiis. In Russia, ubi ecclesia suffocabatur privilegiis, hic interventus manifestabatur apertius quam ubique, ita ut episcopi tantummodo essent praefecti ecclesiastici. In aliis regionibus, religio orthodoxa erat religio publica, etiamsi gubernium non ei daret integrum subsidium ad quod obstrigebatur constitutione civili. Hodie ista conditio partim immutata est in plerisque regionibus. Ecclesiae orthodoxae videntur non habere ipsae vim gubernandi fideles; orbatæ subsidio status, impotentes sunt defendendi principia vitae christianae et major pars cleri, sacerdotes et episcopi obeundo persecutioni impares sunt. Hoc clare visum est in Bulgaria et in aliis regionibus, ubi civiles potestates potuerunt bellum indicare ecclesiae vel mutare ejus constitutionem animo aperte protestantico quin ullibi appareret vera repugnantia. Orthodoxismus saepe habetur ut pars nationalismi et non enuntiatio divinae veritatis. Revera plerique orthodoxorum credunt perdidisse suam nationalitatem eum qui factus est catholicus.

Iste interventus civilis potestatis alio modo adhuc revelatur, scilicet parte principali quam laici in plerisque conciliis nationalibus, episcopalibus vel parochialibus diversarum regionum orthodoxarum obtinuerunt. Saepissime duas e tribus partibus horum conciliorum isti efformant, praesertim in electione episcoporum et parochorum. In quibusdam ecclesiis

parochus non participat parochiali commissioni, vel non est ejus praeses sed quidam laicus!

Tertia nota quae commovet animum propius considerantis ecclesias orthodoxas est institutionis religiosae cleri populique insufficientia. Nulla possidet satis multa seminaria ut omnes clerici in eis instituantur. Russia meliorem partem habebat, sed revolutio ejus disruptit 58 seminaria et 4 academias ecclesiasticas. Quaedam ecclesiae habent seminaria mediocria. In plerisque regionibus major pars sacerdotum non studuerunt in seminariis et saepe elementarem tantummodo institutionem receperunt. Etiam ubi institutio intellectualis sufficit, ideae protestanticae et rationalisticae invadunt per libros et magistros. Nullibi curatur de vere morali institutione quae sacerdotem efficiat parem legatione Christi fungendo. Inde mirandum non est populum magis traditione religioni fidelem esse quam personali persuasione. Catechismus saepe insufficienter docetur, praedicationes raras sunt, quia multi sacerdotes impares sunt praedicando verbum Dei. Nulla ex his quae tam crebra sunt in ecclesia catholica, videlicet recollectiones, exercitia spiritualia, et caetera hujusmodi, fervorem fovent. Periodica religiosa in multis regionibus ab aliquot annis tantummodo prodi incepterunt nec multum leguntur. Ex omnibus istis causis amotio a religione magis ac magis apparet; theoriae materialisticae superant tam nobiles ideas christianas et bolševismus magnum favorem habet in quibusdam regionibus orthodoxis, ut in Bulgaria.

Ne protrahamus hunc conspectum atro colore pictum, sed intelligamus veram situationem harum ecclesiarum dissidentium, quas Jesus Christus ut ad se aducamus nos invitat. Nobis lucidius erit quod assidui conatus caritatis et zeli sint necessarii ut mentes illuminentur et participent vero gaudio filiorum Dei.

III. Pars: De aliis ritibus et ecclesiis orientalibus.

Extra byzantinum sunt alii quinque ritus pure orientales, videlicet armeniacus, syriacus, chaldaicus, maroniticus et copticus. Breviter loquemur de his ritibus et de ecclesiis quae hos sequuntur.

Ritus armeniacus est specialis populo armenico et utitur lingua armenica antiqua. Confectus a saeculo V., praecipue cum elementis antiochenis, multa varia habet opera liturgica, sed non tot quot byzantinus. Hodie illum sequuntur dissidentes, qui se vocant gregorianos, ob sanctum Gregorium Illuminatorem, magnum apostolum hujus gentis, licet ille esset in comunione cum Apostolica Sede, et catholici. Primi possident tres catholicatus, scilicet patriarchatus, Ecimiadzinensem in Transcaucasia, Sissensem seu Cilicium et Aghtamarensem in Turcia (hi duo non exstant hodie nisi in exilio) et duos patriar-

chatus, Constantinopolitanum, hodie vacantem fuga titularii, et Hierosolymitanum, minimae amplitudinis. In Turcia, ubi erant ante bellum fere 2,000.000, gregoriani passi sunt duras persecutiones et pluries centum millia eorum perierunt; hodie non numerantur in hac regione plus quam 150.000. Alii fugerunt in diversas regiones Europae et Asiae et usque in Americam, ubi numerosas habent colonias. Summatim armenii dissidentes sunt fere 3,000.000, quorum maxima pars in Transcaucasia.

Catholici possident patriarchatum Cilicium, cujus sedes est Constantinopoli; a multis annis patriarcha incolit Romae. Plerique fideles, dure vexati a Turcis durante bello, fugerunt in alias regiones. Inveniuntur fere ubique terrarum et eorum hierarchia pene disrupta est. Hodie sunt circiter 100.000, connumeratis fidelibus archiepiscopatus Leopoliensis et aliis multis, qui in diversis regionibus ordinariis ritus latini subduntur.

Ritus syriacus est antiquus ritus antiochenus, mutatus per saecula, et utitur lingua syriaca antiqua. Servatur a dissidentibus monophysitis Syriae et Mesopotamiae, qui dicuntur jacobitae, ob praecipuum illorum fundatorem, et ab aliis qui a saeculo XVII. reversi sunt ad unitatem romanam. Primi habent patriarchatum Antiochensem et sunt circa 80.000; secundi habent etiam patriarchatum Antiochensem et numerantur circa 45.000.

Ritus chaldaicus est emendatio praecedentis et utitur lingua chaldaica, quae non multo differt a syriaca. Ejus assectatores sunt alii nestoriani, cum patriarcha Kocianensi et numerantur circa 80.000; alii vero catholici, numero 60.000, cum patriarchatu Babylonensi. Olim missionarii nestoriani evangelizaverunt multas regiones Asiae. Hodie in littore malabarensi, in Britannicis Indiis, inveniuntur 450.000 catholicorum, pro quibus Pius Papa XI, creavit provinciam ecclesiasticam Ernaculamentensem, anno 1923, et 350.000 dissidentum; alii sunt subditi a longe patriarchae jacobitae Antiochensi, alii vero sub episcopo indigena, alii tandem, semper numerosiores, amplectunt protestantismum.

Ritus maroniticus est deformatio ritus antiocheni imitatione ritus latini. Illum sequuntur Maronitae, scilicet Syrii montis Libani et aliarum regionum, qui de monothelismo reversi sunt ad veritatem catholicam saeculo duodecimo. Utitur linguis syriaca et arabica. Maronitae habent patriarcham Antiochensem et sunt fere 350.000. Durante bello, multi a Turcis trucidati sunt.

Tandem ritus copticus est antiquus ritus alexandrinus, qui servatus est cum mutationibus apud monophysitas Aegypti et qui per eos penetravit in Aethiopiam, ubi alias passus est mutationes. Utitur duabus linguis: coptica seu aegyptiaca in Aegypto et gheezica (hodie mortua) in Aethiopia. Copti dissidentes numerantur 800.000, cum patriarcha Alexandrino et duodecim epi-

scopis, Aethiopes vero 4,000.000 cum uno tantum ecclesiastico principe, abuna vocato, qui mittitur a patriarcha copto alexandrino. 25.000 catholicorum coptorum possident patriarchatum Alexandrinum, jam a 17 annis vacantem, et 20.000 catholicorum aethiopum subjiciuntur ordinariis latinis.

Faveatis, precor, indulgere mihi ob tam arduam expositionem, sed spero illam vobis descripsisse quam multiplex sit quaestio rituum et ecclesiarum orientalium, cum populis tam diversis lingua, moribus, traditionibus et doctrinis. Diximus aliquot ex illorum assectatoribus (plus quam 7,500.000) adhaesisse Romanae ecclesiae. Sollicitudo Romanorum Pontificum instituit, paucis ante annis, Congregationem pro ecclesia orientali ad reconciliationem omnium orientalium christianorum. Regressui dissidentium assidue laboremus ut tandem efficiatur desiderium Salvatoris: »Et fiet unum ovile et unus pastor.«

Vota: 1. Dentur in seminariis et theologicis facultatibus ampliores notiones de ritu, doctrina et historia ecclesiarum orientalium dissidentium.

2. Edantur pro populo, praesertim pro exultioribus laicis, breves notitiae de ritibus et de ecclesiis orientalibus, ut melius cognoscantur.

DE CULTU SS. EUCHARISTIAE IN ORIENTE.

P. Severinus Salaville O. S. Aug. ab Assumpt. — Constantinopolis.

»O Sacramentum pietatis, o signum unitatis, o vinculum charitatis!«

S. Augustin., Tract. 26 in Joann.

I. Concordia doctrinae ac pietatis ante et post schisma brevi conspectu exhibetur.

Eucharistia est Sacramentum unitatis, non solum quia est Sacramentum unitivum in corpore Christi (»Unus panis et unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane et de uno calice participamus«, I. Cor. X, 12), sed etiam propter praestantissimam hanc de rei doctrinae atque pietatis concordiam inter orientalem occidentalemque ecclesiam.

1. Concordia doctrinae.

Perfectam hanc de re eucharistica doctrinae concordiam ante schisma extitisse hic demonstrare operae pretium non est, quippe quod omni exceptione majus argumentum sit.

Quod vero ad tempora schismate consummato posteriora attinet, res fuit luculenter elucidata a praeclaris scriptoribus

operis cui titulus »La perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie« (Paris, 1669-1711), t. I, lib. II—IV; t. II, l. VIII; t. III, l. II—X; t. IV, 1. Partie, l. I—III; 2. Partie, l. I—III, in quo disertissima referuntur orientalium theologorum synodorumque testimonia. Ex quibus evidenter patet omnes Orientis orthodoxi scriptores, sive singulatim consultos, sive collectim in conciliis doctrinam professos, inconcussam semper de transsubstantiatione et reali praesentia fidem exhibuisse, uno tantum excepto Cyrillo Lucari qui protestantibus plus aequo indulisit, adversus quem vero firmiter stat ceterorum omnium universalitas.¹

Pauca solummodo exscribam, propter firmissimam assertionis formam simul cum expressione ecclesiasticae unitatis, ex epistola qua Marcus Donus Cretensis, anno 1672, respondebat quaestionibus a Joanne Claudio, reformatae Parisiensis ecclesiae pastori, positis. »Cum ad me delati fuissent articuli quidam descripti, ut fertur, ex latere Dominationis tuae Illustrissimae, in quibus quaeritur quid sancta mater nostra orientalis ecclesia sentiat de transsubstantiatione panis et vini in Sacramento Eucharistiae, operae pretium duxi ejus sententiam patefacere et quibus nititur fundamentis describere, ut qui eadem profitentur credere quae ipsa sancta mater ecclesia, ad illius unitatem advolent et concordiam. Notum sit itaque tibi, praestantissime vir, quod totus Oriens consentientem habens et Occidentem credit semper et credit a primis ecclesiae incunabulis: panem et vinum vere et physice transsubstantiari in corpus et sanguinem Christi, deposita prima substantia, et hanc transsubstantiatio-

¹ Praeter opus »La perpétuité de la foi...« utilissime de hoc argumento consulti possunt; Acta et scripta theologorum Wirtembergensium et patriarchae Constantinopolitani D. Hieremiae quae utrique ab anno 1576 usque ad annum 1581 de Augustana Confessione inter se miserunt, graece et latine ab iisdem theologis edita, Witebergae, 1584; vel etiam Acta orientalis ecclesiae contra Lutheri haeresim monumentis, notis ac dissertationibus illustrata, opera ac studio Emmanuelis a Schelstrate (Romae, 1739), part. I, p. XI—XV, et pp. 729—734, ubi testimonia de transsubstantiatione citantur sub hoc titulo: »Sensus schismaticae Graecorum ecclesiae.« — Synodorum Acta, praesertim pro ineunda concordia Anglicanos inter et orthodoxos orientales, recenter ab Illmo D. Ludovico Petit, A. A., Archiepiscopo Athenarum, edita reperies in Amplissima Collectione Conciliorum Mansiana, t. XXXVII (Parisiis, 1905), col. 369—624, etc. Caeterum viro cuique de theologia orientali curam habenti praesto est unum alterumve Symbolicum Enchiridion in quo praecipua hujus rei documenta inveniuntur (Kimmel, Gass, Mesolora, Michalcescu. Hujus ultimi auctoris opus, Die Bekenntnisse der griechisch-orientalischen Kirche, Leipzig, 1904, hi loci praecipue consulantur: pp. 72, 123, 141, 156—157). Cf. etiam Steitz, Die Abendmahlslehre der griechischen Kirche in ihrer geschichtlichen Entwicklung, Schluß (Jahrb. f. d. Theologie, t. XIII, 1868, p. 649—700). Lucidum totius rei conspectum exhibuit M. Jugie, Le mot transsubstantiation chez les Grecs avant et après 1629, in periodicis commentariis Echos d'Orient, t. X, 1907, pp. 5—12, 65—77.

nem esse inter articulos fidei necessarios, adeo ut nemini liceat hanc ignorare aut in dubium revocare aut penitus rejicere . . . »²

Plurima profecto et pene innumera congeri possent hujusmodi testimonia. Satis sit, ad confirmandum generali quadam observatione demonstrativum illorum valorem, ea verba referre, quae in sua praefatione ad Gabrieli Severi, metropolitae Philadelphiensis, opuscula scribebat Richardus Simon: »Certissimam negotii istius fidem facit celeberrimus Graecorum antistes, idemque metropolita Philadelphiensis, Gabriel cognomento Severus. Ille si quidem in Apologia quam, ut ecclesiam suam Latinorum quorundam male feriatorum calumniis velut oppressam in libertatem assereret, conscripsit, nomen *μετουσιώσεως* seu transsubstantiationis non semel adhibet ita, ut in opusculis illius . . . vox illa saltem vigesies occurrat. Neque istud in Latinorum scholis, quas frequentavit, refundi debet quasi vocabulo cujus vis et natura nondum sibi omnino comperita esset, usus fuerit; rem enim ipsam nude et absque ambagibus passim explicat. His accedit Gabrielem non esse ex eorum numero quos Papolatras et aurae curiae Romanae captatores Claudius (Calvinianus) appellat . . . Quamobrem si idem Gabriel cum Latinis per omnia consentiens horum fidem de rebus eucharisticis amplectitur, non alia ratione ad id adductus fuit quam ea quae in notis declarata est, nimirum perfectam ecclesiae suae cum Latina in argumento Eucharistiae concordiam sentiens, hujus locutiones, quae rem scilicet magis apertam facerent, absque ulla religione usurpavit. Itaque sicut cum Claudio Graecos duplicis generis haud invite agnoscimus, quorum alii in fidem Romanam juraverint, alii vero ab ea penitus aversi in eam saepius impetum faciant, qui schismaticorum nomen a Latinis reportarunt; ita ipse nobiscum Graecos secundi generis in duplici classe minime reluctantans debet statuere, quorum prima eos complectitur qui Latinorum limina non frequentarunt, altera vero eorum est qui res theologicas secundum Latinorum artem callent, quam ex ore magistrorum vel ex libris hauserunt. His tam nomen quam res ipsa transsubstantiationis cognita est; illis vero, etsi nomen transsubstantiationis apud ipsos in usum minime cesserit, res ipsa plene et cumulate persuasa est . . . Optimae moderationi consentaneum fuerit, ut orientalium fidem de rebus eucharisticis . . . perfecte et in omnibus cum Latina conspireare minime reluctantans agnoscamus.«³

² Citatur in opere »La prépetuité de la foi«, t. II (1672), ed. Migne, Paris, 1841, t. II, col. 1188, et apud Schelstrate, op. cit., p. 641.

³ Fides ecclesiae Orientalis seu Gabrieli Metropolitae Philadelphiensis Opuscula nunc primo de Graecis conversa, cum notis uberioribus, quibus nationum orientalium persuasio, maxime de rebus eucharisticis, ex libris praesertim manuscriptis vel nondum Latino donatis illustratur . . . opera et studio Richardi Simonis, Parisiis 1671, Praefatio passim. Cf. Histoire critique de la créance et des coutumes des nations du Levant publiée par le Sr De Moni (= Richard Simon). Francofurti 1693, pp. 37—64 et 199—216.

Nec dicatur perfectae huic doctrinali de re eucharistica concordiae obstare famosam illam de epiclesi seu de invocatione Spiritus sancti opinionem, qua scilicet orientales panis et vini conversionem in Christi corpus et sanguinem precationi sacerdotis quae verbis ‚Hoc est corpus meum etc.‘ subjicitur, tribuunt. Quod enim vel ipsa haec de epiclesi quaestio, recte quidem intellecta, conciliationi inter utramque ecclesiam aptissime ansam praebeat, sat perspicuum argumentum est ista lucidissima ejusdem Gabrielis Philadelphiensis assertio: »Formam vero [Eucharistiae] primo quidem (προηγουμένως μὲν, i. e. antecedenter) constituunt verba Dominica, nimirum; ‚Accipite, manducate, hoc est corpus meum. Et bibite ex eo omnes, hic est sanguis meus, sanguis novi testamenti, qui pro vobis et multis effunditur in remissionem peccatorum.‘ Consequenter vero (συνεπόμενα ἔχον) se habent et illa verba quae deinceps sacerdos profert sicut in divina Liturgia exstant.«⁴

Ad quam de epiclesi conciliationem facile conferunt per multa byzantinorum scriptorum testimonia qui vel ante vel post schisma vixerunt, quorumque omnium sententiam in verbis istis Joannis Salaïtae (VII. saec.), Germani Constantinopolitani ac Simeonis Thessalonicensis expressam videre fas est. Joannes Salaïta nimirum: »... ipse igitur Dei sermo vivus et efficax atque sua virtute nihil non efficiens, per divinum et sacrosanctum sermonem, ac Spiritus Sancti adventum et oblationis partem et vinum corpus suum ac sanguinem efficit atque immutat, et iis a quibus cupido animo percipitur sanctitatem et lucem affert...«⁵

Germanus autem Constantinopolitanus: »... Ipse dixit: Hoc est corpus meum, Hic sanguis meus. Ipse et apostolis iussit, et per illos universae ecclesiae, hoc facere; Hoc (enim ait) facite in meam commemorationem. Non sane id facere iussisset, nisi vim inditurus fuisset ut id facere liceret. Et quae est virtus? Spiritus Sanctus; virtus quae est ex alto... Hoc est opus ipsius descensus... Hic per manum sacerdotum et linguam mysteria conficit.«⁶

Ipse vero Simeon Thessalonicensis: »... Igitur missae fundamentum Domini verba sunt. Quare operans non est homo, inquantum homo est sacerdos, sed Christus in Spiritu Sancto per ministerium sacerdotum... Atque ita ipse (Christus), qui precibus opus non habet utpote Deus

⁴ Id., p. 62 s.; cf. pp. 143—145.

⁵ Joann. Salaït., Vit. Barlaam et Joasaph, inter Opp. Joann. Damascen., P. G., t. XCVI, col. 1031—1032 A; Ἀὐτός οὖν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ὁ ζῶν καὶ ἐνεργῆς καὶ πάντα ποιῶν τῇ θυνάμει αὐτοῦ, ποιεῖ καὶ μετασκευάζει διὰ τῆς θέσεως ἐνεργείας τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον τῆς προσφορᾶς σῶμα αὐτοῦ καὶ αἷμα, τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς ἁγιασμὸν καὶ φωτισμὸν τῶν πόθῳ μεταλαμβανόντων.

⁶ S. German. Constantinop., Mystica contempl., P. G., t. XCVIII, col. 433—434.

omnipotens, per preces sacra instituit, demonstrans quod una virtus est Trinitatis et quod ipse in sacra operatione Patrem in Spiritum Sanctum cooperatores habet, quod etiam in divina Incarnatione apparuit.⁷

Ita ut cum clarissimo Hoppe⁸ concludere possimus epiclesim, nedum divisionis inter orientales et occidentales causa sit, unionis potius causam esse debere, cum utrosque ad invicem conjungat in catholica traditione a Patribus Liturgiisque expressa, lucideque constet epicletica testimonia maximi fuisse et esse momenti ad demonstrandam adversus protestantes catholicam de transsubstantiatione necnon de sacrificio doctrinam.⁹

2. Concordia pietatis.

Consequenter ad praedictam de transsubstantiatione doctrinam, perfecta etiam concordia existit inter utramque ecclesiam de cultu Eucharistiae tribuendo, licet modus quandoque diversus sit diversaque item manifestatio. De missae autem sacrificio doctrinalis et liturgica simul concordia adest, cum magnificentissima tamen rituum varietate, quorum interpretatio pulcherrimis occasionem praebuit liturgicis orientalium scriptorum commentariis, etiam post schisma compositis, ad fovendam pietatem apprime accommodatis.¹⁰

Ut autem generali huic assertioni aliqua in specie addantur, liceat historica quaedam facta in memoriam revocare, nempe: in ecclesia byzantina ante et post schisma haud ignotam esse frequentem vel etiam quotidianam communionem; imo exeunte saeculo decimo octavo orienteque decimo nono acerrimam de frequenti communionem inter Athonitas monachos agi-

⁷ Sim. Thess., De templo, n. 88, P. G., t. CLV, col. 737—738 BC.

⁸ L.-A. Hoppe, Die Epiklesis der griechischen und orientalischen Liturgien und der römische Consekrationsskanon (Schaffhausen 1864, p. 334). Haud abs re erit hic quaedam de S. Thoma Aqu. breviter notare. Angelicus enim, postquam S. Joannis Damasceni verba recitavit dicentis sola virtute Spiritus Sancti fieri conversionem panis et vini in corpus et sanguinem Christi, subdit hac doctrina non excludi virtutem instrumentalem quae est in praemissis Christi verbis (in IV Sent., l. IV, dist. 8, q. 2, a. 3, ad 1), neque excludi communem trium divinarum personarum actionem, cum transsubstantiatio sit appropriata Filio tanquam causae operanti, Spiritui Sancto autem tanquam virtuti per quam fit operatio. Cf. S. theol., III, q. 78, art. 4.

⁹ »Verba haec (epicleseos scilicet) detorquere ad effectus Eucharistiae in nobis postulandos, ecclesiam luculentissimo, antiquissimo et constantissimo transsubstantiationis testimonio privare est.« scribebat jure ac merito doctissimus Toultée, De doctrina S. Cyrilli Hierosol., diss. III, c. XII, P. G., t. XXXIII, col. CCXXXVIII. — I. Marković, O Euharistiji s osobitim obzirom na Epiklezu, Zagreb 1894.

¹⁰ De cultu Eucharistiae tribuendo quid doceant orientales, videsis apud de Moni (= Richard Simon), Histoire critique de la créance et des coutumes des nations du Levant, Francofurti, 1693, p. 64—68; apud auctores operis La perpétuité de la foi catholique touchant l'Eucharistie (Paris, 1669), passim; apud Gabrielem Severum Philadelphiensem, Opuscula edita a Richardo Simone (Paris, 1671), p. 1—22 et passim; etc.

tatam fuisse controversiam, ad quam auctoritative dirimendam oecumenici patriarchae synodusque Constantinopolitana decreta de hac re ediderunt.

a) Anteschisma.

Septimo saeculo, inter opera S. Anastasii Sinaitae quaestio ista legitur: »An expediat communicare quotidie, an ex intervallo, an tantum diebus dominicis.« Celebris autem ille asceticus doctor responsionem facit brevissimam quidem sed valde perspicuam quae ut authenticum istius temporis religiosae vitae pietatisque testimonium considerari potest: »Haec quaestio variam habet responsionem. Sunt enim quibus quotidiana communio convenit, sunt alii quibus non convenit, et sunt alii quibus communio penitus non convenit.«¹¹

Eandem fere responsionem S. Theodorus Studita (saeculo IX.) mittit ad spathariam quamdam nomine Machara: »Cur tu, o veneranda, a me exigis ut de divina communione loquar, et cur tu jam a tot annis raro ea uteris; etenim hoc sine aliqua causa fieri non debet. Quippe neque raro neque quotidie, sed cum pura conscientia participandum est. Nam qui indignè, inquit Scriptura, manducat et bibit, iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini. Igitur si hac ratione conscientiam tuam perscrutans et reverenter te gerens, procrastinarius, bene est, sive id brevi sive longiori tempore fiat, nullusque alius huic rei terminus assignari potest quam cum puro, quatenus homini possibile est, corde accessus.«¹²

Idem vero S. Theodorus de se ipso testatur quotidianam communionem, quam ex orientalium lectione et usu, inquit, didicerat, suam praecipuam in exilio consolationem fuisse; insuper se quotidie, in quantum possibile sit, celebrare, duranteque exilio potius quam sacra liturgia privari, deficiente aureo vel argenteo calice, se in vitreo calice pretiosum sanguinem consecrasset: »Una mihi consolatio superest, quam et tibi exponam necesse est, mi Pater: quod nempe didicerim, ex lectione et usu orientalium, oportere eos qui vitam in secessum agunt, singulis diebus, si quidem fieri possit, participare divinam communionem. Hunc morem servavi, qui misero mihi opem attulit, revocata cogitatione a vitiosis animi motibus propter doni praeslantiam quae metum incutit. Num quid majus sive ad laetitiam sive ad collustrationem animi esse

¹¹ S. Anastas. Sinait., Quaestiones, C., P. G., t. LXXXIX, col. 753 C. Cf. etiam aliud ejusdem VII. saeculi opus, Narrationes Anastasii, n° 50, in editione a F. Nau paratâ, Le texte grec de récits utiles à l'âme d'Anastase le Sinaïte, in periodicis commentariis »Oriens christianus«, 1903, p. 70, ubi agitur de mago quodam cyprio morte damnato, qui declarat nihil unquam sua venefica filtra valuisse in hominem christianum quotidie communicantem: οὐδέποτε ἴσχυσαν αἱ φαρμακείαι μου εἰς ἄνθρωπον κοινοῦντά κατ' ἡμέραν.

¹² S. Theodor. Studit., Epist. l. II, 220, P. G., t. XCIX, col. 1668 C.

omnino potest divina communione. In calicem autem vitreum peculiarem vino defuso, ac solemnī precatione peracta, quam indignus doni compos fio. Indica mihi rectne agam an secus.¹³

Quin etiam, teste semper Theodoro Studita, ipsi laici (monachus, monialis, vel saecularis), deficiente orthodoxo sacerdote aut diacono, seipsos communicandi licentia fruuntur, utendo tamen aliquo speciali typico seu caeremoniali quod revera »caeremoniale communionis privatae sub unica specie« dici potest:¹⁴ ita quidem ut, licet multis praevaricantibus sanctuarii ministris, facultas semper populo fideli remaneat eucharisticae suae devotioni satis faciendi.

Ex quibus omnibus patet ante schisma frequentem, et etiam quotidianam, communionem in Oriente byzantino haud ignotam fuisse, itemque quotidianam sacrificii celebrationem; quin imo tempore iconoclastarum, eucharisticam devotionem fuisse vel ipsa persecutione in animis piorum fidelium maxime fotam.

b) Post schisma.

Post schisma autem, sensus idem eucharisticus in ascetica doctrina perstat, quamvis quidam ut ita dicam rigorismus sensim sine sensu in praxim subrepserit. Audiatur v. g. Simeon Thessalonicensis sic omnium coetaneorum persona loquens de eo quod tremendis mysteriis communicare assidue (συνεχῶς) omnes oportet, quae rest salutaris imprimis: »Inde etiam ista nobis tradidit mysteria, ut unum simus cum eo, ut pontifices quidem et sacerdotes assidue in diligentia contritoque corde ac confessione ministrantes tremendis communicemus mysteriis, caeteri vero et ipsi assidue in confessione contritaque et devota mente communione fruuntur. Itaque nemo ex eis qui timent Dominum eumque diligunt, quadragesimam transgrediatur, sed quantum poterit ad communionem Christi propius accedat, vel in singulis dominicis si possit, in primis senes et infirmi, quoniam ibi est vita et fortitudo nostra...«¹⁵

Orientalium christifidelium animas quasi intimo quodam instinctu frequentem communionem sitire, testes sunt illae asceticae simul et canonicae quaestiones quae in tot patristicae byzantinaeque periodi scriptis videre fas est. Testis est etiam

¹³ Id., I. I, 57 (Platoni Patri suo), col. 1116 A B; Ἐν ποτηρίῳ δὲ βαλλίῳ ἀφορισμένῳ προβαλὼν οἶνον καὶ εὐχάριμνος τὰ συνήθη μετέχω ὁ ἀνάξιος τοῦ θώρου. Καὶ θήλωσάν μοι εἰ καλῶς ποιῶ ἢ οὐ.

¹⁴ Id., I. II, 219, col. 1661 B.

¹⁵ Sim. Thess., De fine et exitu nostro et de ordine sepulturae, P. G., t. CLV, col. 672 C D. Notentur, quaeso, verba μή . . . παρεξίσθω τὰς τεσσαράκοντα quae mox athoniticae de frequenti communione controversiae occasionem praebitura sunt.

celebris illa acerrimaque controversia, quae exeunte saeculo XVIII° inter monachos montis Atho agitari coepit: utrum nempe inter unam corporis Christi participationem et alteram intercedat necesse sit quadraginta dierum intervallum, an saepius ad sacram mensam accedere fas sit. Res componere aggressus est primum Theodosius II. patriarcha, sententiam edendo (a. 1772, m. julio): »Quod vero ad frequentiore vel rariorem sacrosanctorum mysteriorum participationem, dicimus; tempus quidem non esse determinatum, necessariam autem omnino praeparationem per sacram poenitentiam et confessionem.«¹⁶ Sed infelici sane conatu. Nam, nedum sedarentur, magis ac magis inarserunt animi, ita ut repetita vice Gregorius V. patriarcha ecclesiae doctrinam declarare cogere, a. 1807 mense augusto, a. 1819 mense item augusto. Pergratum profecto nobis est in his documentis, una cum desiderio frequentis communionis, simul et intimum cum frequenti confessione nexum comperire: quod quidem in praxi duplex habituale vitae supernaturalis principium est. Aliis enim inter monachos continenter (*συνεχῶς*) et absque praevia confessione communionem suscipiendam esse contententibus, aliis vero cum intermissione, sic suam patriarcha declarat sententiam: »... De divina et sacra communionem certi estote ac scitote quod utique pii fideles deberent (*χρῆος ἔχουσιν*) in unaquaque sacra *mystagogia* accedere et vivifico corpori communicare, quapropter et invitantur a sacerdote dicente: »Cum timore Dei, fide et caritate accedite«; verumtamen propter hominis inconstantiam atque incapacitatem (*ἀνικανόν*) ad quotidianam in communionem, distulit ecclesia praecepitque ut accedat unusquisque ad sacram mensam quando spirituali patri confessus seipsum invenerit sacra communionem dignum licentiamque a spirituali suo patre acceperit... Ad quod neque praedeterminatio dierum existit, neque quadraginta dies primum peragere oportet... et quicumque vult atque tanquam sine crimine a suo spirituali patre licentiam accepit, illi vel singulis hebdomadibus communicare licet...«¹⁷

Quae quidem cum ita sint, cuncta catholica eucharisticae pietatis elementa in hodierna orthodoxa ecclesia perstare nemo est qui non videat, maxime si aliquam insuper notitiam habeat pulcherrimarum profecto precum quae in officio votivo ante et post communionem continentur.

Quid igitur desit? Nihil sane aliud nisi ut reviviscat in Oriente pietas illa eucharistica cum vivificis suis fructibus: quae quidem reviviscentia, cum universalem

¹⁶ Mansi-Petit, *Amplissima Conciliorum Collectio*, t. XXXVIII, col. 937.

¹⁷ Id., t. XL, col. 79—83; cf. etiam col. 39 C. — De quibusdam recentibus manifestationibus earundem ad frequentem communionem aspirantium legi potest T. Donche in periodicis commentariis *L'Union des Eglises*, jun. 1925.

quandam christianae vitae efficacitatem prae se ferat, inter praecipuos unionistici conatus fines ponenda videtur.

II. Florilegium eucharisticarum commentationum Nicolai Cabasilae, praeclarum specimem pietatis eucharisticae.

Ut autem haec demonstratio perspectior omnibus fiat, exempli instar afferre mihi liceat florilegium quoddam eucharisticarum commentationum praeclari illius byzantini theologi, qui tribus post consummatum schisma elapsis saeculis floruit, Nicolai Cabasilae († c. 1370): quibus commentationibus tam catholica enitet devotio eucharistica, ut vel ipsa principia devotionis erga SS. Cor Jesu in eis invenire sit.

Ecclesiarum dissidentium theologi devotioni erga Sacratissimum Cor Jesu libenter novitatis notam inurunt. Haud raro sacerdotes etiam catholici orientalis ritus ancipites sunt, ne »latinizationis« insimulentur, num hanc devotionem inducant fidelibusque commendent, Hos et illos perutile est admonere ecclesiam orientalem, non solum apud antiquos Patres, sed etiam apud praeclarissimos subpatristicae, imo et postschismaticae epochae theologos, necnon et in quotidianae liturgiae thesauris, praedictae devotionis omnia essentialia principia possidere.

Nicolaum Cabasilam consulamus, praeclarum decimi quarti saeculi theologum, de quo prius haec tria notare juvat, quae haec viri doctrinis mox exponendis pondus quoddam adjicient: 1° In lite Hesychastarum, quae aliquam cum occidentali Quietismo similitudinem habet, Nicolaus Cabasilas Gregorii Palamae, Hesychastarum principis, et monachorum Athonici montis partes tenuit; 2° in theologis disputationibus cum Latinis, quae tum ardebant, Nicolaus, etsi minus vehementer quam suus avunculus Nilus Cabasilas, se Latinis infensum protulit, in quaestione praesertim epicleseos seu formulae consecrationis eucharisticae; 3° demum praeter suas cum Latinis atque cum Anti-Palamentis controversias, Nicolaus Cabasilas opera conscripsit vere piissima omnique consideratione digna.¹⁸

Si capita XXVII—XXX excipis, in quibus theoriam de epiclesi exponit (in qua caeterum theoria, sit istud obiter dictum, multa conciliationis cum catholica doctrina principia inveniri possunt), Sacrae Liturgiae interpretatio non solum omnis criminis est innoxia, sed etiam pietatis et doctrinae referta. »Il y a peu de traités de ce genre où l'on découvre

¹⁸ Nicolaus Cabasilas, quem diu Thessalonicensium archiepiscopum putarunt, nunquam hunc titulum habuisse sedemve hanc occupasse videtur: qui error ex nominis confusione provenit cum Nilo Calasila ejus avunculo, qui anno 1361 obiit, episcopus Thessalonicensium electus, et non consecratus. Cf. L. Petit, Le synodicon de Thessalonique, in periodicis commentariis Echos d'Orient, t. XVIII (mai 1918), p. 248—249.

plus de lumières sur les mystères et plus de science ecclésiastique», aiunt auctores operis cui titulus *La perpétuité de la foi catholique touchant l'Eucharistie*.¹⁹ Quae quidem existimatio fuit omnium qui cum scriptis Nicolai Cabasilae commercium habuerunt. Primus editor operis Sacrae Liturgiae interpretatio, anno 1548, Gentianus Hervetus, doctor Sorbonicus, postquam ejus opinionem de epiclesi repulisset, haec addebat: »Caetera autem quae sunt in hoc libello sunt ejusmodi ut nihil magis pium nec magis christianum dici aut fingi possit. Ea itaque, studiose lector, fac legas et aequi bonique consulas.«²⁰

Mirum sane encomium, quod tamen merito debitum puto hancque in meam sententiam omnes intrent velim, praesertim si agitur de Vita in Christo, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, cujus idea generalis maximam profecto similitudinem habet cum catholica nostra erga sacratissimum Cor Jesu devotione, cujus principia exhibet essentialia. Jacobus Pontanus S. J., istius operis editor, anno 1604, fidenter de eo scribebat: »Opusculum sane doctum ac pium, et ad animas Dei amore inflammandas mire appositum.«²¹ Quod infra patebit.

A brevi totius materiae conspectu incipio, ut postea utilius eas, ad quas haec dissertatio spectat, considerationes aggrediar.

Opus exordiens Nicolaus statuit »vitam in Christo absconditam« seu vitam gratiae in sacramentis Baptismi, Confirmationis et Eucharistiae positam esse. Quanta sit auctoris ratio theologica vel ex hac ejus prima propositione, bone lector, comperies, quae statim in doctrinae limine te sistet: »Vita quam in Christo traducimus, in hoc saeculo enascitur illa quidem et hic inchoatur, verum in futuro perficitur absolviturque, cum nimirum ad illum extremum diem pervenerimus.«²²

Libri II—IV de tribus praedictis Sacramentis tractant. Quintus autem, velut priorum appendix, agit de altari ejusque symbolismo. Sextus vero officia christianae vitae exponit, quorum diligens adimpletio effectus erit gratiae in Sacramentis acceptae. Septimus demum sinceri christiani typum depingit cui, per Sacramenta divinae vitae initiato, una tristitia peccatum, unumque gaudium virtus erit.

¹⁹ *La perpétuité...*, l. III, c. VIII, Paris, 1669, p. 449. Bossuetius item sententiam de Nicolae Calasila ferendam optime contraxit, cum eum vocat un de plus solides théologiens de l'Eglise grecque depuis trois à quatre cents ans, et au reste grand ennemi des Latins (Explication de quelques difficultés sur les prières de la messe à un nouveau catholique, XXIX, in fin., Paris, 1710, p. 55.

²⁰ Gentian. Hervet., Venetiis, 1548; Migne, P. G., t. CL, col. 367—368.

²¹ Jac. Pontanus, Ingolstadt, 1604; Migne, ibid., col. 491—492.

²² Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ φύσται ἐν τῷβς τῆ βίω και τὰς ἀρχὰς ἐνεσθθεν λαμβάνει, τελειοῦται θε ἐπί τοῦ μέλλοντος. P. G., t. CL, col. 493 B.

Hac brevi analysi jam totius expositionis dignitatem nobilitatemque praesentire potes. Titulo styloque opus »De vita in Christo« mentem revocat ad opera recentiora seu etiam hodierna, ut »Le Christ vie de l'âme« ab abbate Maredsolano Marmion scriptum, et »Le Coeur de Jésus et la divinisation du chrétien«, a P. Ramière S. J.: quae ultima expressio apprimè aequivalet Cabasilae expressioni »vita in Christo« in paucis more paulino tam multis refertae.

Duo haec opera »Liturgiae expositio« et »De vita in Christo« diligenter perlegenti tibi erit multa invenire quibus comperies istam christiani per Christum »divinisationem« esse cohaerentem, firmam, syntheticam Cabasilae doctrinam. Amplius ausim dixerimque apud hunc auctorem devotionis erga Cor Jesu objectum et rationem jugiter subjacentia apparere, imo ipsis verbis passim aliquatenus exprimi.

Dum orationum missae explicationem absolvit, quaerit Cabasilas: »Qua ratione mysteria (eucharistica) significant ecclesiam?«²³ Ejus responsio digna esset quae in integrum citetur. En saltem affirmatio quam reliquum caput evolvit: »Significatur ecclesia in mysteriis, non tanquam in signis, sed tanquam in corde membra (ὡς ἐν καρδίᾳ μέλη) et in arboris radice ramus et, sicut dixit Dominus, tanquam in vite palmites. Non enim est hic solum nominis communio, vel analogiae similitudo, sed res eadem.«²⁴ Hanc indentificationem Christi cum ecclesia, seu universitate fidelium, Eucharistia significatam et effectam Cabasilas similitudinibus hac in re assuetis explicat, cibi nempe in carnem transmutati, et ferri igniti; omniaque Pauli asserto concludit: Vos autem estis corpus Christi et membra de membro (I. Cor. XII, 27).

Doctrina illa mystici corporis Christi per Eucharistiam significati et effecti nostro quidem auctori non est specialis, sed in aliis etiam, et quidem magni nominis invenitur; Cyrillum cogito Hierosolymitanum, et alterum Alexandrinum, et Joannem Chrysostomum, et Augustinum, ut minus illustres praeteream. Aliqua tamen conceptio apud Cabasilam sat frequens notanda: scilicet Christum in corpore mystico partes cordis habere. Ecclesia, corpus Christi mysticum, ait ipse, in mysteriis, significatur ὡς ἐν καρδίᾳ μέλη, sicut in corde membra. Itaque Jesus Christus cor est illius corporis quod efformat ecclesia. Verum sententiam de Christo ecclesiae capite Cabasilas non rejicit: »Nos suum corpus facit, et nobis idem fit quod membris caput;«²⁵ . . . »quae capitis sunt nostra quoque sunt.«²⁶

²³ Liturgiae Expositio, c. XXXVIII, P. G., t. CL, col. 452.

²⁴ Ibid. Σημαίνεται δὲ ἡ ἐκκλησία ἐν τοῖς μυστηρίοις, οὐχ ὡς ἐν συμβόλοις, ἀλλ' ὡς ἐν καρδίᾳ μέλη . . . Οὐ γὰρ ὀνόματος ἐνταῦθα κοινωνία μόνον, ἢ ἀναλογία ὁμοιότητος, ἀλλὰ πράγματος ταυτότης.

²⁵ De vita in Christo, l. I, t. CL, col. 520 A.

²⁶ Ibid., col. 520 B.

Hunc igitur utrumque conceptum cordis et capitis in Christum libenter congerit; libentius tamen cordis conceptum evolvit. En libro VI° De vita in Christo praeclara monita quae inde deducit: »Quapropter qui vitam in Christo traducere apud animum statuit, sequitur ut a corde et capite illo aptus sit atque dependeat; non enim aliunde vivimus. Quod quia non possunt qui non eadem volunt [eademque nolunt], ad Christi voluntatem nostra voluntas, quantum hominis captus est, assuefacienda et exercenda est, et vita instituenda ut eadem appetat iisdemque gaudeat. Pugnancia siquidem inter se desideria ex uno corde exoriri nequeunt. Et quemadmodum fidelibus in Palestina, propter consensionem voluntatum, erat cor unum et anima una; eodem modo, si quis una mente et sententia se Christo non conjunxerit, sed via praeceptis ejus contraria incesserit, cor suum cum eo non eodem dirigit, sed ab alio corde suspensum esse liquet. Etenim e diverso secundum cor suum invenit David, quia legem tuam, inquit, non sum oblitus. Quod si vita destituuntur qui a corde illo non pendent, et pendere non possunt qui non eadem volunt, ut vivere queamus, quo pacto eadem quae Christus amare iisdem cum ipso gaudere possimus, age videamus.«²⁷

Huic cum Christo familiaritati et dependentiae a Christo corporis mystici corde auctor statim conjungit nimium quo diligit nos in Christo Deus amorem, et redamationem quam a nobis expostulat. Textus angere aut subtorquere mihi non videor, dum in his omnes essentiales illius ab hodiernis devotionis erga Cor Jesu nuncupatae discerno characteres. Audi potius et judica: »Cogitemus quis nobis cuncta isthaec largitur, quanta ejus pulchritudo, quam bonus, quomodo genus humanum dilexerit, quam ingens etiamnum illius erga nos amor... Sicut enim amor humanus, si modum excedat et major sit quam ut capiatur, amantes de statu mentis dejicit: ita amor erga homines Deum exinanivit.²⁸ Haud enim in loco suo manens servum quem diligebat ad se vocavit, sed ipsemet descendens quaesivit, et opulentus ad pauperis diversorium devenit,²⁹ accessit, amorem suum per semet indicavit, et redamari concupivit, contemptusque non recessit, et ad contumeliam non est indignatus, et injuriam passus foribus assedit, et quo amorem suum demonstraret nihil non egit, cruciamentaque pertulit et mortem denique obivit. Cum enim duo sint quae amantem produnt et de eo quodammodo triumphant, omnibus rebus quibus licet benefacere amato, et

²⁷ De vita in Christo, l. VI, col. 644 A et B.

²⁸ ... ὁ περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἔρωσ τὸν θεὸν ἐκένωσε, Cf. Philipp. II 7, ἑαυτὸν ἐκένωσε. Cum hoc loco Cabasilae utiliter comparari potest S. Francisci Sal. Traité de l'amour de Dieu, l. X, c. XVII: »Comme Notre Seigneur prattiqua tous les plus excellents actes de l'amour«, Oeuvres, éd. d'Annecy, t. V. 1894), p. 230.

²⁹ Cf. II. Cor. VIII, 9: propter vos egenus factus est, cum esset dives...

atrociam ejus causam perpeti, doloresque excipere si res postulet, posterius longe majus amicitiae indicium est quam prius. Deo autem ab omnium malorum sensu remoto cum pati non liceret, posset vero ut humanus homini benefacere, sustinere pro eo verbera, tolerare cruciatus nequaquam, et charitas esset infinita, nec signum ad eam declarandam suppeteret nec tamen ignorari oporteret quam vehementer amaret, sed summae charitatis documentum nobis dandum esset et supremus amor ostendendus: hujusmodi exinanitionem (ζένοσις) machinatur, et molitur, et efficit, per quae dira pati et dolores sentire posset, et ita ex iis quae sustinisset eximium amorem suum testatum reddens, ad se convertet eum qui quod se odio haberi crederat, bonum illum Dominum fugiebat.³⁰

Nonne haec verba sunt pium tenerumque commentarium evangelicae vocis: Sic Deus dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret (Joan. III, 16), cui vox Pauli respondebat: Dilexit me et tradidit semetipsum pro me (Gal. II, 20), quaeque iterum duobus abhinc saeculis sonabat: Ecce Cor quod adeo homines dilexit!

Ipsam quidem cor Christi Cabasilas directe non considerat. At directe contemplatur ejus amorem et excessum amoris in passione et in Eucharistia patentem a nobisque reciprocum amorem exigentem. Num aliud est vera erga Cor Jesu devotio?

Amplius. Apud byzantinum theologum alium etiam hujus devotionis animadvertere est characterem, considerationem scilicet vulnere Christi, et speciatim plagae a lancea militis effectae. In hac autem auctor noster libenter immoratur, atque in Christo glorificato manentia vulnera peramanter contemplatur.

»Quod autem omnium maxime novum est, non solum crudelissima passus, et ex plagis ac vulneribus mortuus est, sed etiam redivivus et corpore incorrupto excitato vulnere horum vestigia adhuc servat, et ea in corpore suo portans, cum iisdem ab angelis conspicitur, eaque sibi ornamento ducit et laetatur cum se immania pro nobis passum hac ratione ostendit. Et alia quidem quaecumque sunt corporis hujus abjecit . . . , notas vulnere nequaquam abjecit, nec ipsa prorsus extrivit, sed propter amorem erga hominem ea sibi amanda et retinenda existimavit, quia per haec perditum invenit, et vulneratus cepit quem amabat. Alia enim de causa adhuc constare vulnere monumenta in corpore immortalis quomodo consentaneum fuisset, cum ea aliquando in mortalibus et interitui subjectis ars et natura obducant atque deleant? Verum, ut apparet, pro nobis saepius excruciarum cupiebat: quod quia non poterat, quod corpus ejus corruptionem semel effugisset, et simul percussuris se hominibus parcere vo-

³⁰ Col. 644—645.

lens, saltem notas suae necis in corpore servandas, et vestigia vulnerum quae semel cruci affixus accepisset perpetuis saeculis gestandas censuit; ut pateret omnibus, pro servis crucifixum, et lancea latus sibi eminus apertum esse (καὶ τὴν πλευρὰν ἐνόηη) et cum splendore ineffabili etiam haec regem condecorarent. Quid cum hoc amore comparabimus? quis similiter aliquando dilexit homo? quae mater tam tenere et ardentem ex se genitos, quis pater adeo complexus est filios? aut quis tandem quodcumque bonum tam insano amore est prosecutus, ut propterea quod diligebat, id aequo animo non sustineret solum et amorem suum erga ingratum non mutaret, sed ipsa quoque vulnera maximi faceret? Nondum attuli quod majus est. Non tantum horum tenus cum servis est Dominus quaeque eorum sunt participat, neque manum dumtaxat, sed seipsum nobis quantus dedit. Quocirca templum sumus Dei viventis.³¹

Statimque habes auctoris de Christo corde et capite doctrinam summam his verbis expressam: »Templum sumus Dei viventis, et membra haec membra Christi sunt. Membrorum istorum caput Cherubim adorant. Hi pedes, hae manus ab illo corde reguntur ac pendent.«³² Inde facile deducit pius scriptor huic templo, his membris quae »tanquam phiala illius sanguinem continent (καθάπερ φιάλη τὸ ἐκείνου φέρουσιν αἷμα) vel potius totum ipsum Salvatorem induta sunt«, huic corpori quod Christus arctius omni conjunctione naturali sibi devinxit, eximiam sanctitatem convenire.

Nunc quosdam locos adducam in quibus ad plagam lateris clare alluditur.

Dum tractat de rituum symbolismo in hostiae praeparatione, Cabasilas, sicut et ipsa Liturgia, ad passionem Salvatoris omnia refert. »Sacerdos ea videtur facere, quae de illo novit sacrificio, et verbis narrans et factis ostendens, quoad ejus fieri potest, ut in ea materia ostendatur, propemodum dicens: ita venit ad passionem Dominus, ita mortuus est, ita in latere punctus est, ita a puncto latere sanguis et aqua tunc illa effusa est.«³³

In libro I^o De Vita in Christo auctor modo generali exponit veram vitam a doloribus et morte Christi per sacramenta nobis impressis et in nostrum jus translatis nobis provenire. Haec inter vigilanter meminit illius plagae lateris, quam simpliciter *plagā* nuncupat. »Vulnera illa, et *plagā*, et mortem ad nos trahimus, nobis vindicamus.«³⁴

Liber IV. vero, qui de altaris Sacramento data opera tractat, absolvitur per conceptum Eucharistiae in quantum est

³¹ Col. 645—648.

³² Col. 648 B. Χριστοῦ μέλη ταῦτα τὰ μέλη, τοῦτων τῶν μελῶν τὴν κεφαλὴν τὰ χερσὶν προσκυνεῖ, οἱ πόδες οὗτοι, αἱ γαστρες αὐταὶ ἐνεῖνε ἐξήρητηναι τῆς καρδίας.

³³ Liturgiae expositio, c. VI, P. G., t. CL, col. 381.

³⁴ Col. 516 D. Cf. etiam col. 592 A, τῇ πλευρᾷ δὲ τὴν λόγχην ἐδέξατο latere lanceam accepit.

illud pignus futurae gloriae quod Aquinas cecinit. Altaris prandium ducit et praeparat ad prandium caeleste. Illic, carnali vita demum extincta, species panis amplius non erunt, sed sicuti est Christus videbitur (I. Joan. III, 2). »Etenim cum stigmatibus cernuntur manus, et vestigia clavorum pedes habent, et nota infixae in latus lanceae adhuc exstat.«³⁵

Veritatem vulnerum in Christo glorificato manentium expressius nemo dicet, diligentiusque exprimet nemo eundem adorationis et amoris cultum eidem Christo tribuendum, qui in evangelio praedicatur et in cruce fuit quique in altari esse creditur et in caelo regnat: Christo nempe unico, qui utpote caput corque corporis mystici cunctis animabus vitae fons est et sanctitatis.

* * *

Pericopen significationis plenam hucusque servavi, in qua dum agit de frequenti communione quam enixe commendat, iterum principalem sui operis doctrinam, a qua pendet tota vita christiana, praeclare concinnat. »Quia vero materiae nostrae vitiositas sigillum immotum manere non sinit: Habemus enim thesaurum istum in vasis fictilibus (II. Cor. IV, 7), ob id non semel, sed assidue (*οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ διηρκῶς*) medicinam capessimus, figulumque luto semper assidere oportet, et confusam effigiem iterum iterumque reparare, et frequenter sentire nos manum medici, qui materiam fatiscentem redintegret, et labantem voluntatem erigat, ne mors imprudentibus obrepat. Nam cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo (Eph. II, 5), et Sanguis Christi emundat conscientias nostras ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi (Hebr. IX, 14). Veram namque vitam sacrae mensae virtus a sacro illo corde in nos derivat; et ut Deo pariter serviamus, inde nobis conceditur.« Haec ultima phrasis digna sane quae in textu graeco legatur: *Τὴν τε γὰρ ἀληθινὴν ζωὴν εἰς ἡμᾶς ἢ τῆς ἰσθῆς τροπέζης δύναμις ἀπὸ τῆς μακαρίας ἐκείνης ἔλκει καρδίας.*³⁶

Vel cum subrisionis periculo, fateor me non potuisse quae talia legendo cogitem de devotione erga Cor Jesu Eucharisticum. Qui officium et missam propriam festi Cordis Jesu Eucharistici recenter a Benedicto Papa XV. inducti attente perlegerit, huic sententiae exaggerationis notam affigere, ut arbitrator, non audebit. Haud importunum hic erit ideam fundamentalem istius devotionis paucis exponere. Vox Cor Jesu Eucharisticum duplicem sensum continet. Primus est: »Cor Jesu, a quo Eucharistiae beneficium accepimus.« Alter est: »Cor Jesu, in Eucharistia praesens«, quae quidem vocis acceptio a speciali hac

³⁵ Col. 626 A.

³⁶ Col. 596 D.

devotione haud aliena est. Cum Christi corpus totum realiter praesens sit sub speciebus, Cor ejus igitur est ibi praesens, nobis quam proximum vicinissimumque si ita loqui fas est. In communione τὸ cor ad cor Christum, inter et ideam non est mera metaphora, sed realitas maxime vera et ineffabilis. Nonne autem haec omnia, praeter vocum novitatem, in citatis Cabasilae documentis reperire licet?

Haec denique ultimo animadvertamus, quae etiam cum Cabasilae doctrina cohaerent: unicum Cor Christi existit, in coelo gloriosum, in altari etiam etsi latens gloriosum, et in Eucharistia nullum sensum habens actionemve exserens huic statui propria. Hinc devotio erga Cor Jesu Eucharisticum nullimode realiter distinguitur a devotione erga Cor Jesu Sacratissimum, cujus solummodo pars est quaedam et actus. Ipsa enim Cor Jesu quaerit ubi praesens realiter est, in Eucharistia nempe immensum beneficium contemplanis quo Christus seipsum fidelibus largitur.³⁷

In summa, me nil nimium dicere autumo, dum assero, quamquam videbitur παράδοξον, theologiam illius theologi ecclesiae orientalis dissidentis saeculo XIV. omnia devotionis erga Cor Jesu, imo et erga Cor Jesu Eucharisticum essentialia principia continere. Cabasilas doctrinam suam in oratione liturgica festi a Benedicto Papa XV. instituti utique posset agnoscere, quae ita sonat: »Domine Jesu Christe, qui divitias amoris tui erga homines effundens Eucharistiae sacramentum condidisti; da nobis, quaesumus, ut amantissimum Cor tuum diligere et tanto sacramento digne semper uti valeamus.« Cabasilae etiam jucunde saperent succinctae nostrarum Litaniarum formulae, ut v. g.: Cor Jesu, lancea perforatum; Cor Jesu, fons vitae et sanctitatis.

Ex his quae in hac dissertatiuncula exserui, duo fluunt attendenda. Primum: Occidenti catholico non sunt aspernanda vel negligenda ea quae, etiam post schisma, apud orientales servata sunt de Patrum ascetica doctrinalique traditione: hoc enim esset pretiosum respuere thesaurum. Alterum: Orienti christiano, clero paesertim orientali, lucri magni foret Cabasilae et ei similibus scriptoribus studere, ut vitam spiritualem ad sinceros fontes alere discant. Melius sane hujus »vitae in Christo« mysterium intelligerent, cui comparata caetera vilescunt. Et quisnam Orientis miram faecunditatem enarrare poterit, cum multi animi, intimitatem cum Christo apprime

³⁷ Cf. in recenti officio Cordis Jesu Eucharistici, in Hymno ad Matutinum, haec verba: »Cor dulce Jesu, pabuli inventor eucharistici«, necnon istam hymnorum doxologiam:

»Cor dulce Jesu, munera
Tot unde nobis profluunt,
Fac nostra te medullitus
Amare discant pectora.«

meditati, vere suam facere poterunt sententiam qua librum IV. De Vita in Christo Cabasilas absolvit: »Et haec est ratio secundum quam regnum caelorum intra nos est?«

Practica conclusio: Oratio eucharistica fiat pro unione, pro reviscentia eucharisticae pietatis in Oriente; — oratio fiat pro unione ad Sacratissimum Cor Jesu, ad Cor Jesu »Eucharisticum«; — exemplum fervidissimae pietatis eucharisticae praebetur orthodoxis concivibus ac fratribus a catholicis cujuscumque ritus.

Votum.

Curentur manuales editiones etiam in vernacula lingua, opusculorum quae dici possunt eucharistica ab orientalibus scriptoribus compositorum: v. g. sic edantur Commentarius liturgicus sub nomine S. Sophronii Hierosolymitani traditus, S. Anastasii Sinaitae Oratio de sacra Synaxi, S. Maximi Homologetae Mystagogia, Germani Constantinopolitani Mystica contemplatio, Nicolai Cabasilae Sacrae Liturgiae Interpretatio ejusdemque liber De vita in Christo, excerpta aliquot ex opusculo Simeonis Thessalonicensis De sacra Liturgia, ex opusculis Gabrielis Severi Philadelphiensis, necnon etiam fragmenta quaedam ex libro Peccatorum Salus Agapii Landi, Cretensis monachi, ex variis Nicodemi Hagioritae operibus vel ex pluribus aliis orthodoxis scriptoribus.

Diffundanturque hujusmodi opuscula inter clericos excultosque laicos, tam catholicos quam orthodoxos: inter catholicos quidem, ut melius cognoscant fervidiusque diligant eucharisticae pietatis thesauros in orientali ecclesia repositos; inter orthodoxos vero, ut et ipsi ex perfectiori eorumdem thesaurorum cognitione desiderium hauriant majori assiduitate frequentandi sacrum »vitae in Christo« fontem, divinum scilicet ecclesiasticae unionis Sacramentum quod est Ss. Eucharistia.

DE INDOLE RITUS ORIENTALIS SLAVICI.

P. Basilius Bourgeois S. J. — Albertyn (Polon.).

Est sane valde mirandum, cuius ex nobis loquenti cum Russis, quantum ex una parte distent a nobis in philosophia et in variis disciplinis hujus vitae, et ex altera parte, quam parum in quaestione fundamentali de primatu Romani Pontificis simplices Russi, incolae pagorum, quam parum, inquam, resistant nostris argumentis. Mirum sane, cum abhinc tot saeculis eorum sacerdotes omne possibile fecerint, ut animum et cor averterent a Roma. Sed est factum. Semper argumenta secundaria avertunt eos a Roma, sicut timor latinizationis, polonizationis et plura huiusmodi, sed nunquam audivi difficultatem directam et fundatam de praecipua quaestione. Propterea multi gaudent, quando audiunt se posse remanere pravoslavos, id est

retinere cultum suum, et simul admittere primatum Romani Pontificis. Ex hoc facto duplex oritur quaestio; 1. cur hic populus tam strenue amet velitque retinere suum ritum, et 2. quo modo, quibus rationibus possit clarescere, elucescere eorum oculis magnum principium unitatis sub Romano Pontifice, omnibus elementis saecundariis omnino se junctis ab hoc primo et fundamentali principio.

Primum quod attinet, id est de significatione ritus, oportet intelligere, quod ritus non est nisi expressio quaedam culturae, morum populi. Sicut lingua est modus loquendi, sic ritus est modus orandi et laudandi Deum. Vehementer erraret qui putaret ritum esse rem pure externam, formulam quam decet addiscere et sub qua possunt remanere sensus et modi omnino extranei. Quot audivi pravoslavos mihi dicentes: »Nolo fieri Uniatus. Quia (et hoc erat ejus propria mens) Unio fuit tantum mere exterior adhibitio ritus orientalis. In fundo tota mens, methodus erat latina et occidentalis. Haec est comoedia. Potius quam hoc faciam, malo esse statim latinus.« In ritu est ars, aliqua disciplina, philosophia, traditio saecularis. De hac re theoretice nemo est qui dubitet. Musica modo quo adhibetur, longae litaniae »Ektenia«, usus frequens thuris et candelarum est accomodatus gustibus populi, ita ut frequenter easdem caeremonias, quantum potest, cum thuribulo et cantu domi repetat. Saepe veniunt ad me homines, quaerentes thus, ut orent domi, quia secundum eos sine hoc adjuncto non placet oratio. Hoc omnes possunt scire et, credo, sciunt. Sed practice, quantas difficultates habet missionarius catholicus qui habet ritum orientalem, ut servet non tantum ritum, sed etiam spiritum qui ei subintelligitur, mores, consuetudines — eas sane quae sunt bonae in se, nec ulli verae moralitati repugnant. Quam facile judicabit tales consuetudines occidentales esse meliores et ideo introducendas! Non est quaestio, utrum hae consuetudines sint meliores quoad nos, utrum vere formarint nostram pietatem et devotionem, sed utrum vere consonent huic populo et bene accommodentur ejus menti. Si non, quamquam bonae, hae devotiones sunt evidenter rejiciendae. Introduces unam aut aliam earum devotionum, forsitan primo aspectu populo placebunt, sed dato tempore in hoc recognoscet elementa aliena, videbitur quasi amplecti novam religionem importatam et non poterit ei conformare suas intrinsecas aspirationes, quae sunt justae et a Deo creatae. Quando Salvator noster vocavit omnes nationes ad suum regnum, noluit ut abdicarent traditiones suas, sed tantum ut unusquisque populus, cum omnibus suis profundis desideriis, sub auctoritate eiusdem Pontificis esset. Et, ut unam quaestionem attingam, consideremus v. gr. devotionem erga sacratissimam personam Salvatoris. In occidente, illa devotio induit nunc aliquas expressiones satis diversas a tempore patrum. Magis humana

tendit ad considerandum Salvatorem ut amicum, ut hominem plenum dolore, qui nos tantum dilexit, et quaerit nostrum mutuum amorem. A tempore S. Bernardi praesertim fuerunt expressae illae sanctae effusiones ad plagas Christi, et paulatim cultus occidentalis cum evolutione artis, litterarum, philosophiae etiam, dedit novam figuram, quae nunc efformatur circa splendidam devotionem erga Sacratissimum Cor Jesu. In oriente non fuit sic. Evolutio multo lentior et quasi invisibilis easdem vias non est prosecuta. Quamquam aliqui Akathisti, v. gr. »ad Jesum dulcissimum«, valde proximi sint devotioni erga SS. Cor, universim loquendo Salvator apparuit orientalibus tamquam magister, auctor libri vitae, multo plus quam amicus aut cor amans. Impossibile igitur est, ut quis contra omnes processus ordinarios vitae vellit quasi ex abrupto imprimere illis animis devotiones quae apud nos sunt tantum fructus longioris et complexae evolutionis. Christus pro orientali est iudex, levans digitos ad docendum et iudicandum. Liber ejus, evangelium, apparet oculis fidelium multo plus quam SS. Sacramentum. In hoc esse defectum multi fors consentient. Sed si talis defectus debet corrigi, hoc tantum obtineri potest interna evolutione lenta et prudenti, sed non applicatione abrupta extraneorum methodorum. Slavi habent suum secretum, quod saepe remanet quasi mysterium pro occidentalibus quaerentibus illud investigare; sed hoc secretum eis est carum, in ipso continetur magna vita et amor; hujus secreti ritus est quaedam expressio.

Addamus hoc factum quod fere ubique apud Slavicas gentes religio arctissime miscetur cum nationalitate, cum vita civili, ita ut apud Russos v. gr. pravoslavus idem sonet ac Russus. Religio pravoslava est religio russica. Hoc adnotabatur in eorum actibus civilibus tam baptismi quam matrimonii. Russicus miles in exercitu inscribatur ipso facto ut pravoslavus et debebat confiteri apud sacerdotem pravoslavum. Ex his et innumeris factis similibus quislibet observans potuit intelligere, quam recte ritus jungatur in eorum vita cum tota manifestatione tam publica quam privata eorum mentis, ita ut mutatio ritus aequivaleat et sit mutatio nationalitatis, patriae, omnium traditionum, quae ipsis sunt intensissime adamatae.

Si nunc secundam quaestionem tangamus nempe quomodo eluceat oculis pravoslavorum magna necessitas unitatis ecclesiae remotis omnibus impedimentis quae, ut dixi, videntur semper ordinis secundarii, sufficere trahere sincero animo omnes consequentias illorum quae supra posuimus. Si tam profunde ritus a populo russo aut pravoslavo amatur, si habet tam miram conjunctionem cum omnibus manifestationibus ejus vitae, si de facto haec vita, hae aspirationes tam differunt ab occidente, oportet omnino concedere quod est, et remanet adhuc, quidquid in oppositum fecerimus, magna discrepantia in

philosophia, historia, litteratura, moribus earum gentium, a philosophia et cultura latina. Sed hoc nullam faciet difficultatem unitati, si accurate has quaestiones sedulo sejungamus a quaestione de dogmate et theologia. Dogma est unum, nulla discrepantia dogmatica debet esse in ecclesia Christi, quamquam linguae, philosophiae, culturae possunt esse prorsus diversi generis. Sine dubio, dante Providentia divina, ecclesia latina habuit suam philosophiam, in ea crevit et mirifice per eam est illustrata. Agnoscamus autem esse populos qui idem dogma ac nos agnoscant, sejungantur tamen omni modo a nostra philosophia nec quidquam habent commune cum philosophia scholastica eiusque evolutione. Ipsa jurisdictio aliter intelligitur in oriente ac in occidente, nec facile potest eisdem conceptibus enucleari. Dicamus igitur in ipso dogmate, praeter unam forsam quaestionem, vix ullam esse profundam differentiam inter catholicos et pravoslavos. Totam esse et magnam utique atque profundam in philosophia, methodis, litteratura, tota cultura. Sic quaestio clarior evadet, et solutio magni problematis, forsitan, minus obscura fiet. Consequentiae sunt certae. Poterimusne v. gr. docere apud Russos tractatum de gratia ut fit apud nos? Quid significabit, quemnam sensum habebit apud eos controversia de auxiliis, de gratia sufficiente et efficaci, quae tamen magnam partem occupat in nostris tractatibus? Nec terminos intelligent et postquam quis explicuerit, phantasmata sibi repraesentabunt, cum haec res nullam correspondentiam habeant cum eorum historia et vocabulario. Antropomorphismus eis profunde repugnat: Asia cum suo pantheismo influxit in eorum mentem. Ideo, potius quam omnia haec satagamus, sumamus eminentissima lineamina illius philosophiae cujus Cyrillus, Basilius et alii Patres auctores fuerunt, et quae illis convenientius aptabuntur.

Unitas in dogmate, diversitas in cultura; hoc profunde significat diversitas ritus, hoc debet retineri, sub poena damni, fere irreparabilis, pro sancta causa.

EXEMPLAR IDEALE MONASTICUM ET SACERDOTALE IN ORIENTE GRAECO USQUE AD SAECULUM NONUM.

P. Marcellus Viller S. J. — Roma.

Non est in antiquitate christiana III. et IV. saeculi apparitio tam mira et quae tantum influxum habuit quantum monachismus. Ita enim respondebat huius temporis aspirationibus ut, saeculo elapso, in toto oriente essent monachi: ex Aegypto transierunt in Palestinam et Cyprum et Syriam, deinde in Cappadociam et Asiam Minorem, tandem ad Constantinopolim

et Europam. Forsan monachismus non erat nisi sub nova forma expansio ascetarum et virginum quorum tribus primis saeculis amplius et amplius numerus creverat. Iisdem enim motivis et desideriiis agebatur, solae conditiones externae mutabantur sub influxu causarum quas hucusque non licet modo certo recensere.

I

Unitas monachismi non semel data est ut nota characteristicae ecclesiae orientalis. Sic v. g. ab Alexandro Stourdza initio saec. XIX. In primis vero saeculis varietas extraordinaria apparet. Ad finem saec. V., ad tempus determinandum quo formae omnes habentur quae erant adhuc saec. IX., perseverat anachoretismus absolutus monachi viventis solius in eremo, secundum primam formulam Antonii Magni secessum ineuntis. Hanc formam primariam tenebant multi in Syria, aliquot in Palestina.

Historia religiosa Theodoret i gesta narravit et poenitentias extraordinarias eorum qui sub divo vivunt sine tecto, vel in tumulis habitant, eorum qui semper stant vel domunculas ita parvas occupant ut corpus vix aequarent, boscorum qui solas herbas non coctas comedunt, siderophorum qui pondera ferri immensa corpori imponebant.

Manet adhuc et coenobitismus Pachomii non tantum apud Coptas, ubi natus est, sed apud Graecos Aegypti inferioris. Sed magis vigent regulae Basilianae, mitigatio Pachomianarum: iam hignum coenobii non apparet ut dux militaris qui multos habet sub se subditos, sed ut pater familiae. Ita Basilius maxima principia vitae spiritualis dederat et in natura hominis evangelicaque lege superioritatem coenobitismi fundaverat ut regulae eius extendi meruerint ad omnes Graecos monachos.

Multi tamen argumentis Basilii non convincuntur, etiam postquam imperator Justinianus formulae Basilianae sese favere declaravit. Euthymius et Sabas, oriundi ex Cappadocia et Armenia, ubi primum influxit Basilius, sparserunt in Palestina anachoresim mixtam Nitriae et coenobitismum existimantur ut novitatum laurae. Non enim accipiuntur in laura imberbes et non formati. Solitudo miscetur vitae communi: per quinque dies hebdomadae monachus vivit in cella ut anachoreta, sed sabbato et dominica die ad liturgiam et vigiliis venit in lauram et vivit ut coenobita.

Hi sunt quasi typi generaliores vitae monasticae, iuxta quos oportet notare quasdam formas magis speciales.

Stylitismus, quia eius initiator, Symeon Stylita senior, famam habuit in mundo non dissimilem Antonii famae et imitatores celeberrimos. — Inclusi innumeri sunt in toto oriente Graeco inter quos nemo forsā illustrior quam s. Joannes Silentiarius qui relicta sede episcopali in Cappadocia sese

abscondit in cella laurae s. Sabae. — Qui se simulant esse stultos propter Christum »oppido pauci« sunt.¹ Exemplum optimum ille Symeon Salos quem mirati sunt Edesseni cives cuiusque vitam extraordinariam saec. VII. scribebat Leontius Neapolitanus. Sed iam Palladius saec. IV./V. audiverat monachum stultitiam fingere in monasterio Pachomiano. Alii quoque cognoscuntur et diu postea Russia stultos suos pro Christo exaltabat.

Inter hos typos omnes differentiae magnae habentur, sed iam cum Evagrio historico diversitatem monachorum Palaestinae saec. VI. describente dicere possumus: »Discrepans quidem est vivendi ratio, ad unum tamen eundemque pietatis scopum conversatio dirigitur.«²

Sane non eadem plane virtutes requiruntur ab anachoreta et a coenobita. Merito Climacus dixit non multis anachoretismum convenire nec omnes aptos esse ad coenobium; recte iam explicite affirmat illum qui vult monasticam vitam ingredi debere suas aptitudines proprias examinare sub directione patris spiritualis, nam solitario et coenobitae non sunt eadem difficultates vel eadem pericula³. Paenitentia v. g. non eadem est in monasteriis Basilianis quae reguntur multa discretione ac in solitudinibus Syriae vel Nitriae, ubi iuxta Historiam Lausiacam Palladii vel Historiam religiosam Theodoretii eadem paenitentiae habetur aemulatio ac gloriae et praemii in stadiis. Si credimus assertioni quae ab auctore Vitae Pachomii refertur⁴, vita communis intituta est ut perfectionem adire possint ii etiam qui vitam anachoreticam et eius montificationes ferre non possent.

Sed uterque, coenobita et anachoreta, perfectionem attingere volunt, non perfectionem qualemcumque humanam vel philosophicam, sed perfectionem iuxta evangelium. Ex die enim qua s. Antonius Magnus audivit in ecclesia verba Domini: »Si vis perfectus esse, vade, vende quae habes et da pauperibus,« formulis evangelicis vocatio monastica exprimitur⁵, vita monachi consideratur ut »vita secundum evangelium«, monachus ut christianus perfectus, quaecumque est vivendi ratio et forma paenitentiae. Nam paenitentia et in genere omnia exercitia ascetica non sunt finis in se, ut affirmaverunt immerito multi protestantes et rationalistae: ascensis non est nisi medium ad finem obtinendum quae est perfectio. Clarissime asserebat Cassianus in I. collatione in qua de fine monachi: »ieiunia, vigiliae, anachoresis, meditatio scripturarum propter principa-

¹ Evagrius HE I, 21. PG 86, 2480 B.

² HE I, 21. PG 86, 2477.

³ Scala grad. I.

⁴ Vita Pachomii n. 77.

⁵ Athanas., Vita Antonii; Callinic., Vita Hypatii n. 4; Basiliius ep. 223.

lem scopon, id est puritatem cordis, quod est caritas, nos convenit exercere et non propter illa principalem hanc proturbare virtutem, qua in nobis integra inlaesaque durante, nihil oberit si aliquid eorum quae sequentia sunt pro necessitate fuerit praetermissum: siquidem nec proderit universa fecisse, adempta hac qua diximus principali causa, cuius obtentu sunt omnia peragenda.⁶ Et quasi haec non sufficerent, clarius pergit: »Igitur ieiunia, vigiliae, meditatio scripturarum, nuditas ac privatio omnium facultatum non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt, quia non in ipsis consistit disciplinae illius finis, sed per illa pervenitur ad finem.« Finis vero est caritas, finis est puritas integra cordis, finis est unio Dei: »Hic ergo nobis principalis debet esse conatus. Haec immobilis destinatio cordis iugiter adfectanda, ut divinis rebus ac Deo mens semper inhaereat.« Et alludendo ad evangelium de Martha et Maria concludit »principale bonum in theoria sola, id est in contemplatione divina Dominum posuisse«⁷.

Non aliter loquitur Cassianus in collatione XXIII., ubi commentando verba psalmistae: »Mihi adhaerere Deo bonum est« unionem Dei in terra ponit vel in oratione continua vel in contemplatione. Idem apud omnes. Si carent litteris, vel philosophiae non studuerint, vel ingenium practicum habent, perfectionem exprimunt vocibus simplicissimis; eam vocant vel locutionem sine interruptione cum Deo seu orationem continuam vel eam describunt ut praesentiam perfectam Dei, sicut v. g. Basilius. Si ingenii sunt theoretici vel philosophici, sicut s. Gregorius Nyssenus aut ille mysteriosus auctor qui per tot saecula habitus est Dionysius Areopagita, discipulus s. Pauli, perfectionem dicunt esse in Dei cognitione generis specialis, in oratione sublimi, in contemplatione et unione mystica, non tantum in visione luminis animae suae (sicut quidam iuxta Evagrium Ponticum), sed in ipso ingressu divinae caliginis ubi fit unio supra intellectum. Sed apud omnes perfectio et finis monachi est unio cum Deo quocumque nomine vocantur. »Monachus, ait s. Maximus, est ille qui avertit mentem suam a rebus materialibus et qui per continentiam, caritatem, psalmodiam, orationem perpetuo unitur Deo.«⁸ Et apud omnes unio cum Deo est effectus immediatus caritatis, nam caritas est *καρὸς ἐξοχήν* virtus unitiva. Sed ut ad terminum veniatur unionis cum Deo media sunt necessaria: oportet incipere a timore et per spem transire ad caritatem⁹.

Deinde quia perfectio monastica est perfectio iuxta evangelium habet ut elementa et condiciones virtutes evangelicas

⁶ Coll. I n. 7.

⁷ Coll. I n. 8.

⁸ Cent. II, 54. PG 90, 1001; cf. conc. in Trullo can. 4.

⁹ Cassian., Coll. XI n. 7; Basil. praefatio regul. fusius tract.

et consilia evangelica. Nam mox distinctio facta est inter praecepta quae omnibus necessario imponuntur et praecepta arbitraria quae a voluntate et arbitrio pendent eius qui certat¹⁰, inter officia quae lex iubet et officia quae voluntas adiungit, inter sacrificia quae lex offerri praecipit et munera quae ex mentis liberalitate offeruntur¹¹.

Ante monachismum professio virginitatis iam exstitit, plus minusve explicita, plus minusve sancita per ecclesiam; evangelii enim et Pauli verba clarissima sunt. Monachismus non addit nisi maiorem expansionem et quasi solemniorem consecrationem: castitas manet virtus angelica, monachum facit imitatorem angelorum. Proinde vita monastica est vita angelica, habitus monasticus est habitus angelicus, etsi forsitan memoria est traditionis habitus Pachomio ab angelo factae.

Hoc etiam animadverti debet de castitate quod valet de omnibus virtutibus: perfectio monachi est interior et, ut dicebat Isidorus Pelusiota, »ut attingatur finis asceseos non satis est habere cibum et potum et lectum Joannis; perfectio enim requirit quoque animam Joannis«¹². Virtus quaeque exterior secum vocat virtutem interiorem correspondentem. Requiritur castitas corporis, sed maioris fit puritas cordis. Requiritur paupertas et renuntiatio bonis externis, sed ut facilius attingatur renuntiatio interior et abstinencia a passionibus. Laudatur donatio rerum suarum, sed magis donum sui et voluntatis suae. »Maior est enim obedientia quam victimae.«

Paupertas dici potest ianua perfectionis; nam simul est primus gradus ad Deum et »primus gradus beatitudinum«¹³, »architectus primae domus virtutis«¹⁴. Sed qui bonis suis renuntiavit conditionem tantum posuit perfectionis: »Qui rebus renuntiavit, videlicet uxori et divitiis et ceteris rebus, monachum fecit hominem exteriorem; qui renuntiavit cogitationibus quae a passionibus procedunt, is fecit monachum hominem interiorem, id est spiritum. Facile est, quando vis, hominem exteriorem monachum facere. Non lucta facilis est hominem interiorem monachum facere.«¹⁵ Ut symbolum renuntiationis integrae quae hominem novum quasi creare debebat consuetudo invaluit circa IX. saec. mutandi nomen in ingressu religionis et retinendi nominis prioris solam litteram primam.

Liberatio a passionibus, quae verbo graeco et a stoicis sumpto »apatheia« vocatur, a tot auctoribus suadet ut possit haberi synonymon puritatis cordis ad quam tendere debent

¹⁰ Isidor. Pelus. ep. IV, 204. PG 78, 1292 D.

¹¹ Theodoret. in ps. 118 v. 108. PG 80, 1856.

¹² Ep. I, 162. PG 78, 292.

¹³ PG 105, 869 B.

¹⁴ Vita Nicephori n. 12. PG 100, 53 D et 56 A.

¹⁵ S. Maxim. Cent. IV n. 50. PG 90, 1060. Eadem omnino sententia habetur apud Hesych. Cent. I n. 70. PG 93, 1504.

omnes monachi. Ne quis miretur verbum stoicum a christianis adhiberi: plerumque non aliter sonat ac indifferentia in *Exercitiis* s. Ignatii, vel potius nihil aliud designat quam libertas mentis de qua saepissime in *libris de imitatione Christi*. Ad hanc attingendam necessaria est custodia cordis quae simul est vigilantia et resistentia cogitationibus; sic indicantur apud Graecos peccatorum fontes, quos Latini vocamus capitalia peccata. Est etiam lucta adversus diaboli tentationes, sed quia diabolus sese transfigurat in angelum lucis, necessaria est discretio ad distinguendas cogitationes quae veniunt a Deo et cogitationes quae veniunt a diabolo; discretio potest esse vel exercitium virtutis acquisitae vel speciale donum Dei.

Obedientia quia pars renuntiationis et humilitatis, quia renuntiatio propriae voluntatis quae concipitur ut obstaculum voluntati Dei, vel quia saepe confunditur cum docilitate sub directione spirituali, ab omnibus laudatur etsi propter naturam suam virtus propria est coenobitarum. Doctrina Basiliana de obedientia non essentialiter differt a doctrina s. Ignatii Loyola nec iam alias limitationes habet. »Monachus, ait Callinicus, habet ut fundamentum progressus renuntiationem voluntatibus propriis et obedientiam integram patri spirituali.«¹⁶ Eodem modo incolae laurarum et coenobiorum Palaestinae, iuxta Cyrillum Scythopolitanum, basim perfectionis existimabant humilitatem et obedientiam.

Vita monastica etiam est vita paenitens, etsi, ut supra dixi, paenitentiae genus, modus et mensura secundum diversas formas monachismi variantur. Paenitentia debet regi discretione. »Monachus prudens, iuxta Isidorum Pelusiotam qui Basilium sequebatur, debet esse probatus zygostata, non permittens ut alteram in partem lances deflectant neque concedens ut ieiunium in debilitatem ac deliquium neque ingluviem in luxum abeat.«¹⁷ Sed Theodorus Studita dicit monachos non peccare »si privatim durante tempore paschali genuflectunt. Nam cum se reos constituerint et quasi carceri voluntario mancipaverint semper debent ad Dominum clamare et humilitate sua misericordiam implorare. Neque enim monacho solemnitas est in terra.«¹⁸ Procul sumus a Chrysostomo asserente diem quemlibet esse christiano diem festum. Magis deinde quam in occidente locus monasterii austerus est et sine consolatione¹⁹. Vita monastica est luctus perpetuus. Severus omnino est Basilius adversus risum; non minus solitarius cum ridentem reprehenderet: »Rides et iudicaberis,« quia considerabat vitam monasticam ut vitam paenitentem. Concilium Trullanum (691) de-

¹⁶ Vita Hypatii n. 35.

¹⁷ Ep. I, 424; cf. Nil., Ep. III, 242.

¹⁸ Responsa ad interrog. n. 2. PG 99, 1732.

¹⁹ Climac., Scala grad. III.; cf. Vita Lazari Gales. Acta SS. III Nov. p. 574.

crevit nullam culpam deterrere posse ab ingressu in monasterium; nam nulla culpa impedit finem vitae monasticae (can. 43).

Monachi omnes unicum spiritum habent. Facile ex textibus ostenditur²⁰ quomodo primi monachi et in oriente et in occidente sese habuerint ut martyrum successores, vitam monasticam existimaverint suppletoriam esse martyrii. Quia cessaverunt persecutiones nec iam fieri poterat mors cruenta pro Christo, licebat vivere pro Christo et spiritualiter mori, illa morte spirituali quam noverant philosophi, quae consistit in renuntiatione, in separatione a passionibus et a rebus omnibus quae passiones excitare possint.

Martyrium, donum sui perfectum et verum holocaustum, recte perfectio summa existimabatur; vita monastica, completa etiam sui donatio et holocaustum vivum, mox locum suscepit martyrii. Monachi omnes saec. IV. et imprimis Antonius, Pachomius, Basilius hanc affinitatem agnoscunt inter martyrium et vitam monasticam; omnes volunt ad exemplum martyrum imitari Christum crucifixum, semper in mente habere passionem Domini nostri Jesu Christi, esse et ipsi crucifixi.

Illae sententiae perseverant post saec. IV. Auctor vitae Danielis Stylitae, qui scribebat forsan saec. V. exeunte asserit quod »iusti sese crucifixerunt ob fidem in Christo«²¹. Saepissime monachis applicatur verbum Apostoli: »Carnem crucifixerunt cum affectibus et concupiscentiis.«²² Imperator Leo Philosophus vitam monasticam definiebat »civitatem cuius cives debent oculos semper fixos habere in crucem et mortem Christi«²³. Verba quibus in ecclesia Graeca sacerdos novo monacho depingit vitam quam deinceps agere debet: »Renuntiatio nihil aliud est nisi crucis et mortis professio«²⁴ antiquissima sunt: nam habentur non tantum saec. IX. apud Theodorum Studitam²⁵, sed iam in vita s. Syncleticae et apud Cassianum²⁶.

Propter hanc similitudinem cum martyrio et cum morte Christi vita monastica habebatur ut alter baptismus, vestis monastica ut delens peccata. Haec saec. IX. ab omnibus admittuntur. Propterea tot laici illustres, et ipsi imperatores, nigrum habitum monachorum in extremis accipiunt quasi novum et ultimum sacramentum. Iam vestis monasticae acceptio a

²⁰ Cf. *Martyre et perfection. Martyre et ascèse* (Revue d'Ascétique et de Mystique. Janvier et avril 1925).

²¹ Vita Danielis Stylitae n. 1.

²² Procop. in Isaiam PG 87, 2649 B; Cyrill. Alex. in Isaiam PG 70, 1365; Vita s. Leonis Lucae Act. SS. I Mart. p. 99; Vita s. Barlaami et Josaphat PL 73, 489.

²³ Const. X. PG 107, 448 B.

²⁴ Goar, Euchologion n. 407.

²⁵ PG 99, 1497.

²⁶ Vita Syncl. n. 76. PG 28, 1532; Cassian., Instit. IV, 34. PL 49, 194 B.

Ps.-Dionysio Areopagita inter maximos ritus sacros recensetur, ab aliis, v. g. a s. Theodoro Studita, inter mysteria ecclesiae: tanti faciebant monachismum.

II

Non agitur hucusque nisi de perfectione propria. Etenim monachus debet »vacare sibi«²⁷, vel iuxta Scripturam »attendere sibi ipsi«. Non raro inter opera monachorum recensetur hominum fuga²⁸: »Fuge homines et salvaberis;« »Fuge, tace, quiesce«. Haec sunt verba vocis divinae ad Arsenium orantem.

Inde apparet oppositio inter finem vitae monasticae et finem vitae sacerdotalis. Sacerdos enim omni tempore fuit intermedius inter homines et Deum, mediator et intercessor: propterea debet vacare et intendere aliis. »Monachus vivit Deo soli. Sacerdos vero debet sanctificare animas, ferre hominem ad Deum et Deum ad hominem.«²⁹ Ita manifeste opponebantur sacerdos et monachus ut non solum non suaderetur monachis ut sacerdotium assumerent, sed etiam ut suaderetur ne assumerent. »Haec est, ait Cassianus, antiquitus patrum permanens nunc usque sententia quam proferre sine mea confusione non potero qui nec germanam vitare nec episcopi evadere manus potui, omnimodis monachum fugere debere mulieres et episcopos. Neuter enim sinit eum quem semel suae familiaritati devinxit vel quieti cellae ulterius operam dare vel divinae theoriae per sanctarum rerum intuitum purissimis oculis inhaerere.«³⁰ Non aliter scribebat s. Nilus³¹ ad discipulum suum: »Etiam antea ad te datis litteris tibi significavi et nunc denuo tibi edico: Sacerdotii gradum et in alios principatum et in alios dominium dirigere et primatem esse non esse tibi utile neque commodis tuis aptum. Multi siquidem ex monachis in eremo, cum ieiunio et continentia pie sancteque vita peracta et instar luminaris spiritu caelesti aucti illustri honore ac nomine celebrati fuere et sive invitati sive libenti animo in sacerdotium promoti, et hi cum mundo adhaesissent conquisitas a se multis laboribus et conatibus et sudoribus virtutes amiserunt.«

Non multo facilius, sed alio ex motivo s. Sabas aliquem ex monachis fieri sacerdotem concedebat. Nam existimabat »clericatus desiderium esse radicem cogitationum ambitiosarum«³². Ipse Basilius videtur timere ne monachi sacerdotio efferantur³³. Itaque multi monachi sacerdotium vel fugerunt

²⁷ Athanas., Vita Antonii. PG 26, 844; Basil. PG 31, 198; Nilus PG 79, 549; Vita Nicephori PG 100, 53 C; Vita Steph. Sabaitae Acta SS. III. Jul. 569.

²⁸ PL 73, 858 AB.

²⁹ Greg. Naz., Poemata sect. II. PG 37, 958.

³⁰ Instit. XI, 17. PL 49, 418.

³¹ Ep. IV, 1. PG 79, 549 BC; cf. 544 C.

³² Cyrill. Scythopol., Vita Sabae n. 18.

³³ Basil., De renuntiatione saeculi n. 10. PG 31, 648.

vel inviti susceperunt³⁴. Deinde non facile sacerdotes in monasteria accipiebantur³⁵. Proinde paucissimi monachi sacerdotes erant. Absentia sacerdotis in laura fuit occasio rebellionis monachorum adversus Sabam, nec alium invenit modum pacificationis patriarcha Hierosolymitanus nisi ordinationem ipsius Sabae. Propterea etiam sacerdotes et quandoque episcopi vitam monasticam suscipiunt quin declarent se esse ordinatorum; Joannes Silentiarius v. g. non fatetur se esse episcopum nisi patriarchae ipso die quo Sabas vult eum ordinari³⁶. Eodem modo presbyter Zeno ignoratur in monasterio Hypatii et post mortem eius demum litterae testimoniales inventae sunt³⁷.

Ex regulis Basilianis facile concludi potest hignum esse sacerdotem³⁸, porro Vita Sabae, Joannis Silentiarii, Cyriaci, quas scripsit Cyrillus Scythopolitanus, Sabam voluisse ut ex monachis optimi ordinentur. Postea Justinianus imperator voluit in unoquoque monasterio quatuor vel quinque sacerdotes esse³⁹. Si plures postea fuerunt, semper tamen minores numero quam monachi non sacerdotes⁴⁰.

Concludendumne monachismum opponi vitae apostolicae, a monachismo reiici finem apostolicum? Haec est conclusio professoris illustrissimi Ad. Harnack, qui in libro »Das Mönchtum und seine Ideale« contendit monachos orientales »rarisissime se dovovisse ecclesiae«. Oppositam vero thesim credo posse sustineri.

Etsi monachi plerique apostolatam externam reiecerunt et sacerdotes non fuerunt, attamen apostolica mens non deerat in monasteriis orientis Graeci et monachi laboraverunt ad servitium ecclesiae. Si mihi licet iterum uti verbis D. Harnack, sed sensu inverso: monachismus Graecus primitivus non est iuxta ecclesiam sed in ecclesia et ecclesiae laborat.

Primum animadverti debet coenobitismum ortum esse ex mente apostolica, ut esset ei cura de salute aliorum. Hunc finem Pachomii laudabat Antonius⁴¹. Basilii quoque, verbis apostolicis nixus, vitam coenobiticam longe superiorem anachoretica existimabat, quia non de se tantum, sed etiam de aliis curant coenobitae: »Caritas non quaerit quae sua sunt. Vita

³⁴ De vitis patrum lib. VII. Verba seniorum cap. XXXIII. De fugiendo clericatus honorem. PL 73, 1051 s.

³⁵ Vita Pachomii n. 18. Acta SS. III Maii p. 25; cf. Regulam s. Benedicti cap. 60.

³⁶ Cyrill. Scythopol., Vita Sabae n. 18, 19; idem, Vita Joannis Silentiarii.

³⁷ Callinicus, Vita Hypatii n. 75.

³⁸ Reg. fus. tract. 26; Reg. brev. tract. 98.

³⁹ Novel. 133 ed. Zachar. Langenthal, Leipzig 1881, t. II p. 22.

⁴⁰ Conc. VII. oecum. can. 14. admittit adhuc hignum posse non esse sacerdotem; tamen saec. VIII. higumeni generatim sunt sacerdotes. Hoc tempore monachi non ordinantur nisi post aliquot annos vitae monasticae. Vita s. Nicetae Act. SS. I Apr. p. 260.

⁴¹ Vita Pachomii n. 76, 77.

autem solitaria et seorsum a ceteris omnibus acta scopum unicum habet ut suis quisque utilitatibus inserviat. Hoc autem aperte adversatur caritatis legi quam implevit Apostolus qui non sua, sed multorum commoda quaerebat ut salvi fierent.⁴² Non aliud est fundamentum vitae apostolicae. Proinde logice, Basilius adducebatur ut partem aliquam statueret apostolicam in vita monachorum.

At nolo immorari in principiis. Ut ad facta veniamus, distingui potest duplex apostolatus monasticus; 1. apostolatus accidentalis vel improprie dictus, 2. apostolatus regularis, ordinarius et proprie dictus, cura animarum.

1. Apostolatus accidentalis seu improprie dictus.

In novella Justiniani 133 vita monastica definitur »res sacra quae ducit ex se animas ad Deum, sed non tantum auxilio est iis qui eam amplexi sunt, sed etiam aliis ob eius puritatem et intercessionem apud Deum«. Oratione et exemplo vita monastica aliis potest utilis esse. Ab omnibus existimantur monachi ut intercessores et ecclesiae et imperii contra impietatem Juliani apostatae. Gregorius Nazianzenus spem ponebat in precibus ascetarum⁴³. Si periculum aliquod imminet, patriarcha vel imperator convocat monachos et eorum precibus rem commendat⁴⁴. Privati quoque in difficultatibus et periculis fidem habent in intercessione monachorum. S. Joannes Eleemosynarius, Alexandrinus patriarcha celeberrimus, postquam fundavit duo monasteria, monachis dixit: »Ego post Deum utilitatem corporalem vestram procurabo, vos autem spiritualis habetote meae curam salutis. Vespertina et nocturna vigilia mihi apud Deum imputetur.«⁴⁵ Nec aliter egerunt alii fundatores innumeri.

Exemplo etiam vita monachorum est apostolica. »Lumen monachorum, ait Climacus, sunt angeli; omnium vero hominum lux est vita monachorum.«⁴⁶ Vita monachorum non esset perfecta, nisi attraheret animas. Recte s. Antonius Cauleas »virtutis statuebat perfectionem non solum in eo esse sitam ut ipse se recte gereret, sed ut etiam ex quadam redundantia esset omnibus regula«⁴⁷. Sanctitas enim, ubicumque habetur, necessario radios emittit: lucet et ardet. Causa est cur tot monachi, etiam invitati, tantum influxum apostolicum habuerint. S. Antonius Magnus, etsi existimat solitudinem sic

⁴² Reg. fus. tract. 7 n. 1. PG 31, 929 A.

⁴³ Orat. contra Julian. I n. 71. PG 39, 593.

⁴⁴ Innumera exempla. PG 109, 456 s; 110, 817 B; Combefis, Nov. Auct. II, 734.

⁴⁵ Leont. Neapol., Vita Joannis Eleemosyn. ed. Gelzer cap. 42.

⁴⁶ Scala grad. XXVI. PG 88, 1020 D.

⁴⁷ Vita s. Antonii Cauleae patriarch. Const. cap. II n. 11. PG 106, 187.

monachis necessariam ut piscibus mare⁴⁸, vitare non potest visitatores multos qui ad eremum veniunt eum consulendi causa; et iuxta verbum s. Athanasii medicus est totius Aegypti, non tantum corporum, sed etiam animarum⁴⁹. Inter documenta quibus describitur conversatio primorum monachorum pars constituitur e relationibus peregrinorum qui monachorum fama adducti sunt in eremum; sic v. g. *Historia monachorum* quae diu Rufino attribuebatur et cuius non est nisi traductor, *Historia Lausiaca* et etiam opera Cassiani. Et omnes compertum habent ex Confessionibus s. Augustini quanti influxus esset in occidente Antonii vita.

Aliquot saeculis postea idem concursus populi erat ad columnas styliarum. Theodoretus narrat conversiones innumeras barbarorum quae Symeonis Stylitae senioris exemplo habebantur: »Ismaelitarum... millia quam plurima, quae impietatis caligini servierant, statio illa in columna illuminavit. Nam veluti super candelabrum aliquod posita lucidissima haec lucerna radios solis instar omnes in partes emisit; Iberosque... et Armenios et Persas accedentes et divinum baptismum accipientes.«⁵⁰ Fama Symeonis universum orbem attigerat: per mercatores Gallos relationes habebat cum s. Genovefa, et Romae ita celebris erat, ut in omnibus officinarum vestibulis parvae eius imagines statuerentur. Et sanctus, qui columnam ascenderat ne turbaretur a populo, non invitus apostolatam exercebat; bis quotidie exhortationem habebat. »Sanctarum simul ecclesiarum providentiam non negligit: nunc pugnans contra gentilium impietatem, nunc Judaeorum frangens contumaciam, nunc haereticorum turmas profligans, atque interdum ad imperatorem de his litteras mittens, interdum praesides ad divinum zelum excitans, ipsos etiam interdum ecclesiarum pastores admonens ut gregum suorum maiorem curam gerant.«⁵¹

Idem dici potest de aliis stylitis. S. Daniel qui Constantinopoli stylita erat a columna descendit, ut ecclesiam defenderet contra imperatorem monophysitam et usurpatorem Basiliscum (477).

Semper, etiam ab initio, monachi existimaverunt ut officium, obstandum esse omni innovationi in fide⁵². Iam s. Antonius discipulis commendabat ut haereticos fugerent⁵³. Non semel in exiliis Athanasius refugium habuit apud monachos; itaque libenter eis mittebat epistolas festivas et opera dedi-

⁴⁸ Athanas., Vita Antonii n. 85.

⁴⁹ Exemplum Eulogii venientis ad Antonium in *Hist. Lausiaca Paladii* cap. 21, ed. Butler p. 63—69.

⁵⁰ *Hist. relig.* cap. 26. PG 82, 1476 AB.

⁵¹ Theodoret., *Hist. relig.* cap. 26. PG 82, 1484.

⁵² Theodor. Stud. ad higen. Theophilum I, 39. PG 99, 1049 C; cf. II, 2. PG 99, 1121 A.

⁵³ Athanas., Vita Antonii n. 69, 70.

cabat. Contra Valentem, imperatorem arianum, monachus Isaac primus causam libertatis catholicae susceperat. Basilius monasterium in Ponto reliquit ut Eusebium episcopum sustineret. Ipse Aphraates exierat et solitudine et imperatori interroganti: »Quorsum tandem tu qui vitam solitariam professus es, quiete relicta, forum securus obambulas?« respondit »pater-nae domui conflagranti succurrendum esse«⁵⁴.

Nolo dicere omnes monachos rectam fidem tenuisse: nam inter duces monophysitarum non pauci monachi erant. Sed ipso tempore monophysitismi fides non habuit meliores defensores quam monachos, praesertim Euthymium et Sabam in Palestina. Dein tempore schismatis Acacii Roma nuntiis fidelibus utebatur monachis acoemetis. Postea propugnator acerrimus orthodoxiae contra monotheletismum est monachus s. Maximus Confessor. Tandem, diebus infestissimis iconoclasmi, ibi vera fides est ubi s. Theodorus et Studitae. Quia praecipui fidei defensores erant, monachi tantum influxum habere meruerunt.

Sed in propagatione fidei partem quoque habebant. Eodem fere tempore quo Martinus idola debebat in Gallia, Hypatius arbores sacras et signa pagana in Bithynia destruebat. Idem iam fecerat in Thracia Jonas monachus, Hypatius magister⁵⁵. Idem Hypatius impedivit Leontium praefectum, ne denuo Olympicos ludos institueret. Euthymius Saracenis quos converterat episcopum creavit. Eodem modo monachi Syriae christianam religionem seminabant inter populos vicinos⁵⁶.

Huic apostolatui accidentali ministerium caritatis corporalis addere possumus. Non omnia xenodochia, orphanotrophia a monachis diriguntur, pleraque tamen. Ac meminisse oportet legislatores praecipuum monachorum Graecum s. Basilium creasse Caesareae xenodochium, quod nomine eius vocabatur Basilias, quandam deinde regulam Basilianam respicere curam aegrotorum⁵⁷. Monasteria Aegypti et Palaestinae tempore famis pauperes multos pane et cibis reficiebant. Semper in omnibus monasteriis cibi pauperibus distribuebantur. S. Cyrillus Alexandrinus monachos hortabatur ad laborem manuum, contra doctrinam Messalianorum, ut possint auxilio esse orphanis et viduis⁵⁸.

2. Ministerium animarum ordinarium.

Paulisper commorari oportet in regulari animarum cura, ut appareat vitae apostolicae accommodari posse monachismum

⁵⁴ Theodoret., Hist. relig. cap. 8. PG 82, 1373.

⁵⁵ Callinicus, Vita Hypatii n. 41.

⁵⁶ Theodoret., Hist. relig. PG 82, 1417—20, 1360 B; Sozomen., HE VI, 38; Rufin. HE II, 6.

⁵⁷ Reg. brev. tract. 155. PG 31, 1184.

⁵⁸ Cyrill. Alex., Resp. ad monachos. PG 76, 1176 B.

Graecum. In regulis Basilianis dotes tales requiruntur a monacho illo qui hospitum curam habet — debet enim medicus esse animarum, et sicut dicit regula »curare per verbum« — ut concludere necesse sit eum esse aptum ad directionem spiritualem et multos laicos, salutis animae causa, monasteria frequentare⁵⁹. Deinde, etsi Ps.-Areopagita existimat monachos non debere fieri directores animarum neque sese immiscere quaestionibus paenitentiae, quia pertinent ad triadem sanctificandorum, non ad triadem sanctificantium, — hoc valet de solis monachis non sacerdotibus, non de hieromonachis — testimonia sunt quod medio aevo omnis fere directio spiritualis ad monachos transiit.

Hoc solum afferam. Episcopus Latinus, saec. XIV, missionarius in oriente, in Directorio ad passagium faciendum 1332, quo suadebat regi Franciae Philippo VI. ut expeditionem cruciatam adversus Constantinopolim ageret, notabat ut causam influxus monachorum Byzantinorum, quod soli audiebant confessiones⁶⁰.

Constat etiam aliquando monachos non sacerdotes animarum directionem suscepisse. Necesse non est multos adducere textus post studia omnibus nota vel prof. Caroli Holl, *Enthusiasmus und Bußgewalt beim griechischen Mönchtum* (Leipzig 1898) et doctoris Josephi Hörmann, *Untersuchungen zur griechischen Laienbeicht* (Donauwörth 1913). Uterque consentit in hoc facto, quod negari nequit, in oriente Graeco — possumus addere et Russo — magis attendi ad dotes supernaturales et charismata confessarii quam ad vim confessionis. Miracula semper attraxerunt homines, sed praesertim in oriente. Non deest exaggeratio aliqua in affirmationibus utriusque auctoris. Forsan non satis attendunt ad protestationes vel Ps.-Areopagitae vel Balsamonis (saec. XII.) vel etiam Theodori Studitae⁶¹. Id tamen restat quod monachi non sacerdotes si charismata possidebant, existimabantur a quibusdam potestatem habere remittendi peccata. Haec potestas ficta fundari poterat in assimilatione martyrum et monachorum. Sicut olim confessores intercedebant, ob meritum quod habebant apud Deum, ob hanc potestatem specialem (παράνοια) quam conferebant dolores confessionis, sic monachi, »confessores pietatis«, intercedunt ob potestatem quam conferunt praenitentia, lucta adversus daemones, vita monastica illustrissima.

Hoc magis forsitan post saec. IX. Symeon novus theologus (saec. XI.) sustinuit potestatem remittendi peccata non dari

⁵⁹ Reg. fus. tract. 45. PG 31, 1033; cf. Reg. brev. tract. 313. PG 31, 1309. Interdicitur monachis visitatio parentum, excepta salutis animae causa. Reg. brev. tract. 189.

⁶⁰ Ed. Reiffenberg, Bruxellis 1844, p. 291.

⁶¹ PG 99, 1653 B.

per ordinationem, sed per sanctificationem personalem et charismata. Indubie affirmavit valide absolvere monachum non sacerdotem, dummodo mereatur choro discipulorum Christi accenseri⁶². Sed iam duo monachi saec. VI. qui inclusi vixerunt in monasterio Seridi prope Gazam, Barsanuphius et Joannes, non semel in suis Responsionibus peccata remissa declararunt.

Alia motiva suadere possunt monachismum Graecum non opponi curae animarum ordinariae.

Factum est plane compertum omnibus quod nunc in oriente orthodoxo episcopi eliguntur inter solos monachos. Illam exclusionem non fuisse statim admissam patet. Can. 48 concilii Trullani (691) iubet eum qui ordinatur in episcopatum separari a muliere, quod est certum indicium uxoratos sacerdotes evehi posse ad episcopatum. Sed saec. IX. ita generalis est consuetudo eligendi monachos ut Nicephorus⁶³ et Photius, antequam ordinarentur, prius vestem monasticam acceperint. Hic usus fuit deinde regula ordinaria.⁶⁴ Sed iam ab initio monachismi aliquot monachi ad episcopatum elevati sunt. Epistola famosa s. Athanasii, scripta an. 354 vel 355 ad monachum Dracontium qui fugerat, ne episcopatum accipere cogeretur, nobis et nomina septem episcoporum ex monachis electorum et motiva apostolica praebet, ob quae monachus debet munus episcopale suscipere⁶⁵. Non est necessarium referre nomina magnorum episcoporum saec. IV. Cappadociae qui primum vitam monasticam egerant.

Non tantum episcopi electi sunt ex monachis, sed et missionarii. Quis nescit s. Methodium, Slavorum apostolum, fuisse monachum et probabiliter etiam fratrem eius Cyrillum? Primi quoque Bulgarorum apostoli fuerunt et ipsi monachi. Continuatur Theophanes⁶⁶ opera monachorum quos Basilius Macedo »ex montibus et cavernis terrae acciverat« gentem Bulgaricam dicit in Christi segetem attractam esse. Sed sunt exempla multo anteriora. S. Joannes Chrysostomus non tantum scribebat in tractatu de sacerdotio — illo libro quem nemo potest legere quin vulneretur amoris vulnere, iuxta Isidorum Pelusiotam⁶⁷ — sacerdotem maiorem esse monacho simplice et in vita sacerdotali plus virtutis requiri quam in vita monastica⁶⁸, sed etiam contra sententiam ordinariam monachos ordinari volebat. Nam iuxta Callinicum monachis dicere solebat: »Ratio vobis reddenda est Deo quia vos ipsos abscon-

⁶² Epistola de confessione cap. 1. 11. 14 ed. K. Holl vel PG 94.

⁶³ Vita Nicephori n. 24. PG 100, 68 B.

⁶⁴ Symeon Thess. De sacerdotio. PG 155, 964 AB.

⁶⁵ PG 25, 523—534.

⁶⁶ PG 109, 357 D; cf. 104, 477.

⁶⁷ Isid. Pelus. Ep. I, 156. PG 78, 288.

⁶⁸ De sacerdotio VI, 5—7; cf. Isid. Pelus. Ep. II, 284.

ditis et lucernam vestram supra candelabrum non ponitis deprecantes ordinari ipsi et satagentes ordinari alios quos non novimus.« Forsan etiam utebatur, quod tunc temporis inauditum non est, aliqua violentia ut monachos ordinaret; nam contigit »unum quemdam monachorum, dum ordinabatur nolletque sibi manum imponi, Chrysostomi digitum praemordisse«⁶⁹. Idem cum sacerdotes mitteret in Phoeniciam, ubi paganismus magis quam aliis in regionibus fidei christianae adversabatur, praesertim monachos elegit. Historia huius missionis est pagina gloriosa vitae Chrysostomi, nam ostendit sanctum episcopum minus curare de suis doloribus quam de propagatione fidei; sed etiam monachis gloriam affert. Ad Phoeniciam non paucae exsulis epistolae referuntur. Ex Nicaea mense iulii an. 404, dum proficiscitur, ad Constantium presbyterum scribit, ut officium quod inceptum impletet, scilicet Graecae superstitionis exterminationem, ecclesiarum constructionem, animarum curam. »Ne omiseris Phoeniciae, Arabiae et Orientis ecclesiarum curam gerere, illud persuasum habens locupletiolem mercedem te recepturum esse si tot et tantis intercedentibus impedimentis, quae tuarum partium sunt praestiteris... Scribe nobis quot ecclesiae quolibet anno aedificatae sint, quinam sancti in Phoeniciam commigrarint et si qua maiora accesserint incrementa.« Nuntiat deinde inclusum quemdam monachum qui prope Nicaeam vivebat persuasum habere ut iret in Phoeniciam: »An is ad te venerit, fac sciam.«⁷⁰

E Cucuso, cum iam advenisset ad itineris terminum an. 405 presbyterum Nicolaum laudabat quod monachos in Phoeniciam miserat et nunc, in negotiorum difficultate, non modo eos non abduxit sed etiam manere cogebat⁷¹. Deinde Gerontium presbyterum, qui morbo detinebatur procul a Phoenicia, certiolem facit quod »inveniet in loco missionis omnia quae nunc habet: ieiunium, vigiliis et cetera vitae monasticae (*καὶ τὴν ἀλλήν φιλοσοφίαν*)«. Gerontius igitur unus erat ex monachis qui mittebantur. Gerontius deinde inveniet »id quod non potest habere ubi est: salutem tot animarum et periculi mercedem«⁷².

An. 406 monachi complures partim vulnerati sunt a paganis, partim etiam mortem obierunt. Urget statim Chrysostomus presbyterum Rufinum ut quam citissime in Phoeniciam proficisceretur: »Quam saepissime velim an nos scribas et etiam in itinere, priusquam in Phoeniciam perveneris... in singulis mansionibus... Cura ut omnia sciamus. Quod si fratres etiam mitti oportere putes, id quoque fac sciam.«⁷³ Simul hortabatur monachos qui in Phoenicia laborabant, ut permanerent neve

⁶⁹ Vita Hypatii n. 19.

⁷⁰ Ep. 221. PG 52, 733.

⁷¹ Ep. 53. PG 52, 637 s.

⁷² Ep. 54. PG 52, 638 s.

⁷³ Ep. 126. PG 52, 686 s.

sese sinerent ab ulla difficultate adduci ut Phoeniciam relinquerent: »Quo plures difficultates vobis obiiciuntur gravioresque fluctus ac maior perturbatio, eo constantius laboretis, excubetis, maiorem animi promptitudinem adhibeatis ut ne praeclarissima substructio vestra corruat nec tantus vester labor fructu careat susceptaque in animarum cultu opera deleatur.« Et exemplum proponebat apostolorum qui ne in carcere quidem evangelizare cessaverunt⁷⁴.

Per haec apparet quod monachismus orientalis sicut et monachismus occidentalis vergere poterat ad apostolatam, quod influxus episcoporum, ut v. g. Chrysostomi, novam directionem poterat creare, et etiam quod monachismus orientalis Graecus primis saeculis non essentialiter vitae apostolicae opponebatur.

Quod monachi magis apti erant quam sacerdotes uxorati, ostendit can. 30 concilii Trullani (691), dum concedit sacerdotibus uxoratis qui sunt in barbaricis ecclesiis facultatem sese separandi a muliere. Non datur aliud motivum nisi pusillanimitas et mores non satis firmi barbarorum; sed patet hoc facto a concilio agnosci quod facilius sacerdotes ii qui castitatem voverant barbaras gentes ad fidem christianam adducebant.

DE MONACHISMO APUD GRAECOS ET SLAVOS POST SAECULUM NONUM.

D. Placidus de Meester O. S. B. — Roma.

Cum quis res orientalium ecclesiasticas consideret aetatibus quibus ab ecclesia occidentali sint separati, a vitio omnino caveat caeco impetu vituperandi quaecunque dicta, scripta, facta aut instituta ab iis fuerint. Imprimis maxima cura distinguendum est inter res et personas. Homines si a nobis dissenserint, num hanc ob causam quae ab ipsis fuerint constituta absona fors diceres?

Quae modo notamus ad rem nostram accommodemus.

Instituta monastica quae in ecclesia byzantina et in ecclesiis quae eius ecclesiasticum ius receperunt perantiqua sunt atque ad tempus pertinent quo omnes ecclesiae stricto vinculo erant unitae. Haec instituta itaque communi consensu florebant et communi usu recipiebantur, ita ut tanquam monumenta sancta et venerabilia a nobis habenda sint et tanquam ecclesiasticae traditionis commune patrimonium plurimi faciendum.

Id quidem eo altiori voce est declarandum quod eremitae plurimi atque coenobitae, dum in montium antris vel in paci-

⁷⁴ Ep. 123. PG 52, 676—678.

ficis lauris multis adhuc annis sanctam agere vitam perseveraverint, ignari omnino fuerint et luctuosi ecclesiarum discidii et controversiarum quae in civitatibus et publicis locis exortae fuerant. Nedium fidem in ecclesiam catholicam reiecerint, discipuli S. Antonii, S. Pachomii, S. Basili Magni, S. Euthymii, S. Theodori Studitae et aliorum in ascensi patrum eandem fidem strenue profitebantur ac eorum legum datores.

Quae quum ita sint, status monasticus ut campus omnibus ecclesiis communis habetur, floribus ac fructibus haud viduus, in quem armis paribus orientales atque occidentales descendamus oportet, non quidem ad inimicas manus conserendas, verum enim ad amplexum pacis mutuo dandum.

Haec mihi majore licentia dicenda sunt, quia inter illos sum cooptatus monachos qui in Occidente plurimis modis pares sunt cum monachis ecclesiae orientalis. Quisnam enim ignorat S. Benedictum in regula sua multos hausisse canones ex typicis (i. e. regulis) patrum orientalium, imo S. Basilium dulci »patri nostri« nomine ab ipso vocatum fuisse? Praeter hanc originis communionem res monasticae Occidentis et Orientis in plurimis conveniunt. Quam cognationem et ut ita dicam consanguinitatem in memoriam saepius reducent mox dicenda.

Quibus praelibatis in ipsam orationem ingredior.

Ecclesia orientalis, inde a primis aevis, vitam monasticam semper adprobavit ac fovit eique maximam aestimationem tribuit atque honorem. Praetereo solitarios et coenobitas plurimos inter sanctos collocatos qui in calendario ecclesiastico sive simul¹ sive seorsim speciali memoria coluntur ceterosque omitto qui e cenobiis vel etiam e locis solitariis ad munera ecclesiastica obeunda aut ad honores sunt evecti. Imperatores byzantini cum leges ferant, nunquam monachos praetermittunt, quippe qui una cum clericis peculiarem subditorum ordinem efformant. Insuper in synodis sive oecumenicis sive topicis Patres canones promulgant qui vitam monachorum ordinent et moderentur. Hoc igitur modo jus quoddam monasticum exortum est, rigidum satis ne vetusta traditio currentibus annis paulatim evanesceret nec tamen nimis angustum quo facilius status monasticus evolveretur atque mutatis temporibus iusta et nova caperet incrementa.

Hae sunt praecipuae sedes vitae monasticae quae a saeculo IX. ad nostram usque aetatem animum deligunt. Intra limites imperii byzantini menti nostrae objiciuntur in Palaestina Laura magna S. Sabae et coenobium S. Sepulchri necnon monasteria S. Catherinae in monte Sinaitico; dein in Thessalia, mo-

¹ Sabbato ante Dominicam Tyrophagi quae in ecclesia ritus romani Dominica quinquagesimae dicitur, ecclesia ritus byzantini memoriam facit omnium Patrum ac Sanctorum qui unquam in ascensi fulserunt. Inter eos, plures connumerantur sancti romani, ex. gr. S. Hieronymus et S. Pater Benedictus qui etiam die 14 mensis martii speciali festo colitur.

nasteria sic dicta *Μετέωρα*; in Graecia Megaspylaenum; Mons Latros apud Miletum et Mons Olympus in Asia minore, ac Mons Ganos in Propontide, quos montes praecipue frequentarunt anachoretæ. Apud Trapezuntium notetur monasterium Sumelas; in insula Patmo coenobium S. Johannis Evangelistæ; in urbe Constantinopoli illustria coenobia Studitarum. Nec omitantur cohortes monachorum qui ut e Saracenorum et Iconoclastarum manibus elaberentur, in Siciliam atque in Italiae meridionales partes confugerunt.

At vero omnium celeberrimum centrum monasticum est ille Mons Athos, qui auctoritate ac sanctitatis fama maxima praececellit ideoque antonomastice Mons sanctus, τὸ Ἄγιον Ὄρος dicitur.

Liceat hic verba Summi Pontificis Innocentii Papæ III referre quibus, in Litteris die 17 mensis Ianuarii anno 1213 Laterani datis, splendidae has laudes texuit monasticæ illius arcis:

»Relatione illustrium et magnorum virorum nostro est apostolatui declaratum, quod ille qui est mons domus Domini, licet aridus sit et asper, et temporalis fertilitatis gratia destitutus, est tamen inter alios mundi montes maxima spiritualium ubertate mirabiliter fecundatus. Nam quum trecentis monasteriis et gloriosa virorum multitudine arctam et pauperem vitam ducentium decoretur, tanta usque modo reffloruit excellentia honestatis, tanta religionis eximiae claritate refulsit, ut de ipso cum Jacob recte possit quis dicere admirando; Vere sanctus est iste locus, quia hic est domus Dei, et quaedam quodammodo porta caeli, ubi multitudo coelestis exercitus, tanquam castrorum acies ordinata et parata suscitare Leviathan, victorioso pugnat jugiter cum dracone, psallens Domino sapienter.«

Monachi athonitæ etenim Petri tutamentum atque Summi Pontificis Romani auxilium expoposcerant ne libertates ac privilegia amitterent quibus a saeculis gaudebant. Quas preces suscipiens Innocentius III litteras sic concludit:

»Libertates autem et immunitates rationabiles et antiquas ac etiam approbatas, prout in vestris privilegiis dicitur contineri, vobis et per vos monasteriis vestris auctoritate apostolica confirmanus, et praesentis scripti patrocínio communimus.«²

² Innocentii P. III Epistol. Lib. 16, Ep. 168. Migne, PL t. CCXVI, col. 956—958.

Nonne mirificum atque praeclarum dicendum est istud testimonium et sanctitatis Hagioritarum et eorum cum Romana Sede communionis saltem usque ad initium saeculi XIII?

Si vero ad Slavos oculos convertamus, satis sit sedes monasteriorum quae sequuntur referre.

Apud Kiev, Lauram Cryptarum quae incipiente saec. XI fundata est; Lauram SSmae Trinitatis haud longe a civitate Mosca saeculo XIV institutam; Lauram quae etiam in honorem SSmae Trinitatis et S. Alexandri Newsky, Petrogradi, saeculo XVIII est erecta; denique Lauram Assumptionis B. M. V. in Potchaïeff (in Wohlonia) aedificatam. Praetermitto coenobia alia plurima quae intra immensos imperii Slavorum fines sporadice erecta fuere.

Praecipuis monasticis centris cognitis, ad eorum intimum regimen adeamus.

S. Pater Benedictus regulam inchoatur capite quod inscribitur *De generibus monachorum*³ et sanctorum Cassiani ac Hieronymi vestigiis insistens, prius tria monachorum genera distinguit, coenobitarum scil., anachoritarum et »terrimum genus« sarabaitarum, quibus et quartum adjungit, gyrovagum dictum. Hi gyrovagi nec in oriente desunt,⁴ sed, S. Patre Benedicto suadente, ad meliores monachos oculos convertamus.

Scimus vitam coenobiticam in Occidente rapide praevaluisse, quin tamen eremitae praeteritis temporibus defuerint. In praesenti vero anachoretica consuetudo apud Carthusianos et Camaldulenses monachos peculiari quadam forma consolidata fuit, qui cum non sint strictiori sensu eremitae, soli tamen cum Deo vivunt et ad quaedam communia exercitia, datis temporibus, conveniunt.

In Oriente vero saepius a scriptoribus tria notantur genera monachorum, eorumque ex bonis et honestis, coenobitarum scilicet, eremitarum seu hesychastarum et stylitarum. Qui ultimi ad genus anachoritarum potius reducendi sunt. Niceta Choniata (Akominatos) teste,⁵ stylitae usque ad saeculum XIII. inventi sunt in Graecia.

Consuetudo eremitica nunquam desiit in ecclesiis juris byzantini ecclesiastici, neque modo omnino desunt anachoritae. Hi postquam deserta Aegypti loca paulatim dereliquerint, solitudinum instar lauras constituerunt. Quarum celeberrimae

³ Cf. editionem critico-practicam D. Cuthberti Butler, abbatis, apud Herder, Friburgi in Brisg. 1912, p. 9—11.

⁴ Cf. D. Placide de Meester O. S. B., *Voyage de deux Bénédictins aux monastères du Mont-Athos*. Paris-Rome 1908, p. 146.

⁵ Migne PG t. CXXXIX. — Stylitae nec defuerunt in Russia. Philaret-Blumenthal, *Gesch. der Kirche Russlands*. Frankfurt 1872, t. I, p. 139—141.

sunt: jam memorata laura S. Euthymii et S. Sabae in Palaestina⁶, laurae Euthymii Thessalonicensis in Monte Atho⁷ et in Brastamo in Calcidia (saeculo IX) atque aliae.

Cum vero vita cenobitica tamquam typus monachismi communior atque frequentior acceptus sit, numerus hesychastarum valde imminutus est. Imperator Justinianus praescripsit ut pauci anachoritae intra septa monasterii vitam in celliis (*κελλία*) conducerent.⁸ Concilium in Trullo (anno 692) decrevit vitam eremiticam tantummodo post annos tres vitae coenobiticae concendendam fore.⁹ Quae disciplina in regula S. Benedicti jam invenitur. Quippe qui scribat de eremitis: »non conversationis fervore novicio, sed monasterii probatione diuturna... et bene instructi fraternae ex acie ad singularem pugnam heremi securi jam sine consolatione alterius... Deo auxiliante pugnare sufficiunt.«¹⁰

In regula Athanasii Athonitae quinque soli hesychastae licentiam habent in celliis vivendi.

At praeter vitam hanc anachoreticam stricte sumptam, sicut in Occidente ita in Oriente exorta est vita hemieremitica ad normam Camaldulensium et Carthusianorum monachorum, de quibus superius dixi. Hujusmodi semieremitaе, ex gratia videndi sunt in scetis (*σκήται*) Athonicis. Sceta variis constat cellis, *καλόβαι* dictis, in quibus duo aut tres monachi vivunt. Unaquaeque *καλόβα* suum habet oratorium, at in centro calybarum adest ecclesia maior, *κρηιακόν* dicta in quam omnes hesychastae conveniunt diebus dominicis et festivis.

Attamen coenobiticam conversationem apud monachos orientales forma ac numero praestantiorē fuisse superius declaravi.

Id autem inde a saeculo IV. compertum habemus et valde contulerunt ad id magna Patris Nostri Basilii auctoritas ejusque regularum moderata virtus. Nil mirum proinde quod fere omnes monachi orientales in ejus clientelam sese dimiserint ideoque saepius eius nomine vulgo vocati fuerint. Posterius, id est saeculo VIII. et IX., post iconoclastarum tempestates, celeberrimus ille Studii, Constantinopolitani monasterii, hegumenus, Theodorus nomine, vitae coenobiticae novum incrementum novamque temperationem attribuit. Vix credibile est quantam vim atque auctoritatem habuerint canones S. Theodori Studitae in monachismi byzantini historicam explicationem. Hanc

⁶ Cf. Raymond Génier, *Vie de St. Euthyme le Grand*. Paris 1909.

⁷ Cf. Kirsopp Lake M. A., *The early days of monasticism on Mount Athos*. Oxford 1909, p. 44. 48.

⁸ Nov. 5 cap. 3. — Nov. 123 cap. 36. — Nov. 133 Introd.

⁹ Can. 41.

¹⁰ Cap. cit.

vitae coenobiticae rationem saeculo X introduxere Michael Maleinos in montem Cymenum, Athanasius Lauriota in Montem Atho. Saeculo vero sequente, cura S. Theodosii hegumeni studitica monachismi methodus in celeberrimo Cryptarum Kievensi monasterio efflorescit, quae apud Slavos deinde longe lateque diffunditur, quin alias commemorem regiones¹¹.

Haec de vita eremitica atque coenobitica apud monachos orientales.

Jamvero silentio omnino praetereundum non est genus quoddam peculiare vitae monasticae quod idiorrythmicum dicitur. Idiorrythmica autem consuetudo in Monte Atho, vertente saeculo XIV. e coenobitica quidem exorta est vita ea tamen corrupta ac plurimis vitiis inquinata.

Prout enim ex ipsa vocabuli etymologia eruitur, vita haec privata communi vitae adversatur. Quid mirum itaque si coenobii regimen hierarchicum eo ipso concutiatur, id est, si unico familiae monasticae capiti quod est hegumenus suffecta sit oligarchia quaedam, quae aliquorum monachorum collegio constituitur? Hac nova vitae ratione evanescit insuper totalis possessionis privatio quae de iure et de facto propria est voti paupertatis, dum monachis idiorrythmicis concessa fuerit facultas privatas res possidendi atque acquirendi. Denique, cum monachi idiorrythmici, parvis circulis glomerati, in domibus separatis dies privatim degant, victus ratio immutata est et carnis esus qui monachismo orientali omnino adversatur jam-jam in monasteriis idiorrythmicis apparet, exceptis paucis diebus quibus omnes in communi refectorio cibos simul sumunt.

Ne putemus autem ecclesiam orientalem vitam idiorrythmicam unquam adprobasse, quamvis lues haec maxime sit propagata, atque apud Slavos etiam mox irrepserit¹² et ad nostros usque dies permanserit. Imperatores Christiani et Patriarchae eam strenue condemnarunt¹³ et plures monachi contra fecerunt atque scripserunt. Legantur verbi gratia quae de hoc genere monachorum scripsit monachus Pachomius saeculo XVI: »Qui, ait ipse, id est monachi idiorrythmici, cum sint acephali et propriis regulis ac constitutionibus inservientes minime autem iis quae a sancta et oecumenica ecclesia sunt edictae, similes sunt mulieri deperditae, quae cum quovis homine illicitum commercium habet.«¹⁴ Veri sunt sarabaitae qui, uti dixit S. P. Benedictus, »nulla regula adprobati... adhuc operibus servant es saeculo fidem, mentiri Deo per tonsuram

¹¹ Ph. Meyer, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster. Leipzig 1894, p. 18. 19.

¹² Philaret-Blumenthal op. c. t. II, p. 85.

¹³ Ph. Meyer op. c. p. 62 et seq.

¹⁴ Ibid. p. 213. — Cf. D. Placide de Meester op. c. p. 149 seqq.

noscuntur». — »Sed de his melius est silere quam loqui.« Quapropter, ad fortissimum coenobitarum genus revertamur.

Quonam modo constituitur coenobium orientale?

Sicut apud monachos occidentales, in monasteriis orientalibus praeest hegumenus *ισόβιος*, id est ad vitam electus.

Huius tamen electionis varii modi inveniuntur in historia monachismi orientalis.

Aliquando hegumenus, antequam e vita decederet, successorem suum designavit.¹⁵ Iuxta quosdam legum latores omnes monachi suffragia ferunt, iuxta alios ii soli qui aliquo officio in coenobio funguntur. Ita, exempli gratia, decrevit S. Athanasius Athonita in typico suo hegumenum a quindecim *ἐγκρίτοις*, id est officialibus eligendum esse.

Praecipua hegumeni iura haec sunt :

1. Receptio novitiorum in eosque manum impositio (per impositionem manuum, id est *χειροθεσία*, intelligitur professio vitae monasticae).

2. Definitio laboris atque muneris unicuique conferendi.

3. Monachorum designatio qui ad chirotonias seu ordinationes sunt promovendi.

4. Patrum spiritualium nominatio.

5. Iudicandi potestas ac puniendi.

6. Proprios subditos ad lectoris aut psaltae ordinem promovendi facultas.

7. Omnia decernere quae utilitati spirituali aut temporali monasterii conveniunt.¹⁶

Iuxta ius antiquum ecclesiae orientalis hegumenus non gaudet ita dictis privilegiis ac insignibus pontificalibus, sed baculum solum fert quemdam tamquam auctoritatem habens.

Primis vero saeculis, sicut in Occidente nec abbas, hegumenus inter *ισρουμένους*, id est inter eos qui diaconatu vel sacerdotio insigniti sunt, haud adscisciebatur.

Postea vero episcopus manus in hegumenos imponebat, ut ad presbyteratus ordinem eveci, onus monachorum confessiones audiendi validius susciperent.

Postremo tandem tempore ecclesia praesertim Constantinopolitana, et post ipsam caeterae ecclesiae autocephalae, hegumenos ad dignitatem archimandritae promoverunt.¹⁷

Archimandritae nunc temporis, ius habent cum velo et cum cruce pectorali litandi. Aliqui si potestatem sibi assumpserint alia pontificalia gerendi, ea canonibus ecclesiae byzantinae nullo modo permittuntur.

¹⁵ Cf. Δ. Πετρακάκος, *Τὸ μοναχικὸν πολιτεῖμα τοῦ ἁγίου Ὁρους Ἰθῶ*. Athenis. 1925 p. 61 seq.; p. 184. — Ph. Meyer op. c. p. 26—27.

¹⁶ Δ. Πετρακάκος op. c. p. 72—73, p. 180 sqq.

¹⁷ Δ. Πετρακάκος op. c. p. 69. et ib. n. 25.

Iuxta leges monasticas communi usu receptas hegumenus in proprio coenobio nil sine fratrum consilio faciat.¹⁸ Quae praescriptio denuo cum Patris Benedicti regula omnino consonat imo horum consiliariorum nomina etiam conspirant, cum *γέροντες* apud orientales saepius dicantur, seniores autem apud monachos occidentales.¹⁹

Adestne aliqua hierarchia inter monasteriorum hegumenos?

Id sane affirmandum est, quin uniuscujusque coenobii autonomia vel minime quidem offendatur. Etenim inde a tempore Justiniani, archimandritae nomen, interdum pro coenobii superiore, id est pro solo hegumeno assumebatur, quandoque etiam pro hegumeno qui pluribus monasteriis praerat, aut ad eadem invisenda tanquam *exarcha* constituebatur.²⁰

At hujusmodi confoederationes coenobiorum, quae cum modernis occidentalium congregationibus quandam similitudinem habere videntur, ut id iterum dicam, fiebant absque ulla uniuscujusque autonomia iniuria.

Quae confoederationes originem habent cum illa antiqua *Πρώτου* sive Primatis institutione. Non tamen unus notatur *Protopos* pro omnibus monachis (id enim monachismo orientali adversatur); at plures historia designat *Πρώτους* cum plures numero sint coenobiorum circuli.²¹

Monasteria orientalia, si jus ecclesiae Byzantinae antiquum interrogemus, ab episcopo loci dependent. Exempla tamen plura sunt monasteriorum quae sub Imperatorum protectione aut Patriarcharum jurisdictione constituta sunt et *stavropégia ca* dicuntur.²² Eandem historicam explicationem in Occidente notare sufficiat ne e finibus hujus sermonis egrediamur.

In coenobio orientali omnia adsunt munera ad bonam domus monasticae administrationem necessaria, sed praecipuum notatur munus *oeconomi* qui res nummarias ac temporales regat et munus *ecclesiarchae* (*ὁ ἐκκλησιαρχης*).

In monasteriis ecclesiae orientalis nulla adhibetur differentia inter monachos chorales et laicos sive conversos. Quae differentia neque in primogenio monachorum regimine invenitur, sicut non invenitur in regulis S. P. Benedicti.

Adest tamen hierarchia quaedam inter monachos qui aliquo ex ordinibus sacris decorantur. Pro coenobii aut eremitarum collegii commoditate hegumenus per se habet potestatem psaltas et lectores ordinandi.

¹⁸ Ph. Meyer op. c. p. 63, p. 205.

¹⁹ Cap. III

²⁰ Nov. 123, 34; Nov. 5, 7 et 120; Nov. 133, 4.

²¹ Ph. Meyer op. c. p. 29 seqq.

²² Δ. Πιστρακάκος op. c. p. 37. 38. — Rhallis-Potlis, Σύσταγμα τῶν θεσπῶν καὶ ἐσπῶν κανόνων... Athenis, t. II, p. 236.

Ad diaconos et sacerdotes promovendos, vocet hegumenus episcopum vicinum.²³

Eadem in regula benedictina rursum invenies. »Cantare autem et legere non praesumat, ait Pater noster Benedictus, nisi qui potest ipsum officium implere ut aedificentur audientes.«²⁴ Et alibi: »Si quis abbas sibi presbyterum vel diaconum ordinari petierit, de suis elegat qui dignus sit sacerdotio perfrui.«²⁵

Maxima est cura in orientali ecclesia de candidatis ad vitam monasticam suscipiendis. In primogena legislatione, id est in novellis Iustinianis, tempus probationis ad tres annos extenditur.²⁶

In regulis a S. Athanasio Lauriota datis tempus probationis minimum ad unum reducitur annum et in Typico imperatoris Johannis Tzimisce (a. 972) pro monte Atho elaborato novitiatus spatium ad nutum hegumeni protrahitur. Mox tamen ecclesiasticum jus pro omnibus tres annos definivit.²⁷

Juxta authenticos etiam canones novitius (ὁ δόκιμος) tempus probationis cum vestibus laicalibus peragebat. Quo elapso ad vitam monasticam profitendam tondebatur et vestes monasticas cum votorum nuncupatione induebat.²⁸ Haec vestitio unica erat sicut et professio ipsa. Id docent omnes canonistae.²⁹ Theodorus Studita³⁰ austeris condemnat verbis distinctionem quae nescimus quas ob rationes saeculo IX jamjam irrepererat parvum inter et magnum schema seu habitum. Praesenti etiam tempore in coenobiis Athonicis novitius impletis omnibus probationis conditionibus habitum monasticum qui dicitur in euchologiis magnum seu angelicum schema induit. In idiorrhythmicis vero monasteriis degunt ita dicti rasophori et stavrophori seu microschemi.³¹ Jamvero in ritu quo ordinatur quis rasophorus nullum ne minimum quidem habetur verbum quod ad vota monastica alludat et in altero ritu omnia ommittuntur quae ad paupertatem referuntur.

²³ Exempli gratia ad manus super diaconos et sacerdotes imponendas designatur ab Imperatore Alexio episcopus Hierissenus. Cf. Ph. Meyer, op. c. p. 47.

²⁴ Cap. XLVII. Cf. D. Placide de Meester, L'office décrit dans la règle benédictine et l'office grec. Echos d'Orient. t. X (1907) p. 338.

²⁵ Cap. LXII. — Iustinianus pro coenobio quatuor vel quinque senes designat. Nov. 133. 2.

²⁶ Nov. 5, 2, excepto tamen mortis periculo et optima vitae consuetudine in saeculo habita; tunc ad sex menses reducitur probationis tempus. Cf. Δ. Πετροκάκος, op. c. p. 82.

²⁷ Ibid. p. 85.

²⁸ Ibid. p. 93.

²⁹ Ibid. p. 95, n. 50 et p. 97.

³⁰ Διαθήκη can. 12. Migne PG t. XCIX, 1816—1820.

³¹ Videas in euchologiis Ἀκολουθία εἰς ἀρχαρίον βασιφοροῦντα (ed. Rom. p. 225) et Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ σχήματος ἥτοι τοῦ μανθίου (ibid. p. 226 seqq.).

Professio monastica ab antiquis patribus sacramentis baptismatis et sacerdotii aequiparatur quippe quae habeat juxta ipsos characterem indelebilem, et per ipsam monachus in quodam inamovibili statu constituatur.³² Modo autem et apud Slavos et apud Graecos, non obstantibus canonibus et juristarum sententiis, potest quis a votis absolvi et a statu monastico omnino destitui.³³

In rituali byzantino³⁴ magnificus habetur ordo ad professionem faciendam. In prima parte candidatus qui saeculum ejusque falsas voluptates reliquit imaginem prae se fert filii prodigi. Deinde ad domum paternam redit et ab hegumeno tanquam a patrefamilias receptus novas splendidasque induit vestes.

Haec renuntiatio et novae vitae amplexus talibus interrogationibus et responsis fiunt qualibus, omnibus auctoribus consentientibus, habetur vera rataque professio monastica. Multi vero canonistae putant apud orientales monachos tria tantummodo esse vota seu promissiones solemnes, virginitatis scilicet, obedientiae et paupertatis. Jamvero habetur peculiaris interrogatio cum responsione qua candidatus, seu catechumenus, uti perpulchre eum nominat rituale byzantinum,³⁵ expressis verbis, spondet sese in monasterio usque ad ultimum suspirium perseveraturum esse sanctae ascēsi (ἀσκήσει) operam navantem. Quae promissio a Patre Benedicto stabilita vocatur.³⁶ Imo et benedictinam morum conversionem deprehendere poteris in penultima ritualis professionis monasticae interrogatione, cum sacerdoti quarenti: »Tolerabisne omnem tribulationem et austeritatem in vita monastica propter regnum coelorum?» respondeat frater: »Utique Domino cooperante, venerande Pater.«

Superest ut aliqua dicamus de magnis monastici status elementis quae ad perfectionem consequendam, ad vitam supernaturalem nutriendam atque cum Deo conjunctionem maxime fovendam monachum conducunt. Quae principia in monachismo occidentali et orientali aequali modo inveniuntur.

In primis loquendum est de vita claustrali cum omnibus exercitationibus ejus! Quae in Oriente generatim delecta fuere

³² Δ. Πιτρακάκος p. 98, p. 106 seqq.

³³ Ibid. p. 110, n. 84 citatur decretum quod pro ecclesia autocephala Graeciae valet. Quoad antiquas ecclesiae Russicae constitutiones cf. N. Mišaš-Al. R. v. Persić, Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche. Mostar 1905, p. 668, n. 3.

³⁴ Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος. Ed. c. p. 234-249.

³⁵ Ibid. p. 244.

³⁶ In canone 6. synodi Chalcedonensis declaratur monachum suo monasterio addictum esse sicut clericum propriae ecclesiae. Idem principium affirmatur in can. 80, synodi Carthaginensis. Documente e jure canonico deprompta legas apud Δ. Πιτρακάκος op. c. p. 99 seqq.

loca solitaria ad vitam monasticam conducendam, satis demonstrant quanta fuerit Patrum sollicitudo monachum a saeculo separandi. Leges clausurae in monasteriis orientalibus adeo sunt strictae ut neque mulieres, neque imberbi, neque animalia feminei sexus septa monastici alicuius territorii transgredi queant. De stabilitate in monasterio superius locutus sum necnon de sponsione a monacho facta sese vitae asperitatibus adstringendi. Inter has asperitates connumeranda sunt solitudo cellae, silentium, exercitia communia vitae regularis, obedientia erga superiores, subjectio omnibus fratribus, et caetera hujusmodi.

Alterum elementum notemus oportet illam quam S. P. Basilii vocat communem pietatis negotiationem³⁷, sive opus Dei, juxta verba S. P. Benedicti. Omnes regulae monachorum orientalium, sicuti regula S. Benedicti, maximi momenti faciunt communem illam orationem quae hymnis, canticis, piis lectionibus et psalmis constat. Officium canonicum solemniter in templo Dei magnifice ornato celebratur et omnes sciunt quantum tempus insumant monachi orientales ad laudes Dei simul decantandas. Die noctuque multas per horas hoc sacro munere funguntur³⁸. At hujus pii laboris centrum culmenque est liturgia eucharistica cui omnes assistere debent, cum in coenobiis orientalis ecclesiae unum sit templum, unum altare, unum sacrificium.

Hoc officio canonico expleto, nullum aliud orationis onus est. Si quis forte animi contemplationi aut aliis precibus vacare cupiat, id privatim faciat. Idem omnino praescripsit S. P. Benedictus³⁹. Attamen sacrae meditationis opus solitarii monachi proprium est juxta canones sanctae ecclesiae orientalis.⁴⁰

Ceterum domus Dei, sacra suppellex, vasa, vestes, libri, icones, omnia verbo quae ad cultum dominicum pertinent, summae venerationi, amoris et honori sunt monachis orientalibus.

*

Si religiosi viri persona modo consideretur, leges monachismi orientalis iis quae occidentales monachos moderantur omnino sunt consonae.

Paupertas corporis, id est victus, vestitus et domus, simul ac paupertas animi seu humilitas, ab omnibus maxime inculcantur. Quid vero de monastica mortificatione? Vigiliae, jejunia, abstinentiae, apud monachos orientalis ecclesiae, certis fixisque legibus constituuntur. Praeter quatuor in anno sta-

³⁷ Constit. mon. c. XVIII n. 1. PG t. XXXI, 1382.

³⁸ D. Placide de Meester, Voyage de deux Bénédictins... p. 174 seqq.

³⁹ Cap. LII.

⁴⁰ Νοσρά προσευχή dicitur. Cf. Ph. Meyer op. c. p. 86.

tutas periodos jejuniorum, unaquaque feria secunda, quarta et sexta semel in die comedere monachis fas est, ceteris autem diebus bina comestio permittitur, carniū esu per totum annum excluso⁴¹. His non absimiles abstinentiae leges apud quosdam monachos occidentales invenire poteris.

Monachi orientales laboribus manuum maxime incumbunt id est prout suppeditat tempus quod post laudem divinam superest. Quod autem ad opera intellectualia attinet, fatendum est ultimo tempore ea a monachis orientalibus parcius excolta esse. Haud item aetatibus superioribus res se habuisse demonstrant tot scripta, volumina et opera ab ipsis relicta⁴². Si quis vero quaestionem moveat, an vita monastica orientalis ecclesiae contemplativa potius sit dicenda quam activa, ut distinctione quadam occidentalibus valde nota utamur, confitendum sane foret eam ad opera externa usque ad praesentia tempora parum directam fuisse. Adsunt tamen exempla huiusmodi laboris ita dicti externi. Byzantii, verbi gratia, constituta fuisse plurima hospitia ad pauperes, senes, peregrinos, pueros recipiendos eaque a monachis directa esse ex historicis documentis compertum habemus.⁴³ Petrus Magnus, totius Russiae imperator, monachos coegit ut nosocomia erigerent ac domus in quas milites invalidos reciperent⁴⁴. Sed haec potius rara dicenda sunt.

DE DISCIPLINA MONASTICA APUD CATHOLICOS RITUS GRAECO-SLAVICI.

P. Joannes Višošević O. S. Basil. M. — Zagreb.

Introductio.

Apud catholicos ritus graeco-slavici tres ordines monastici extant: Ordo s. Basilii Magni, congregatio monastica s. Theodori Studitae et moniales ordinis s. Basilii.

Antiquissimus est ordo s. Basilii, qui inde a pacta unione Berestensi existit, ab eo videlicet tempore, quando monasteria Russiae et Ukrainae, quae unionem susceperunt, a s. Josaphato et metropolita Velamino Rutki restaurata et in unam congregationem organisata sunt. Olim in duas magnas provincias Lituaniae et Poloniae divisus, deinde post varias vicissitudines ad unam provinciam ss. Salvatoris Galiciae re-

⁴¹ Δ. Πτραχάκος op. c. p. 117.

⁴² Cf. Marin, Les moines de Constantinople L. V. L'activité intellectuelle des moines. Paris 1897, p. 373 seqq.

⁴³ Ibid. L. I. c. V. Les établissements religieux de bienfaisance p. 61 seqq.

⁴⁴ Philaret-Blumenthal' op. c. t. II, p. 282—283.

dactus, a. 1882. opera Leonis XIII. novam organisationem obtinuit, quae usque ad nostra tempora subsistit.

Ordo in praesenti universim 305 sodales numerat, quorum 106 patres, 100 scholastici et 99 fratres coadiutores habentur. Porro in tres provincias dividitur: a) in provinciam Ruthenam ss. Salvatoris Galiciae, quae 14 monasteria et duas residentias possidet, cum noviciatu in Krechiv (50 novitii); b) in provinciam Carpatho-Ruthenam, quae a. 1920 creata est, cum scilicet basiliani Carpatho-Rutheni reformationi Galicianae accesserunt. Haec provincia iam duo monasteria reformata possidet in Cechoslovachia cum noviciatu in Mukačevo (15 novitii), et unum monasterium in Hungaria; c) in provinciam Rumaenam, quae unum monasterium in Rumaenia habet cum noviciatu in Biksad. — Porro missionibus operam navant inter Ruthenos emigratos in America meridionali 6 patres et duo fratres (2 domus missionis), in Canada 8 patres et duo fratres (3 domus missionis) cum noviciatu in Mundare (7 novitii), in Statibus Foederatis Americae 1 et in Ukraina 1. — Ordo tria seminaria dirigit: seminarium archidioecesanum Leopoltanum in Galicia, sem. dioecesanum Crisiense in Jugoslavia et Pontificium collegium Ruthenum Romae, item duo instituta missionis: alterum in Bučač (Galicia), ubi 70 alumni studiis humanisticis vacant, et alterum in Užhorod (Cechoslovachia) cum 80 alumni. Praeterea ordo possidet typographiam in Žovkva (Galicia) atque quatuor periodica religiosa redigit: »Misionar« pro populo, »Naš prijatelj« pro iuventute scholarum elementarium, »Postup« pro iuventute academica et scholarum mediarum, nec non »Zapiski« (Analecta Basiliana) periodicum studiis monasticis dicatum.

Deinde in Cechoslovachia (prius in Hungaria) existit ordo s. Basilii Ruthenorum 7 monasteria numerans, cuius tamen constitutiones (a Card. Johanne Scitovskij per decretum dd. 30. septembris a. 1857 vi commissae potestatis apostolicae approbatae et confirmatae)¹ in praesenti dissertatione in considerationem non veniunt, quandoquidem ordo reformationem galicianam suscepit et novam provinciam Carpatho-Ruthenam eiusdem ordinis s. Bas. reformati constituit.

Cum ordine s. Basilii pari passu progrediuntur moniales ord. s. Bas., quae in praesenti habent 5 monasteria et 5 domus in Galicia, duas domus in Cechoslovachia (Užhorod, Prešov), duas item in Jugoslavia (Križevci, Šid) et unam in Statibus Foederatis Americae (Philadelphia). Hic ordo monialium iam fere 300 sodales numerat et ubique diversi generis instituta (lycea, gymnasia, convictus et orphanotrophia) pro educatione puellarum aperit (in Philadelphia habet typographiam et publicat periodicum »Misionar« pro sustentatione orphanotrophii).

¹ Правила чина С. Василія Великаго во Угорщинѣ, Львовѣ 1858.

Ordo s. Theodori Studitae est nova congregatio monastica, quae a praesenti metropolita Galicensi Andrea Šepćki ad vitam revocata monachismum orientalem in pristina forma resuscitare ac restaurare sibi proponit. Congregatio iam 60 sodales numerat (quorum 6 patres et 6 clerici habentur), et duo monasteria in Galicia habet cum Laura in Zaravanica et noviciatu in Univ (14 novitii), et unum monasterium in Kamecnica in Bosnia (Jugoslavia).

Denique ultimis decenniis inter Ruthenos Galiciae existunt multae congregationes religiosas sororum (v. g. sorores vulgo dictae »Mironosice«, deinde ss. Sacrae Familiae, ss. vulgo dictae »Josafatke«, ss. Studitke, ss. Josefítke) quarum tamen praecipua est congregatio servarum B. Virginis Mariae (vulgo »Služebnice«),² quae iam ultra 400 sorores numerat et plures domus habet in Galicia, Canada, Brasilia, et unam domum in Jugoslavia (Kucura). Sorores operibus christianaе charitatis et institutionis operam navant.

In Macedonia et Bulgaria vero congregatio sororum ss. Eucharistiae — vulgo »Euharistinke« — pro unitate ecclesiae cum fructu operatur.

Sed praetermissis omnibus istis congregationibus modernis necnon congregatione redemptoristarum, cuius iam formatur provincia propria ritus graeco-slavici in Galicia, Canada et Cechoslovachia, quae congregationes ritui graecoslavico accommodatae in ceteris ad normam congregationum occidentalium constitutae sunt, hic solum illos tres priores ordines prae oculis habentes iam eorum disciplinam monasticam breviter exponemus instituta comparatione cum disciplina monastica orientali.

I. Vitae monasticae compositio.

1. Statuta monastica. — Imprimis notandum, quod norma, secundum quam in genere vita monastica orientis christiani moderatur, sunt illae antiquae regulae sic dictae fusius (55 *ἄροι κατὰ πλάτος*) et brevius (313 *ἄροι κατ' ἐπιτομήν*) tractatae, quas monachorum patriarcha Basilius iuxta s. scripturae sententias, ss. patrum effata, ecclesiae canones et Pachomii regulas composuit suisque monasteriis sapienter applicavit. Porro regulis s. Basilii fundantur omnia statuta seu typica monastica, quibus singula orientis monasteria reguntur quaeque fere universam disciplinam monasticam exhibent.

Jamvero ex statutis et typicis monasticis praecipua extant tria: typicum monasterii hierosolimitani a Sabba Benedicto a. 561 redactum, typicum celebris monasterii Studion ab hegu-

² Устав Згромадження Сестер Службниць Преч. Діви Марії Непорожно Зачатої обраду грекокат. Жовкна 1907.

meno eiusdem monasterii Theodoro a. 789 confectum et typicum montis Athonis ab Athanasio dicto Athonico a. 970 compositum. At omnium praestantissimum est typicum monasterii Studion, quod deinceps in omnibus monasteriis orientis receptum est et a Theodosio monasterii Kioviensis monacho Lavrae »pečereni« (cripticae) applicatum deinde per omnia monasteria Ucrainae et Russiae inductum est. Porro idem statutum studiticum archiepiscopus Serbiae Sabbas suo monasterio Chilandar accommodavit et in cetera monasteria Serbiae induxit. Parvae quaedam modificationes horum statutorum characterem tantum localem et nationalem singulorum monasteriorum prae se ferunt.

Jamvero sapientes institutiones s. Basilii remanserunt norma vitae monasticae in illis quoque monasteriis, quae unionem cum ecclesia catholica susceperunt atque huiusmodi momentum retinent etiam nunc tum in modernis constitutionibus ordinis s. Basilii ab apostolica Sede die 27 Julii a. 1909 confirmatis,³ tum in typico Sknilivensi Studitarum a. 1906 a metropolita Galicensi in lucem edito,⁴ tum etiam in regulis monialium ordinis s. Basilii, quae a metropolita Velamino Rutski redactae⁵ et a praesenti metropolita Galicensi 19. aprilis a. 1909 cum aliorum episcoporum consensu monialibus iterum applicatae sunt.⁶

2. *Natura vitae monasticae, vota substantialia, clausura.* — Quoad substantiam vitae monasticae nullum est discrimen inter ecclesiam orientalem et occidentalem. Monachi quoque orientales tria vota substantialia emittunt, castitatis sc., paupertatis et oboedientiae. Addi tantum potest, quod monachus et monialis orientalis explicite etiam quartum votum emittit, videlicet constantiae (*ὀπομονή*) i. e. perseverandi in statu monastico nec non in monasterio, quod ingressus est, usque ad mortem.

Porro hoc votum etiam in formula professionis basiliana ritus graeco-slavici continetur illis verbis, quibus vovens promittit »se in ordine usque ad mortem perseveraturum esse«.⁷ Praeterea apud basilianos omnes professi, qui ad statum sacerdotalem admittuntur, duo alia vota simplicia emittere tenentur, sc. votum fidelitatis erga s. Sedem et votum non ambiendi dignitates tam intra quam extra ordinem.⁸

³ Cf. Decretum S. Congreg. de Prop. Fide pro negotiis Ritus Orient. (additum Constitutionibus Congreg. Ruthenae Ord. S. Bas. M., Žovkva 1910).

⁴ Тышконтъ Студитскои Лаври св. Антонія Печерекаго въ Скивловѣ подъ Львовомъ. Žovkva 1910.

⁵ Prima vice editae Vilnae in typ. PP. Basilian. a. 1771.

⁶ Вытягъ зъ правил. Žovkva 1909 pag. 9. 11

⁷ Cf. Constit. Congr. Ruthenae Ord. S. Bas. Žovkva 1910 p. 42.

⁸ Cf. Const. p. 52-3.

In monasteriis orientalibus clausura stricte observanda est. Iuxta can. 46. synodi Trullanae et can. 21. concilii oecumenici VII. monachi nonnisi cum licentia hegumeni e monasterio egredi possunt et numquam soli, sed cum socio. Moniales vero binae habitare debent et iuniores nonnisi urgente aliqua necessitate et cum aliquibus vetulis exire possunt, non tamen sine licentia hegumenaе. Per noctem autem extra monasteria numquam cubare permissum est. Praeterea in can. 47. synodi Trullanae sub poena excommunicationis prohibetur, quominus mulier in virorum monasterio vel vicissim vir in mulierum monasterio dormiat. Iuxta can. 18. concilii oecumenici VII. in monasteriis virorum mulieres versari nequeunt. Item in eodem monasterio iuxta can. 20. conc. VII. monachi et monachae sub eodem tecto vivere nequeunt. Unde sic dicta monasteria duplicia (i. e. virorum et mulierum) stricte prohibita sunt.

Eadem principia quoad clausuram apud monachos quoque unitos ritus graeco-slavici valent. Immo monialibus ordinis s. Bas. synodus Zamoscena⁹ et Leopolitana¹⁰ strictiorem formam clausurae, scilicet papalem urgent, quae tamen per praesentes constitutiones in praxi abrogata et ad mitiorem formam iuris orientalis redacta est. Cum licentia ordinarii possunt moniales in casu necessitatis e monasterio egredi, parentes et benefactores invisere, medicos adire, sed semper cum socia.¹¹ Neminem nec mulierem intra clausuram recipere licet, virum nonnisi cum licentia s. Sedis. Operarii tamen et opifices cum ordinarii licentia permitti possunt.¹²

3. Noviciatus et candidatura. — De viginti disciplina etiam in ecclesia orientali professionem monasticam aliquod tempus probationis (*δοκιμασία, ἀρχαρισμός*) praecedere debet, in quo novitius (*ἀρχάριος*) sub immediata directione periti monachi provectoris aetatis (*ἀνάδοχος*) sibi notiam nec non exercitium regularum acquirere rectamque intentionem et constantiam probare debet.

Porro sec. can. 5. particularis synodi IX. noviciatus per triennium durare debet. Quae dispositio — exceptis casibus in iure expressis — stricte observanda est, ita ut si superior contra hoc praescriptum sine praevia probatione ad professionem aliquem admiserit, ex eodem canone poena depositionis plecti debet.

Iamvero haec regula a studitis quoque retinetur, ita tamen, ut hegumenus cum consensu capituli generalis hoc tempus probationis abbreviare et ad vota temporaria admittere possit

⁹ Tit. XII De monialibus (Collectio Lacensis, Frib. Brig. 1876. p. 57 b. c.).

¹⁰ Acta et Decreta (Romae 1896) 161. 4.

¹¹ Cf. Вытягъ зъ правилъ, пр. 177.

¹² Вытягъ пр. 49. 55.

etiam post elapsum primum annum noviciatus.¹³ Apud basilianos tam monachos¹⁴ quam moniales¹⁵ noviciatus per annum et sex hebdomadas durare debet iuxta antiquas eiusdem ordinis consuetudines.¹⁶ Apud omnes vero noviciatus candidatura sex saltem hebdomadarum praecedat, quod iuri quoque orientali apprimè correspondet.

4. Professio parvi et magni schematis. — In iure monastico orientali non habetur divisio monachorum secundum vota simplicia et sollemnia, eo vel magis, quod haec distinctio in iure quoque ecclesiae occidentalis posterioris institutionis est. Etenim in iure monastico orientali monachi potius secundum progressum in vita monastica dividuntur, et quidem in tres distinctos gradus perfectionis, scilicet rasophorum, microschemorum et megaloschemorum.

a) Rasophori (*ράσοφοροι, ῥασοφοροῦντες*) dicuntur ii monachi, qui post expletum canonicè praescriptum tempus noviciatus et postquam digni reperti fuerint, in statum monasticum sollemniter recipiuntur, quin adhuc vota emittant. Fit autem haec receptio eo, quod superior monasterii in praesentia totius communitatis certis cum caeremoniis in euchologio praescriptis candidato vestem monachalem *ῥάσον* (rjasa) dictam necnon *καμηλαύχιον* ut »pignus futurorum votorum«¹⁷ confert et sic candidatum formaliter in communitatem fratrum tamquam membrum recipit. Porro hic receptionis actus prima tonsura monastica (*ἀπόκασις*) nuncupatur.

Rasophori moraliter constricti sunt in electo statu monastico remanere, unde habitum dimittere et ad saeculum redire sine iusta causa nequeunt; at in saeculum reversi matrimonium contrahere non prohibentur. Regulas monasticas necnon ipsa consilia evangelica observare tenentur non quidem vi voti, sed ex decentia, ordinis ac probationis causa.

b) Secundus gradus perfectionis sunt s. d. microschemi (seu monachi cum parvo habitu) i. e. ii, qui publice et sollemniter tria vota substantialia emittunt atque promittunt se in statu monastico et monasterio usque ad mortem perseveraturos esse.

Porro haec votorum nuncupatio initiatur cum secunda, sollemniore tonsura monastica, qua monachus secundum praescriptos euchologii ritus specialem vestem microschemorum obtinet, et quidem: imprimis parvum habitum — *σχῆμα μικρόν* — in signum externae humilitatis et internae compunctionis, deinde sic dictum *παρακαμηλαύχιον* vel *περικεφαλαίαν* et denique

¹³ Cf. Const. Studit. cap. II. 75.

¹⁴ Cf. Const. Congr. Ruth. Ord. S. Bas. p. 35.

¹⁵ Cf. Вытягъ, пр. 96.

¹⁶ Cf. Collect. Lacensis, 46 d.

¹⁷ Указ св. Синода 21 юнiя 1804; Павловъ, Курсъ цѣрк. права (Москва, Свято-Троицкая Сергіева Лавра 1902) 219, § 65.

μανδύαν et crucem (σταυρόν et hinc σταυροφόροι) sub veste portandam, in signum renuntiationis saeculi.

Microschemi statum monasticum iam amplius dimittere nequeunt eorumque vota perpetua sunt. Consequenter nec matrimonium valide contrahere possunt.

c) Tertius gradus perfectionis sunt megaloschemi (seu monachi cum magno habitu) sc. ii, qui per longam virtutum exercitationem maiorem gradum perfectionis consecuti sunt ac proinde strictiori vitae monasticae se addicere cupiunt.

Porro megaloschemi speciali ritu publice in ecclesia vota iam emissa in strictiore forma renovant atque vitam postmodum in ieiuniis ac continuis orationibus se ducturos profitentur. In signum vero externum huiusmodi professionis monachus megaloschemus obtinet sic dictam magnam vel angelicam vestem (τὸ μέγα σχῆμα, τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα), deinde κοκκούλιον et mandiam cruce ornatam (ἀνάλαβον vel παραμανδύαν).

Notandum est, quod ad angelicam vestem in iure orientali nonnisi ii monachi admittuntur, qui saltem per triginta annos sedula regularum observatione huiusmodi vitae idoneos se praebuerint.

Iamvero ex hac descriptione apparet, quod professio monachorum orientalium sec. distinctos gradus perfectionis quandam analogiam habet cum professione religiosa, quae fit in ecclesia occidentali secundum diversum gradum votorum ita ut professio megaloschemorum professioni sollemni, professio vero microschemorum professioni simplici perpetuae aequiparari possit, cum hoc tamen discrimine, quod vota microschemorum solvi nequeant, dum vota religiosorum votorum simplicium per dispensationem pontificis remitti possunt.

Porro haec analogia fortasse potissima ratio est, cur monasteria orientalia unita tum basilianorum utriusque sexus tum studitarum accepta distinctione votorum simplicium et sollemni et retentis ritibus eucharistiae professionem votorum simplicium perpetuorum simpliciter professionem parvi schematis, professionem votorum sollemni professionem angelici schematis denominaverint, immo monachi studitae et vota simplicia temporaria ad normam codicis introduxerint cum effectibus canonicis iuris occidentalis.¹⁸

Ad habitum quod attinet novitii studitae seu archarii deferunt habitum (rjasa) albi vel nigri coloris cum cingulo pelliceo, deinde monachi cum votis temporariis obtinent »paraman« sc. vestem parvi schematis, monachi vero cum votis simplicibus perpetuis mandyam et crucem ligneam, denique monachi vo-

¹⁸ Cf. Const. Studit. cap. IV. 91—102; Const. Congreg. Ruthenae Ord. Bas. M. (Žovkva, typogr. PP. Basilianorum 1910) p. 35 ss. et 40 ss. Sed notandum quod Constitutiones Stud. nonnisi in decennium experimenti causa approbatae ac proinde nondum definitivo modo redactae sunt.

torum sollemnium »paraman« angelici schematis.¹⁹ Monachi autem basiliani deferunt habitum nigri coloris cum cucullo et in professione sollemni obtinent mandiam (fratres laici pallendrianam), crucem et sic dictum »paraman« specialis formae.²⁰

5. Aetas ad ingressum et professionem requisita. — Pro aetate requisita ad professionem monasticam statuitur in iure orientali tamquam regula generalis can. 18. s. Basili, iuxta quem ad ingressum in monasterium et professionem requiritur 16. vel 17. annus aetatis completus, nam declarationes huic aetati anteriores s. Basilius ut παιδικὰς φωνάς — pueriles declarationes — reputat. In concilio vero Carthaginiensi can. 126 pro professione monastica emittenda statuitur 25. annus aetatis completus pro viris, pro monialibus autem ad normam 15. can. Chalcedonensis 40. annus completus.

Attamen praxis quoad aetatem in professione emittenda varia est. In Graecia requiritur 25. annus expletus,²¹ in Russia sec. законъ о сост. т. IX. ст. 355 statuitur 30. annus pro viris 40. pro mulieribus, sec. ukaz a. 1831 vero 40. pro viris et 50. pro mulieribus.²²

Basiliani uniti ritus graeco-slavici tam monachi²³ quam moniales²⁴ quoad aetatem retinent regulam s. Basili, ita ut ad primam professionem nemo admittitur, priusquam 16. annum aetatis compleverit, et ex alia parte statuitur norma, quod professio sollemnis differi nequeat ultra 25. annum aetatis.²⁵

6. Scopus vitae monasticae. — Monachismus orientalis alium finem sibi non proponit nisi perfectionem propriam monachorum secundum consilia evangelica, quae quidem perfectio evangelica est profecto finis primarius vitae monasticae. Hinc contingit, quod vita monachi orientalis fere tota in adhibendis illis mediis versatur, quae contemplationi magis inserviunt, uti sunt corporis abnegatio, vigilantiae, ieiunia, abstinentiae, opera manualia, orationes et praesertim assistentia officiis divinis chori quibus magna diei pars expletur.

Iamvero ab aliis finibus secundariis, secundum quos monachi et religiosi occidentales in singulos ordines et congregationes organisantur, monachismus orientalis qua talis praescindit ita, ut monachi orientales in procuranda proximorum salute in cura animarum, in missionibus, in operibus christianae charitatis et institutionis ex professo non versentur.²⁶

¹⁹ Cf. Constit. Stud. cap. VI. 146.

²⁰ Const. Congreg. Ruth. O. S. Bas. p. 80.

²¹ Cf. Milaš Dr. Nik.: Das Kirchenrecht der morgenl. Kirche (Mostar 1905) p. 161. nota 1.

²² Павловъ, Курсъ церк. права 219, § 65.

²³ Cf. Const. Bas. p. 35.

²⁴ Iuxta Synod. Zamoscenam tit. XII. De mon. (Coll. Lacen. p. 58 b).

²⁵ Cf. Const. Basil. p. 40. 41.

²⁶ Vide dissertationem P. M. Viller pg. 73—88.

Attamen monachi orientales uniti ritus graeco-slavici ab hoc principio exclusivismi — ut ita dicam — recedunt, ita ut ii quoque secundum fines secundarios in constitutionibus clare ac distincte propositos organisentur²⁷ atque ita utrumque vivendi modum component.

Quod finem primarium vitae monasticae in specie attinet, notandum est, quod omnes praedicti ordines ritus graeco-slavici, cum ex una parte speciali cura illis mediis applicentur, quae propria sunt monachismi orientalis, sc. officiis divinis in choro, ieiuniis et abstinentiis, operibus manualibus,²⁸ tum ex altera parte non negligunt diligenter adoperandi illa quoque media, quae ad internam animi perfectionem conservandam ac promovendam multum iuvant, uti sunt oratio mentalis, lectio spiritualis, examina conscientiae, ratio conscientiae reddenda, exhortationes, frequentiores confessiones et communiones, sanctissimi Sacramenti visitationes, recollectiones et ita porro.²⁹

7. Vita anachoretica et eremitica. — Praeter vitam coenobiticam in oriente de disciplina etiam vigente duplex aliud genus vitae monasticae existit, vita sc. *a n a c h o r e t i c a* et *e r e m i t i c a*. Anachoretae vitam semotam ieiunio et orationi deditam in cella a monasterio separata agunt. Eremitae vero, qui nunc nonnisi in monte Athone occurrunt, in eremo usque ad mortem degere coguntur. Sed antequam vitam eremiticam incipiant, per quadriennium in monasterio speciali probationi subiiciuntur, et deinde eremum deserere nequeunt, nisi gravi necessitate premantur et cum respectivi superioris licentia. Diebus dominicis et festivis vicinas ecclesias et sacella visitant. Plura eremitoria proprium vicum »asceterium« dictum formant et sub potestate hegumeni illius monasterii, cuius est asceterium, tamquam generali inspectore remanent.

Iamvero etiam huius generis vita ab monachis unitis ritus graecoslavici non est prorsus aliena. Etenim constitutiones studitarum nec non monialium ordinis s. Basilii³⁰ hoc quoque vitae genus suis monachis permittunt. Attamen notandum, quod apud studitas monachus ad vitam anachoreticam et eremiticam non admittitur, nisi post tres annos a suscepto schemate angelico. Priusquam monachus ad hoc licentiam obtinet, triennali probationi subiici debet et per perpetuum silentium, strictum ieiunium ac continuam orationem ad huiusmodi vitae genus se praeparare debet (безмовники, постники).

²⁷ Cf. Const. Congr. Ruth. Ord. s. Bas. M. p. 25; Вытягъ пр. 117—119; Synod. Zamosc. tit. XII. (Collect. Lac. p. 58 c); Synod. provinc. Leop. 1891 tit. X. c. 14 (Acta et Decreta p. 161. 4). Const. Studit. cap. V. 107—112; cap. VI. 152; 178. 179.

²⁸ Cf. Const. Congr. Ruth. Ord. s. Bas. p. 68 ss. 82 ss. 95 ss; Const. Studit. cap. VI. 133—38; 156—8; 161—5; 59.

²⁹ Cf. Const. Congr. Ruth. Ord. s. Bas. p. 63—67; 74.

³⁰ Cf. Вытягъ пр. 104.

Licentiam autem ad vitam anachoreticam et eremiticam nonnisi supremum consilium (vel capitulum) congregationis concedere potest, quidem cum $\frac{2}{3}$ votorum atque cum consilio respectivi hegumeni laurae vel monasterii eiusque capituli. Post aliquod tempus probationis monachus novam licentiam obtinere potest pergendi in eremum vitamque eremiticam (ЗАТВОРНИКИ) immo etiam reclusam (ПУСТИННИКИ), ducendi.³¹ Vita ieiunii ac perpetui silentii numquam revocari potest, utique vero vita eremitica et reclusa. Eremitae operibus manualibus vacare et officiis divinis assistere tenentur, iuxta directionem hegumeni.³²

II. Mutua monasteriorum relatio.

1. Monasteria eorumque superiores. — In iure orientali elementum constitutivum organisationis monasticae est monasterium i. e. habitacula monachorum seu cellae tecto in unam domum coniunctae. Cellae in parva ab invicem distantia constructae vicum formabant, qui uno nomine laura vocabatur. Hodie laura dicitur monasterium grande cum pluribus aedificiis, quarum in Russia et Ukraina 4 habentur: laura Troice-Sergieva, Aleksandro-Nevskaja, Kievopečerskaja et Počajevskaja.

Monasteriis orientalibus tam unitis quam non unitis praesunt ordinarie s. d. hegumeni vel archimandritae, monialium autem monasteriis hegumena vel archimandritessa.

Olim, statim ac vita coenobitica inducta fuerit, singulorum monasteriorum superiores nomine abbatis — ἀββᾶς, ἀββατοσσα — designabantur, quandoquidem omnia monasterii membra unam spiritualem familiam constituebant, in qua munere patris fungitur superior, quocum ceteri filiali, et invicem fraterna caritate coniunguntur. Unde monasterium quoque ἀδελφάτον, ἀδελφασία (confraternitas) vocabatur. Decursu tamen temporis nomen abbatis titulus evasit honorificus et nomen abbas potius alii nomini hegumeni et archimandritae locum cessit. Porro nomina hegumenus et archimandrita nonnisi eo distinguuntur, quod nomine archimandritae superiores maiorum tantum monasteriorum designantur iisdem prorsus manentibus eorum iuribus et obligationibus. Sed in fontibus canonicis ordinarie nomen hegumeni venit, partim quia monasteria minora numero plura sunt quam maiora, partim quia nomen archimandritae potius habetur titulus privilegiatus pro superioribus determinantur quorundam monasteriorum.

Idem fere obtinet apud monachos quoque unitos ritus graeco-slavici. Apud studitas monasterium maternum, ex quo alia monasteria prodierunt, laura vocatur et superior laurae,

³¹ Cf. Const. Stud. cap. VII. 182—86.

³² Cf. Const. cap. VII. 187—91.

quae saltem 10 alia monasteria procreavit, archimandrita appellatur; archimandrita vero, qui duabus saltem archimandriis praeest, archimandrita maior nuncupatur. Aliorum monasteriorum superiores hegumeni nominantur. Praeter monasteria apud studitas domus quoque missionum habentur sc. domus ad opera christianae charitatis et institutionis stabiliter constitutae.³³ Superiores domuum missionis vicarii vocantur sub iurisdictione respectivi hegumeni manentes. — Apud basilianos ritus graeco-slavici superiores singulorum monasteriorum hegumeni vocantur, superiores vero unius provinciae protohegumeni et praepositus totius ordinis archimandrita appellatur. Apud moniales basilianas non nisi hegumenae habentur.

2. *Regiminis ratio.* — Cum relatio superioris erga monachos characterem habeat relationis patris erga filios, in iure quoque orientali nequit hegumenus suam potestatem in subditos despotice exercere nec solus per se omnia negotia pertractare, sed suaviter et cum consilio seniorum suum officium obire tenetur.

Porro hoc principium in omnibus statutis monasticis orientalibus, et praesertim in celebri statuto monasterii Studion applicatur. Unde in quovis monasterio hegumeno consilium (*βουλή*) seniorum adicitur, constans ex vicario monasterii, confessario, ecclesiarcha, oeconomio necnon aliis monachis senioribus, qui morum honestate eminent quique omnes munere consultorum hegumeni (*σύμβουλοι*) funguntur.

Iamvero idem principium in monasteriis quoque unitis ritus graeco-slavici retinetur. Apud basilianos hegumeno assistunt tres consultores a protohegumeno designati (et contra eorum unanime votum hegumenus agere nequit³⁴), necnon capitulum claustrale, quod ingrediuntur omnes monachi professi (exceptis laicis) quodque de deligendo delegato ad capitulum provinciale atque de admittendo aliquo ad schema angelicum maiortate vocum decedit.³⁵ Porro apud studitas hegumeno adstat consilium constans e vicario et duobus consultoribus a capitulo electis,³⁶ necnon capitulum generale monasterii, quod omnes monachi parvi et magni schematis —, immo et archarii sed cum voto consultativo tantum —, ingrediuntur quodque in rebus maioris momenti votum deliberativum habet.³⁷

Ratione exemptionis duplicis generis monasteria in iure orientali extant: a) monasteria *ἐπαρχιακά* seu diocesana, quae iurisdictioni episcopi loci subiiciuntur, tam quoad regimen internum quam externum; b) monasteria *στανρολληιακά* seu patriarchalia, quae a potestate episcopi exempta immediate iuris-

³³ Cf. Const. Stud. cap. II. 51.

³⁴ Cf. Const. Congreg. Ruth. Ord. s. B. M. p. 111 et 146.

³⁵ Cf. Const. p. 125.

³⁶ Cf. Const. Stud. cap. I. 35, 36.

³⁷ Cf. Const. Stud. cap. I. 29—32.

dictioni patriarchae subiiciuntur. In Russia 7 monasteria stavropegialia habentur. Fit autem haec exemptio eo, quod non episcopus loci, sed patriarcha crucem (*σταυρόν* et hinc *σταυροπηγία*) figit in loco, ubi monasterium erigendum est, atque hoc modo agendi se locum istum a potestate episcopi eximere indicat.

Iamvero inter monasteria unita ritus graeco-slavici omnia monasteria ordinis s. Basilii reformati privilegio exemptionis ad normam iuris occidentalis gaudent atque a potestate episcoporum exempta Summo Pontifici subiiciuntur. Monasteria vero monialium iurisdictioni episcoporum subiecta remanent. Pariter monasteria studitarum usque modo ab ordinariis locorum ad instar congregationum dioecesanarum dependent.

3. Superiorum electio. Secundum ius orientale omnes monachi in electione superioris partem habent. Antequam ad electionem deveniatur, omnes suffragium ferentes iuramentum praestare tenentur libro evangeliorum manum apponentes se dignissimum in hegumenum esse electuros. Porro electio per speciale decretum est approbanda ab episcopo, qui electo benedictionem ac installationem impertitur. Hegumeni autem monasteriorum stauropegiatorum immediate a patriarcha nominantur.

Iamvero apud studitas hegumenus laurae eligitur a capitulo generali laurae, in quo votum activum et passivum omnes monachi tum parvi tum magni schematis habent. Electus ille tantum censetur, qui 2/3 partes votorum obtinet et 30 annos natus est. Si electus iam per 6 annos officio hegumeni, superioris vel vicarii alicuius monasterii vel domus functus fuerit, ad vitam eligitur, secus ad triennium tantum.³⁸ Electio ad normam codicis iuris canonici peragitur.³⁹ Hegumeni vero aliorum monasteriorum necnon vicarii domorum missionis ab hegumeno laurae eliguntur cum consilio capituli generalis.⁴⁰ — Porro apud basilianos archimandrita ad decennium a capitulo generali eligitur et a s. Sede confirmatur.⁴¹ Protohegumenus ad quinquennium eligitur ab archimandrita cum suis consultoribus e tribus candidatis a capitulo provinciali designatis,⁴² hegumeni vero singulorum monasteriorum a protohegumeno cum suis consultoribus ad quinquennium designantur et ab archimandrita approbantur.⁴³ — Denique apud moniales basilianas hegumena a capitulo monasterii praeside episcopo eiusve delegato in quinquennium eligitur.⁴⁴ Tertija vice electa usque ad mortem vel

³⁸ Cf. Const. Stud. cap. I. 3, 4, 6.

³⁹ Cf. Const. Stud. cap. I. 5, 7, 8, 9.

⁴⁰ Cf. Const. Stud. cap. I. 4.

⁴¹ Cf. Const. Congreg. Ruth. Ord. s. B. M. p. 98, 99.

⁴² Cf. Const. Congreg. Ruth. p. 102.

⁴³ Cf. Const. Congreg. Ruth. p. 110.

⁴⁴ Вытягъ пр. 22, 23.

resignationem in suo munere permanet.⁴⁵ In capitulo omnes professae choristae electionis ius activum et passivum habent.⁴⁶

Quae constitutionum variatio ut melius intelligatur, iam mutua monasteriorum relatio inspiciatur oportet. Videndum enim, utrum inter monasteria unita ritus graeco-slavici aliqua hierarchia monastica existat. Qua in re disciplina monastica tam occidentis quam orientis prae oculis habenda est.

4. Monasteriorum unio et gubernatio. — In iure ecclesiae occidentalis duplex instituti religiosi organisatio habetur: separatistica ut ita dicam, et foederativa.

a) Separatistica, si singula instituti religiosi monasteria per se sola stant et unam familiam completam per se subsistentem constituunt. In huiusmodi institutis a) inter monasteria nulla habetur unio externa, nisi observatio communis regulae; β) superiores singulorum monasteriorum a superioribus aliorum monasteriorum nullo modo dependent atque plerumque ad vitam eliguntur; γ) sodales stabilitatem loci observant; δ) denique familiam religiosam superiores una cum prioribus et subprioribus, in gravioribus casibus etiam cum capitulo claustrali, mutuo consilio vel consensu regunt. Huiusmodi organisatio monasteriorum v. g. apud quosdam canonicos regulares habetur. — Secundi generis constitutio monasteriorum est

b) constitutio foederativa, qua singuli conventus in unam congregationem et confoederationem coalescunt. Quae confoederatio iterum duplex habetur, arctior vel laxior, pro maiore vel minore monasteriorum centralisatione.

a) Arctior est, si superiores conventuales subiiciantur provincialibus, provinciales vero uni superiori generali et iste tamquam supremus moderator in totam congregationem iurisdictionem exercent. In huiusmodi institutis religiosis stabilitas loci non habetur atque praeter capitula claustralia congregantur etiam capitula provincialia et generalia. Hoc modo constituti sunt v. g. ordines s. Francisci, s. Dominici, Societas Jesu et alii.

Porro confoederatio potest esse

β) laxior, si singula monasteria per se stant et loci stabilitatem observant atque tantum in certis causis sub regimine unius superioris generalis coniunguntur. Ita constitutae sunt omnes sic dictae congregationes monasticae ut benedictinorum, carmelitarum etc.

Iamvero haec est praecipua nota distinctiva disciplinae monasticae orientalis, quod sub respectu mutuae relationis constitutio monasteriorum orientalium est prorsus separatistica, ita ut singula monasteria per se sola stent nec sub regimine

⁴⁵ Вытягъ пр. 38.

⁴⁶ Cf. Вытягъ пр. 19.

unius viri monachi vel communis consilii monastici constituentur. Qua in re nec illa 20 monasteria montis Athos excipi videntur, quando quidem commune consilium monasteriorum, quod habent, 24 membris constans, potius in rebus politicis quam monasticis, communes monasteriorum causas gerit.

Porro ab hoc principio separatismi monasteria unita ritus graeco-slavici statim ab initio pactae unionis recesserunt. Atque, prout videtur, recte. Etenim defectus unius externi ac efficacis vinculi, quo singula monasteria in novum organismum coniunguntur, una e rationibus esse videtur, cur vita monastica in oriente paulatim defloruerit, in occidente vero causam praeberit illi reformationi benedictinae, iuxta quam monachi benedictini in varias congregationes uniuntur ac dividuntur.

Hinc factum est, quod monasteria quoque unita in mutua relatione disciplinam monasticam ecclesiae occidentalis plus minusve imitari et in ordines ac congregationes coadunari coepta sunt, eo vel magis, quod idea unionis monasteriorum traditionibus s. Pachomii, principiis s. Basilii necnon ipsi praxi s. Hilarionis et monasteriorum Palaestinae apprime correspondere dignoscitur.

Quapropter omnia monasteria unita ritus graeco-slavici nunc existentia modo foederativo constituta sunt. Porro in hac confoederatione atque unificatione quaedam gradatio notari potest. Nam imprimis minima unificatio apud moniales ordinis s. Basilii cernitur, quandoquidem inter eorum monasteria praeter communes regulas nullum aliud organum unitatis habetur quam capitulum generale, quod quovis quinto anno celebrandum est ad mutuam regularum et constitutionem uniformitatem conservandam et constitutiones, si opus esset, mutandas, quae tamen mutationes ut vim obligantem obtineat, ab ordinariis confirmandae sunt.⁴⁷ Verum quidem est, quod synodus Leopolitana a. 1891 aliud quoque organum unitatis indicavit statuens, quod unicus sit noviciatus pro omnibus monasteriis monialium Galicianarum, tamen hoc decretum sua vi destitutum est, quandoquidem ordinariis facultas data fuerit opportunius quid hac in re decernendi⁴⁸ atque ita de disciplina praesenti quodvis monasterium proprium noviciatum habet.

Maior unio monasteriorum existit apud studitas, quorum monasteria ad instar congregationum monasticarum organisata sunt. Porro in congregatione studitarum triplex habetur organum unitatis: a) Communis noviciatus, qui semper in laura materna instituendus est (Cf. Const. Stud. cap. II. 74. 75). b) Hegumenus laurae seu archimandrita, cuius potestas saltem in quibusdam causis (v. g. in nominatione et remotione hegumeni) in monasteria filialia et subiectas domus missionis extenditur.

⁴⁷ Cf. ВѢСТЬ пр. 1. 5.

⁴⁸ Acta et Decreta Synod. Provinc. Ruthenorum Galicae habitae Leopoli a. 1891 (Romae 1896) p. 161.

Ipse quoque ius habet quovis tertio anno, immo etiam saepius, sua monasteria visitandi.⁴⁹ Sed archimandrita, cui saltem duae archimandriae subiacent, ius non habet visitandi archimandrias sibi subiectas nisi obtenta prius licentia supremi consilii.⁵⁰ c) Supremum consilium, quod semel saltem in anno, vel etiam saepius, si id tertia pars hegumenorum postulet, convocandum est ad lauram maternam vel ad aliam domum, quam convocans ex consensu hegumeni designaverit. Convocat autem supremum consilium hegumenus laurae maternae eique praesidet.⁵¹

Porro finis huius capituli supremi est: cum 2/3 votorum constitutiones mutare salvis praescriptis iuris canonici, leges omnia monasteria ligantes condere, unitatem ac uniformitatem disciplinae monasticae conservare, maioritate votorum singulorum monasteriorum consuetudines approbare salvis praescriptis iuris canonici, electionem hegumenorum confirmare, ad magnum schema admittere, vitam eremiticam et reclusam permittere, monachos in secunda, hegumenos vero in prima instantia iudicare, transitum monacho ex uno in aliud monasterium permittere.⁵²

Denique arctissima monasteriorum unio habetur apud basilianos, qui vi constitutionis Leonis XIII. »Singulare praesidium« (12. maii 1882) ad instar ordinum regularium organisati sunt. Porro organa unitatis in praedicto ordine haec sunt: a) protohegumeni, quibus hegumeni monasteriorum unius provinciae ab eo in quinquennium electi subiiciuntur;⁵³ b) archimandrita a capitulo generali in decennium electus, cui omnes protohegumeni cum hegumenis subordinantur;⁵⁴ c) capitula provincialia necnon generalia totius ordinis;⁵⁵ denique d) noviciatus in singulis provinciis erecti.

Haec est fere disciplina ordinum monasticorum, qui apud catholicos ritus graeco-slavici vigent. Prout ex instituta comparatione apparet, praedicta instituta monastica a principiis vitae ac disciplinae monasticae orientalis haud multum recedunt atque differentiae, quae existunt, desiderio et conatu maioris prosperitatis assequendae extiterunt.

In serie eorum certe primum locum tum antiquitate tum activitate sua tenet s. Basilii ordo, qui hucusque columna unionis haud immerito gloriabatur. »Habendus enim ille est (ait Leo XIII. in Const. »Singulare praesidium«) annosae instar ar-

⁴⁹ Cf. Const. Stud. cap. I. 58.

⁵⁰ Cf. Const. Stud. cap. I. 59.

⁵¹ Cf. Const. Stud. cap. I. 41.

⁵² Cf. Const. Stud. cap. I. 39, 40.

⁵³ Cf. Const. Congr. Ruth. Ord. s. Bas. p. 102, 110.

⁵⁴ Cf. Const. Congr. Ruth. p. 98, 99.

⁵⁵ Cf. Const. Congr. Ruth. p. 111 ss.

boris, cuius radix sancta, unde novorum insitione palmitum fructus expectare licet laetos et uberes.»

Accedunt moniales ordinis s. Basilii, floescens congregatio monastica s. Theodori Studitae necnon series congregationum modernarum, quibus vita religiosa ecclesiae unitae abundanter manifestatur.

Horum igitur institutorum evolutionem cum sympathia prosequi, propagationem promovere, moraliter et materialiter adiuvari, optimum fore medium unionis conservandae ac provehendae speramus.

DE LITURGIA GRAECO-SLAVICA.

Dr. Joannes Kalaj — Zagreb.

Summarium.

Introductorie cl. praelector liturgias commemoravit, quae in ecclesiis ritus graeco-byzantini vigent, liturgias scilicet s. Joannis Chrysostomi, s. Basilii, s. Jacobi; illarum dein usum et diffusionem declaravit necnon de lingua liturgica locutus est. Ad liturgiam Chrysostomianam transiens historiam eius per summa capita narravit.

Singulas dein liturgiae⁹ Chrysostomianae partes descripsit comparisonem instituens cum liturgia Romana.

I. Praeparatio (*προσκομιδή*) tria complectitur: 1. praeparationem internam sacerdotis per orationem, 2. praeparationem externam per impositionem vestium sacrarum, 3. praeparationem materiae eucharisticae. In liturgia Romana respondent preces praeparatoriae, preces ad vestes sacras, preces porro ad gradus altaris et praeparatio materiae ad offertorium.

II. Liturgia catechumenorum sequentem servat ordinem: 1. Preces et antiphonas initiales (*ἐναρξίς*) sequitur 2. introitus parvus cum libro evangeliorum (*ἡ μικρὰ εἰσοδος*) et troparia, 3. hymnus trisagios (*ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος...*) 4. prokeimenon (ex psalmodum versibus compositum), lectio epistolae, cantus alleluaticus, lectio evangelii, 5. oratio impetratoria, *ἐκτενής* dicta, 6. oratio super catechumenos eorumque dimissio. Quae sub num. 1. 2. posita sunt, in liturgia Romana habes ab introitu usque ad collectas; hymnus trisagios in liturgia Romana feriae VI. in parasceve conservatus est; prokeimenon et cantum alleluaticum in graduali Romano invenis; lectio epistolae et evangelii utrimque habetur, pericoparum ordine sat differente;

preces post evangelium in liturgia Romana non habentur, dimissio catechumenorum quoque disparuit.

III. In liturgia fidelium tres licet distinguere partes, praeparationem, consecrationem, communionem. 1. Ad praeparationem pertinent: a) orationes fidelium; b) hymnus cherubicus et introitus magnus (*ἡ μεγάλη εἴσοδος*), i. e. sollemnis translatio sacrorum donorum in disco et calice a prothesi ad altare, et oratio secreta offertorii; c) osculum pacis et recitatio symboli. Liturgiam Romanam si comparas, orationis fidelium invenis vestigium in salutatione sacerdotis ante offertorium et in admonitione: Oremus; habes deinde antiphonam offertorii, preces oblationis, incensationem donorum et altaris in missa sollemni, orationes secretas; pacis osculum in liturgia Romana sollemni datur ante communionem, symbolum recitatur statim post evangelium. — 2. Sequitur pars principalis, *anaphora* (canon missae, exordium a) a gratiarum actione (praefatione) quam finit »Sanctus...« »Benedictus... Hosanna...« (*ἄγιος... εὐλογητός... ὡσαννά...*); statim subsequitur b) consecratio cum anamnesi et epiclesi, et c) oratio pro intercessionem sanctorum necnon commemoratio defunctorum et vivorum. Haec omnia occurrunt in canone missae Romano, aliter tamen disposita; sic v. gr. commemoratio vivorum consecrationem praecedat, intercessio sanctorum bis exposcitur; orationi epicleticae orientali respondere videtur in canone Romano oratio »Supplices te rogamus... iube haec perferri...« — 3. *Communio*. a) Dicitur petitio bonorum spiritualium et recitatur oratio Dominica; b) peragitur oratio quae dicitur inclinationis et elevatur species panis cum verbis »Sancta sanctis«; c) frangitur s. species, particula immittitur in calicem, infunditur in calicem aqua bulliens (*zeon*); d) dicuntur preces ante communionem et sumitur ss. sacramentum; e) impertitur fidelibus benedictio cum ss. mysteriis; f) aguntur gratiae pro communionem; g) fit oratio dicta *opisthambonos* et cum benedictione populus dimittitur (*apólysis*). Si quis iterum ultimam hanc partem liturgiae s. Joannis Chrysostomi cum missa Romana comparado perlustrat, eis quae sub litteris a—d enumerantur similes preces et actiones Romanas facile invenient; *zeon* in liturgia Romana deest, item benedictio subsequens sub litt. e) notata. Quae sequuntur usque ad finem parallela sunt, excepta oratione *opisthambono*, nisi forsitan oratio Romana »Placeat tibi« similis ei sit. Ultimum evangelium liturgia orientalis non novit, quod de cetero et in liturgia Romana tardius demum locum obtinuit.

Votum. — Antiquitas, diffusio, pulchritudo liturgiae graeco-slavicae, caritas erga fratres, qui hoc magnifico ritu Deum colunt, impellant nos ad cognoscendam, venerandam, amandam liturgiam graeco-slavicam.

RELATIONES INTER CODICEM JURIS CANONICI ET ORIENTALIS ECCLESIAE DISCIPLINAM.

Mons. Carolus Margotti — Roma.

Summarium.

Ci. praelector sequentia exposuit atque illustravit: 1. CIC generatim per se non respicit ecclesiae orientalis disciplinam, quae non mutata manet; 2. at obligat etiam orientales in casibus, qui expresse recensentur, et quodocumque agitur de rebus, quae ex ipsa sua natura orientales quoque afficiunt. Porro 3. ostendit, quomodo CIC in casibus dictis applicari debeat orientalibus, 4. notavit errores per excessum et per defectum in applicando orientalibus CIC, 5. declaravit, cuius sit lites inter orientales et Latinos dirimere, dubia et controversias resolvere, denique 6. naturam, finem, competentiam, organisationem, praxim s. Congregationis pro ecclesia orientali explicavit.

III

A. CERKVENI GOVORI.

UVODNI CERKVENI GOVOR.

Dr. Ivan Tomažič — Maribor.

I

1. V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha, v imenu ene, po svojem bistvu edine in nerazdeljene presv. Trojice, te prve in temeljne in poglavitne skrivnosti naše svete vere, bodi pričet ta pomembni in važni shod za proučevanje vzhodnega bogoslovja; pričet v tej veličastni stolnici, ki je posvečena sv. Nikolaju, velikemu škofu krščanskega Vzhoda ter vnetemu zagovorniku pravovernosti na prvem vesoljnem cerkvenem zboru v Niceji; pričet danes, na god sv. Mohorja in Fortunata, ki sta patrona ljubljanske škofije.

In z imenoma Jezus in Marija, ki sta vsakemu kristjanu najsvetejši in najdražji dve imeni, bodite pozdravljeni Vi vsi, ki Vas je od daleč in blizu pripeljala ljubezen do Kristusa in njegove cerkve tu sem v belo Ljubljano — pozdravljeni, pravim, od pripravljalnega odbora za ta kongres; pozdravljeni na željo tukajšnjega vladike, premilostnega škofa ljubljanskega, po odposlancu sosednjega lavantinskega škofa, ki je po drugih cerkvenih opravilih zadržan, da ni mogel sam stopiti v tej slovesni uri na to sveto mesto. V duhu je z nami kot tretji naslednik nepozabnega škofa Antona Martina Slomška, ki je pred približno 75 leti z ustanovitvijo posebne bratovščine dvignil med Slovenci in katoliškimi narodi sploh češčenje svetih bratov-apostolov Cirila in Metoda, teh dveh velikih svetnikov in glasnikov vesoljnega krščanskega edinstva, s tem pa tudi vzbudil in dvignil zmisel za medsebojno spoznavanje, razumevanje in zблиžanje vzhodne in zahodne cerkve.

2. Vodilne misli in nameni, ki jih je imel škof Slomšek z ustanovitvijo bratovščine, iz katere je nastalo Apostolstvo sv. Cirila in Metoda, so tudi vodilne misli in nameni pričujočega mednarodnega kongresa.

Mi (z naše strani) hočemo natančneje proučiti vzhodno bogoslovje ter se z zastopniki Vzhoda поблиže spoznati. Iz medsebojnega spoznanja naj bi vzkliklo medsebojno spoštovanje, prijatelj-

stvo in bratska ljubezen. Ljubezen naj bi rodila srčno željo in hrepenenje po zedinjenju. To hrepenenje pa bi nas vse skupaj naj nagibalo in podžigalo, da iskreno molimo in odkritosrčno delamo za edinost, ali, kakor se izraža sveti Oče Pij XI. v svoji okrožnici o sv. Jozafatu z dne 12. novembra 1923, za vesoljno edinost v cerkvi Kristusovi.

3. Te namene so imeli rimski papeži vseh stoletij, zlasti oni v naši dobi: veliki Leon XIII., pobožni Pij X., duhoviti Benedikt XV. in ljubeznivomili Pij XI., pri vsem, kar so storili za vzhodno cerkev in v prilog našim slovanskim bratom — da omenim samo n. pr. ustanovitev orientalskega zavoda v Rimu in upostavitev posebne kongregacije za vzhodno cerkev po Benediktu XV., njegovo in Pija XI. pomožno akcijo za stradajoče Ruse in slično. Te namene blagoslavljajo rimski papeži in jih priporočajo vsem, ki imajo dobro voljo, delati za edinost med vzhodno in zahodno cerkvijo: »*Persuasum habemus — prepričani smo*, tako piše Pij XI. v že omenjeni encikliki o sv. Jozafatu, da bo iz pravega medsebojnega spoznanja vzcvetelo pravilno medsebojno umevanje, spoštovanje in odkritosrčna blagohotnost, ki bo v zvezi z ljubeznijo Kristusovo po božji milosti kar največ koristila verski edinosti.« Isto je sveti Oče naglašal sam in po svojem odposlancu ob lanskem IV. mednarodnem kongresu za cerkveno zedinjenje na Velehradu in isto poudarja papeški breve za naš kongres, da bodi namreč znanstveno delo za globlje spoznavanje vzhodne cerkve v zvezi z molitvami in z deli krščanske ljubezni korak do cerkvene edinosti, do vesoljnega edinstva v cerkvi Kristusovi.

II

Če si vsaj nekoliko predočimo, kako potrebna je cerkvi Kristusovi edinost — v tem zmislu, da je po številu samo ena, in v tem zmislu, da je ta ena cerkev nerazdeljena glede na nauke, zakramente in vodstvo, za kar oboje se more rabiti tudi izraz edinost — bo nam jasno, kolikega pomena, kolike važnosti so zborovanja, ki se bodo vršila v Ljubljani danes in prihodnje tri dni.

Jezus Kristus ni samo enkrat, trenuten pojav v zgodovini, kakor so druge zgodovinske osebe, marveč Jezus Kristus je ravno tisti včeraj in danes in na vekomaj (Hebr. 13, 8). Sin božji je prišel na svet učiti in zveličati vse ljudi vseh časov; zato njegovo življenje in delo odrešenja s smrtjo na križu ni smelo prenehati, ampak se mora nadaljevati do konca dni. Nadaljevati se pa v ustanovi Kristusovi, to je v sveti cerkvi.

Kakšna naj bo in kakšne lastnosti naj ima cerkev Kristusova, to je on sam določil. Prva potrebna lastnost in poglavitno znamenje cerkve Kristusove je edinost ali edinstvo, kakor v številu, tako v nauku, zakramentih in vod-

stvu. To je volja božja, to sledi iz pojma in bistva cerkve, to terja njena naloga na zemlji.

1. Volja božja: Kristus sam hoče, da je njegova cerkev edina. To svojo voljo je razodel večkrat, n. pr. ko je govoril o enem hlevu, o eni čredi, o enem pastirju (Jan. 10, 16), najbolj jasno pa v svoji višeduhovniški molitvi po zadnji večerji: Sveti Oče, tako je molil, ohrani jih (namreč apostole) v svojem imenu, da bodo eno, kakor mi dva. A ne prosim samo za nje, ampak tudi za tiste, ki bodo po njih besedi v me verovali, da bodo vsi eno, kakor sva mi dva eno, da bodo popolnoma eno (Jan. 17, 11. 20. 21. 23). Gospod Jezus kar ponavlja eno in isto, kakor da ne bi mogel dovolj naglašati edinosti med svojimi apostoli in drugimi učenci. — Kdo, ki se imenuje kristjana, bi se upal oporekati tako jasno izraženi volji Kristusovi, ter trditi, da edinost cerkvi Kristusovi — pastirjem in čredi, učenikom in navadnim vernikom — ni potrebna!

2. Nujnost edinstva cerkve sledi iz njenega pojma in bistva.

a) Cerkev je po besedah Gospodovih kraljestvo božje na zemlji, v katerem Kristus nadaljuje svojo vladno nad človeškimi srci. »Kjer pa v kraljestvu ni prave edinosti, — piše škof Slomšek leta 1854 — tam so sovražnikom vrata odprta.« Gospod Jezus pa zatrjuje: »Vsako kraljestvo, samo zoper sebe razdeljeno, bo razdejano, in nobeno mesto ali hiša, zoper sebe razdeljena, ne bo obstala« (Mt. 12, 25). — Kdor torej želi obstoj cerkve Kristusove, mora želeiti njeno nerazdeljenost, in kdor se loči od tega edinstva, je zapisan propadu.

b) Cerkev je mistično, skrivnostno telo Kristusovo. Ta nauk razvija zlasti sv. apostol Pavel. Kakor imamo v enem telesu veliko udov, to so njegove besede, tako nas je veliko eno telo Kristusovo (Rimlj. 12, 4. 5). V enem Duhu namreč smo mi vsi v eno telo krščeni, ali Judje ali neverniki, ali sužnji ali prosti... V telesu pa ni razpora: ampak ud za ud enako skrbi; in če en ud kaj trpi, trpijo vsi udje z njim; in če se povečuje en ud, se veselijo z njim vsi udje. Tako bodi med vami, ki ste telo Kristusovo in udje med seboj (I. Kor. 12, 13. 25—27). Kristus pa je glava tega telesa cerkve, da ima med vsemi on prvo mesto (Kol. 1, 18). — Po nauku sv. Pavla in za njim cerkvenih očetov, zlasti na vzhodu, so torej posamezni verniki udje Kristusovi, vsi skupaj pa njegovo telo. V tem telesu Kristus kot glava združuje poedine ude in jih prešinja s svojim življenjem.

Iz tega nauka izvaja sv. Pavel posledice in zdrava pamet mora njegovim izvajanjem pritrditi: Kakor je Kristus eden in nerazdeljen, tako mora biti njegova cerkev, ker je njegovo telo, ena, edina, nerazdeljena. Kakor ena glava ne more imeti pod seboj dveh ali več teles, enako ni mogoče, da bi bile dve ali večkratne verske

družbe prave cerkve Kristusove, če niso med seboj v edinstvu. Kakor iz ene glave prihaja življenje le v eno telo, tako se more pravo versko življenje razviti le v eni, edinstveni cerkvi, ki jo Kristus kot glava oživlja, kakor to lepo razpravlja učeni Origenes.

c) Narava cerkve kot kraljestva božjega in kot telesa Kristusovega torej zahteva enotno družabno ustrojstvo in vodstvo. Kristus more samo enotno urejeno, organizirano cerkev smatrati za svoje kraljestvo in sprejeti kot svoje telo. Ni čudno, če so posamezni cerkveni očetje, kakor sv. Ciprijan (3. stol.), spisali cele knjige o edinstvu cerkve ter učili, da ne more nihče uiti pogubi, kdor je zunaj cerkve, kakor se ni mogel nihče rešiti, kdor je ostal zunaj ladje Noetove; ni čudno, ako že sv. Irenej (2. stol.) ogorčen piše, »da bo Kristus strogo sodil tiste, ki ne ljubijo cerkvene edinstvi, ampak (s krivimi nauki ali nepokorščino) trgajo in cepijo veliko in slavno telo Kristusovo«.

3. Do istih zaključkov pridemo, če motrimo nalogo, ki jo ima cerkev Kristusova na zemlji.

a) Cerkev nadaljuje učeniško službo Kristusovo, bodi torej ljudem učiteljica iste večne Resnice, ki je Kristus sam in ki jo je on s svojim prihodom prinesel na svet. Eden je vaš učenik, Kristus (Mt. 23, 8), je dejal Gospod sam o sebi. Enako je, tako je nagovoril sveti Oče Pij XI. zastopstvo Apostolstva sv. Cirila in Metoda v zasebni avdijenci dne 20. aprila letošnjega leta, enako je resnica ena, in kar je resnično, je edino. Zato mora tudi cerkev, oziroma učeništvo v njej, ki oznanjuje resnico, biti edino; zakaj če so učeniški resnice med seboj razcepljeni, bo trpela tudi resnica škodo, bo razcepljena in vsled tega ne bo več resnica, marveč — zmeta.

b) Cerkev naj nadaljuje duhovniško službo Kristusovo ter posreduje ljudem milost, ki nam jo je Kristus zaslužil s svojo smrtjo na križu. To posredovanje se vrši zlasti po daritvi sv. maše in po delitvi sv. zakramentov. In tukaj velja zopet beseda sv. Pavla: En Gospod, ena vera, en krst (Ef. 4, 5), kar se lahko raztegne na vsa druga sredstva milosti. Če pa je edinstvo v sredstvih, mora biti edinstvo pri delitvi in porabi sredstev.

c) Cerkev mora nadaljevati kraljevsko službo Kristusovo in biti ljudem voditeljica k zveličanju. Njej so izročeni »ključni nebeškega kraljestva«, ona ima oblast »odvezovati in zavezovati«. — Zdaj si pa mislimo, predragi, ubogega, preprostega, neukega človeka, ki odkritosrčno želi doseči zadnji cilj, Boga in zveličanje v njem. Na koga naj se zanese, komu naj se zaupa, kdo ga naj pomiri, ako vidi, da ni soglasja pri tistih, ki pravijo, da ga vodijo v zveličanje; ako ni edinstva pri njih, ki zatrjujejo, da mu bodo odprli vrata nebeška; ako ni edinstva pri onih, ki bi ga naj odvezali vseh ovir njegovega poleta k Bogu, po katerem hrepeni nemirno človeško srce, dokler ne počiva v njem!

V ljubezni do Jezusa Kristusa in do njegove cerkve zbrani kongresisti!

1. Vsem nam je jasno, kako nujno potrebno je cerkvi Kristusovi vesoljno edinstvo, to je edinstvo v številu, v naukih, zakramentih in vodstvu. To edinstvo je tako bistveno krščansko, da bi se ne mogel več imenovati kristjan, kdor bi se mu protivil ali bi kakorkoli sumničil odkritosrčno delo za zблиžanje in zedinjenje krščanskih cerkvá, pred vsem vzhodne in zahodne cerkve. To edinstvo je tembolj potrebno dandanes, ko se brezverstvo, boljševizem in druge sovražne sile združujejo, da bi zatrle krščanstvo sploh. Le združeni bomo — z božjo pomočjo — v stanu, uspešno se upreti skupni nevarnosti, ki nam preti. To uvidijo in naglašajo vsi, ki jim je krščanstvo količkaj na srcu. Vedno bolj prevladuje prepričanje, da morajo vsi prijatelji Kristusove cerkve z ene in druge strani neprestano delati za edinstvo tako dolgo, dokler se ne izpolnijo besede »Ena čreda in en pastir«. — O, da bi se takšno mišljenje in prepričanje razširilo in utrdilo vsepovsod, na obeh straneh!

2. Kar se tiče posebej vzhodne in zahodne cerkve, so v primeri s tem, kar imate obe skupnega, razlike tako malenkostne, da bi se dale pri obojestranski dobri volji kmalu premostiti. — Zlasti nas zблиžuje skupno češčenje presv. rešnjega Telesa in ljube Matere božje, presveta Evharistija in preblažena devica Marija.

Po besedah svetega Očeta Pija XI. v okrožnici o sv. Jozafatu je presv. rešnje Telo posebno poročstvo in sredstvo edinstvi, tista skrivnost vere, ki so jo ohranili tudi vzhodni Slovani in bili z njeno pomočjo obvarovani velikih krivoverstev. Daritev sv. maše se sicer obhaja na obeh straneh po različnem obredu, kakor bomo sedaj videli, pa bistveni deli daritve so v obeh obredih isti. In v obeh obredih se moli za cerkveno edinstvo. Pravoslavni prosijo »za edinstvo vseh, ki kličejo Gospoda«, in za združenje vseh bratov v pravi veri; mi pa molimo, »da naj se Bog ozre na vero svoje cerkve, ter ji po svoji sveti volji podeli mir in edinstvo«. Tako se ravno pri najsvetejšem, kar imamo, pri sveti maši, v različnosti kaže lepota, se razodevlje vkupna vera, vkupna želja, vkupno hrepenenje po edinstvu.

Za Jezusom nam je najdražja preblažena devica Marija. Ona je skupna Mati vzhodnih in zahodnih kristjanov. Ravno »vzhodni narodi, tako je pisal Leon XIII. leta 1895 (v okrožnici o sv. rožnem vencu) imajo še posebne zasluge za Marijino češčenje. Na vzhodu so bili največji branitelji Marijine časti; tam so jo mnogi slavili z veliko gorečnostjo in s sladko zgovornostjo; poveličevali so jo s slikami in cerkvami in s posnemanjem njenega zgleda. Z vzhoda so bile mnoge prekrasne Marijine slike prenesene na zahod, posebno v Italijo in v Rim; še sedaj jih častimo z veliko pobožnostjo. Marijine svete podobe so nam priče tiste dobe, ko je bil vzhod in zahod še združen v eno krščansko družino. Ko gledamo te podobe, se nam zdi, da nas sama devica Marija opominja, naj pobožno molimo drug za drugega, da se kmalu znajdemo v nekdanji srečni slogi, v objemu ene Matere cerkve«.

3. O preljudi, prosimo vsi skupaj vsedobrega Očeta nebeškega, naj z ozirom na svojega Sina, ki se mu v presveti Evharistiji daruje na oltarjih vzhodne in zahodne cerkve, in na priprošnji devicemater Marije in naših skupnih apostolov sv. Cirila in Metoda — blagoslovi danes pričeti kongres, da nas bo približal cerkvenemu edinstvu.

Naj pospešijo predavanja, razprave in prireditve na kongresu medsebojno spoznanje in razumevanje znanstvenikov vzhodne in zahodne cerkve. Iz spoznanja naj vzklije medsebojna ljubezen. Ljubezen naj rodi hrepenenje po združitvi. To hrepenenje pa naj nas podžiga, da molimo in delamo za vesoljno edinstvo v cerkvi Kristusovi, dokler se ne izpolni nad nami obljuba božja pri preroku Jeremiju (32, 35): »Dabo eis cor unum et viam unam« — Dal jim bom eno srce in eno pot — eno srce v skupni veri, eno pot k edinemu Gospodu Bogu! Amen.

O APOSTOLSTVU SV. CIRILA IN METODA.

Valerijan Učak O. T. — Ljubljana.

Nesreče si človek nikoli ne želi, pač pa si jo največkrat zakrivi sam, ker ne zna v svoji kratkovidnosti zadostno razsoditi, kaj lahko v bodoče sledi iz enega samega usodnega koraka. Tudi v zgodovini narodov, držav in cerkve je tako. Nesreče same ni nihče hotel, vendar pa pozna zgodovina dogodke, ki pomenijo za človeštvo tako veliko nesrečo, da je solze kesanja celih stoletij več ne morejo izprati in izmiti. Tako sekularno nesrečo pomeni letnica 857 oziroma 1054 po Kristusu, letnica postanka nesrečnega razkola v Kristusovi cerkvi, ki je bila dotlej v sebi edina. *Tunica inconsutilis* a *desuper contexta* per totum je bila Kristusova cerkev, obleka brez šiva, iz celega tkana. Prišli pa so rablji, ljudje, ki niso imeli ne razsodnosti ne srca na pravem mestu, ter so raztrgali to, kar se nikoli raztrgati ne bi smelo. Raztrgali so edinstvo cerkve v nesrečo svojemu času, v nesrečo celemu tisočletju, ki je onemu času sledilo, v nesrečo celim narodom. Mi, ki zremo nazaj na tisočletno preteklost, to nesrečo veliko bolj pregledamo, nego so jo mogli pregledati oni, ki so jo zakrivali. Pa kaj bi razkrival te rane, kaj bi opisoval dogodke same, za nas je zadosti, da vemo, edinstva ni več, dovolj da čutimo pekoče rane, dovolj da slutimo, kako bi nebesa in zemlja pozdravila tistega, ki bi bil v stanu zazdraviti to nesrečno rano.

V razsodnih glavah je povsod prepričanje, da je razkol nesreča. Kako bi tudi ne bil, če pa od apostolov se poslavlajoči Kristus ne želi ničesar tako zelo, nego da bi bili vsi eno. Ko mi častitljivi kongres za proučevanje vzhodnega bogoslovja nalaga, da govorim o Apostolstvu sv. Cirila in Metoda pod zavetjem preblazene Devic Marije, sem uverjen, da govorim o želji Jezusovi, da bi bili vsi eno,

kajti Apostolstvo sv. Cirila in Metoda je pobožna misijonska družba za razširjanje katoliške vere med Slovani in za zedinjenje vzhodne cerkve.

Med nami Slovenci je blagoslovljeno ime lavantinskega škofa Antona Martina Slomška, ki je slovel kot apostolski mož tudi preko ožjih mej svoje domovine. On je že pred 70 leti ustanovil bratovščino sv. Cirila in Metoda, da bi po njej dal duška svoji gorečnosti ter ž njo pripomogel cerkvi do edinstva, ki sta ga kljub ogromnim težkočam utemeljevala in širila naša apostola sv. brata Ciril in Metod. Za dobe živega Slomška je bratovščina lepo napredovala, pa prav tako začela tudi hirati po njegovi smrti. Leta 1891 so pa nekateri goreči češki duhovniki na Moravskem bratovščino poživili in nekoliko izpopolnili pod imenom »Apostolstva sv. Cirila in Metoda pod zavetjem preblažene Device Marije« po lepem Slomškovem načelu: molitev in miloščina sta dve peruti, po katerih leti evangelijski glas po vsi zemlji. Tam na moravskem Velehradu ima apostolstvo svoj sedež, kjer je bilo nekdanje središče apostolskega dela sv. bratov, naših blagovestnikov. Tam na Velehradu vstaja duh sv. Cirila in Metoda in čaka, da se strnejo v močno falango oni, ki naj nadaljujejo v sedanjosti njihovo apostolsko delo. Kdo je vabljen v te vrste?

1. Gotovo so vabljeni k temu delu vsi, ki se ponašajo z zavestjo k a t o l i š k e g a imena. Delo apostolstva ni prav nič drugega nego izpolnjevanje Kristusovega misijonskega naročila, ki je dano cerkvi kot celoti. Pojdite in učite! Apostolom so govorjene te besede v pričo 500 učencev, ki so bili zbrani pod vodstvom apostolov. To delo je vršila cerkev od Kristusa do danes in ga bo vršila od danes pa dotlej, ko pride Kristus ob koncu dni po svoje zvešte. Tako bistveno je to misijonsko delo, da bi prava cerkev Jezusova zatajila sama sebe, ko bi ž njim prenehala. In kaj daje upanje na uspeh pri tem apostolskem delu? Poleg milosti in pomoči od zgoraj se mora med nami uveljaviti princip delitve dela. Apostoli — učenci — verniki, vsak po svoje mora biti soudeležen pri tem delu. Če žrtvuje misijonar-apostol svoje zdravje, udobnost, moči duševne in telesne, morda celo življenje, potem katoliški lajik vsaj molitve in misijonske miloščine ne bo odrekel. Beseda miloščina pa naj velja v najširšem pomenu, tako da tudi lepega zgleda krščanskega življenja, ljubezni v mišljenju in dobrih delih pri tem ne izključujem, saj je prav sedanjí sveti Oče zastopnikom Apostolstva sv. Cirila in Metoda dejal, ko je njihovo delo blagoslavljal: ljubezen in dobra dela so najbližja pot k resnici. Dosedaj povedano je čisto splošna misel, ki velja za vse misijonsko delo, tedaj tudi za delo v apostolstvu. Zato pa trdim, da je sodelovanje v apostolstvu najprej naša katoliška dolžnost.

2. Nemožiče je, da bi isti misijonar obenem delal na več misijonskih poljih. Prav enako ni mogoče, da bi vsak enako podpiral vse misijone. Tako velikansko delo, ki obsega ves svet, se mora razdeliti. Različni narodi in različne misijonske družbe si v okviru vesoljnega misijonstva izbirajo posebne pokrajine, za katere še po-

sebej skrbe. Ta delitev je koristna. Niso namreč vsi narodi in vsi katoličani enako sposobni za vsako misijonsko delo, za vsako misijonsko polje. Splošno se priznava, da so katoliški Slovani najbolj sposobni in poklicani za širjenje vere na krščanskem Vzhodu, za delo zedinjenja razkolnikov s katoliško cerkvijo. Nezedinjena vzhodna cerkev je namreč po veliki večini slovanska. Med 125 milijoni ločenih bratov je okoli 110 milijonov Slovanov. Za poganski misijon so drugi katoličani prav tako sposobni kakor mi ali pa še bolj. Za vzhodne misijone pa smo mi katoliški Slovani veliko bolj sposobni kakor drugi narodi, ki se le s težavo učijo potrebnih jezikov in ki so vzhodnim kristjanom preveč tuji po značaju in navadah. Slabo bi se vojskoval poveljnik, ki bi svoje čete razpostavljal brez ozira na njih sposobnosti in brez ozira na lego bojišča; tudi za širjenje kraljestva božjega bi bilo škodljivo, ako mi ne bi hoteli svojih glavnih moči zbrati ravno tam, kjer smo najbolj potrebni in za kamor smo najbolj sposobni. Zato pa smelo trdim: ne samo naša katoliška dolžnost, temveč tudi naša narodna dolžnost je, da sodelujemo v apostolstvu.

3. Apostolstvo sv. Cirila in Metoda hoče vršiti svoje delo pod zavetjem preblažene Device Marije. Koliko upanja na uspeh nam daje Marija! Tako zelo radi gledamo Marijo na slikah kot čudovito mater. V naročju drži dete Jezusa, blagoslovljeni sad svojega telesa. Ljubko neguje Marija božje dete, iz obraza se ji bere, da je vse življenje njeno žrtev za božje dete. Prav z isto ljubeznijo pa je Marija pripravljena negovati in čuvati mistično Jezusovo telo, ki je sv. cerkev. Vsak razkol v cerkvi je rana na Jezusovem telesu. Kako zelo peče ta rana tudi Marijo, zato ker je to razdor med brati, ki so vsi tudi sinovi njeni. Od koga naj prej pričakujemo, da bo spravil in zedinil ločene brate, če ne mati. O Marija, naše upanje! Ali se še spominjate lepih dni marijanskega lanskega kongresa. Samo klic Marija je zadostoval, da so se tisoči zgibali in dvignili v proslavo Mariji kakor še nikoli v našem ljudstvu. Pokazali smo tedaj, da smo narod Marijin in prav zato je delovanje naše v apostolstvu naša sveta marijanska dolžnost. V vsako hišo poleg križa podobo Marijino kot živo pričo, da imamo bratje, nekoč edini, danes ločeni, še vedno isto skupno mater. V vsako kongregacijo agilen odsek za apostolstvo. Nejasnosti in malomarnosti v kongregacijah v tem pogledu je že dovolj, ko nam vsak dan bolj dokazuje, da bo zgodovina od nas katoliških Slovanov zahtevala odgovor, če priliko zamudimo. Sobotni dan s sv. obhajlom, skupnim rožnim vencem v družinah, z dobrimi deli in zatajevanjem naj bo ves usmerjen na eno misel: Marija, mati svetega edinstva.

V letošnjem svetem letu deli sv. Oče rimskim božjepotnikom svetinjice, na katere je dal napisati besede: Videte regiones, quia iam albae sunt ad messem. Poglejte pokrajine, ki so za žetev dozorele. Mi vemo z gotovostjo, da gleda sv. Oče pokrajine, ki jih imamo pri Apotolstvu sv. Cirila in Metoda mi v mislih. Zadnje desetletje je tako zelo spremenilo svetovni položaj, da bo bodočnost obsodila

našo slepoto, ako ne bomo hoteli videti, da je mogoče, kar smo imeli pred desetletjem za nemogoče.

Božji skrivnostni previdnosti ne predpisujemo potov mi, pa časa tudi ne, ker vemo, da je pred Bogom en dan kot tisoč let in pa narobe. Pač pa lahko molimo, hrepenimo in delamo na to, da se zgodi v enem dnevu, kar se je pripravljalo dolgih tisoč let.

Naj pride kadar hoče, prišlo pa bo, ker mora priti. Mi bomo molili, prosili in pa delali, da pride kmalu do edinstva bratov v eni sami, sveti, vesoljni in apostolski cerkvi.

O Marija, Tvoja skrb naj bo, da bomo bratje na vzhodu in zapadu kmalu eno, česar naša slabost pri tem delu ne premore, nam bodi po Tvoji priprošnji podeljeno pri Kristusu Gospodu našem. Amen.

ZAKLJUČNI GOVOR.

† Anton Bonaventura, škof — Ljubljana

Štiri lepe dneve smo v Ljubljani preživel. Gledali smo nenaadne goste, sedem škofov in okoli 300 duhovnikov. Po sklepu lanskega kongresa na Velehradu za zedinjenje vzhoda in zahoda smo za letos sklicali shod za proučavanje vzhodnega vprašanja. Povabili smo učene može, ki se v Rimu in drugod s tem vprašanjem pečajo, naj bi nam nekatere važne zadeve obrazložili. K predavanjem v latinskem jeziku smo povabili duhovne vseh slovanskih pokrajin na jugu in severu. Udeležiti so se mogli tudi učeni svetovnjaki.

Pa tudi za Vas smo priredili predavanja in pobožnosti v stolnici. V nedeljo ste videli slovesno sv. mašo po iztočnem obredu. Dopolodne in popoldne sta bili primerni pridigi. Vsak večer smo molili za edinstvo pred izpostavljenim sv. Rešnjim Telesom. V nedeljo in v torek zvečer ste gledali slike in slišali razlago o sv. Cirilu in Metodu, pa o dogodkih v Rusiji. Vseh prirediteljev ste se prav mnogoštevilno udeležili.

Sedaj je zaključna slovesnost: govor, pete litanije in Te Deum. Kaj naj Vam povem? Naj prav na kratko opišem zgodovino razmerja med vzhodom in zahodom in prizadevanja, da bi dosegli vesoljno edinstvo vzhoda in zahoda.

I

Vse moramo presojevati v luči večnosti. Pomen večnosti bomo vsaj nekoliko razumeli, ako preudarimo včlovečenje Sina božjega in Njegovo delo odrešenja. Pomislimo: sam Sin božji pride na svet, da nas pouči o večnih resnicah in nas s svojim življenjem, s svojim trpljenjem, s svojo grozno smrtjo z Bogom spravi. Kaj je torej večnost, če sam Sin božji toliko stori, da nam omogoči srečno večnost!

Delo njegovo naj pa koristi vsem narodom do konca sveta. Kaj je Sin božji storil, da se to doseže? Ustanovil je primerno društvo,

svojo cerkev; v njej je določil živo učenilstvo in živo vodstvo, ki naj delo Njegovo v Njegovem imenu po Njegovi oblasti nadaljuje med vsemi narodi do konca sveta.

Poznani so Vam apostoli. Njim je Gospod pred svojim vnebohodom slovesno izročil vso oblast za nadaljevanje božjega dela odrešenja. Rekel jim je: »Dana mi je vsa oblast v nebesih in na zemlji. Pojdite torej in učite vse narode; krščujte jih v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha in učite jih spolnjevati vse, karkoli sem Vam zapovedal; in glejte, jaz sem z vami vse dni do konca sveta« (Mat. 28, 18—20).

Zavoljo potrebnega edinstva je Gospod apostolom postavil na čelo s posebno oblastjo sv. Petra, ki mu je rekel: »Ti si Peter — Skala — in na to skalo bom sezidal svojo cerkev... In dal ti bom ključne nebeškega kraljestva« (Mat. 16, 18. 19). »Pasi moja jagnjeta... , pasi moje ovce« (Jan. 21, 16. 27). Kdor hoče torej biti v cerkvi Jezusovi, biti deležen njegovega odrešenja in se večno zveličati, mora biti v cerkvi, ki stoji na Petru, v kateri ima ključne Peter, mora biti v čredi, ki jo pase Peter.

In katera je ta cerkev? Sv. Peter je umrl v Rimu kot rimski škof, kot edini patrijarh zahodne cerkve in kot vrhovni poglavar vesoljne cerkve: zato so njegovi nasledniki v Rimu vso to oblast podedovali. Koj spočetka so vsi kristjani častili rimsko cerkev kot prvo in rimskega škofa kot svojega vrhovnega poglavarja.

II

Zraven rimske cerkve so bile pa na vzhodu še tri prav znamenite cerkve, namreč one v Jeruzalemu, v Antiohiji in v Aleksandriji. Njihovi škofje so bili patrijarhi in so imeli oblast vsak nad nadškofi in škofi svoje pokrajine. Od kod ta veljavnost nad vsemi drugimi cerkvami? Zato, ker so jih ustanovili apostoli in njihovi učenci. Le poglejmo! V Jeruzalemu so bili vsi apostoli in apostol Jakob prvi jeruzalemski škof. Antiohijsko cerkev je ustanovil sv. Peter in je v njej vladal sedem let, aleksandrijsko pa sv. Marko, učenec sv. Petra.

Ko si je cesar Konstantin postavil svojo cesarsko stolico v Carigrad, so si carigrajski škofje, kot škofje cesarske prestolnice, skušali prilastiti vedno več cerkvene oblasti, da, sčasoma so si pridobili čast in oblast patrijarha. Rimski škofje so ugovarjali, tudi vesoljni cerkveni zbori so ta protizakoniti postopek obsojevali. Toda brez uspeha, carigrajski škofje so ostali patrijarhi. Da, patrijarh Janez VIII. se je ob koncu šestega stoletja imenoval: »vesoljni patrijarh«, kar je rimski papež naravnost zavrnil.

Med Rimom in Carigradom je bila vedna napetost. Posebno je pekla ta okolnost carigrajskega patrijarha in nekatere škofo v vzhodu, da je rimski papež carigrajskega patrijarha in druge škofo radi krivoverstva večkrat obsodil in je trdovratneže izobčil iz cerkve. Vendar pa so patrijarhi priznavali vesoljno in vrhovno oblast

rimskih škofov; ako je bila kaka verska resnica v nevarnosti, so se zatekli vsi k rimskemu škofu; ako so bili preganjani, so za pomoč naprosili rimskega škofa.

III

Kljub večkratnemu začasnemu razkolu se je vendar edinstvo vseh cerkvâ na zahodu in na vzhodu pod priznanim vrhovnim vodstvom rimske cerkve ohranila do srede devetega, da, celo do srede enajstega stoletja.

Sredi devetega stoletja je carigrabski cesar odstavil patrijarha Ignacija, ga zaprl v samostan in je samovoljno na njegovo mesto postavil učenega, toda prekanjenega in častihlepnega svetovnjaka Focija, ki je bil v osmih dneh posvečen za duhovnika in škofa. Za veljavnost je bilo potrebno dobiti potrditev rimskega škofa. Cesar in Focij pišeta papežu prav ponižna in udana pisma.

Papež je v pravem času doznal za krivice in nepravilnosti, pa Focija ni potrdil. Zato je Focij sklical zbor sebi privrženih škofov in je rimskega papeža izobčil. Rimski papež je sklical osmi cerkveni zbor, ki je Focija obsodil in odstavil. Edinstvo cerkve pa je bila vendarle polagoma zopet pridobljena. Trajala je še skoraj dvesto let, akoravno je bila jako rahla in v vedni nevarnosti. L. 1054 jo je pa patrijarh Mihael Cerularij raztrgal zase in za vzhodne cerkve.

Od tega leta je razdor med Rimom in med cerkvami na vzhodu trajen. Ker so bili Bolgari in Srbi od Carigrada odvisni in je Rusija od Carigrada dobila misijonarje in vero, so bile vse te slovanske dežele potegnjene k Carigradu in odtrgane od Rima. Obe strani sta se tekom stoletij prizadevali za ujedinjenje, toda brez stalnega uspeha. Tako n. pr. je bil združen z Rimom sv. Sava. Dosegel je od papeža za brata Stjepana Venčanega kraljevo krono. Ob koncu življenja je odtrgal od Rima sebe in Srbijo.

IV

Zadnje čase se pa za vesoljno edinstvo vseh cerkvâ zopet bolj deluje. Pri nas je že lavantinski škof Slomšek ustanovil bratovščino sv. apostolov Cirila in Metoda, naj bi Slovenci srčno molili za milost, da bi se pravoslavni Slovani zopet vrnili v naročje svete katoliške cerkve. Pred leti se je na Velehradu na Moravskem ustanovil apostolat sv. Cirila in Metoda. Učeni možje zraven molitve znanstveno preresetavajo dotična vprašanja in pobirajo prispevke za pomoč na vzhodu.

Da bi se poznavanje vzhodnih cerkvâ pospešilo, je papež Benedikt XV. ustanovil v Rimu znanstven zavod za proučavanje vzhodnega vprašanja. Tá zavod je papež Pij XI. izpopolnil in ga izročil družbi Jezusovi. On želi, da delujmo s spoznavanjem resnice in z ljubeznijo. Sam nam v tem oziru daje lep zgled. Za sveto leto je celo kot pogoj za odpustke določil molitev za cerkveno edinstvo.

Š tega razloga je našega kongresa jako vesel. Dovolil je učenim profesorjem omenjenega zavoda, da so prišli v Ljubljano predavat

o zadevah vzhodne cerkve. Poslal nam je tudi prelepo pismo z lastnoročnim podpisom. Spodbuja nas na medsebojno poznavanje, ker se po spoznavanju ljudje bolj blago presojujejo, ter se jim vzbudi ona blagohotnost, ki more s pomočjo Jezusove ljubezni pripeljati do verskega edinstva.

V

Ali smemo upati, da bomo tako edinstvo dosegli? Vse je v rokah božje previdnosti. Vendar pa nam dajejo upanja one stvari, ki so nam skupne.

Skupna nam je zgodovina prvih deset stoletij, skupni dotični papeži, cerkveni očetje in učenjaki, ki so v teh stoletjih delovali, skupno nam je prvih sedem cerkvenih zborov. Imenitna je okolnost, da so vsem tem cerkvenim zborom predsedovali papeževi odposlanci in so sklepi zborov le v toliko veljavni, v kolikor so jih potrdili papeži.

O vsem tem ne bom govoril, ampak kratko naj omenim le nicejski cerkveni zbor, sv. apostola Čirila in Metoda, Mater božjo in sv. Rešnje Telo.

1. Prvi vesoljni zbor je bil v Niceji, ki je mesto v Mali Aziji ob morju. V sporazumu s papežem Silvestrom I. ga je sklical cesar Konstantin zoper krivoverne Arijece, ki so tajili božanstvo Jezusovo ter povzročil velike nemire po vsem cesarstvu.

Nicejski vesoljni zbor se je vršil l. 325. od 20. majnika do 25. avgusta. Letos praznujemo njegovo šestnajststoletnico. Papež Pij XI. je naročil učenjakom, naj o tem zboru znanstveno raziskujejo, naj izdajajo učene in poljudne spise, škofje pa naj ta spomin obhajajo po vseh škofijah.

Pa tudi vzhodne cerkve hočejo ta spomin na prvi vesoljni zbor obhajati. Srbski patrijarh je že izdal okrožno pismo in pravoslavni učeni možje o tem zboru že pišejo, in sicer na temelju starih poročil.

Sveti Oče pričakujejo od tega proučavanja in praznovanja mnogo za dosego vesoljnega edinstva vseh cerkvâ. Zakaj pa? Prvič je gotovo, da je cesar Konstantin sklical zbor v sporazumu s papežem, kar je razvidno iz dejstva, da je papež Silvester I. odposlal svoje zastopnike na zbor. Drugič so zboru predsedovali in ga vodili ne kak vzhodni patrijarh, ampak odposlanci papeževi, namreč škof Hozij iz Kordove in dva prosta duhovnika, Vit in Vincencij. Tretjič so zborove sklepe podpisali vzhodni patrijarhi po vrsti s svojimi škofi, toda na čelu vseh stoji podpis papeževih odposlancev; da, duhovna Vit in Vincencij sta podpisu dodala: v imenu rimskega škofa. Četrtič se more tudi skoraj za gotovo trditi, da je papež sklepe potrdil, kakor so izjavili vzhodni škofje na kalcedonskem zboru in je razvidno iz besedi papeža Julija, ki je bil drugi za papežem Silvestrom, in ki je izrečno rekel, da po starem prepričanju zbor velja le, ako ga potrdi rimski škof.

Kaj ne, to so važne ugotovitve. Ako bodo vse to tudi učeni možje vzhodnih cerkvâ proučili, bodo pač morali resno premišljevati o vrhovni oblasti rimskih škofov, ki jo sedaj taje.

2. Skupna sta nam sv. brata Ciril in Metod, ki sta živela ravno ob času Focijevega razkola, ki sta v Rimu pravo vero in edinstvo z Rimom spričevala in pridružila nas zapadne Slované Rimu, ne pa Carigradu. Ker ju častimo na zahodu in vzhodu, o naj nam izprosita veliko milost, da se združimo v eno vesoljno cerkev.

3. Skupna nam je božja Mati Marija. O kako prisrčno jo časte tudi vzhodni kristjani! Ko sem bil še v Sarajevu, sem v vsaki pravoslavni hiši opazil podobo Matere božje in lučico pred njo. Naj nam Marija, ki je posrednica vseh milosti, s svojo mogočno priprošnjo izprosi milost, da bomo vsi v enem hlevu in pod enim pastirjem.

4. Skupno nam je sv. Rešnje Telo. Vsaj imajo pravoslavni prave škofo, prave duhovnike, sv. mašo in vseh sedem zakramentov. Vrše duhovsko oblast sicer veljavno, toda nedopustno, ker niso pooblašteni od najvišje cerkvene oblasti. Sv. Rešnje Telo je pa po izjavi sv. Očeta zastava in pravi vir vsake cerkvene edinosti. Naj bi po sv. maši in po sv. obhajilu dobili prav posebnih milosti, da bi hoteli resnico odkritosrčno iskati, jo globoko spoznati in spoznano iz celega srca priznati.

VI

Sklenem s prelepo molitvijo papeža Benedikta XV.: »O Gospod, ki si razne narode zedinil v češčanju svojega sv. imena, prosimo Te za krščanske vzhodne narode. Spominjaje se odličnega mesta, ki so ga imeli v Tvoji cerkvi, Te prosimo, navdihni jim željo, da ga zopet zavzamejo: da bodo z nami ena čreda pod vodstvom istega pastirja. Stori, da se skupno z nami poglobijo v nauke svojih svetih učiteljev, ki so tudi naši veri očetje. Obvaruj nas vsake napake, ki bi jih mogla od nas oddaljevati. Duh sloge in ljubezni, ki je znak Tvoje navzočnosti med verniki, naj pospeši dan, ko se zedinijo naše prošnje z njih prošnjami, da bo vsak narod in vsak jezik spoznaval in slavil našega Gospoda Jezusa Kristusa, Tvojega Sina. Amen.«

B. GOVORI PRI SLAVNOSTNI AKADEMIJI.

UVODNI NAGOVOR.

Dr. Franc Grivec — Ljubljana.

Ex Oriente lux! Z Vzhoda luč! Z Vzhoda nam vzhaja solnce, z Vzhoda je prisijalo božje solnce — Jezus Kristus. Z Vzhoda sta prišla naša apostola sv. Ciril in Metod, da sta Slovanom prižgala luč svete vere in krščanske prosvete.

Na vzhodnem nebu žare zvezde velikih cerkvenih očetov, ki so bili naši veri očetje. Na krščanskem Vzhodu bivajo narodi, s katerimi nas vežejo mnogotere vezi sorodnosti in ljubezni.

Vzhod je dežela svetih spominov. Z Vzhodom nas vežejo vezi spoštovanja, ljubezni in hvaležnosti.

Vzhod je bajna in zagonetna dežela starodavne kulture. Ta kultura je pred vsem verska, bogoslovska. Kdor hoče poznati in razumeti Vzhod, ta mora poznati vzhodno versko kulturo in bogoslovno znanost.

Pred desetletji je bilo občevanje s krščanskim Vzhodom tako ovirano ali celo pretrgano, da je bilo težko spoznavati in proučavati vzhodno cerkev in vzhodno bogoslovje. Te ovire in meje so sedaj porušene. Sedaj šele spoznavamo, kako nedostatno je naše poznavanje krščanskega Vzhoda. Zbuja se želja in zavest, da je treba pospešiti proučevanje vzhodne cerkve in vzhodnega bogoslovja.

Ta želja in ta zavest je dala nagib za sklicanje našega kongresa. Naš kongres že v naslovu izraža strogo akademski znanstveni značaj. Namenjen je katoličanom, da med njimi pospešuje spoznavanje in ljubezen do krščanskega Vzhoda. S kongresom so združena predavanja za inteligenco in ljudske prireditve, da bi se širilo zanimanje za Vzhod in budila želja po razumevanju in edinosti. Vsaka propaganda je izključena. Mi propagiramo samo krščansko ljubezen, a ljubezen nasproti Vzhodu bo toliko večja, kolikor bolj ga bomo poznali. Samo po sebi se razume, da bo iz boljšega vzajemnega spoznavanja sledila tudi večja želja po edinosti. Ideja ljubezni, pomirljivosti in vesoljnega krščanskega edinstva je tako vzvišena, da se ji mora klanjati vsak, kdor še spoštuje visoka načela krščanske vere, morale in prosvete.

Zavest, da je proučevanje Vzhoda potrebno, je tako velika, ideja vesoljne krščanske edinosti je tako važna in vzvišena, da je priključila v Ljubljano izredno veliko število odličnih gostov. Pripravljali smo skromen znanstveni shod, a nepričakovano se je razvil velik mednarodni kongres. Ljubljana že dolgo ni pozdravljala toliko tako odličnih gostov.

Navzočnost toliko in tako odličnih gostov in tako odličnega občinstva nam je dokaz, da je ideja, ki je dala povod temu shodu velika in važna — važna ne samo za vero in znanost, ampak važna za bodočnost vseh krščanskih in kulturnih narodov.

SLOVANSKA BLAGOVESTNIKA.

P. dr. Guido Rant O. F. M. — Ljubljana.

Leto, ki v njem živimo, je znamenito za ves slovenski narod, znamenito zato, ker se je v naši prestolici prvič in upamo, ne zadnjič zbralo tako veliko število odličnih učenjakov, da v bratski ljubezni pretresajo velevažna verska vprašanja. In tudi še iz drugega vzroka imenitno leto! To leto je namreč tisoč štirideseti pot, ki ga dela zemlja okrog solnca božjega, kar je zapustil zveličani duh sv. Metoda našo zemljo. Tisoč štirideset let je, kar gleda poleg blaženega brata svojega Cirila neskončno lepoto, resnico in dobroto večnega Boga, tisoč štirideset let je, kar prosi za mili slovanski rod.

Primerna prilika pač, da se solunskima bratoma zahvalimo za dobrote, ki sta nam jih izkazala, ko sta bila med nami na zemlji, primerna prilika, pravim, da jih, zbrani v tako odlični družbi, dostojno proslavimo.

I

Razmišljujmo zgodovino kraljestva božjega na zemlji in videli bomo, da je božja previdnost izbrala izredne osebnosti, da na čudovit nadnaravni način izvršujejo naloge, ki jim jih je Bog odkazal. K tem občudovanja vrednim osebnostim, občudovanja vrednim za vse čase, spadata tudi apostola Slovanov: sv. Ciril in Metod. Kolikor bolj razmišljujemo njuno delo, toliko bolj globoko klanjamo polni spoštovanja in hvaležnosti svojo glavo pred njunim genijem, ki je po svoji previdnosti, globokosti, smotrenosti in po svojih sredstvih prehitel po času več stoletij. Katero ljudstvo se more ponašati s takimi možmi? V zgodovini in načinu njunega življenja ter delovanja imajo vladarji in voditelji slovanskih narodov izborne svetovalce, bogoslovci sijajne zglede učenosti in plodovitosti, dušni pastirji zgled neumorne delavnosti v vinogradu Gospodovem, škofje vzor gorečih apostolov in zagovornikov ljudskih pravic, vsi zgled svetosti in gorečnosti za čast božjo.

Nimam namena podrobno popisovati delovanja sv. bratov. Samo na nekatere momente hočem opozoriti. Ko so se Arijci razšli po svetu, je bil na jugu že davno »beli dan«. Grkom vzhaja veselo solnce, ki veličastno sije tudi že nad slavnim rimskim mestom — slovanski rod pa pokriva na mrzlem severu še temna noč; mine stoletje za stoletjem, solnce grške slave je že nizko na zapadu, po latinskem svetu se daljšajo večerne sence, v svetli jutranji zarji se prikaže čilo germanstvo — nad Slovani se komaj svita, v sivi megli se težko razločno semtertija prikazuje naše ime. Veselo se je razcvitalo krščanstvo na toplem jugu. Slovani so še vedno zmrzovali v poganstvu na ledenem severu. V teku stoletij pa so se naselili po raznih pokrajinah, tako da je bilo ob koncu sedmega stoletja veliko preseljevanje raznih slovanskih plemen. V 8. in 9. stoletju stopajo ta plemena že kot samostojni narodi v zgodovino.

V drugi polovici devetega stoletja (863) sta nastopila sv. solunska brata svoje apostolsko delovanje. To delovanje se ni omejilo samo na slovansko pleme, ki je prebivalo v Veliki Moraviji in Panoniji, ampak je direktno ali indirektno posegalo v življenje vseh Slovanov, zato po pravici zaslužita ime sv. slovanskih apostolov in kot take ju priznavajo vsi vzhodni in zahodni Slovani.

Velikanskega kulturnega pomena za ves slovanski rod je iznajdba slovanskih črk po sv. Cirilu, ki je s svojim bratom Metodom prestavil velike dele sv. pisma in najpotrebnejše molitve ter tako postal ustanovitelj slovanske književnosti in kulture.

II

S tem, da sta sv. brata ustvarila slovansko liturgijo in cerkveno organizacijo, sta delala v duhu krščanskega univerzalizma. V na-

sprotju omejenosti tedanje dobe sta slovanska apostola posebno globoko in živo umevala mednarodni in vesoljni značaj Kristusove vere in ljubezni njegove, ki je enako namenjena za vse narode in vse stanove. Narodno slovansko bogoslužje naj bi tudi preprostemu slovanskemu ljudstvu odpiralo vse studence krščanske vere; krščanstvo naj bi bilo enako dostopno vsem preprostim kakor aristokratom, ki so se mogli naučiti latinsko ali grško. Isto demokratično teženje se javlja v Ciril-Metodovem slogu, v njunem načinu razširjevanja sv. vere in v verskem pouku. V svojem bogoslovnem nauku, v izvirni misijonski metodi, v slovanskem bogoslužju in cerkveni organizaciji sta spretno izrabila in krepko naglašala one krščanske ideje, ki bi mogle ohraniti in utrditi krščansko edinstvo.

Zadosti dolgo je ležalo medsebojno nepoznanje nad mnogimi slovanskimi plemeni, dolgo je bila njihova kultura od strani drugih narodov neupoštevana, dolgo je bila krotkost Slovanov zlorabljena, dražena in s silo zatrta. Toda če kateri, nas sedanjí čas sili h kulturnemu in političnemu življenju, k medsebojnemu spoznavanju kot učence istega Kristusa, da bomo svojo dediščino ohranili in dvignili ter pridobili sadovom svojega dela pri drugih narodih veljavo. — Če danes preišljujemo stremjenja slovanskih bogoslovcev, učenjakov in vseh odkritih ter poštenih delavcev na podedovanih tleh očetov, spoznavamo v njih delu obrise plemenitega stremjenja in plemenitih idej apostolov Cirila in Metoda. Kar ti dandanes zasledujejo in kar je za ves slovanski rod neprecenljivega pomena, to sta praktično storila sv. solunska brata na slovanski zemlji Velike Moravije in v obmejnih po Slovanih obljudenih pokrajinah, da bi namreč Slovani bili močni, neodvisni, v Kristusovi veri edini, v kulturi samorasli in da bi tako tvorili most med vzhodom in zahodom.

Žal, da se niso teh prvotnih cirilo-metodijskih idej pravočasno oprijeli! Vsled politične kratkovidnosti in needinosti je padla Velika Moravija, po večini je bila v teh pokrajinah iztrebljena slovanska liturgija, s katero je tudi v naših deželah izginil cirilo-metodijski duh.

Zdaj uživata sv. brata večni mir v naročju božjem že več kot tisoč let. Učimo naš slovanski rod solunska brata spoznavati in spoštovati, častiti in ljubiti, ne le, kakor pozna in časti druge svetnike božje, ampak tako, kakor gre njima, ki sta slovanski rod poznala in ljubila, kakor nihče drugi pod solncem. Slavimo ju z iskreno željo, naj bi se vsi narodi, ki jih druží sveti spomin slovanskih apostolov, zedinili v veri in ljubezni sv. Cirila in Metoda.

(Prim. Adolf Jašek, Was ist die cyrillo-methodeische Idee? Velehrad 1911, 5 nsl.; Dr. F. Grivec, članki za praznik blagovestnikov v »Slovincu« l. 1922, 1923, 1924; P. Stanislav Skravec, Tisočletnica smrti sv. Metoda, velikega škofa slovenskega, »Cvetje« l. VI. str. 1; Sveta slovenska blagovestnika Ciril in Metod, ibid. str. 5. nsl.; O prvem vesoljnokatoliškem prazniku sv. Cirila in Metoda, »Cvetje« l. II. str. 193.; Častimo sv. Cirila in Metoda, »Cvetje« l. III. str. 228.)

OB 25 LETNICI SMRTI VLADIMIRJA SOLOVJEVA.

Dr. Franc Grivec — Ljubljana.

Leta 1910., ob desetletnici smrti Vladimira Sergejeviča Solovjeva, je ruski filozof Sergej Bulgakov pisal, da je veličina Solovjeva podobna visokim goram, ki se dvigajo pred nami tem više, kolikor bolj se od njih oddaljujemo; vedno so nam pred očmi, po njih se orientiramo. Te besede so še bolj resnične letos ob 25 letnici smrti Solovjeva.

Ruski narod ima v svojem značaju mnogo krasnih potez, po katerih spada med prve, najidealnejše in najbolj simpatične narode na svetu. Mnoge teh izrednih idealnih črt ruskega naroda so posebjene v Vladimiru Solovjevu. Dostojevskij trdi, da je ruska narava široka kakor obširna matuška Rusija — in da je široka vesoljna univerzalnost značilna črta ruskega duha. Po tej široki univerzalnosti se odlikuje Vladimir Solovjev, največji ruski filozof, obenem velik in eden največjih teologov katoliške in pravoslavne cerkve. Z veliko bistroumnostjo je razmišljal o skrivnostih Kristusove cerkve, mističnega telesa Kristusovega, in o tem predmetu zapisal nekatere misli, ki presegaajo vse, kar se je pred njim pisalo o globokih skrivnostih neveste Kristusove. Njegov vseobsežni duh se je vglobil v trdno prepričanje, da je krščanstvo vesoljno in da mora biti Kristusova cerkev vesoljna in objemati vse narode: bistroumno je dokazoval, da je v imenu osnovnih krščanskih načel, v interesu vere in prosvete potrebno edinstvo krščanskega Vzhoda s katoliškim Zapadom. O tem je razmišljal tako globoko in bistroumno, da v mnogem oziru presega vse, kar se je doslej na tem polju mislilo in pisalo. V mnogem oziru je on največji prerok cerkvenega edinstva.

Ves kulturni svet brez razlike vere in narodnosti se klanja velikemu duhu Solovjeva. Njegova dela se prevajajo v vse svetovne jezike. Solovjev se splošno prišteva med največje može nove dobe.

Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod sta bila velika apostola vesoljnega cerkvenega edinstva. Kot glasnik božječloveškega vesoljnega krščanstva in kot prerok edinstva med Vzhodom in Zapadom spada Solovjev v Ciril-Methodov krog. Zato danes ob proslavi sv. Cirila in Metoda in ob triumfu Ciril-Methodove ideje slavimo tudi 25 letnico smrti Vladimira Solovjeva.

Ob tej priliki še enkrat pozdravljamo rojake Vladimira Solovjeva in izrekamo simpatije velikemu mučeniškemu ruskemu narodu. Ivan S. Turgenjev se je v pregnanstvu tolažil z blagozvočjem ruskega jezika in vzklikal: »Nelzja veritj čtoby takoj jazýk ne byl dan velikomu narodu!« Danes ob 25 letnici velikega ruskega filozofa, pesnika in teologa pa kličemo trpečim Rusom: »Nelzja veritj čtoby takoj filozof ne byl dan velikomu narodu!« S Solovjevom se tolažimo, da je i v nesreči nad nami in pri nas Bog — Emanuel. Zato brezsilno je zlo, z nami je Bog!

Zato slava spominu Vladimira Sergejeviča Solovjeva!

C. PREDAVANJA.

JEDAN BOG, JEDNA CRKVA.

Prof. Živojin M. Perić — Beograd.¹

Godine 1909., maja meseca, bio sam u Rimu, kao član prvoga Kongresa evropskoga Saveza (Premier Congrès de la Fédération européenne) koji je bio organizovao poznati italijanski filantrop i pacifist, knez di Cassano. Baš u to vreme padala je i ceremonija kanonizacije dva katolička svetitelja; ona se imala obaviti od strane svetoga Oca pape, u crkvi sv. Petra. Tadašnji poslanik Srbije na italijanskom dvoru, sada već pokojni, dr. Mihailo Vujić, istaknuti finansier i državnik srpski, čovek otmenih ideja i manira, ponudi mi da se koristim ulaznicom, koju je za tu priliku i srpsko poslanstvo bilo dobilo od Vatikana, i da tako prisustvujem svečanoj i zvaničnoj povorci kroz prostorije između vatikanskih odaja i unutrašnjega ulaza crkve sv. Petra, i koja povorka imala je biti završena samom ličnošću Nj. Svetosti pape. Razume se da sam ja odmah prihvatio taj ljubazni predlog našega poslanika Vujića.

Određenog dana i u označeno vreme bio sam na mestu kuda su trebali proći raznoliki katolički monaški redovi kao prethodna svita sv. Oca. Nije potrebno reći, da je dotični, tako prostrani, hodnik bio ispunjen pobožnim svetom. Defilovanje svekolikih katoličkih kongregacija zauzelo je bilo čitav jedan čas (ura). Među monasima, peške kao i ovi, bili su kardinali. Svi smo mi, sa dubokim poštovanjem, pratili hod ovih ljudi koji su ceo svoj život bili posvetili drugima. Ali, kada je, na kraju monaške kolone i zaključujući ju, naišao sv. Otac papa, nošen u svojoj stolici i dajući svoj očinski blagoslov, sav ovaj svet koji je bio okupljen pred prolaskom procesije pao je na kolena i ostao u poziciji hrišćanske udubljenosti, sve dok Njegova Svetost nije bila ušla u crkvu, onda smo tek ustali i, sa Njom, stupili u baziliku koja je, pored sve naše mnogobrojnosti, ipak izgledala poluprazna, tolika je njena prostorna ogromnost.

To je bio za mene, tako da kažem, jedan momenat otkrovenja, otkrovenja o snazi i moći religije. Klečeći sa ostalima prisutnima, govorio sam u sebi, misleći na papu: *E c c e h o m o* koji za sobom nema ni vojske ni pušaka ni topova a pred kojim smo, spontano i kao po komandi, pali na kolena, što nikada ne bismo učinili ni pred kakvim predstavnikom državne vlasti. Ono što je papa predstavljao i značio, a to je ideja o Bogu, bilo je toliko iznad državne ideje da sam tek tada, ja, kome, kao i svakom drugom, nije bila

¹ Prof. Ž. Perić je želeo osebno udeležiti se kongresa in predavati; a ker je bil zadržan, je poslal pričujočo razpravo, da se objavi v poročilu o kongresu. Razpravo je napisal 23. julija 1925 v Švici (Oberurnen, Kanton Glarus).

nepoznata snaga države, shvatio svu nemoć i ništavilo ove, pred beskrajnom silom religije i crkve, shvatio sam nemoć i ništavilo snage koja se osniva na materialnome, a država je, prema snazi koja počiva na najvišoj ideji, na ideji ideja, ideji o Bogu, nešto materialno: upravo, država je personifikacija materialnoga. I suviše su 1870. godine svetovnjaci precenjivali moć države, kada su papu lišili njegove (papske) države; mislili su da će ga time lišiti i njegovoga značaja. Zaboravili su, videlo se odmah, da postoji nešto veće i jače i od državne suverenosti.

Da dodamo da je tome i takvome dejstvu i uticaju vere hrišćanske, mogla samo doprineti činjenica da je to bio papa Pije X., onaj papa koji je više nego opravdao svoje ime pius onim energičnim držanjem prema trećoj francuskoj republici prilikom donošenja zakona o odvajanju crkve od države (*loi sur la séparation de l'église et de l'état*) 1905. Jedan nosilac hrišćanske misli, kao što je rimski papa, nije mogao, prirodno, primiti nov religijski status u Francuskoj, status po kome je čak i sama vera hrišćanska nešto privatno, nešto slično n. pr. ugovoru o prodaji i kupovini ili ugovoru o zajmu, niti primiti na se, ma to bilo i svojom indiferentnošću samo prema onome što čini negdašnja »la fille aînée de l'église« (starija kći crkve), odgovornost za strahovite i neizračunljive posledice koje je povlačio za sobom sličan pogled na svet (*Weltanschauung*).

Ali, zašto nikada kadgod sam, kao odani privrženik istočne (pravoslavne) hrišćanske crkve, bivao na božjim službama gde su često služili i sami arhijereji, nisam osetio i uvideo ono što sam sam osetio i uvideo, kada je na jedan metar daleko od mene, prošao papa Pije X., i ako su mi, razume se, i sveštenici moje crkve, kao i sveštenici drugih hrišćanskih crkava, svagda ulevali poštovanje prirodno kot svakoga religioznoga čoveka? Pa i sam prvi patriarh obnovljene srpske pećske patriaršije, i pored svega svoga i ličnoga i položajnoga autoriteta, kao i pored svega nacionalnoga sentimentalizma koji je, sasvim razumljivo, mogla u meni kao Srbinu izazvati ova istoriska reminiscencija, nije opet bio u stanju da me stavi u ono duševno raspoloženje koje sam osetio pred rimskim papom.

To dolazi, ja mislim, otuda što sam znao da su se, među onim gostima u Vatikanu nalazili katolici ne jednoga samo naroda ne jedne samo države, već katolici raznih naroda i država. Rimski papa, kao njihov vrhovni verski prelat, stajao je iznad naroda i država: šef katoličke crkve čija spiritualna vlast nije bila prostorno ograničena, papa je ovaploćavao (vteleševao) ideju univerzalnosti Hristove crkve, one crkve koja je svojom širinom, bolje neograničenošću, obuhvatala sve ljude na našoj planeti, on je bio jednom reči, ovaploćenje ideje o Bogu čija moć nema ni prostornih ni vremenskih granica.² Taj uzvišeni položaj rimskoga

² Zato se ne bismo mogli složiti sa svojim učenim kolegom, g. dr. J. Radonićem, prof. na filozofskom fakultetu Beogradskoga universiteta, koji, u svojoj tako dokumentovanoj raspravi: *Rimo-katolička crkva*

pape, položaj koji niko drugi na zemlji nema, to je ono što je bilo u stanju da kod mene podstakne ono raspoloženje i one misli.³

Međutim, šta i koga upravo predstavlja jedan poglavar u istočnoj crkvi? On predstavlja samo jednu nacionalnu crkvu, pošto je istočna crkva samo dogmatski jedinstvena. Njegova duhovna vlast ne ide dalje od granica njegove države, isto onako kao i svetovna vlast u ovoj, sa kojom se ona u tom pogledu izravnavava, i onda je sasvim pojmljivo da ni religiozni poglavar jedne takve crkve ne može, kod svoje pastve, imati veći ni jači autoritet nego što ga imaju sami predstavnici državne vlasti. I kada se, na taj način, jedna istočna crkva identifikuje prostorno sa jednom državom i sa jednim narodom, onda je veliko pitanje da li u onom raspoloženju koje osećaju pristalice te države odnosno naroda, kada ih sa visine amvona blagosiljaju njihovi sveštenici, nema pre i više nacionalnoga nego religioznoga elementa? Jer, svodeći se na teritoriju samo jedne države i samo jednog naroda, dotična istočna hrišćanska crkva gubi ono svojstvo univerzalnosti koje je karakter Hristove crkve i koji karakter i čini sve hrišćane, bez razlike narodnosti i državne pripadnosti, sinovima jednoga oca, Boga, to jest čini ih braćom, a bratstvo znači ljubav i mir. Deleći se na više nezavisnih (autokefalnih) crkava, istočna hrišćanska crkva razjedinjuje tu braću: razjedinjenje pak vodi najpre nesolidarnosti, a zatim eventualno i mržnji i borbi.⁴

i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, objavljenoj u beogradskom nedeljnom časopisu: »Novi Život« (br. od 22. oktobra 1921. god.), predlaže, povodom pregovora o zaključenju konkordata između Vatikana i te kraljevine, da katolička crkva u Jugoslaviji bude, svojom organizacijom, upravo hierarhiski nezavisna od rimske kurije, da predstavlja, u neku ruku, jednu vrstu nacionalne (jugoslovenske) katoličke crkve. (Bar tako smo mi shvatili g. Radonića). Ne bismo se mogli s time složiti zato što bi to bila moralna šteta krnjiti moć jedne duhovne vlasti toliko, sa gledišta hrišćanske ideje i njenoga jačanja i širenja, značajne i korisne kao što je vlast rimskoga pape. Osim toga, sa takvom jednom crkvenom politikom naše države ne bi se, mislimo, služilo ni ideji približavanja i izmirenja između istočne pravoslavne crkve i crkve katoličke.

³ Blagodareći ovom smislu i značenju katoličke crkve, rimski papa je i mogao, sa najviše autoriteta i objektivnosti raditi, za vreme velikoga rata, na jednom miru hrišćanskoga sporazuma, mir koji bi počivao bio na mnogo solidnijim nogama nego ovaj sadašnji osnovan na nehrišćanskom uzviku: *Vae victis!* (Videti: F. von Lama, *Papst und Kurie in ihrer Politik nach dem Weltkrieg* 1925.)

⁴ Na ovu razliku između katoličke i istočnih hrišćanskih crkava ja sam ukazao i ranije, u knjižici »Religija u srpskom građanskom zakoniku« (Beograd 1919; dotični citat je u knjigi »Cerkev«, Ljubljana 1924, str. 262), kao i u članku »Die religiöse Frage in Jugoslavien« (»Tiroler Anzeiger«, 30. avgusta 1924):

»Diese (religiöse) Anlage des serbischen Volkes, dessen Anhänglichkeit an den christlichen Glauben selbst während der harten Zeiten der türkischen Herrschaft nicht erschüttert wurde, wird, so hoffen wir, glücklich beeinflusst sein durch sein jetziges Zusammenleben mit den Katholiken im selben Staate. Wir machen diese Bemerkung, weil die katholische Kirche einig und universell (allgemein) ist, über den Nationen und Reichen stehend, und auf diese Weise sich in Einklang befindet mit den Worten Christi: »Es wird eine Herde sein und ein Hirte«. Während die orienta-

Ovakvo stanje istočne hrišćanske crkve kulminira u tom rezultatu da sveštenik jedne takve crkve smatra sebe na prvom mestu članom svoje države i svoje narodnosti i tek na drugom mestu hrišćanskim sveštenikom, što je u apsolutnoj protivnosti sa idejom hrišćanstva po kojoj je hrišćanski sveštenik najpre član opšte hrišćanske crkve, dakle član jedne organizacije koja ne pripada specialno ni jednoj državi ni naciji, jer ih obuhvata sve, i tek supsidiarno on je član jedne izvesne uže zajednice, svoje države i svoje nacije, što ga ne stavlja ni u kakvu protivrečnost, budući je ova uža zajednica samo deo one opšte religiozne zajednice, dakle sa ovom solidarne. Međutim, obrnuto shvatanje dovodi sveštenika često do jedne lažne situacije, jer se posebni interesi jedne države i jedne nacije ne moraju poklapati sa opštim interesima hrišćanstva, to jest sa opštim interesima čovečanstva.

Sa svojim karakterom univerzalnosti katolička crkva izbegava ovakve mogućnosti: pošto katolička crkva nije vezana ni za jednu naročitu državu ni narod, već je vezana samo za čovečanstvo, to katolički sveštenik jeste i ostaje samo i jedino hrišćanski sveštenik, a ne sveštenik ove ili one države odnosno naroda.

Moramo ipak ovde primetiti da ni u katoličkom sveštenstvu ovo nije uvek ostvareno, n. pr. u nekim slučajevima za vreme velikoga rata. Dakle ona ista tragika koju smo videli i kod istočnih hrišćanskih crkava gde je sveštenik prvo pripadnik jedne države i nacije, pa onda tek pripadnik hrišćanske crkve. Ali, ako se kod nas hrišćana-laika koji se nismo, kao sveštenici, zavetovali, može još shvatiti borba između dvaju osećaja, religioznoga i nacionalnoga, to apsolutno ne sme biti kod hrišćanskih sveštenika koji se izdvajaju iz užih, nacionalnih zajednica da bi, postavši članovi samo jedne opšte hrišćanske, to jest čovečanske zajednice, mogli i svoju pastvu podići na istu visinu i tako zasnovati i učvrstiti, među ljudima i narodima, večitu ljubav i mir.

Na svaki način, za religiozno vaspitanje, u pravom hrišćanskom duhu, naroda istočnih crkava, bilo bi vrlo korisno, kada bi i ove crkve ne samo dogmatski već i organizaciono, hierarhiski, predstavljale jednu celinu i imale, slično katoličkoj crkvi, jednoga opšteg religioznog šefa: ovaj šef bi mnogo više nego današnji pojedini poglavari nezavisnih (autokefalnih) istočno-pravoslavnih crkava, imao verskoga uticaja na svoju pastvu. Ali to do sada nije postignuto, i carigradski patriarh, i ako se naziva vasseljenskim, nema

lischen christlichen Kirchen, wie bekannt, in verschiedene autocephale Kirchen geteilt sind, sich gleichstellend einem bestimmten Staate und einer bestimmten Nation, was ja gänzlich der Lehre Christi entgegen ist, einer Lehre, die keinen Unterschied kennt zwischen den Menschen und den Völkern. — Die Bereitwilligkeit, mit welcher die Serben nach dem Kriege die Idee der Versöhnung und Wiedervereinigung aufgenommen haben, beweist am besten ihren Wunsch, in ihrer religiösen Evolution dem christlichen Ideal der universellen Nächstenliebe und des Friedens entgegen zu streben.»

prema autokefalnim nacionalnim crkvama nikakvu hierarhisku vlast. Ja ne znam da li se za njega može bar to reći da je: primus inter pares?

* * *

Ovo dovde rečeno pokazuje, nadam se, dovoljno jasno, od kojega značaja i važnosti bi to bilo, kada bi mesto tri, katoličke, istočno-pravoslavne i protestantske crkve, postojala samo jedna hrišćanska crkva, kao što je to nekada bilo. Takva ujedinjena i jedna hrišćanska crkva odgovarala bi u potpunoj meri univerzalnom karakteru Hristove crkve, više nego i sama sadašnja katolička crkva. Jer, i ako katolička crkva, za razliku od istočne crkve — i u tome je njeno preimućstvo prema ovoj — ne zna za razne države i narodnosti već samo za čovečanstvo, ipak u stvarnosti ta velika ideja nije sasvim izvedena, jer duhovnu vlast rimskoga pape ne priznaju ni istočna (izuzevši uniata) ni protestantska crkva. Hrišćanska ideja u pogledu organizacije — a organizacija je ovde *conditio sine qua non* i za samo širenje nauke Hristove — bila bi ostvarena tek izmirenjem i ujedinjenjem triju hrišćanskih crkava: jedan Bog, jedna crkva, jedan šef crkve.

Inače će rečeni uspeh nauke Hristove biti doveden u pitanje, naročito posle razornoga dejstva velikoga rata u tom pogledu. Jer, pošto hrišćanska koncepcija čovečanstva i društva znači: bratstvo, ljubav, mir, to sa kakvim autoritetom onda mogu hrišćanski sveštenici propovedati svojoj pastvi tu i takvu hrišćansku nauku, kada i sama hrišćanska crkva daje primer neslaganja, podvojenosti i borbe? Dok kod protivnika hrišćanske ideje, to jest sledbenika materialističke koncepcije sveta, nema razdora: svi oni idu viribus unitis istom cilju, dotle u taboru onih koji o svetu imaju drugo, duhovno shvatanje, postoji razdeljenost i međusobno kombatiranje. To neosporno slabi, i vrlo jako, autoritet nosilaca i propovednika hrišćanske misli a time se ujedno slabi pred pastvom i sama vrednost i privlačnost te misli.

Jer veliki uspeh materializma dolazi nesumnjivo od velikoga uspeha prirodnih nauka; čovek u sadašnjem stanju kulture sklon je da pridaje značaja samo onome što svojim čulima prima (*percipira*) i on stoji zadivljen pred rezultatima nauke, što, razume se, ne ostaje bez uticaja na njegovo razvijanje u pravcu materialističke filozofije. I ako se želi da se takva evolucija u čoveku i čovečanstvu spreči, jer ona vodi, i samo tamo može odvesti, novim katastrofama kao ova poslednja, veliki rat (1914—1918), onda treba, tako isto, da i sve versko-hrišćanske snaže viribus unitis nastanu da se značaj naučnih rezultata svede na njihovu pravu meru, to jest da ubede ljude da ti rezultati, i pored sve svoje veličine i sve koristi koju društvo može od njih imati, ipak jesu in ostaju nešto humannum, nešto onako isto malo i ništavno prema nepoznatome u nedokučljivome, kao što je čovek mali i ništavan prema Bogu. Na taj način hrišćanin, boreći se ne protiv nauke, čija važnost i koris-

nost mora se priznati, nego protiv preuveličavanja njenoga značaja, neće se dati zavesti materialnim i svim onim zlima koja su za materialno vezana, već će u njemu zatreperiti i treperiti ono što je, kod čoveka božansko, ono što je nesravnjivo tananije od svakoga atoma i elektrona nauke i što se naziva dušom. Duša je veza između čoveka i Boga. Duša je kod svih ljudi jednaka, i zato ona vodi ljubavi i miru.

Hrišćanski sveštenici, izmirite se i vratite se jednoj i istoj crkvi Hristovoj da biste tako sa više snage, dakle sa više uspeha, razvili dušu u čoveku i stavili ga u mogućnost da njime ne zavlada ono što je niže, zemaljsko, dakle materialno.

* * *

Ujedinjenje crkava, specialno crkve katoličke i istočno-pravoslavne, obezbedilo bi jednovremeno i duhovni, a sa njim i opšti mir u našoj novoj državi i ovu bi konsolidovalo. I više od toga: to ujedinjenje odvelo bi najzad lakše i brže i izmirenju našega evropskoga kontinenta, toliko nesretnoga, i stvaranju na njemu jedne savezne države, što bi taj kontinent oslobodilo od uticaja i tutorstva, po njega tako fatalnoga, izvanevropskih država. Ujedinjenje crkava to je ujedinjenje našega kontinenta a ujedinjenje našega kontinenta to je ujedinjenje crkava.

NAUČNE OSNOVE CRKVENOG JEDINSTVA.¹

P. Stjepan Krizin Sakać D. I. — Rim.

Sveta crkva Kristova jest jedna jedina i nerazdjeljiva. To je vjerska istina, definirana u nicejsko-carigradskom simbolu vjere, a radi toga u jedno i nauka svih teologa, što su o crkvi pisali ili govorili. »Iz jasnih i brojnih svjedočanstava sv. pisma, veli Leo XIII. u enciklici »Satis cognitum«, tako je svima očevidno, da je prava crkva Kristova jedna, te se još nijedan kršćanin nije usudio, da to zaniječe. No mnogi su sašli s pravoga puta, kad su stali označivati i ustanovljivati bit toga jedinstva.«

Na istom mjestu određuje taj veliki apostol ekumenskog jedinstva načelo, po kojemu treba proučavati pojam crkvenoga jedinstva. »Trebalo iztraživati,« veli on, »ne na koji način crkva može biti jedna, već na koji način je htio da bude jedna onaj, koji ju je osnovao.«

Držeći se toga načela tvrdi katolička ekleziologija i dokazuje iz sv. pisma i crkvene tradicije, — osobito prvih vjekova —, da je Krist

¹ Svrha je ovoga referata, da se ukratko i sintetički iznesu glavne misli o jedinstvu crkve, što su ih u svojim latinskim referatima prije podne izrekli P. Spáčil, P. D'Herbigny i dr. Grivec. Tko hoće dublje obrazloženje o pojedinim točkama, naći će ga kod tih predavača, — osobito u njihovim spisima o crkvi. — Najzgodnija je za nas knjiga dr. Grivca »Cerkev«, jer ju svatko lahko konzultira i jer su u njoj važnija mjesta iz Spáčila i D'Herbignya citirana, a često i u kratko resumirana.

Gospodin htio, te mu crkva bude jedna: 1. ispovijedanjem svih objavljenih vjerskih i moralnih istina; 2. prihvaćanjem svih od Krista ustanovljenih sakramenata; 3. priznanjem jedne vrhovne crkvene vlasti.

Službeno uče to isto i pravoslavne autokefalne crkve. No pojedini pravoslavni bogoslovi govoreći o jedinstvu crkve nerado govore o jedinstvu vlasti vladarske (potestas iurisdictionis). To ga naime edinstva na kršćanskom istoku zapravo i nema. Postoji ondje oko 15 autokefalnih crkvi, koje su upravno posve neovisne jedna od druge, tako da se ne može ni govoriti o jednom i jedinstvenom pravoslavnom crkvenom organizmu, već o toliko njih, koliko imade pravoslavnih naroda sa neovisnim državnim organizmom. Budući da je kod pravoslavnih prevladalo načelo: »Gdje je vrhovna i neovisna državna vlast, tamo treba da je i vrhovna i neovisna crkvena vlast« — izgubili su pomalo jasni pojam jedinstvene crkvene upravne vlasti, koja bi tako daleko sezala, kako daleko seže jedinstvo vjere i sakramenata.²

Još gore su prošli protestanti. Oni su u stvarima vjere i morala postavili načelo »liberi examinis« — slobodnog istraživanja —, a gledom na crkvenu jurisdikciju načelo: »Cuius regio, illius et religio«. Posljedica je bila, da su se rastepli u bezbrojne sekte neovisne i u administraciji i u simbolima vjere. Da spase barem nekako pojam crkvenoga jedinstva, smišljaju različite teorije n. pr. teoriju o jedinstvu samo u fundamentalnim člancima vjere. No ni u tom se ne mogu složiti.

Toliko o pojmu crkvenoga jedinstva.

Prijedimo sad k rješavanju pitanja, što ga zadana tema uključuje, pitanja naime, kako se znanstveno obrazlaže vjerska istina o jedinstvu crkvenom.

Znanstvene osnove crkvenoga jedinstva upoznat ćemo, ako otkrijemo stvarne, objektivne osnove toga jedinstva. Ontološki temelji crkvenoga jedinstva ujedno su i konačni razlog, zašto apologetika uči, da crkva jest jedna i da po nacrtu Kristovu mora biti jedna i nerazdijeljena. Ti pak ontološki faktori, koji čine i prouzrokuju jedinstvo crkve, mogu se svesti na ovo pet: 1. volja i odluka Kristova, koji je osnivajući crkvu htio, da bude samo jedna i jedinstvena; 2. molitva Kristova, kojom je crkvi jedinstvo izmolio; 3. mistična organička veza Kristova s crkvom, po kojoj vezi je crkva mistično tijelo Kristovo, a Krist njezina mistična, nevidljiva glava; 4. Petar i njegovi nasljednici kao vidljivi izražaj nevidljive glave crkvene Krista; 5. sv. Duh kao duša crkve.

Razmotrimo ukratko te osnove crkvenoga jedinstva.

I. O prvom temelju crkvenoga jedinstva ne treba mnogo govoriti. Volja Kristova, da osnuje samo jednu crkvu, posve je jasno izražena u sv. pismu. Židovi su očekivali samo jedno mesijansko kraljevstvo,

² O pravoslavnom nauku o jedinstvu i raskolu ima lijepi kratki prikaz dr. Grivec: *Cerkev*, str. 241—243.

a Isus Krist propovijedajući o svom kraljestvu božjem nikad nije ispravio toga njihovog shvaćanja. Šaljući apostole na prvo apostolsko putovanje nalaže im: »A idući propovijedajte i kazujte, da se približilo kraljevstvo nebesko« (Mt. 10, 7). O kraljevstvu dakle govori u singularu. A da je to kraljevstvo imalo biti nerazdjelivo, slijedi već odatle, što je Krist Gospodin znao za načelo: »Svako kraljevstvo razdijeljeno u sebi opustjet će i svaki grad ili dom razdijeljen u sebi propast će« (Mt. 12, 25). Crkvu svoju ispoređuje jednom ovčinjaku i izričito navješćuje, da će njegov ovčinjak biti samo jedan (Iv. 10, 14—17).

Svoju odlučnu volju, da mu crkva bude samo jedna i u svemu jednodušna, očitovao je Spasitelj i time, što kod njezinog osnivanja nije zanemario nijedno sredstvo, koje bi kadro bilo, da je u jedinstvu sačuva i utvrdi. Prije svega on nije zanemario molitve.

II. Krist Gospodin svakom je zgodom molitvu živo preporučao i prije svih važnijih zgoda i sam je molio dugo i javno. Cijelu je noć probdio u molitvi, prije izbora apostolâ. Isto tako prije onog velevažnog dana, kad je u Kafarnaumu navijestio, da će ustanoviti presveti sakrament euharistije. No nijedna od tih molitava nije bila izrečena u tako važnim i svečanim prilikama kao molitva za crkveno jedinstvo. Vidio je Spasitelj, kako ga mnogi učenici ostavljaju, kad je navijestio teško-shvatljivo otajstvo presv. euharistije; opazio je par puta, kako se apostoli prepiru, tko će od njih biti veći u kraljevstvu njegovom; poznavao je slabosti ljudske i znao je, da će biti vanredno teško očuvati u njegovoj crkvi jedinstvo vjere i uprave. Zato se živo molio Ocu nebeskome, da dade jedinstvo i apostolima i svim onima, koji će po njihovom propovijedanju uzvjerovati u njega. Za tu žarku molitvu svoju odabrao je zadnju večeru, koja nije bila samo rastanak s ljubljenim učenicima, već radi ustanovljenja presv. euharistije ujedno i prva liturgijska žrtva, Spasiteljeva mlada misa — dakle čas izvanredno svečan i Ocu nebeskome nada sve mio i ugodan. I u tom uzvišenom momentu diže Spasitelj oči, diže ruke k nebesima i moli: »Oče sveti! Sačuvaj u ime svoje one, koje si mi dao, da budu jedno kao i mi... Ne molim pak samo za njih nego i za one, koji na riječ njihovu uzvjeruju u me, — da svi jedno budu kao što ti, Oče, u meni, i ja u tebi da i oni u nama budu jedno, da vjeruje svijet, da si me ti poslao« (Iv. 17, 11. 20—22).

Tko će se usuditi, da je ta molitva Sina božjega ostala bezuspješna.

Apostolima se ta molitva za jedinstvo, izrečena kod prve euharistične žrtve, tako živo usjekla u srce, da su je i oni zadržali, kao sastavni dio liturgije. Pa i sada nema nijedne liturgije ni na istoku ni na zapadu, u kojoj se ne bi molilo za jedinstvo crkve.

I tako je molitva Isusova postala jedan od onih temeljnih faktora, koji bez prekida djeluju, da se crkveno jedinstvo sačuva i usavrši.

III. No Spasitelj se nije zadovoljio time, da samo hoće, te mu crkva bude jedna i jedinstvena, i da se samo moli za njezino jedinstvo. On je organizaciju crkvenu tako udesio, da je i poslije svoga uzašašća na nebo ostao na nevidljivi način u crkvi, tako da je na odlasku s pravom mogao utješiti učenike riječima: »Evo ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta« (Mt. 28, 20). Kristov odnošaj prema crkvi nije kao n. pr. odnošaj Muhamedov prema muslimanskoj ili Bude prema budističkoj vjerskoj organizaciji. Svi ostali osnivači raznih religija i religijskih udruženja nalaze se po shvaćanju svojih pristaša izvan tih udruženja. Krist Gospodin naprotiv nalazi se unutar svoje crkve; što više on tvori njezin organički dio; on je nevidljivo vrelo svega vrhunaravnoga života u svojoj crkvi. I taj njegov mistični boravak i život u crkvi i po crkvi jest novi i od prijašnjih još jači temelj crkvenoga jedinstva.

Na zadnjoj večeri pokazao je Spasitelj na više načina, da sam svojim osobnim utjecajem kani biti vez jedinstva među svojim učenicima. On je tom zgodom ustanovio presv. euharistiju, sakrament ljubavi i jedinstva, po kojem se na otajstveni način tako sjedinjuje s dušama svojih vjernika, kako se hljeb i vino sjedinjuju s fizičkim organizmom. Na zadnjoj večeri snažnim je riječima naglasio potrebu, da njegovi budu vazda sjedinjeni s njime. »Ostanite u meni, i ja ću u vama,« govorio im je. »Kao što loza ne može roda roditi sama od sebe, ako ne ostane na čokotu, tako ni vi, ako u meni ne ostanete; koji ostanu u meni i ja u njemu, on rađa mnogi rod, jer bez mene ne možete ništa činiti« (Iv. 15, 4—7). Da li je Gospodin Isus Krist mogao ljepše i jasnije izraziti, kako je on svojim vrhunaravnim, nevidljivim, a ipak stvarnim, osobnim utjecajem u životnoj i organičkoj vezi s crkvom.

Nešto kasnije u molitvi za jedinstvo očituje, da taj njegov mistični život u crkvi ima za svrhu baš jedinstvo crkveno i to savršeno. »I slavu, koju si mi dao, dadoh njima, da budu jedno kao i mi što smo jedno. Ja u njima i ti u meni, da budu posve jedno i da svijet pozna, da si me ti poslao i da si ih ljubio kao i mene što si ljubio« (Iv. 17, 22—24).

Svu tu nauku o mističnoj i organičkoj vezi među Kristom i njegovom crkvom izrazio je sv. Pavao jednom drugom konkretnom slikom. On uči, da je crkva tijelo Kristovo, a Krist njezina glava, te i on iz toga izvodi i na više mjesta naglašuje, da crkva mora biti jedna i jedinstvena. Članovi njezini, premda se po pravnom položaju vrhunaravnima darovima razlikuju međusobno kao udovi u tijelu, moraju biti jedni prema drugima baš kao udovi jednog organizma. »Jer kao što u jednomu tijelu imamo mnogo udova, a svi udovi nemaju istu službu, tako smo mnogi jedno tijelo u Kristu, a svaki je od nas ud jedan drugomu« (Rimlj. 12, 4—6).

Krist se dakle, da postigne u svojoj crkvi jedinstvo slično onome, što vlada u ljudskom organizmu, nije žacao da ostane i poslije uzašašća osobno u crkvi i da vrši u njoj onakav utjecaj kakav vrši glava u tijelu. On je htio, da nevidljivim načinom po vidljivoj crkvi

kao po svom instrumentu nastavlja ono djelo, radi koga je čovjekom postao; djelo što ga je kroz 33 godine vidljivo obavljao na zemlji. Službu glave izvršuje pri tom vidljivo po Petru i njegovim nasljednicima rimskim papama. Volja Kristova, molitva Kristova, mistični život njegov u crkvi nevidljivi su temelji i principi crkvenoga jedinstva, a Petar i njegovi nasljednici su vidljiv temelj i princip.

IV. Tu nauku o primatu Petrovu i nasljednika njegovih kao vidnom temelju i centru crkvenoga jedinstva smatraju mnogi pravoslavni bogoslovi glavnom zaprekom sjedinjenja i uopće je svi nekatolici zabacuju. Pa ipak je ta nauka dovoljnom jasnoćom izražena u sv. pismu i u crkvenoj tradiciji. Poznata su mjesta iz svetoga pisma, na kojima se ta nauka temelji: »Ti si Petar...« (Mt. 16, 18—20); »Pasi ovce moje...« (Iv. 21, 15—18); »...Ja sam se molio za tebe, da vjera tvoja ne oslabi...« (Lk. 22, 31—33) itd. Sila svjedočanstava mogla bi se navesti iz crkvene tradicije. Sv. Efrems Sirac n. pr. pozdravlja sv. Petra riječima: »Blažen li si ti sv. Petre, kojega je zapalo mjesto glave i jezika u tijelu braće tvoje, što je sastavljeno od učenika in sinova Gospodina tvojega.« (Assemani, Bibl. orient. I. 95.) Sveopći sabor u Efezu (g. 431.) zove također Petra »glavom apostola«, a sveopći sabor u Kalcedonu (g. 451.) piše jednomu nasljedniku Petrovih sv. Leonu papi: »Ti si nam po svojim legatima predsjedao kao glava udovima...«

Fakat je, da je i dandanas kao i u prošlim vjekovima baš primat pape rimskoga vidljivi temelj i princip crkvenoga jedinstva. Od 600 milijuna kršćana gotovo polovica ih je raštrkana i rastepena po različitim bilo većim bilo manjim autokefalnim crkvenim organizacijama i po najoprečnijim heretičkim sektama. Odijelivši se od Petrove stolice sašli su s pećine na pješčano tlo i njihove vjerske organizacije cijepaju se i raspadaju iz dana u dan više i više. Ona pak druga dobra polovica kršćana, što se sabrala oko groba Petrova i oko čuvara tog groba, odolijeva svim navalama nutarnjim i vanjskim i buduću, da se nalazi na pećini, ne mogu ni vrata paklena postići, da razbiju ono čudesno jedinstvo, što spaja u jedan ovčinjak Kristov narode najrazličitijih rasa i najoprečnijih kulturnih, političkih i ekonomskih interesa. Tko ozbiljno prosmatra taj prizor, to u sadanjim prilikama gotovo neshvatljivo jedinstvo, i nehotice pomišlja na pro-roštvo Psalmiste: »Kamen, što ga odbaciše graditelji, postao je kamenom ugaonim. Gospod je to učinio i čudesno je pred očima našim.« (Ps. 117.)

I doista, Bog je, koji prouzrokuje to jedinstvo: Krist, Bog-čovjek, kao nevidljiva glava crkve i Duh Kristov, Bog Duh Sveti, obećan i poslan od Krista, da crkvi bude ono, što je duša tijelu. I taj životni utjecaj Duha Sv. na crkvu jest također jedan od temelja crkvenoga jedinstva.

V. Na zadnjoj večeri, gdje je Spasitelj udarao temelje jedinstvu crkve svoje, govorio je učenicima mnogo i o Duhu Svetom. »Ja vam istinu kažem« — uvjeravao ih je — »Bolje je za vas, da ja idem, jer ako ne otidem, utješitelj ne će doći k vama; ako li otidem, poslat ću

ga k vama«... Duh Sv. imao je provesti u crkvi ono savršeno jedinstvo, za kojeno je Spasitelj molio riječima: »... da budu jedno kao i mi«; jedinstvo, po kome je crkva u svom mnoštvu imala biti živi, vidljivi odraz presv. Trojstva. Duh Sveti, kojega osobnost u presv. Trojstvu sastoji u međusobnoj ljubavi Oca i Sina, imao je prema nakan i molitvi Kristovoj, da božje odabranike na zemlji, ljubavlju poveže u nerazrješivo jedinstvo i među sobom samima i s Trojedinim Božanstvom...: »Da svi jedno budu kao što ti, Oče, u meni i ja u tebi, da i oni u nama budu jedno.«

Nije dakle čudo, što su se svi vjernici počeli osjećati »jednim srcem i jednom dušom«, čim je Duh Sveti na crkvu sašao i svojim je darovima ispunio. — Kako duša čini, da se oko početne celule začetog ljudskog organizma razviju druge, kako ih ona sve spaja i ujedinjuje i kako pod njezinim djelovanjem organizam raste usavršuje se i umnaža, tako je i Duh Sveti svojim djelovanjem oko Krista, nevidljive glave crkve, i oko Petra, vidljive glave njezine, okupio prve vjernike, povezao ih međusobno jednom vjerom, jednim ufanjem, jednom ljubavlju i jednodušnim pokoravanjem nosiocima trostruke hierarhične vlasti u jedan jedinstveni crkveni organizam, koji se pod njegovim životnim utjecajem dalje razvijao i razvija se, dok ne postigne ono savršeno jedinstvo, za koje je Spasitelj molio. — Kako duša u nama čini, da se kraj svega rasta i napredovanja i promjena u sebi uvijek osjećamo istovjetnima sa sobom samima, tako i Duh Sveti kao duša crkve čini, da se crkva danas osjeća istovjetnom s crkvom apostolskoga doba i s crkvom, što su je carevi rimski progonili; s crkvom, što su je razni hereziarhe htjeli raskinuti, i s crkvom, što je propovijedala evanđelje poganima. Duh Sveti čini, da se crkva osjeća živim organizmom, kome je već 19 stoljeća.

Promatranje tog djelovanja Duha Svetoga, kojim crkvu oživljuje i ujedinjuje, potaklo je sv. Pavla da prikaže nauku o crkvi kao o mističnom tijelu, kojemu je Krist nevidljiva glava a Duh Sveti duša. »Jednim Duhom mi se svi krstismo u jedno tijelo, bili Židovi, ili Grci, ili robovi, ili slobodni, i svi se jednim Duhom napojismo... Vi ste tijelo Kristovo i udovi jedan drugomu«... (1. Kor. 12, 13. 27). Slično uče i sv. Oci. »Onaj, koji je učinio, da smo jedno tijelo i koji nas je preporodio, jedan je Duh« — veli sv. Ivan Hrizostom. (Migne P. G. 61, 251.) A sv. Grgur Veliki: »Kako je jedna duša, koja različite udove tijela oživljuje, tako jedan Duh Sveti u isti mah cijelu crkvu hrani i rasvjetljuje, jer kako je Krist, glava crkve, bio začet po Duhom Svetom, tako je sv. crkva, tijelo njegovo, napunjena Duhom Svetim, da uzmožne bitisati i njegovom je silom utvrđena, da može biti jedna u vjeri i ljubavi.« (Migne P. L. 79, 602.) Najjasnije od svih govori sv. Augustin: »Što je duša u tijelu, — kaže on — to je Duh Sveti tijelu Kristovu t. j. crkvi. Duh Sveti isto radi u crkvi, što radi duša u tijelu.« (Sermo 267,4.) A sv. Ciril Aleksandrijski izvodi iz svega još i praktični zaključak veleći: »Spojeni smo međusobno i utjelovljeni Kristu, koji nas je sabrao i tako reći zajedno nas povezao jednim u svima Duhom... Kad smo dakle od Duha zvani na jedinstvo

i utjelovljeni Kristu, čuvajmo vez ljubavi, nerazriješeni.« (Migne, P. G. 74, 890.)

Pet se dakle može navesti bitnih osnova crkvenoga jedinstva, pet aktivnih faktora, koji od osnutka crkve sve do dana današnjega čine, da je ona jedna i nerazdijeljena. To su, kako smo vidjeli: Volja Kristova, da mu crkva bude jedna; molitva njegova za crkveno jedinstvo, ponavljana uvijek kod euharistične žrtve; otajstvena organska veza Kristova s crkvom, kojoj je on mistična glava; Petar i njegovi nasljednici, kao sredstva Kristova, po kojima vidljivo vrši u crkvi svoju vrhovnu vlast nad crkvom in napokon Duh Sveti kao duša crkve.

Tih pet ontoloških razloga crkvenoga jedinstva ujedno je i pet znanstvenih apologetičkih razloga, što osvijetljaju dogmu crkvenoga jedinstva i pokazuju, da crkva Kristova jest jedna i da može i mora biti samo jedna. Iz njih je očito, da je jedinstvo bitno svojstvo crkve Kristove i gdje njea nema, da tu nema ni prave crkve.

Sv. Pavao tražio je od vjernika, da im vjera bude razumna — »rationabile obsequium vestrum«. To vrijedi i za pojedine dogme; to vrijedi i za dogmu crkvenoga jedinstva. Proučavajući i promatrajući sada osnove crkvenoga jedinstva, osvježili smo svoje uvjerenje, da je naše vjerovanje dogme crkvenoga jedinstva i te kako razborito. No to nije sva korist toga promatranja. Jasnija spoznaja osnovâ crkvenoga jedinstva mora potaknuti svakog kršćanina, koji je živi član mističnoga tijela Kristova, da mrzi svaku neslogu u vjeri i svaku neposlušnost zakonitim poglavarima i svaki raskol da smatra ranom na živom Kristu i grijehom proti Duhu Svetomu. Sveci so od vjeka bili o tome uvjereni. Već su se sveti apostoli u svojim poslanicama odlučno borili proti hereticima i šizmaticima svoga doba. Sv. Ignacije, biskup antijohijski i mučenik rimski († oko 107. g.), savremenik sv. Ivana Apostola snažno naglašuje: »Dissidia fugite« — »Izbjegavajte razdor.« (Philad. 7, 2.) A sv. Irenej još snažnije: »Oni, što prouzrokuju raskol... trgaju i dijele i koliko je do njih ubijaju veliko i slavno tijelo Kristovo.« (Adv. haer. 4, 33, 7.) Sveti pak Ciprijan uzvikuje: »Tko je dakle tako zao i zloban, te misli, da se smije razdrijeti ili možda i razdire jedinstvo božje, odijelo božje, crkvu Kristovu... Jedan je Bog i Krist je jedan i crkva je jedna i vjera je jedna.« (De unit. n. 7—8.) — Jasnija spoznaja osnova crkvenoga jedinstva pokazuje nadalje, da rad za očuvanje i usavršenje crkvenoga jedinstva nije utopija;³ — ta na tom velikom djelu rade osobno sam Krist Gospodin i njegov Sveti Duh kao nevidljive sile —; pokazuje dakle,

³ Tu govori pisatelj o teoretični strani tega vprašanja, o praktični strani tega vprašanja se odločno izražâ pismo, ki je bilo dne 7. julija 1924 po naročilu svetega očeta poslano neki odlični redovniški družbi. V tem pismu se naroča, naj se v znanstvenih, apologetičnih, poljudnih in nabožnih časopisih posebna pozornost posveča vprašanju cerkvenega zedinjenja; opozarja se: »Ante omnia e legentium atque in primis scribentium animis opinio illa eradicetur, qua quibusdam persuasissimum est opus unionis, quamvis optabile, tantis esse difficultatibus implicatum et ab effectu remotum, ut vix spes effulgeat illud perficiendi. Falso autem ita iudicant.« (Op. uredništva).

da je to djelo saradivanje s Kristom Gospodinom, saradivanje s Duhom Svetim, saradivanje s Petrom i njegovim nasljednicima — djelo nada sve svetlo!

A kad je tako, — e onda revnije na posao za ekumensko jedinstvo! »Bog to hoće!« »Caritas Christi urget nos!« — »Ljubav Kristova nagoni nas!«⁴

⁴ Vrlo je pobudan završetak knjige dr. Grivca: *Cerkev*, str. 306—312, pod naslovom: »Ut omnes unum sint.«

SRPSKA CRKVA.

P. dr. Roko Rogošić O. F. M., — Zastrog (Dalm.)

1. Istočna pravoslavna crkva danas je organizirana na principu federalizma »po nacionalnom i političkom grupisanju«, kako veli dr. Rad. M. Grujić.¹ Uopće govoreći, koliko je samostalnih država, toliko je pravoslavnih samostalnih crkava. Kad se nova država osnuje, osnuje se i nova autokefalna crkva.

Danas imamo slavenske autokefalne crkve: Ruski patrijarhat s Gruzijским egzarhatom, Srpski patrijarhat, Bugarski egzarhat, a u najnovije vrijeme Ukrajinsku crkvu, Rusku metropoliju u Poljskoj, a možda ćemo brzo imati i Čehoslovačku arhiepiskopiju. Grčke su crkve: Carigradska patrijaršija s Kretskom metropolijom, crkva u republici grčkoj te Kiparska i Sinajska arhiepiskopija. Tri stare patrijaršije: Jeruzolimska, Antiohijska i Aleksandrijska sada su po narodnosti grčko-arapske crkve. Ako pridodamo ovima još Rumunjsku i Albansku crkvu, to ćemo imati od 11—16 samostalnih istočnih crkava. Ako još dodamo baltičke crkve i one v Americi, doprijet će njihov broj preko 20.

Općenito govoreći, današnje je stanje u istočnim crkvama kritično. Svakomu je višemanje poznato jedno stanje najveće istočne crkve — Ruske. Kriza Ruske crkve neminovno se je protegla na istočne stare patrijaršije: Jeruzolimsku, Antiohijsku i Aleksandrijsku, koje su živile od Rusije, a sada jedva životare. Kritično stanje Ekumenskog patrijarhata također je poznato. U programu za svepravoslavni koncil 1925, koga je Ekumenski patrijarhat poslao Srpskoj patrijaršiji, u pitanju je ne samo revizija kodeksa, unija crkava nego i t. z. simboličke knjige, broj sakramenata, određivanje zvaničnog ispovijedanja vjere, krštenje heretika i t. d. »Vesnik Srpske Crkve« zamjera Ekumenskoj patrijaršiji, da stavlja u pitanje točke, koje su stalne, da radi pod nepravoslavnim uplivom i iz politike.² Danas najbolje stoje Rumunjska, Srpska, Bugarska i Grčka crkva. Rumunjska je crkva prema novom ustavu nacionalna dominantna crkva u državi.³ Bugarska crkva pod Cankovljevom vladom stoji bolje. Otvo-

¹ Hrišćanska pravoslavna crkva, Beograd 1920, 115.

² XXIX (1924), nov. dec. 612.

³ Čl. 22.

rila je Duhovnu Akademiju u Sofiji. Vodi borbu proti raznim sektama, koje se šire (adventisti, protestanti, metodisti, teosofi i. t. d.).⁴

Kratko je vrijeme da govorim o vjerskim prilikama u svim istočnim crkvama. Ja ću se ograničiti da govorim o Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Govorit ću prema njihovim bogoslovskim časopisima. Ne sudim, nego prikazivam. Ne kritiziram, već referiram. Srpski obnovljeni patrijarhat danas drži među istočnim crkvama neki izvjesni primat pa zaslužuje osobitu pažnju.

Istina je živa, Srpska crkva po opsegu svoje jurisdikcije i broju članova ne zauzima prvo mjesto među istočnim crkvama. Ona ima usve 27 eparhija. Nešto pravoslavnih Srba ima u drugim državama: Italiji, Austriji, Mađarskoj, Rumunjskoj, Albaniji i t. d., od kojih su neki pod jurisdikcijom patrijaršije, a drugi nijesu. Pod okriljem je patrijaršije oko 30 crkava u Americi (instruktor episkop ohridski dr. Nikolaj, a administrator Mardarije Uskoković). U Čehoslovačkoj crkvi, oko čijeg je osnutka radio ep. niški Dositej, samo je jedan dio pod jurisdikcijom Srpske crkve (arhiepiskop Gorazd), dok je drugi ugrabila Carigradska patrijaršija (arhiepiskop Savatije).⁵

Sve ono nije velik opseg jurisdikcije. Ali Srpska crkva po svojim delegatima vodi prvu riječ upogled stvaranja odluka na svepravoslavnom kongresu u Carigradu,⁶ najviše nastoji oko sazivanja vaseljskog pravoslavnog koncila, za koji bi Srbi htjeli da u Nišu bude.⁷ Jeruzolimski patrijarh Damjan predaje red sv. Groba Ferdinandu rumunjskomu, označujući ga za »kralja pokrovitelja sve pravoslavne crkve«. ⁸ Ali taj isti red, koji je dosada nosio samo ruski car, više značenje ima kod Nj. V. Kralja Aleksandra,⁹ jer je Srpska crkva patrijaršija, što Rumunjska crkva kanonski još nije.

2. Ruska crkva pod boljševicima nema teoloških škola. Sad se radi o osnutku Duhovne Akademije u Parizu. U Poljskoj je osnovan pravoslavni fakultet u Varšavi. Mnogi Rusi uče u srpskim bogoslovskim školama. Danas Srpska crkva ima jedan teološki fakultet u Beogradu, otvoren 1920. Bio je otvoren pravoslavni bogoslovski fakultet u Zagrebu ukazom od 27. kolovoza 1920, ali je opet zatvoren ukazom od 26. travnja 1924.

U pravoslavnim bogoslovskim krugovima ima struja, koja je protiv bogoslovskog fakulteta, a za osnivanje Duhovne Akademije, po primjeru ruskomu. Dobrosav M. Kovačević, bivši rektor bogoslovije u Sr. Karlovcima, protivan je fakultetu, jer crkva nema nadzora nad njim, pa profesori mogu učiti protiv pravoslavlja; jer fakultet ne daje crkvenog smisla, što bi ga svojim internatom davala Akademija; i jer je u današnje vrijeme teološki fakultet podređen drugim fakulte-

⁴ Hrišćanski život, III (1924), 4, 180—183.

⁵ Neko je zблиženje postigao tu nedavno ep. Dositej (Hrišćanski život, IV [1925], 4, 559).

⁶ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), nov.-dec. 94; cf. Katolički List, 76 (1925), 9, 112.

⁷ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1924), nov.-dec. 524 ss.

⁸ Kat. List 1924, 39, 483.

⁹ Glasnik, V (1924), 20, 308—310.

tima na univerzama.¹⁰ Naprotiv St. M. Dimitrijević za fakultet je, jer Srpska crkva teče sa životom naroda, jer će kontakt s drugim fakultetima podignuti kulturu svećenstva; dok bi Duhovna Akademija svojom zatvorenošću i odjelitošću od svijeta stvorila klerikalizam, a ne narodno svećenstvo.

Pravoslavni bogoslovski fakultet stoji isključivo pod kompetencijom Ministarstva Prosvjete, a niže bogoslovije su pod Ministrom Vjera. Prema »Pravilniku o srpskim pravoslavnim bogoslovijama u Kraljevstvu SHS« morale bi biti bogoslovije u Beogradu, Karlovcima, Prizrenu, Sarajevu, Bitolju, Zagrebu, na Cetinju i na drugim mjestima, gdje bude potreba. Sada su otvorene: Bogoslovija sv. Save u Beogradu (privremeno u Sr. Karlovcima), Bogoslovija sv. Jovana u Bitolju, Bogoslovija sv. Petra na Cetinju, Bogoslovija u Prizrenu te Bogoslovija sa gimnazijskim internatom u Sarajevu.

Do 1921. bio je raznovrsan naučni plan u srpskim bogoslovijama. Za Karlovačku metropoliju svećenstvo se je spremalo s 8 gimnazija s maturom i četirigodišnjom teologijom. Za Dalmaciju u bogosloviji zadarskoj te za Bosnu i Hercegovinu u bogosloviji reljevskoj odnosno sarajevskoj tražilo se je 6—8 razreda gimnazije i 4 godine teologije. Za Crnu Goru bila je bogoslovsko-učiteljska škola na Cetinju, a za Staru Srbiju u Prizrenu; u njima se je tražilo 4 razreda gimnazije i 4 razreda teologije. U beogradskoj bogosloviji sv. Save bilo je 9 razreda, ali samo s osnovnom školom.

Dne 12. novembra 1921. Ministar Vjere izjednačio je pravoslavne bogoslovije. Sad su sve pravoslavne bogoslovije srednje, stručne škole s internatom. Država ih otvara i uzdržava svojim sredstvima. Na prijedlog Ministra Vjera Kraljevim ukazom imenuju se nastavnici. Ministar ih Vjera umirovljuje. On potvrđuje od Proforskog Vijeća izabranog vaspitača; određuje, koliko će se primiti učenika; propisuje im pravila za svekoliki internatski život. Jer se hoće, da se donekle nadoknadi gimnazijalna naobrazba, u naukovni se je plan metnulo previše profanih predmeta. Bogoslovski su predmeti gotovo isti kao i na zapadu. Moderni su jezici osim ruskoga neobligatni. Bogoslovije imaju 5 razreda. U njih se primaju učenici, koji su svršili 4 razreda gimnazije ili realke, a u praksi i koje druge srednje škole.¹¹ Poslije svršenih 5 razreda bogoslovije dobiva se na stručnom bogoslovskom izpitu (Bogoslovskom Izpitu Zrelosti) svjedočanstvo spremnosti za svećeničku službu i više duhovno obrazovanje u Fakultetu ili Duhovnoj Akademiji.¹²

Da se nije uzvisilo bogoslovije srbijanske i crnogorske na stepen viših škola prečanskih, nego obratno da se je snizilo prečanske na srednje škole srbijanske, razlog je — prema Dobrosavu Kovačeviću

¹⁰ Glasnik, IV (1923), 1 (14) dec., 35—46; V (1924), 6, 86 ss.

¹¹ Vesnik Srpske Crkve, XXVIII (1922), mart, 32—36; april, 34—39; jun.-jul., 380—381.

¹² ib. XXVIII (1922) jun.-jul., 382—386; avg., 516—520.

— pomanjkanje svećenstva.¹³ Inače se mnogo zamjera današnjem uređenju bogoslovija. Sv. Arh. Sabor (17. X.—2. XII. 1922) odlučio je, da Sv. Sinod izradi nove pravilnike, kojima će se ostaviti Ministru Vjera samo materijalna strana uprave i nadzora.¹⁴ Proforsko Vijeće bogoslovije sv. Save po za to određenoj komisiji izradilo je bilo novi nastavni plan. Komisija je iznašla, da je sadašnji plan za učenike preopterećen, previše svjetovni, a malo bogoslovan i pravoslavan te u mnogočemu za život nepotreban.¹⁵ Latinski s njemačkim ukinulo je Prof. Vijeće iste bogoslovije već na sjednici od 26. III. 1923, a uvelo Žitija Svetih, da se svećenstvo nauči specifično pravoslavnom duhu.¹⁶

Ministar Vjera u isto je vrijeme propisao i jedinstven pravilnik o polaganju izpita za profesore bogoslovija i vjeronauka u srednjim školama. Pravo na izpit ima samo onaj kandidat, koji je pored svršenog Fakulteta ili Duhovne Akademije bio nastavnik najmanje dvije godine u bogosloviji ili kojoj drugoj srednjoj školi naše države. Izpit se polaže pred Izpitnim Odborom prvih bogoslovskih pravoslavnih stručnjaka, koji se postavljaju Kraljevim ukazom na 3 godine. Traži se domaći sastav (temat) te opći i stručni izpit i praktično predavanje.¹⁷

3. Za odgoj monaha brine se Monaška škola u manastiru Rakovici kod Beograda. Monaška je škola čisto crkvena. Uzdrži se isključivo manastirskim dobrima cijele Kraljevine i državnom subvencijom. Stoji pod vrhovnim staranjem Sv. Arh. Sabora, a pod neposrednom nadzorom Sv. Arh. Sinoda, koji postavlja nastavnike. U Monašku se školu primaju učenici s 4 razreda pučke škole. Nastava ima uglavnomu bogoslovsko-privredni karakter s praktičnom svrhom, da učenicima pruži ono, što će im u praktičnom monaškom životu ponajviše trebati za pastirsku, administrativnu i ekonomsku službu u manastirima. Profani se predmeti predaju u obimu četvororazredne gimnazije. Bogoslovski su predmeti ovi: sv. Pismo Starog i Novog Zavjeta, Crkvena istorija, Crkveno Pravo, Liturgika i crkveni ustav, Crkvenoslovenski jezik, Veliko i Malo pojanje, Omiletika te Istorija monaštva i asketizma, i napokon ekonomija. Škola traje 4 godine. Duhovnim životom učenika ravna monah »Duhovnik«.¹⁸

Vesnik Srpske Crkve želi, da se Monaška škola podigne na viši naučni nivo.¹⁹ H. J. Fynes Clinton nada se od Monaške škole religioznom preporodaju Srbije.²⁰ »Uredba u Monaškoj školi« izdana u Glasniku 1924. hoće da povisi broj monaha. Srpski naime patrijarhat ima 166 manastira, a nazad 2 godine imao je samo 277 svešteno-

¹³ Umesnost izvršenog izjednačenja pravoslavnih bogoslovija u SHS. Vesnik Srpske Crkve, XXVIII (1922), mart., 27—32.

¹⁴ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), mart.-avg., 169.

¹⁵ Hrišćanski Život, II (1923), 5, 237—248.

¹⁶ ib. 3, 135—137; cf. Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), mart.-avg., 74.

¹⁷ Vesnik Srpske Crkve, XXVIII (1922), jan.-febr., 74—79; cf. avg. 554—556.

¹⁸ Glasnik, V (1924), 9, 137—139.

¹⁹ XXVIII (1922), jun.-jul., 483.

²⁰ The Christian East dec. 1921, kod Hrišć. Život, I (1922), 3, 191.

naha, dakle na svaki manastir niti po 2. Inače su monasi u Jugoslaviji od 1921 organizirani u zasebno udruženje,²¹ što »Srpskoj Crkvi«²² nije bilo poćudno, kad ima svešteničko udruženje.

Ove je godine vlada odredila Jeruzolimskoj patrijaršiji za izdržavanje starih srpskih manastira u Palestini i Sinaju 500 funti šterl. ili 147.000 Din. Hilandar u zadnje vrijeme mnogo trpi, kao i sav Atos, a osobito ruski manastiri, jer grčka vlada milom ili silom odnosi imanja.²³

Ženski su manastiri kod Srba skroz propali. Sad se nastoji, da se opet uspostave. U manastir Hopovo smještene su privremeno ruske monahinje. Predzadnje je godine određeno, da se manastir sv. Jovan u Matejevcu (srez niški) i Kuveždin pretvore u ženske.²⁴

4. Srpska bogoslovska znanost dosta je siromašna. Opća je tužba kod nastavnika srpskih bogoslovija, što nema školskih udžbenika. Za izradbu ovih Bogoslovija sv. Save predlagala je komisiju.²⁵ Dobro je razvijena domaća crkvena historija. Kao mislioc ističe se među srpskim crkvenim krugovima dr. Nikolaj Velimirović, ep. ohridski. Liturgikom se bavi dr. Lazar Mirković, Crkvenim pravom dr. Čedomir Mitrović; dr. Vojislav Janić napisao je Uvod u sv. Pismu Nov. Zavjeta i t. d.

Sada Srbi nemaju strogo znanstvenog bogoslovskeg časopisa. Inače imadu ove bogoslovske časopise: 1. »Glasnik«, službeni list Srpske pravoslavne patrijaršije. Izlazi u Sr. Karlovcima dvaput mjesečno. Pored službenog dijela ima i neslužbeni sa člancima i raspravama. 2. »Vesnik Srpske Crkve«. To je organ Svešteničkog Udruženja. Ovo mu je 30. godina života. U glavnom se bavi aktuelnim pitanjima nižeg klera. Isto Udruženje izdaje i »Vesnik« kao nedjeljni crkveno-politički list. 3. »Hrišćanski Život«. Izlazi u Sr. Karlovcima. Mjesečni je časopis za hrišćansku kulturu i crkveni život. Uređiva ga redakcioni odbor, a vlasnik mu je dr. Vojislav Janić. Sebi meće za program »očuvanje vaseljenskog karaktera crkve pri rešavanju aktuelnih crkvenih problema, jačanje religioznosti i udubljenje religioznog saznanja«. 4. »Crkva i Život«. Izlazi u Skoplju. Sada je u 4. godini. To je poučno-popularni časopis, a ujedno službeni list za eparhiju škopljansku. I neke druge eparhije imaju svoje listove, kao žička »Pregled«, niška »Pregled« i t. d. Svećenstvo eparhije šabačke izdaje »Glas crkve«. Vjerski život u narodu bude »Pravoslavni Hrišćanin« (urednik i vlasnik Drag. Dimitrijević, paroh beogradski) i »Hrišćanska Zajednica«, organ Narodne Hrišćanske Zajednice za jačanje vere i i morala u našem narodu.

5. Nije se čuditi da se u Srpskoj Crkvi opaža stalna tendencija prema anglikanizmu. Anglikanska je crkva za vrijeme rata mnogo

²¹ Vesnik Srpske Crkve, XXVII (1921), maj-jun, 277.

²² II (1920), 1. 2, 94.

²³ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1924), nov.-dec., 619—623.

²⁴ Hrišćanski Život, II (1923), 10, 482; 11, 528.

²⁵ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), mart-avg., 76.

²⁶ Hrišć. Život, III (1924), 1, 39.

pomogla Srpsku crkvu. Srbi izbjeglice u Engleskoj su gostoljubivo bili primljeni. Anglikanci su njihove bogoslove i poučavali i uzgajali.

S anglikanske strane Charles Gore, predsjednik komiteta za ujedinenje crkava osnovana na Lambetskoj konferenciji, izjavljuje u Beogradu: »I ja verujem da mogu postati pravi član pravoslavne crkve ne menjajući svoje verovanje.«²⁷ Sa srpske pak strane dr. Vojislav Janić, bivši profesor bogoslovije i bivši Ministar Vjera, vlasnik ugledne revije »Hrišćanski Život«, veli, da se učenje Visoke Crkvene Partije (The High Church party) potpuno poklapa sa učenjem pravoslavne crkve.²⁸

Zato se među Srpskom i uopće pravoslavnim crkvama i Anglikanskom *communicatio in sacris* dozvoljava. Patrijarh Dimitrije dopušta Fynes-Clintonu, da služi anglikansku liturgiju u kapeli patrijaršije.²⁹ Isto jednom američkom episkopu u svojoj katedralci u Beogradu.³⁰ Fynes-Clinton je odlikovan od Sv. Sinoda crkvenim častima: naprsnim krstom, crvenim pojasom i počasnim protojerejsvom.³¹ Dr. Nikolaj je opet odlikovan krstom sa strane anglikanaca. Patrijarh Dimitrije povodom gonjenja kršćana u Maloj Aziji šalje apel na sve pravoslavne crkve te Anglikansku, Starokatoličku i Prezbiteransku i želi im blagodat Isusa Hrista.³² Ali ga katoličkoj crkvi ne šalje.

Prema katoličkoj crkvi ne pokazuje se među Srbima nikaka tendencija, i ako Justin Popović i Irinej Đorđević vele, da ima pravoslavnog srpskog svećenstva s katoličkim i protestantskim mišljenjem. Dapače ima hostilnosti. Osobito se u tom ističe prof. bogoslovije sv. Save Miloš Parenta, urednik službenog »Glasnika«. U službenom Glasniku on govori o »crnoj internacionali«, o »bludnom sinu zapada« i t. d. Kosta Luković u Vesniku Srpske Crkve³³ ne piše najobjektivnije o Vatikanu. Jednako Irinej Đorđević, inače tajnik Lige Crkava za SHS u Hrišćanskom Životu.³⁴ Inače se je dr. Vojislav Janić odmah poslije sloma dosta prijazno izrazivao o jedinstvu s katoličkom crkvom.³⁵

6. Religiozni život kot Srba ima svoj specifikum, koji prota Dušan Milanović označiva kao tvrdnu vjeru u pravoslavlje, ali u običnim dnevnim manifestacijama crkvenog i narodnog života nevidljivu.³⁶ »Inače — veli Vel. T. Arsić — sadanja versko-crkvena situacija nosi u sebi klice velikih trzavica i nereda. Nikada u svojoj istoriji naša Crkva nije bila u većoj krizi, nego što je danas. Njena je unutarnja

²⁷ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), mart.-avg., 33—38.

²⁸ ib. XXVII (1921), jan.-febr., 32—34.

²⁹ Hrišćanski Život, I (1922), 3, 192.

³⁰ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), mart.-avg., 33—38.

³¹ Hrišć. Život, I (1922), 3, 192; cf. Kat. List, 74 (1923), 24 (14. VI), 278.

³² Glasnik, III (1922), 19, 305.

³³ XXIX (1924), jun.

³⁴ I (1922), 7, 8, 385—392; II (1923), 12.

³⁵ Kat. List, 70 (1919), 11 (13. III), 131; on je tražio najprije upoznavanje, pa entente cordiale i napokon potpuno zблиženje.

³⁶ Nekoliko misli povodom naših vjerskih otpada. Hrišć. Život, I (1922), 5, 270.

situacija haotična, a spoljašnja delikatna.«³⁷ »Ali u praksi — veli Dragoljub Milivojević, predsjednik Narodne Hrišćanske Zajednice — u životu današnjice naše pravoslavije malo liči na ateizam, bezbožništvo i racijonalizam. Duh pravoslavni izgubio se, utrnuo... Naše pravoslavije danas je telo iz koga duša sve više iščezava, slično bolesniku na smrti.«³⁸ »Pravi religiozni život — veli prota Dušan Milanović — nije se u našem narodu nikada sistematski njegovao. Ovo je gorka istina.«³⁹ On je zabrinut nad otupjelošću skoro cjelokupnog srpskog društva, religioznim indiferentizmom velikog dijela inteligencije, zatim nad religioznom pasivnosti i uspavanosti seljačkih masa i napokon nad zbunjenosti i dezorijentaciji zvanične crkve.⁴⁰ »U našem verskom — veli dr. Vladimir Dimitrijević — i cerkvenom životu zavladalo je od nekoliko decenija ovamo uprav grozničavo stanje, i mi se tu nalazimo kao u nekom bunilu. O tome nam neumitnom argumentacijom svedoče naročito iznenadni sektaški pokreti u nas.«⁴¹

Među Srbima se danas mnogo šire protestantske sekte: nazareni ili novoverci, kako ih narod zove, hiliasti adventisti ili subotari; a u najnovije vrijeme po južnim stranama, nekako sistematski »metodizam«.⁴²

Pastirski je rad dosta slab. Brana Korunović nalazi tomu uzrok u tome, što su bogoslovi za njegova vremena izbjegovali crkvu, što su mladi još idealni parosi bez upute, što između mladih i starijih paroha vlada nepovjerenje, što episkopi ne obilaze parohija, što se nema narodne crkvene književnosti, što svećenstvo vrši mehanički činodjstva, a neredno bogoslužjenja te što je svećenstvo bez discipline.⁴³

Ali osobito je pastirski rad težak stoga, jer su viši i niži kleri — kako kaže isti Brana Korunović — dva odijeljena svijeta.⁴⁴ Među njima vlada nepovjerenje. S jedne strane n. pr. Sv. Sinod ne uvažava odluke skopljanske svećeničke skupštine o »danu pravoslavlja«, jer treba da počne od njega inicijativa; on izdaje odluku o bogomoljcima, ali ne spominje da je molba došla u tom pitanju i od Svešteničkog Udruženja. Motiv je odluke samo tužba bogomoljaca i pobožnih ljudi na sveštenstvo.⁴⁵ S druge opet strane svećenstvo traži, da se dokine

³⁷ Problem reorganizacije klera, ib. II (1923), 11, 496.

³⁸ Hrišćanska Zajednica, III (1924), 10, 11, str. 11.

³⁹ Hrišć. život, I (1922), 5, 270.

⁴⁰ ib. 273; cf. Bogumil Šedivy, Misli o versko-kulturnem zblizanju s srpskim narodom, Socialna Misel, I (1922), 9, 241—247.

⁴¹ Poreklo bogomoljačkog pokreta u nas, Vesnik Srpske Crkve, XXX (1925), april, 252.

⁴² ib.

⁴³ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), sept.-okt., 45—53; cf. K. P. M., O preporodaju parohijskog života, Vesnik Srpske Crkve, XXX (1925), maj, 323—328.

⁴⁴ ib.

⁴⁵ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1924), jun., 292.

crkvena praksa, da samo monah može biti episkopom.⁴⁶ Na svećeničkim skupštinama se čuje mnogo što šta crna o moralu episkopa i monaha.⁴⁷ U njihovim se organima oštro kritikuje rad arhijereja i t. d.

Pavle Tivejski aplicira na Srpsku crkvu priču Mitrova Ljubiše o obraćenom Žudiji, koji se u Carigradu obraća nad čudom, da pravoslavna crkva s onakvim klerom opstoji.⁴⁸ Isti Pavle Tivejski veli, da će biti početak novog doba Srpske crkve onda, kad sve svećenstvo sa svoje skupštine iz Beograda pođe u Sr. Karlovce i padne pred noge Arhijerejskog Sabora poput razmetnog sina, i ne digne se, dok ne čuje od svojih arhijereja onu utješljivu očinsku riječ.⁴⁹

Drugi u religiozni preporodaj Srpske crkve ne vjeruju. »U neki novi život — veli Vladimir Čorović — i preporodaj Srpske crkve, računajući s danim materijalom lica i sa opštim raspoloženjem naroda, mi više ne možemo da vjerujemo.«⁵⁰

7. Mnogi se Srbi nadaju obnovi religioznog života od bogomoljačkog pokreta. Taj se pokret — kaže prota Dimitrijević, urednik Vesnika Srpske Crkve — »mora uzeti kao reakcija na oslabelu crkvenost u našem narodu.«⁵¹ To je najvažnija pojava u modernom srpskom religioznom životu. Narod bogomoljce naziva raznim imenima: pobožni, proroci, propovednici, crkvari, evanđelisti, evanđelski ljudi, novi ljudi i t. d.⁵²

Ovaj religiozni pokret je »odozdo«, od samog puka, pa nije jednoličan, nego je veoma komplikovan. Možda bi se dale razlikovati u njemu četiri struje. 1. Jedan se je dio razvio iz spiritizma, koji je osobito prije rata u kraljevini Srbiji vladao.⁵³ »U Šumadiji i Vojvodini — veli prota Dimitrijević — najčešći su slučajevi, da se obraćanje vrši kroz spiritizam.«⁵⁴ 2. Druga je struja, koju bismo mogli nazvati »crkvari«. Crkvari otkapavaju stare crkve i manastire; tu dolaze, mole se, pale svijeće, kade zidove i t. d.⁵⁵ Za neke se crkvarе veli, da su kazali, gdje su ruševine crkava i manastira, iako nije bilo nikakva vanjskoga znaka.⁵⁶ 3. Treća je grupa »vidovitih« ljudi, koji pripovijedaju evanđelje. Poglavitiji su između njih pokojni Milan Krstić, njegov živi učenik Ivan Blagojević iz Ratara, Petar Starčević, Damjan Đurđević i t. d.⁵⁷ Za neke se od ovih kaže, da vide na čovjeku, što misli, kakvo je dobro ili zlo učinio u prošlosti i t. d.⁵⁸ 4. Četvrtom

⁴⁶ n. pr. Jankulov, u Vesniku Srpske Crkve, XXVII (1921), jan.-febr., 9—23; maj-april, 135—153.

⁴⁷ n. pr. na 15. V. 1924, v. Hrišć. Život, III (1924), 6, 241 s.

⁴⁸ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1924), avg., 380—384.

⁴⁹ ib. jul, 328.

⁵⁰ Proglas srpske patrijaršije, Srpski književni glasnik, Beograd, 1920, knj. I, 302.

⁵¹ Vesnik Srpske Crkve, XXX (1925), april, 195.

⁵² ib. 193.

⁵³ Hrišć. Život, I (1922), 3, 130 s.

⁵⁴ Vesnik Srpske Crkve, XXX (1925), april, 195.

⁵⁵ ib. 194; Hrišćanski Život, III (1924), 7, 8, 353 s.

⁵⁶ n. pr. neka Jana N. iz Blaznave, misionerka s crkvenom legitimacijom u selu Baranca, Hrišćanska Zajednica II (1923), 11, 12, str. 12 s.

⁵⁷ Hrišćanski Život, III (1924), 7, 8, 352 s.

⁵⁸ ib. cf. Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), jan.-febr., 29 s.

grupom mogli bismo označiti one, koje na temelju rada »vidovitih« ljudi dalje formira pastirska revnost paroha. Kao primjer mogli bismo navesti Drag. Đ. Tufegdžića, paroha u Badovinima u Mačvi. On je — kako nam veli — svojim životom, stalnom propovijedu, a osobito ispovijedu probudio život kod svojih parohijana.⁶⁰

O životu bogomoljaca sami Srbi uopće se dobro izrazuju. »Ne može se osporiti — veli jedan — da su bogomoljci najerkveniji članovi naše crkve... Pravi bogomoljci također ne pokazuju nikakve anticrkvene tendencije... ako se dopusti smelo poredenje, onda bi se moglo reći da revnost tih prostih i neknjiževnih ljudi donekle liči na revnost prvih apostola.«⁶¹ »...bogomoljci se svakog praznika i nedelje sležu u najbliže hramove: kleče, metanišu, plaču, mole se za всѣхъ и за вся'«. ⁶² Ispovijed i pričest mnogo cijene i gotovo uoči svakog sveca se ispovijedaju.⁶³ Svaki novi član mora se ispovijediti. Tad mu njihov »propovjednik« obično daje grijehe napisane na hartiji, koje propovjednik »vidi« na duši pokajnika. Ovaj jih mora ispovijediti, pa svjestan bio, da ih nigda nije učinio.⁶⁴ Alkohol ne piju osim umjereno vina, duhan ne puše, srijedu, petak i ostale poste, nedjeljom i svecem ne rade i uopće se grijeha čuvaju.⁶⁵ Propovijedaju celibat, mnogi odlaze u monaštvo.⁶⁶ Djevojke zavjetovane nose crninu.⁶⁷ Željno iščekuju svećenikovo tumačenje evanđelja.

Vanjski im je oblik pokornički. Mnogi nose duge kose, bradu, križ o vratu, a pripovijedaju s križem u ruci u nj neprestano gledajući.⁶⁸ Evanđelje, koje sa sobom neprestano nose, od čitanja je pohabano. Neki ga znadu napamet.

Vođe su ovoga pokreta prosti seljaci, pa se nije čuditi, da će se kod bogomoljaca naći mnogo nastranosti. Prota Dimitrijević im prišiva opću lijenost.⁶⁹ Službenu crkvu, osobito parohijsko svećenstvo, kritikuju. A ima i većih stvari.

U užičkom kraju u selu Kačeru i još nekim mjestima tamošnji pobožni ljudi vjeruju, da vjera, koju danas pravoslavna crkva ispovijeda, nije prava Kristova vjera. Evanđelje, koje danas imamo, nije Kristovo, nego Marijino, jer je u nj umetnuto mnogo Marijinih riječi. Marija nije rodila Isusa, nego »mučenica Janja«, kroz koju on govori i danas. Kroz kratko vrijeme Krst će se pokazati kroz »majku Janju« »kostailno« t. j. u tijelu i krvi čovječjoj; a sada je »vozdučan« t. j. vazdušan, nevidljiv. Da bi Krst, kad se pojavi »kostailno«, imao gdje

⁶⁰ O poreklu bogomoljaca u Mačvi, Vesnik Srpske Crkve, XXVIII (1922), april, 40 ss.

⁶¹ Voanerges, Savremenji religiozni pokret u našem narodu, Hrišćanski život, I (1922), 3, 133 s.

⁶² ib. 135.

⁶³ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923) jan.-febr., 36.

⁶⁴ ib. 34.

⁶⁵ Hrišćanski život, III (1924), 7, 8, 357.

⁶⁶ Vesnik Srpske Crkve, XXVIII (1922), mart, 48.

⁶⁷ ib. april, 42 s.

⁶⁸ ib. mart, 48, Dr. Nikolaj.

⁶⁹ ib. XXX (1925), april, 193.

da prebiva, otkočeli su da mu zidaju grad i jednu kapelu, gdje bi oni sami služili i molili se Bogu. K ovoj »mučenici Janji« dolazi narod čak iz Višegrada u Bosni putujući pa dva dana.⁶⁹

Drugi uče u Bogu »quaternitatem«. »Jedna pobožna devojka — tako Milivojević — iz Topole (Nevena Matijašević?) koja je išla u Jeruzalem na poklonjenje grobu Gospodnjem, otkočela je da propovijeda, kako se ne treba krstiti sa tri prsta nego sa četiri... Četvrti prst označiva presv. Bogorodicu... Drugi su mislili da se treba krstiti u ime presv. Bogorodice.« Ruka se stavi na čelo (u ime Oca), na trbuh (i Sina), na desnu stranu grudi (i sv. Duha), i na lijevu (i presv. Bogorodice). Amin.⁷⁰ Propagator je četverojedinooga Boga Milić V. Milivojević-Dragušanac, činovnik fabrike duhana u Nišu. On pripovijeda o svojim viđenjima. U viđenju je napisao, u obranu ove quaternitatis, dvije knjižice: 1. »Uđite na uska vrata«, 2. »Nije java java, no je današnja java užas i strava«. I proglasi se na narod šalju s pozivom da primi ovu nauku. Glavni mu je pomagač Aleksandar Radovanović u selu Poskurica blizu Kragujevca. On ide, ispovijeda, pripovijeda neko obraćenje Bogu učeći, da preljuba i blud nijesu grijeh već priroda.⁷¹

Raširenija je nauka t. z. »Svete Pravde«. Glavni je vod »Svete Pravde« Kostadin Vučković iz Starog Adžibegovca (srez oreški, okrug smederovski). On je imao legitimaciju »propovjednika« Narodne Hrišćanske Zajednice. Putovao je sa svojom snahom Jelom. Propovijeda o 10 zapovijedi Mojsijevih učeći: Tko ukrade slamku, isto je kao kad ukrade cio plast sijena ili slame. Svaki, koji pristane uza nj, mora se zakleti na »Svetu Pravdu« t. j. da će biti vjeran Bogu do kraja života.⁷² Glavni mu je pomagač Milorad Rodić iz Ripnja, koji je imao legitimaciju za propovijedanje od samog patrijarha.

Drugi pripovijedaju skori dolazak Spasiteljev. Tako n. pr. Damjan Đurđević, jedan od uglednijih bogomoljskih misionara.⁷³ Milivoje Topalović iz Gornjeg Milanovca propovijedao je, da će doći strašni sud 1922. »Hrišćanska Zajednica«, list bogomoljačkog pokreta, puna je viđenja u snu. U viđenjima se ističu Ivan Blagojević i Desimir Starčević, a kao »čudotvorac« Drago Spajić u Mostaru. Dragoljub Milivojević objavljuje, da će doći na našu zemlju gori glad nego u Rusiji⁷⁴ i potres kao u Japanu.⁷⁵ Isti Drag. Milivojević uči, da se razumom Boga ne shvaća, već osjećajem, da razum vodi racionalizmu⁷⁶ i t. d. — Neki bogomoljci svetkuju petak.⁷⁷

⁶⁹ Hrišćanska Zajednica, II (1923), 6. 7, 11.

⁷⁰ ib. III (1924), 6. 4—6.

⁷¹ ib. III (1924), 7. 8, 24—26; cf. Vesnik Srpske Crkve (1925), maj, 303—308, Jovan Ž. Buta, »nezvani pripovednici«.

⁷² Hrišć. Zajednica, II (1923), 6. 7, str. 11—13.

⁷³ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), jan.-febr., 32 s.

⁷⁴ Hrišćanska Zajednica, I (1922), 8, str. 1.

⁷⁵ ib. II (1923), 10, str. 6.

⁷⁶ ib. III (1924), 10. 11, str. 10.

⁷⁷ Crkva i Život, III (1924), 5. 6, str. 153.

Ovaj još nesređeni, poput bujice tekući religiozni pokret, nastoje srpski crkveni krugovi da organiziraju i svedu u pravoslavnu kolo-tečinu. Tu se osobito ističe dr. Nikolaj, episkop ohridski. Njega su bogomoljci na svom zboru u Kragujevcu 1921 izabrali za svoga vođu. Ali neki su Srbi uopće protivni posebnoj oragnizaciji bogomoljaca, jer da to miriše na metodizam.⁷⁸

Stalniju su organizaciju bogomoljci dobili na IV. zboru u manastiru Jošanici 1924. Tim je zborom rukovodio dr. Nikolaj. S blagoslovom Nj. S. Patrijarha Dimitrija osniva se udruženje bogomoljaca pod imenom »Narodna Hrišćanska Zajednica« (Savez Pravoslavnih Bratstva) sa svrhom, da prikupi i organizuje sve dobre i pobožne ljude u jednu cjelinu i da tim putem izvrši religiozno-moralno-prosvjetni preporodaj cjelokupnog naroda na osnovu učenja sv. Pisma po tumačenju pravoslavne crkve. Sjedište je organizacije u Kragujevcu. Nar. Hrišč. Zajednica ima po raznim mjestima svoja područna bratstva. Redovnim članom može biti svak, tko se pokaje za svoje grijeha, a pripravnikom, tko želi, da ispravi svoj život. Predstavnicu svih bratstava čine izvršni odbor, od koga se bira i obrazuje misionarski red Nar. Hrišč. Zajednice. Misionarskom je redu zadatak, da propovijeda nauku Hristovu i čuva pravoslavlje u narodu. Članovi ovog odbora mogu biti lica oba spola, koja su u apostolskom smislu pošla za Hristom, a odlikuju se potpunim ispovijedanjem pravoslavlja.⁷⁹

Ovi »propovjednici«, »misionari« nešto su osobito. »Oni su danas — piše netko u Hrišč. Životu⁸⁰ — u stvari jedini pravi narodni propovjednici.« Propovjednik je nešto više nego ostali bogomoljci: on vrši obred posebne »večernje molitve«, kadi, čita evanđelje, govori pouku — što drugi ne mogu.⁸¹ Bogomoljci drže da on ima nadnaravne darove: da »prozre u dušu čovečju i tamo vidi sve grehove dotle učinjene«. Ljube mu ruku kao svećeniku. Sam propovjednik drži se poslanikom božjim. »Meni možete — govoraše Damjan Đurđević na skupštini u Lapovu — i ne verovati, ali verujte onome, ko me šalje.«⁸²

Među propovjednicima ima i gorih stvari. Tako neki od ovih proroka i proročica idu usamljeni po parovima, uoče bogomolje kupaju se zajednički u grupi i muški i ženski n. pr. u vrelu kod manastirišta Jermenčica pod Ozrenom više Soko-Banje, poslije spavaju u zajedničkoj prostoriji.⁸³ Neke propovjednice ženske prelaze u afektirana živčana stanja prilikom propovijedanja, jecaju, plaču, tuku se u prsa i t. d.⁸⁴

Bogomoljci se sa svoje strane odlučno bore proti reformističkim težnjama u kleru. »Pravoslavna crkva — veli predsjednik Nar. Hrišč.

⁷⁸ Protá Dimitrijević, Pokret pobožnih u našem narodu, Vesnik Srpske Crkve, XXX (1925), april, 199.

⁷⁹ Hriščanska Zajednica, III (1924), 10. 11, str. 25—29.

⁸⁰ I (1922), 3, 132.

⁸¹ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), jan.-febr., 37 s.

⁸² Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), jan.-febr., 33.

⁸³ ib. XXX (1925), april, 195 s.

⁸⁴ ib. XXX (1925), maj, 307.

Zajednice — u licu svoga sveštenstva neprestano zbacuje malo po malo breme Hristovo — nebesko — pa uzima antihristovo zemaljsko.« Zatim prebacuje svećenstvu, da je proti postu i molitvi, svojoj odjeći, bradi i brkovima, svetkovanju svetkovina, a da je za drugi svoj brak i za kalendar.⁸⁵

Kler se opet drži prema bogomoljcima nejednovito. Neki ih parosi štite, pomažu, vođe, dapače i u crkvi puštaju da propovijedaju. Drugi so ih gonili, pa i preko policije. Patrijarh je već 1922 primio na se pokroviteljstvo nad Nar. Hrišćanskom Zajednicom. Jedinstveno postupanje klera prema bogomoljcima odredio je sv. Sinod 1923. tražeći od svećenika, da »prema ovome pokretu zauzme u najmanju ruku držanje blagonaklone neutralnosti a još bolje izvesnog proktorata.⁸⁶

Prema tome i razna su mišljenja o bogomoljačkom pokretu. »U samoj stvari — veli netko u Hrišćanskom Životu⁸⁷ — to je protest pravoslavnog srca narodnog protiv antipravoslavne delatnosti naše inteligencije, prosvete i, delimično, jerarhije.« A Milivojević veli, da je pokret bogomoljaca zora pravoslavnog renesansa kod Srba.⁸⁸ Slično prota M. Anđelković⁸⁹.

Naprotiv dr. Vladimir Dimitrijević, arhimandrit, poslije 20 godina proučavanja promijenio je svoje prvašnje mišljenje o bogomoljcima te drži, da je vjerski pokret bogomoljaca baš kao i nazarenstvo, subotarstvo i metodizam, ne samo također spolja uneseno, nego da je isti vjerska pojava u krilu srpskog naroda »obična kopija i imitacija, podraživanje protestantskome njemačkome pietizmu, pa šta više i drugim nekim njegovim čisto sektaškim denominacijama.«⁹⁰ Prema tome bogomoljački pokret — veli on — »zar preti da jednom uzdrma čitavi red i poredak u životu svete naše matere Crkve pravoslavne.«⁹¹ Jednako se boji i Ž. Marinković, da bogomoljci »i ne znajući odpadnu od pravoslavlja i jednog dana obretu se između jeretika, čija razorna akcija već se primećuje.«⁹²

Bogomoljački je dakle pokret jedan veliki problem u Srpskoj crkvi. Sveštениčko Udruženje odredilo je, da ga dobro prouči. Na dojućoj skupštini bit će i o njemu jedan referat.

8. U današnjoj Srpskoj crkvi mnogo je problema, mnogo je refo-rama na dnevnom redu. Sada stoji pred narodnom skupštinom u Beogradu »Zakon o Srpskoj crkvi«, predložen od Sv. Arh. Sabora. Vlada je učinila u njemu neke izmjene, sa kojima se — veli Vesnik Srpske Crkve⁹³ — ne će složiti episkopi. Konačno ustrojstvo srpske

⁸⁵ D. Milivojević, Pred katastrofom, Hrišć. Zajednica, II (1923), 10, str. 6 s; cf. ib. III (1924), 10, 11, str. 11.

⁸⁶ Vesnik Srpske Crkve XXIX (1924), jun., 291 s.

⁸⁷ I (1922), 3, 136.

⁸⁸ Hrišć. Život, III (1924), 7, 8, 352.

⁸⁹ Vesnik Srpske Crkve, XXVIII (1922), mart, 56.

⁹⁰ Poreklo bogomoljačkog pokreta, Vesnik Srpske Crkve, XXX (1925), april, 253.

⁹¹ ib. 252.

⁹² Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), jan.-febr., 38.

⁹³ ib. XXX (1925), maj, 374.

patrijaršije, a osobito unifikacija nižih upravnih vlasti u svima dosada autonomnim dijelovima Srpske crkve, čeka svoje riješenje. Parohijsko svećenstvo zajedno sa svjetovnjacima, osobito u Bosni i Hercegovini te Karlovačkoj metropoliji, uporno traži sudjela u upravnoj vlasti. Berba oko drugog braka svećenika, tako ogorčeno zadnjih pet godina vođena, gotovo stoji na početnoj točki. Reforma kalendara, svećeničkog odijela, koja je u Bugarskoj već riješena, reforma bogoslužbenih knjiga i t. d. također čekaju svoje riješenje.

Reformističkim težnjama u Srpskoj crkvi najveći su ustuk Rusi emigranti. Prof. Sergij Trojicki dokazuje, da je zabrana drugog braka svećenika juris divini.⁹⁴ G. 1923. ruski episkopi emigranti na saboru u Sr. Karlovcima zabacuju odluke svepravoslavnog kongresa u Carigradu. Prigodom odlaska metropolita Antonija za Jeruzolim, Hrišć. Živo!⁹⁵ veli, da je njegova prisutnost u Srpskoj crkvi bila providencijalna, da je on davao njoj smisao crkvenosti i pravoslavnosti.

Carigradski patrijarh Meletije IV. uputio je akt o valjanosti hirotonije episkopalne anglikanske crkve svim autokefalnim crkvama. Srpski sv. Sinod upitao je stručno mišljenje o tome kod pravoslavnog bogoslovske fakulteta u Beogradu. U ime fakulteta odgovorila su dva profesora Rusa: dr. H. Dobroklonski i dr. Nikolaj Glubokovski. Oni, naprotiv istočnim patrijaršijama, pitanje o hirotoniji anglikanaca ostavljaju neriješeno, odgađaju ga. Za prisajedinjenje anglikanske crkve pravoslavnoj katoličkoj crkvi — kako se oni izrazuju — traže prihvat svih pravoslavnih dogmata.⁹⁶

9. Srpska crkva prema 12 čl. Ustava SHS nije više državna crkva kao što je bila u Kraljevini Srbiji i Crnoj Gori. U ovom stanju njoj se je teško snaći i organizirati. O organizaciji Srpske ujedinjene crkve radi se od njezina ujedinjenja. Ali sve dosada do organizacije nije došlo tako, da je ujedinjene Srpske crkve više prividno.

Ipak Srpska crkva ima više pretenzije. Nazad 4 godine Glavni Odbor Svešteničkog Udruženja uputio je pismo Sv. Sinodu, gdje veli, da bi trebalo da bude Srpska crkva centar drugih crkava. Glavni Odbor želi i moli, da centar pravoslavlja odsada bude njihova crkva, »jer je i istorija dokazala, da je ona najpravoslavija, a sada još i najmoćnija u svakom pogledu.«⁹⁷

Možda naš prikaz ne odaje baš najidealnije stanje Srpske crkve. Kako smo vidjeli, sami Srbi priznaju, da stanje njihove crkve nije idealno. Ali se tome nemamo toliko čuditi. Sjetimo se samo turskog ropstva, sjetimo se samo silnih ratova, koje je srpski narod vodio, osobito zadnjeg stoljeća, pa će nam se stvar donekle razjasniti. Mi se nadamo, da će se u novoj ujedinjenoj državi povratiti vremena religioznog zanosa Nemanjića, kad su Srbi bili također bliži katoličkoj crkvi.

⁹⁴ Glasnik, II (1921), 4, 4: 16, 257 s.

⁹⁵ III (1924), 5, 233.

⁹⁶ Vesnik Srpske Crkve, XXIX (1923), mart-avg., 38—56.

⁹⁷ Katolički List, 72 (1921), 40, 492 s.

BOLGARSKA CERKEV.

P. Damijan Gjulov O M. Cap. — Sofija.

Vrhovno vodstvo bolgarske cerkve ima stalni nacionalni škofovski zbor, sveta sinoda bolgarske cerkve. Člani sinode so škofje v Varni, Plovdivu, Ruščuku, Vraci in metropolita v Sofiji in Tirnovem.

Duhovništvo je danes boljše ko pred nekaj leti. Skoraj vsi svečeniki so bili gojenci semenišč v Sofiji, Plovdivu, Bačkovem in Čerepišču. Učni načrt v teh semeniščih se bistveno ne razlikuje od učnega načrta, ki velja za državne gimnazije, ako izvzamemo pouk o bogoslovju, svetem pismu in cerkveni zgodovini. Cerkevna akademija, ki je del sofijske univerze, skuša posnemati katoliške fakultete. V semeniščih in na bogoslovni fakulteti se zlasti pogrēša filozofija. Uči se neki eklekticizem brez pravega sistema, prav za prav bolj zgodovina filozofije. Naletiš na popolne agnostike, ki pa na drugi strani branijo pravoslavje. Srečaš naziranje, da so si vzhodni in zapadni cerkveni očetje v nasprotju: da so zapadni očetje učili katoliške nauke, vzhodni pa pravoslavne. Katoličanov nimajo za heretike, marveč jih nazivajo zapadno pravoslavne. Nauku o prvenstvu rimskega papeža ne pridevajo posebne važnosti, češ da gre bolj za častihlepje ko za verski nauk.

Redovnega življenja ni, dasi je mnogo moških in ženskih samostanov. Sveta sinoda razdeljuje pod pretvezo gospodarskega nadzorstva dohodke samostanov za razne namene. Rilski samostan, ki ima dohodkov nad 20 milijonov levov, je bil lani hudo zadolžen.

Dobrodelne organizacije so na primer društvo rdečega križa, dobrodelno žensko društvo, macedonsko, traško, dobruško društvo, ki ščiti in podpira izgnance in begunce. Redovna družba ali kongregacija so sestre belega križa, ki jih je po vzoru katoliških sester pred nekaj leti ustanovil arhimandrit Abagdiev; pa tudi tu ni pravega duhovnega življenja. Sestre so sicer ponekod priljubljene, podruḡod pa zaničevane, vprav zato, ker jim manjka redovniškega duha. Pridigujejo, prodajajo nabožne knjige, hočejo nekaj storiti za bolgarski narod, pa mnoḡe obupavajo, ker nimajo uspehov. Važna je organizacija oženjenih duhovnikov (parohov), ki so se združili proti škofom; bore se za drugi zakon svečenikov - vdovcev in terjajo demokratično vlado v pravoslavni cerkvi.

Razen zbirke kánonov protopresbiterja Cankova in njegove nemški pisane zgodovine bolgarskega eksarhata ni izšla nobena znanstveno pomembnejša knjiga. Nedavno je Diolgerov objavil knjigo o rimskem papežu, ki jo je p. M. d'Herbigny zavrnil v katoliškem listu Iстина. — Časopisi so: Crkoven vestnik, organ svete sinode; Naroden straž, list sofijskega metropolita Štefana; Pastirsko delo, glasilo oženjenih duhovnikov ali parohov; Hristianski svetnik, list duhovniške manjšine izven prej omenjene duhovniške organizacije; list Hristianka izdajajo sestre belega križa.

DELOVANJE IN ORGANIZACIJA APOSTOLSTVA SV. CIRILA IN METODA.

Dr. Andrej Snaj — Ljubljana,

Od prvih dni razkola do danes je bila obnovitev cerkvene edinstvi ena glavnih teženj katoliške cerkve in še posebej zadnjih rimskih papežev. Zlasti smo opetovano imeli priliko opazovati, kako je sedanjemu sv. Očetu na srcu cerkvena edinost, kako blagoslavlja apostolsko delo za cerkveno edinost in kako izredno je naklonjen tistim, ki žrtvujejo svoje moči na katerikoli način za prospeh cerkvene edinstvi. Spominjam samo na reorganizacijo Vzhodnega zavoda v Rimu, na drugi namen, ki ga je določil za letošnje sv. leto, na njegovo okrožnico ob 300 letnici mučeniške smrti sv. Jozafata Kunceviča, na njegove ukrepe glede obhajanja 1600 letnega spomina nicejskega cerkvenega zbora; spominjam na ljubeznive simpatije, katere je pokazal lanskemu velehradskemu kongresu, na veliko prijaznost, s katero je v avdienci sprejel ob letošnjih velikonočnih počitnicah zastopnik-ljubljanskega Apostolstva sv. Cirila in Metoda. V duhu je tudi z vsemi, ki so te dni tukaj zbrani na kongresu za proučevanje vzhodnega bogoslovja; to izpričuje njegovo prisrčno pismo, s katerim je počastil ljubljanski kongres.

Da bi se najširši sloji vernega katoliškega ljudstva pritegnili k plemenitemu in apostolskemu delu za obnovitev cerkvene edinstvi, je bilo ustanovljeno Apostolstvo sv. Cirila in Metoda pod zavetjem bl. Device Marije. V ljubljanski škofiji je Apostolstvo vpeljav že od l. 1909 naprej. Mnogo udov je bilo že od tistega časa včlanjenih v Apostolstvo, mnogo molitev se je opravilo v namene Apostolstva, mnogo prispevkov zbralo in oddalo svojemu namenu. Mnogo se je tudi storilo, da bi se ideja o delu za cerkveno edinost popularizirala pri nas doma in po sosednjih škofijah. Naj bi bil eden izmed mnogih uspehov, ki jih pričakujemo od letošnjega lepega kongresa, tudi ta, da bi se še oni, ki so doslej na Apostolstvo gledali z nezaupanjem, ali skeptično sodili o njegovih uspehih, poučili o njem, se zavzeli zanj in ga pomagali širiti med našim ljudstvom.

Lani so se na Velehradu sestavila nova pravila Apostolstva in poslala v Rim v odobrenje. Ker bo treba, kakor hitro se odobrenje izvrši, tem novim pravilom prilagoditi Apostolstvo, je prav, če se ozremo na nekatere važnejše točke teh pravil, zlasti na tiste, v katerih se nova pravila ne skladajo s starimi.

Apostolstvo sv. C. in M. pod zavetjem bl. D. M. je organizirano kot cerkvena bratovščina (pia unio) s središčem na Velehradu, ob enem pa kot društvo. Kot društvo je v naši državi samostojno organizirano, kot bratovščina pa je južni odsek velehradske bratovščine.

Namen Apostolstva sv. C. in M. je, pospeševati versko življenje katoličanov in delati za edinost med vzhodno in zapadno cerkvijo. Ta namen skuša doseči z molitvijo in miloščino.

Udje so dolžni moliti vsak dan 1 očenaš in 1 češčenamarijo s pristavkom: »Sv. Devica Marija, prosi za nas; sveta Ciril in Metod, prosita za nas!«

Letna članarina se je po novih pravilih nekoliko zvišala. Pri nas se je v smislu pravil sklenilo, da bo članarina znašala za posameznika na mesec 0.50 Din, torej letno 6 Din. Zakaj se je zvišala? Odbor ima skušnjo, da, če je članarina nizka, plačajo tudi premožnejši udje samo predpisani nizki znesek. Po novih pravilih bodo tisti, ki zmorejo, plačevali 6 Din letno; zato pa siromašnejši udje, ki takega zneska ne zmorejo, ne bodo izključeni od sodelovanja, kajti pravila določajo, da siromašni udje zadoste pogojem, če plačajo tudi manj; da, prav siromašni udje smejo ostati v bratovščini celo tedaj, če ne morejo plačati nikakega zneska. V tem slučaju zadostuje, da opravljajo samo predpisane molitve. Sicer pa je takih malo.

Apostolstvo sv. C. in M. upravlja centralni odbor, ki ga volijo vsaka 3 leta zastopniki posameznih škofijskih odborov. Predsednik centralnega odbora je redno vsakokratni olomuški nadškof.

Delovanje Apostolstva po posameznih škofijah vodijo škofijski odbori. Člane škofijskega odbora imenuje škof dotične škofije za dobo treh let. Pri nas na jugu so poleg ljubljanskega ustanovljeni še nekateri drugi škofijski odbori.

Da se bo delovanje Apostolstva moglo enotno razvijati, je v novih pravilih določeno, da imajo škofijski odbori posameznih narodov (singularum nationum) skupno središče, skupne časopise in skupna propagandna sredstva. Ta določba bo za nas takoj postala praktična, ker se bo, kakor hitro bodo nova pravila potrjena, bratovščina sv. Cirila in Metoda, ki je kanonično ustanovljena v lavantinski škofiji in ima isti namen kakor Apostolstvo, pridružila Apostolstvu sv. C. in M. Svoj sklep za priključitev je lavantinski škofijski ordinariat že predložil centralnemu odboru na Velehradu. Bratovščina bo sprejela pravila in organizacijo Apostolstva, a ohranila bo svoje staro ime.

Pravila Apostolstva ne nalažajo pretežkih bremen udom, pa tudi ne duhovniku, ki v svoji župniji vpelje to apostolsko bratovščino. Zato mora misel, da treba moliti in delati za cerkveno edinost, iti med vse sloje našega ljudstva. Apostolstvo mora postati najpopularnejša bratovščina pri nas, ki smo na meji med Vzhodom in Zapadom. Duhovniku je treba samo organizirati nabiranje članov, naprej bo šlo vse brez njegovega sodelovanja. Najbolje bo, ude porazdeliti po dekadah in izročiti posamezne dekade članom ali članicam Marijinih družb, ki bodo mesec za mesecem pobirali članarino v krogu svojih znancev in znank in imeli tem več veselja pri nabiranju, čim več samostojnosti se jim bo pustilo. Iz mnogih krajev nam članice Marijinih družb, ko pošiljajo prispevke za Apostolstvo, pišejo, s kolikim veseljem to delajo. Tudi odrasli šolarji se dajo dobro porabiti za pobiranje prispevkov.

Mnogokrat se je že izrekla trditev, da se ljudstvo ne zanima za Apostolstvo. To ni resnično. Zanimanja samo tam ni, kjer ni nikogar,

ki bi ljudstvo o tem poučil. Kdor pa je poskusil širiti tozadevno literaturo, brošure in spise Apostolstva, se je mogel prepričati, s kolikim zanimanjem čitajo naši ljudje o cerkvenih razmerah na Vzhodu, o uspehih molitev in dela za krščansko edinost. In s koliko napetostjo poslušajo, če se jim govori v cerkvi ali predava v društveni dvorani o krščanskem Vzhodu! Treba torej samo več pouka in zanimanje bo rastlo od dne do dne. Prav znatno olajšujejo ta pouk skioptična predavanja. Ljubljansko Apostolstvo ima v zalogi veliko množino skioptičnih slik, ki se dajo razvrstiti v več prav zanimivih skupin (glej Kraljestvo božje II.).

Da bodo duhovniki, ki si ali težko nabavijo zadevno strokovno literaturo ali ne razumejo jezika, v katerem so pisane knjige o vzhodnem cerkvenem vprašanju, lažlje vodili odseke Apostolstva in budili med verniki zanimanje za Vzhod, se bodo v Škof. listu, Bogoslovnem Vestniku in sploh v vseh duhovniških listih dajale znanstveno točne informacije in metodična navodila.

Dokler ne bo skupnega znanstvenega lista, ki bi pisal o vzhodnem cerkvenem vprašanju, moramo gledati, da se Glasnik sv. Cirila in Metoda, ki izhaja v Zagrebu, razširi in izpopolni. Vsak naš duhovnik naj bi ga imel. — Izpopolnjevalo se bo tudi »Kraljestvo božje« (letno poročilo Apostolstva, doslej dva zvezka), da bo postalo nekaka poljudna knjižnica Apostolstva sv. Cirila in Metoda.

Skušalo se bo doseči, da se bo »Unio cleri« vsaj enako ozirala na Vzhod in Apostolstvo, kot na poganske misijone. V tem slučaju bi se moglo povoljno rešiti tudi vprašanje vzhodne biblioteke za Zagreb in Ljubljano, ki je tako nujno potrebna in po kateri se je izrekla želja tudi na tem kongresu.

Med slovenskim ljudstvom bo dobro budil in ohranjal zanimanje za apostolsko delo zedinjenja Apostolski molitvenik. Po nekaterih župnijah je ta molitvenik že tako razširjen, da večkrat na leto iz njega moli vsa župnija uro molitve pred izpostavljenim sv. Rešnjim Telesom.

Delajmo torej po vseh župnijah za ustanovitev ali okrepitev Apostolstva. S tem bomo vršili važno vlogo v okviru vesoljne Kristusove cerkve in si pridobili ugled. Po Apostolstvu se bo naše ljudstvo versko dvignilo in svetilo še drugim, ki potrebujejo luči.

RAD APOSTOLATA SV. ĆIRILA I METODA U HRVATSKOJ.

Dr. Janko Oberški — Zagreb.

Za ćirilometodsku ideju nastalo je kod Hrvata veće zanimanje povodom tisućugodišnje proslave vjerovjesničkog djelovanja sv. braće među Slavenima. Najgorljiviji promicatelj ćirilometodske ideje bio je đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer.

Šire razumijevanje za ćirilometodsku ideju nastalo je tek prije kojih dvadesetak godina povodom velehradskih kongresa. Hrvatski

učesnici velehradskih kongresa vraćali se kao gorljivi širitelji ćirilometodske ideje, te su osnovali kod nas vjersko društvo »Apostolat sv. Ćirila i Metoda«. Odbor »Apostolata sv. Ćirila i Metoda« u Zagrebu brinuo se, da se svake godine proslavi blagdan slavenskih apostola sa što većom crkvenom i narodnom svečanošću, razasiljao bi za taj dan prigodne propovijedi, letake, sličice, te sabirao prinose za »Apostolat«. I doista za kratko je vrijeme »Apostolat sv. Ćirila i Metoda« postao poznat gotovo u svim hrvatskim biskupijama, tako te se pokazala potreba organizirati posebne dijecezanske odsjeke Apostolata za pojedine biskupije. Tako su organizovani odsjeci »Apostolata« u Zagrebu, Splitu, Krku, Sarajevu, Križevcima i Đakovu. U zagrebačkoj nadbiskupiji bio je uveden apostolat u 208 župa te brojio oko 15.000 članova. Godišnji prinosi godine 1923. iznosili su 8679-18 Din, a godine 1924. oko 12.000 Din.

Splitski Apostolat god. 1923. imao je oko 3200 članova, a prinosa oko 800 Din. Godine 1925. poskočio je broj članova u splitskoj biskupiji za nekoliko stotina, a s tim u vezi nema sumnje, da će porasti i svota prinosa.

Krčki Apostolat brojio je god. 1923. oko 1000 članova i sabrao 570 Din prinosa.

Križevački Apostolat imade 21 povjereništvo sa 6000 članova. Gorljivi činitelj Apostolata jest križevački vladika dr. Dionizije Njarađi, koji ga među vjernicima istočnoga obreda osobito preporuča.

Đakovački Apostolat raširen je otprilike u 40 župa.

Sarajevski Apostolat je istom pred kratko vrijeme započeo svoje djelovanje.

Prema tome imao je Apostolat u hrvatskim zemljama otprilike oko 25.000 članova, a sveukupni prinosi iznosili su oko 15.000 Din godišnje.

Zagrebački odbor Apostolata davao je pored toga inicijativu za priređivanje popularnih predavanja u svrhu širenja ćirilometodske ideje, i taj se način pokazao veoma zgodnim i uspješnim.

Nema sumnje, da bi se Apostolat mogao još znatno više proširiti, kad bi našem dušobrižnom svećenstvu bila bolje poznata zamašitost ćirilometodske ideje. Mnogi su se bojali raditi za ovu ideju zbog toga, da im se ne bi insinuirala kakva politička tendencija. Premalo se također nastojalo, da se naš svećenički pomladak upozna s tom idejom, tako da su mladi svećenici polazili u duhovnu pastvu u toj stvari gotovo sasvim neorijentirani. Bilo je stoga prijeko potrebno, da se kod nas i svećenici i laički krugovi više zainteresuju za ćirilometodsku ideju i da upoznadu njezinu zamašitost. U zgodan je dakle čas pala misao, da se kod nas održi kongres za proučavanje istočnog bogoslovja, koji je privukao mnoge naše trudbenike kako zapadnog tako osobito istočnog obreda, da dobiju nove poglede u preznamenito pitanje rada za crkveno jedinstvo, i oduševse se za taj apostolski rad.

Hrvatski Apostolat sv. Ćirila i Metoda pokrenuo je početkom ove godine također posebno pučko glasilo »Glasnik sv. Ćirila i Me-

toda« za popularizaciju ćirilometodske ideje u našem narodu. Tomu glasilu trebalo bi svakako osigurati opstanak tako, da bude imalo što više pretplatnika. Kad bi barem u svakoj župi bilo 10 pretplatnika »Glasnika«, mogao bi izlaziti u nakladi od kojih 10.000 primjeraka, a time bi mu bila osigurana ne samo egzistencija, nego bi mogao imati i bogatu opremu. »Glasnik sv. Ćirila i Metoda« treba da ostane pučki glasnik. Znanstveni pak rad za ideju crkvenog jedinstva neka podupiru dosadašnje bogoslovske revije, dok nije moguće da imademo posebnu znanstvenu reviju namijenjenu isključivo toj svrsi.

Da se naš narod ubuduće što više upozna s ćirilometodskom idejom, potrebno je da se osobito naše svećenstvo založi za širenje te ideje. U tu svrhu nije dosta, da se o toj ideji govori samo jedamput na godinu prigodom svetkovine sv. Ćirila i Metoda, nego treba upotrijebiti svaku prigodu, da se o toj ideji govori. Osobito prigodom crkvenih svečanosti, kongresa i omladinskih katoličkih priredaba valja upotrijebiti priliku, da se govori o toj ideji. Ćirilometodska ideja neka bude zapravo integralni dio ideologije katoličkog pokreta. Hrvatskim učenicima kongresa bit će posebna dužnost, da se u tom smjeru apostolskom revnošću zauzmu za širenje te ideje.

Kako je pak i naš dični episkopat, pod čijim se auspicijama održaje ovaj naš kongres, oduševljen za promicanje ove ideje, smijemo s potpunom sigurnošću očekivati, da će pod njihovim pastirskim vodstvom naći rad za ovu ideju ne samo potpuno razumijevanje, nego i čvrstu potporu i pomoć.

Presveta Bogorodica, pod koje moćnom zaštitom djeluje »Apostolat sv. Ćirila i Metoda«, kao pod okriljem zajedničke Majke kršćanskog Istoka i Zapada, neka zajedno sa zagovorom naših svetih apostola Ćirila i Metoda isprosi od Svevišnjega što obilatiji blagoslov na sav naš rad i nastojanje, da se sve većma približujemo žuđenom konačnom cilju, da svi budu jedno u Kristu.

NOMINA EORUM, QUI CONVENTUI PRO STUDIIS ORIENTALIBUS INTERFUERUNT.

Aleksić Jac., Sv. Jedert; Alexandrescu Angela, Wien; Alfirević Ant. S. J., Zagreb; Aljančič Stan. O. F. M., Brezje; Aljaž Jac., Dovje; Alt Joan., Št. Andraž v Slov. gor.; Dr. Arnejc Joan., Škofja Loka; Asejev V., Lj.¹; Ažman Andr., Lj.; Dr. Ažman Cyr., Novo mesto.

Babin Marin., Split; Dr. Bakšić Steph., Zagreb; Balul Vincent., Warszawa; Dr. Barac Franc., Zagreb; Baranek Jos., V. Klobouky; Bartoš Robert., Ujezd; Bartušek Carol., Uh. Hradište; Barulić Joan., Olib; Dr. Bauer Ant., Zagreb; Belard Priv. O. S. Aug., Constantino-polis; Benigar Alex. O. F. M., Zagreb; Dr. Bilimović Alex., Lj.; Bobić Jos., Split; Bobreckij N., Lj.; Bohak Jac., Jarenina; Bohan Joan., Mor. Ostrava; Dr. Breznik Ant., Št. Vid nad Lj.; Bruzzone Robert., Lj.; Bubnov Nicol., Li.; Budinski Joan., Križevci; Dr. Budrović Jos. O. P., Roma; Buković Ant. S. J., Lj.

Cegnar Joan., Lj.; Cestnik Ant., Celje; Cristitch Annie, London; Cikojević Ant. O. F. M., Split.

Čadež Ant., Lj.; Dr. Čebulj Regalat. O. F. M., Lj.; Dr. Čekal Ferd., Lj.; Dr. Čepon Ant., Št. Vid nad Lj.

Dr. Debevec Jos., Lj.; Demšar Joan., S. J., Lj.; Dr. Demšar Jos., Lj.; Detela Angela, Lj.; Dr. Detela Franc., Lj.; Detela Maria, Lj.; Dimitrijević A., Lj.; Dimitrijević Steph., Beograd; Dr. Dimnik Joan., Krško; Djukić Milena, Beograd; Dr. Dolenc Method., Lj.; Dolinar Joan., Kresnice; Dostal Jos., Lj.; Dostal Ludov. S. J., Zagreb; Draguet Rodulph., Praha; Duhovnik Ant., Medvode.

Erjavec Joan., Želmlje; Erklavec Rainer. O. T., Lj.; Erzin Leop., Šmartno pri Litiji; Eržen Petr., Lj.; P. Eugenius O. Cist., Stična.

Fajdiga Gulielm., Lj.; Ferkulj Jos., Lj.; Ferkulj Jos., Lj.; Filipič Joan., Vranja peč; Firsov N., Lj.; Florjančič Jos., Lj.; Dr. Frančišković Jos., Senj; Fröhlich Franc., Sorica; Frost Dim., Lj.; Dr. Fuchs Alfr., Praha.

Dr. Gahs Alex., Zagreb; Dr. Geramb Edgar., Hoče; Gjulov Damian. O. M. Cap., Sofia; Glinšek Franc., Sv. Križ; Gnidovec Carol., Žužemberk; Dr. Gogala Stan., Lj.; Golobev Paul., Lj.; Grims Stan., Škofja Loka; Dr. Grivec Franc., Lj.; Gross Carol., Lj.; Gruber Carol., Lj.; Dr. Guberina August. O. F. M., Makarska; Guzej Georg., Šmartno pri Saleku; Gvozdarović Paul., Križevci.

Halauš Matth., Samobor; d'Herbigny Mich. S. J., Roma; Hertzog S. J., Roma; Hitrec Deodat., Zagreb; Dr. Hlond Aug., Katowice;

¹ Ljubljana.

Holeman Vincent., Laško; Hodniewicz Paul., Warszawa; Horvat Franc., Vrabče; Horvat Matth., Samobor; Dr. Hrachovsky Joan., Olomouc; Hrastelj Franc., Maribor.

Dr. Isajević Basil., Lj.; Ivšić Matth., Sisak.

Dr. Jaklič Franc., Št. Vid nad Lj.; Jambreković Franc. S. J., Skoplje; Janež Domin., Studeno; Janin Raym. O. S. Aug., Costantinopolis; Janković Demetr., Lj.; Janović Lucas, Bogdašić - Kotor; Jarc Eugen., Lj.; Jarc Mart., Prežganje; Jarh Conrad., Zavrč; Jasinski Mich., Lj.; Jaš Carol., Št. Ilj; Jauh Joan., Kranj; Jaworka Vendelin., Roma; Dr. Jeglič Ant. Bonav., Lj.; Jenko Teresia, Lj.; Jelavić Ant. O. F. M., Mostar; Jemelka Franc., Valaš. Meziříč; Dr. Jerè Franc., Št. Vid nad Lj.; Juričan Rodolph., Zagreb; Dr. Jurković Ign. O. F. M., Mostar.

Dr. Kadlec Carol., Rokycany; Dr. Kalaj Joan., Zagreb; Kalan Andr., Lj.; Kalan Milan, Kranjska gora; Kamber Carol., Sarajevo; Kamenickij Nic., Sibirj; Kanduč Franc., Babno polje; Kanotí Joan., Zagreb; Kardinar Jos., Celje; Karlik Oldř., Olomouc; Dr. Karlin Andr., Maribor; Dr. Kastelec Aug. O. Cist., Stična; Kastelic Jos., Sv. Križ pri Jesenicah; Kek Franc., Škofja Loka; Kerdić Vlad., Zagreb; Klemenčič Joanna, Lj.; Dr. Klinar Thom., Lj.; Kmet Maria, Lj.; Dr. Knific Joan., Št. Vid nad Lj.; Knific Jos., Gorje; Kobi Ferd. S. J., Lj.; Koblar Ant., Kranj; Kocjan Otto O. M. Cap., Škofja Loka; Kolenc Franc., Gomilica; Komljanec Franc., Št. Vid nad Lj.; Koretić Franc., Lj.; Koritnik Ant., Št. Vid nad Lj.; Korošec Cyrill., Lj.; Kosi Jac., Sv. Lenart nad Laškim; Dr. Kotnik Jac., Lj.; Kovačević Joan., Zagreb; Kozák Raph., Kromeříž; Křikava Gilbert., Břístich; Krilov Alex., Lj.; Kroflin Georg., Zagreb; Kroppek Steph., Stari Pazin; Kroppek Steph., Bjelovar; Kurent Aloys., Lestovec; Kurnik M., Lj.; Dr. Kušej Rado, Lj.; Kvasnička Paul., Holešov.

Lamovšek Matth., Št. Rupert na Dol.; Dr. Lavrenčič Matth., Kozje; Lazik Ambros., Nove Zamky; Laznik Jos., Lj.; Lebar Anna, Lj.; Lederhas Ludov. S. J., Lj.; Leopold Carol. S. J., Sarajevo; Lepka Jos. S. J., Velehrad; Dr. Lesar Jos., Lj.; Leskovec Franc., Lj.; Leskovec Stanisl., Lj.; Dr. Levičnik Alph., Lj.; Lončarić Jos., Sv. Jedert nad Laškim; Lomšek Joan., Mengeš; Dr. Lukman Franc., Lj.; Lulić Franc. O. F. M., Zaostrog.

Maček Maria, Lj.; Dr. Magjeric Georg., Beograd; Manahin N., Lj.; Dr. Mantuani Jos., Lj.; Margotti Carol., Roma; Markež Aloys., Št. Vid nad Lj.; Markič Jos., Sv. Trojica; Dr. Markov Mich.; Koprivnica; Dr. Marković Zvonimir, Djakovo; Martinčič Andr., Unec; Dr. Marušić Jos., Senj; Matacin Ant., Split; Mehle Franc., Vel Račna; Dr. Merhar Aloys., Lj.; Mervec Franc., Li.; de Meester Placid. O. S. B., Roma; Meško Jos., Lahonci; Dr. Michalsky Joan., Štramberk; Miklavčič Maxim., Lj.; Mikš Joan., Trstenik; Dr. Mirković Lazar, Beograd; Mirt Jos., Maribor; Mlčoch Joan., Uh. Hradište; Moder Ant., Št. Vid nad Lj.; Mozetić Franc., Lj.; Mrkun Ant., Homec.

Nadrah Ign., Lj.; Nagy Demetr., Križevci; Nahtigal Franc., Vrhovo; Napast Cypr. O. F. M., Kamnik; Dr. Nastran Aloys. C. M., Groblje; Nastran Franc., Horjul; Dr. Njaradi Dionys., Križevci.

Dr. Oberški Joan., Zagreb; Odar Aloys., Boh. Bistrica; Okolo-Kulak Ant., Warszawa; Omez Henr., Lille; Dr. Opeka Mich., Lj.; Oršanić Joan., Beograd; Ostrc Aloys., Križevci.

Papež Carol., Ratje; Pavlič Aloys., Videm; Pavlin Barthol., Št. Vid nad Lj.; Pavlović Jos., Zagreb; Pechuška Franc., Praha; Pečarić Mart., Lipoglav; Dr. Pečjak Greg., Lj.; Pelz Jos., Srem. Karlovci; Pengov Franc., Št. Vid nad Lj.; Perčić Mich., Preserje; Perica Petrus S. J., Split; Dr. Pernè Franc., Lj.; Peršuh Joan., Lj.; Pešec Franc., Šmarje; Peterca Joan., Dravlje; Dr. Petlić Matth., Roma; Petrović Jac., Hvar; Pilepić Ant., Krk; Pivčević Deodat., Split; Dr. Pivec Melitta, Lj.; Plantarić Jos., Trebnje; Ploj Godefred. O. F. M., Lj.; Podlipnik Jos., Sela; Pokorn Franc., Besnica; Dr. Polec Joan., Lj.; Poljak Mart., Sostro; Poljanec Jos., Zagreb; Polonijo Bernardin. O. F. M., Zagreb; Porenta Casp., Št. Vid nad Lj., Pospišil Leo, Val. Meziříči; Poša Paul., Punat; Dr. Potočnik Cyrill., Lj.; Potočnik Jos., Sv. Barbara v Slov. gor.; Potokar Greg., Smartno pri Šaleku; Povše Henr., Čatež; Dr. Prečan Leop., Olomouc; Dr. Preobraženski Nic., Lj.; Prešeren Ant. S. J., Zagreb; Pristov Joan. S. J., Lj.; Dr. Przeździecki Henr., Siedlce; Pušnjak Bogomir, Split.

Dr. Rabadan Angel. O. P., Bol.; Radešček Franc., Lj.; Rakovec Engelb., Boštanj; Dr. Rant Guido O. F. M., Lj.; Ravnikar Ant., Višnja gora; Ratej Frider., Žalec; Raznožnik Bernard, O. Cist., Stična; Rešetlyo Steph. O. S. Bas., Mukačevo; Ričko Franc., Krapina; Rihar Matth., Smartno pri Litiji; Dr. Rynkiewicz Sophia, Warszawa; Dr. Rodić Raph., Beograd; Dr. Rogošić Rochus O. F. M., Zaostrog; Rozman Jos., Novo mesto; Rugar Jos., Ptuj.

Sakač Steph. S. J., Roma; Salaville Sever. O. S. Ang., Constantinopolis; Labados Dionys., Križevci; Dr. Samsa Joan., Št. Vid nad Lj.; Saveri Joan., Pola; Schön Ant. C. Ss. R., Gurk; Sečnik Jos. S. J., Lj.; Sedej Laurent. C. M., Lj.; Segedi Nicol., Zagreb; Seigerschmied Jos., Naklo; Selgrad Sida, Beograd; Senica Ant., Sevnica; Serventi Steph., Bol.; Sever Joan., Murska Sobota; Sidorov Alex., Beograd; Simončić Paul., Kranj; Simunić Matth., Split; Skebe Silvester, Hinje; Dr. Slamič Ant., Zagreb; Slapšak Jul., Lj.; Dr. Slavič Matth., Lj.; Sluckij Mich., Litija; Smolenskij Nic., Lj.; Dr. Snój Andr., Lj.; Spáčil Theoph. S. J., Roma; Dr. Spiletak Andr., Djakovo; Srketić Paul., Mače; Stanonik Max., Črni vrh; Stavěl Joan., Olomouc; Dr. Stefanović Demetr., Beograd; Dr. Steinfl N., Karlovac; Dr. Stelè Franc., Lj.; Stroj Aloys., Lj.; Supin Carol., Logatec; Dr. Sušnik Franc., Prevalje; Sušnik Joan., Lj.

Dr. Šajatović Daniel, Križevci; Dr. Šanda Dragan, Lj.; Šauli Andr., Smednik; Sedivy Joan., Maribor; Segula Raym. O. F. M., Mostar; Šimenc Jos., Škofja Loka; Dr. Šimunović Sigism. O. F. M., Karlovac; Škrbe Stan., Žužemberk; Škrbec Matth., Tržič; Šolar Jac., Št. Vid

nad Lj.; Šporn Joan., Lj.; Šporn Theod., Lj.; Štular Mart., Št. Vid nad Lj.; Strekelj Jac., Lj.; Dr. Šubelj Joan., Kamnik.

Teraš Maurit. O. M. Cap., Škofja Loka; Texter Conr., Višnja gora; Tinodi Jos. O. F. M., Trsat; Tiringar Joan., Zagorje; Dr. Tomazič Joan., Maribor; Tomazič Joan., Sela; Tomc Franc. S. J., Lj.; Tomc Ernest., Lj.; Tomc Valent., Lj.; Dr. Tominec Angelic. O. F. M., Lj.; Traven Steph., Brezovica; Trčka Method. C. Ss. R., Prešov; Dr. Trdan Franc., Št. Vid nad Lj.; Trebotić Lucas, Split; Dr. Tumbas Steph., Bač; Tumpej Andr. C. M., Lj.

Učak Valerian. O. T., Lj.; Dr. Ujčić Jos. A., Lj.; Urankar Paul, Češnjice; Dr. Ušeničnik Alex., Lj.; Dr. Ušeničnik Franc., Lj.

Vadnjal Franc., Lj.; Dr. Valjavec Jos. Soc. Sal., Lj.; Dr. Vašica Jos., Olomouc; Vatovec Franc., Lj.; Veblè Demetr., Lj.; Veider Joan., Vrhnika; Vernè Dora, Lj.; Viller Marc. S. J., Roma; Vilfan Joan., Polhov gradec; Vindišar Joan., Lj.; Dr. Višošević Joan. O. S. Bas., Zagreb; Vlahović Vencesl. O. F. M. Sarajevo; Vodušek Deodat., Lj.; Vodušek Vital., Lj.; Volčič Franc. Soc. Sal., Lj.; Voronov A., Lj.; Vrečar Joan., Št. Vid nad Lj.

Dr. Walland Franc. Soc. Sal., Lj.; Watzl Franc., Kranj; Werner Mich. S. J., Lj.

Zabret Franc., Lj.; Zabukovec Joan., Križe; Zajec Carol., Rakitna; Zakrajšek Viktor, Ponikve; Dr. Zamjen Felix, Lj.; Zamykal Ladisl., Olomouc; Zaplotnik Ign., Lj.; Zdravljíč Joan. C. M., Mirna pri Gorici; Zechner Alex., Schabegg; Zorko Franc., Kamna gorica; Zouhar Joan., Uh. Ostroh; Zupanc Andr., Sv. Križ.

Zavbi Joan., Ambrus; Zalar Aloys., Križevci; Žitko Aloys., Lj.; Dr. Živković Andr., Zagreb; Žužek Franc., Maja; Zvan Franc., Duplje.

BOGOSLOVNA AKADEMIJA V LJUBLJANI

je izdala;

I. Dela:

1. knjiga: A. Ušeničnik, **Uvod v filozofijo**. Zv. I. Spoznavno-kritični del. 8° (XII + 504 str.). Ljubljana 1921. Cena 60 Din.

2. knjiga: A. Ušeničnik, **Uvod v filozofijo**. Zv. II. Metafizični del. 1. sešitek. 8° (IV + 384 str.). Ljubljana 1923. Cena 60 Din. — 2. sešitek. 8° (234 str.). Ljubljana 1924. Cena 60 Din.

3. knjiga: F. Grivec, **Cerkveno prvenstvo in edinstvo po bizantinskem pojmovanju**. 8° (112 str.). Ljubljana 1921. Cena 20 Din.

4. knjiga: F. Kovačič, **Doctor Angelicus sv. Tomaž Akvinski**. 8° (IV + 101 str.). Ljubljana 1923. Cena 20 Din.

Delo podaja najnovejše rezultate o sv. Tomažu, a je tako pisano, da je primerno tudi za vse, ki ljubijo lepe biografije svetnikov.

5. knjiga: F. Grivec, **Cerkev**. 8° (IV + 320 str.). Ljubljana 1924. Cena 70 Din.

Tudi inozemska kritika je to delo s pohvalo sprejela. Prof. Spáčil (*Orientalia Christiana*, 1924, 314—317) pravi, da je med slovansko pisanimi deli o Cerkvi doslej najboljše, a med katoliškimi sploh eno najboljših, zlasti radi dobre orientacije o vzhodnih cerkvah. Dostavlja, da je delo primerno tudi za lajke.

6. knjiga: A. Ušeničnik, **Ontologija. Učbenik**. 8° (60 str.). Ljubljana 1924. Cena 30 Din.

7. knjiga: **Sv. pismo Novega zakona. Prvi del: Evangeliji in Apostolska dela**. Po naročilu dr. Antona B. Jegliča, ljubljanskega škofa, priredili dr. Fr. Jerè, dr. Gr. Pečjak, dr. A. Snoj. Mala 8° (XV + 431). Ljubljana 1925. Cena v platno vezani knjigi 48 Din; vezani v pergamoid, z zlato obrezo zgoraj, 60 Din; v pol šagrinu, z zlato obrezo zgoraj, 84 Din.

8. knjiga: **Acta I. Conventus pro studiis orientalibus a. 1925, in urbe Ljubljana celebrati**. 8° (IV + 168 str.). Ljubljana 1925. Cena 30 Din; vez. 45 Din.

II. Razprave:

1. F. Grivec, **Pravovernost sv. Cirila in Metoda**. (Razprodano.)

2. A. Snoj, **Staroslovenski Matejev evangelij** (De versione palaeoslavica evangelii S. Matthaei. — Praemisso Summario et addito Apparatu critico in lingua latina). 8° (34 str.). Cena 5 Din.

3. F. Grivec, **Boljševiška brezbožnost** (De atheismo bolševismi). 8° (15 str.). Cena 3 Din.

Vse te publikacije dobivajo člani BA z 10% popusta. Naročila sprejema prodajalna K. T. D. (prej Ničman) v Ljubljani. Ista prodajalna je prevzela tudi upravo Bogoslovnega Vestnika; zato se je z naročbo in event. reklamacijami le nanjo obračati; sprejema tudi članarino (seveda vodi imenik članov tudi BA).

Naročnikom.

Ko se je v juliju 1925 vršil v Ljubljani I. shod za proučavanje vzhodnega bogoslovja, se je sklenilo, da se objavijo vsa predavanja in vsi govori v BV. V tem zvezku je sklep izvršen. Poročilo o poteku shoda je skraćeno na zelo skromen obseg, na manj kot deveti del celotne publikacije. Duhovnike v dušnem pastirstvu opozarjamo zlasti na razprave o cerkvenem članstvu, o cerkvenem edinstvu, o mističnem telesu Kristusovem in o znanstvenih osnovah edinstva, da jih temeljito prouče in uporabijo za cerkvene govore.

V naslednjih zvezkih bo BV razširil praktični del; podajal bo zlasti več homiletičnega gradiva. S tem bo ustregel želji mnogih.

Naročnina za VI. letnik je **50 Din**. Ne zvišamo je, dasi ne bo docela pokrila vseh stroškov. Omogočiti hočemo duhovnikom, da si naroče list kljub težavnim gmotnim razmeram, v katerih žive.

Upamo, da nam ostanejo dosedanji naročniki zvesti in da se jih priglasi še večje število.

BV se naroča pri upravi v prodajalni K. T. D. (prej H. Ničman) v Ljubljani. Tu se dobe vse publikacije BA (gl. zadnjo stran ovitka).

Za tiskovni sklad BA je daroval g. J. Fatur, dekan, Radovljica, 100 Din.

Nota.

»Bogoslovni Vestnik« quater per annum in lucem editur. Pretium subnotationis pro vol. VI (1926) extra regnum SHS (Jugoslaviam) est **Din 60**. — Directio et administratio commentarii »Bogoslovni Vestnik«: Ljubljana, Faculté de Théologie (Yougoslavie).